payel

ÖZGÜRLÜK OKULU

Çeviren: Nilgün Şarman

A.S. NEILL

A. S. NEİLL

❑

ÖZGÜRLÜK OKULU

❑

ÇEVİREN: NİLGÜN ŞARMAN

❑

1. BASIM

PAYEL YAYINLARI: 140
Eğitim Kitapları : 1

ISBN : 975-388-120-7

Dizgi	**Payel Yayınevi**
Dizgi Operatörü	**Birgül Kılıç**
Düzelti	**Filiz Koçer- Birgül Kılıç**
Baskı	**Özal Matbaası**

A. S. Neill 1883'de İskoçya'nın Forfar kentinde doğdu; Edinburgh Üniversitesi İngiliz Edebiyatı bölümünü yüksek lisans derecesiyle bitirdi. On iki yıl İskoç devlet okullarında ders verdi, sonra iki yıllığına Hampstead'deki King Alfred's School'a gitti. 1921'de birkaç kişiyle birlikte Hellerau, Dresden'de uluslararası bir okul kurdu; bu okul daha sonra Avusturya Sonntagsberg'e taşındı. İngiltere'ye döndükten sonra, Lyme Regis'de Summerhill adındaki tepede, bu okulun benzerini açtı; Suffolk Leiston'a taşındıktan sonra da okulun adını değiştirmedi. İngiltere'nin yanı sıra, Güney Afrika'da (1936), İskandinavya'da ve A. B. D. 'de çeşitli toplantılara katıldı; Exeter, Essex ve Newcastle Üniversitelerinden onur üyeliği sanını aldı. Kitapları arasında *A Dominie's Log* (Hocanın Not Defteri) (1915), *Problem Child* (Sorunlu Çocuk) (1926), *The Problem Parent* (Sorunlu Ana Babalar) (1932), *The Last Man Alive* (Canlı Kalan Son İnsan) (1938), *Hearts, Not Heads* (Kafalar Değil, Yürekler) (1945), *The Problem Family* (Sorunlu Aile) (1948), *The Free Child* (Özgür Çocuk) (1953), *Talking of Summerhill* (Söz Summerhill'e Gelmişken) (1967) ve özyaşamöyküsü *Neill! Neill! Orange Peel!* (Neill! Neil! Pabucu Yarım!) (1972) sayılabilir.

Neill eğitimcilerden çok, Freud, Reich ve Homer Lane gibi ruhbilimcilerden etkilenmiştir; Summerhill'deki özyönetim Homer Lane'in "Küçük İngiliz Yurttaşları Topluluğu"ndan örnek alınmıştır. Neill kendini "düşünür değil, sıradan uygulamacı" diye tanımlar; oysa başkalarına göre, gerçek dehadır.

A. S. Neill evliydi ve bir kızı vardı. Neill, 1973'de öldü.

Yapıtın özgün adı:Summerhill

●

Birinci basım: 2000

A. S. NEILL

ÖZGÜRLÜK OKULU

ÇOCUK YETİŞTİRME KONUSUNA
KÖKTENCİ BİR YAKLAŞIM

İngilizce'den çeviren
NİLGÜN ŞARMAN

payel

PAYEL YAYINEVİ
İstanbul

Geleceğin Çocukları
Okuyunca küskünlükle yazılmış bu sayfayı,
Bilecekler ki eski günlerde
Sevgi! Ah o güzel Sevgi! Bir suç sayılıyordu.

WILLIAM BLAKE

İÇİNDEKİLER

Giriş (Jonathan Croall)..... 11
Önsöz..... 29
Giriş Sözü..... 35

I. SUMMERHİLL ÖZGÜRLÜK OKULU

Summerhill Düşüncesi..... 39
Summerhill'e Bakış..... 48
Yerleşik Eğitime Karşı Özgür Eğitim..... 58
Özgürlük Okulu'nu Bitirenler Ne Olur..... 63
Summerhill'de Özel Dersler..... 68
Özyönetim..... 76
Karma Öğretim..... 86
Çalışma..... 89
Oyun..... 91
Tiyatro..... 95
Dans ve Müzik..... 99
Spor ve Yarışmalar..... 101
İngiliz Hükümeti Denetmenler Raporu..... 102
Majestelerinin Denetmenleri Tarafından Hazırlanan Raporla İlgili Notlar..... 113
Summerhill'in Geleceği..... 116

2. ÇOCUK YETİŞTİRME

Tutsak Çocuk..... 123
Özgür Çocuk..... 131
Sevgi ve Onay..... 143
Korku..... 149
Aşağılık Duygusu ve Düşlemler..... 157
Yıkıcılık..... 160
Yalancılık..... 166
Sorumluluk..... 172
Uysallık ve Sıkıdüzen..... 174
Ödül ve Ceza..... 180

Dışkılama ve Temizlik Eğitimi 189
Yiyecekler 193
Sağlık ve Uyku 198
Temizlik ve Giyim 199
Oyuncaklar 202
Gürültü 204
İnce Davranışlar 205
Para 210
Şakacılık 212

3. CİNSELLİK

Cinsel Tutumlar 217
Cinsel Öğretim 229
Mastürbasyon 234
Çıplaklık 239
Açık Saçıklık 240
Eşcinsellik 243
Rastgele Cinsel İlişki, Yasadışı
Çocuklar ve Çocuk Aldırma 244

4. DİN VE AHLÂK

Din 249
Ahlâk Öğretimi 254
Çocuğu Etkileme 261
Sövüp Sayma 264
Sıkıdenetim 267

5. ÇOCUKLARIN SORUNLARI

Acımasız Davranışlar ve Sadistlik 275
Suç Eğilimi 278
Hırsızlık 281
Suçlu Çocuklar 287
Çocuğun İyileştirilmesi 293
Mutluluğa Giden Yol 297

6. ANA BABA SORUNLARI

Sevgi ve Nefret 305
Çocuğun Şımartılması 309
Erk ve Yetke 311
Kıskançlık 319
Boşanma 324
Ana Baba Kaygısı 325
Ana Baba Uyanıklığı 331

7. SORULAR VE YANITLAR

Genel Sorular 342
Summerhill Hakkında 345
Çocuk Yetiştirme Hakkında 351
Cinsellik Hakkında 363
Din Hakkında 367
Ruhbilim Hakkında 369
Öğrenme Hakkında 371

DİZİN 373

GİRİŞ

Summerhill Okulu dünyanın yok olup gitmesi olanaksız gibi görünen en güçlü düşüncelerinden biridir. Bu denli devingen ve büyülü bir etkileme gücüyle pek ender dile getirilmiş olmasına karşın, düşünce olarak Neill'den önce de vardı. Bu, insanlar —Atom çekirdeğinin parçalanması izin verdiği sürece— yaşayıp öğrendikçe, Neill'den sonra da varlığını sürdürecektir.

FRED M. HECHINGER

Summerhill Okulu: Yanında ve Karşısında (1970)

SUMMERHİLL : Çocuk Yetiştirme Konusuna Köktenci Bir Yaklaşım adlı yapıt 1960'da Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kez yayımlandığında, Amerikalı bir tek kitapçı bile eldekiler tükenmeden yenisini istemeye hazır değildi. Bununla birlikte kitap ilk yayımlanışından on yıl sonra haftalarca çok satanlar listesinde kalarak iki milyon sattı ve altı yüzden fazla Amerikan Üniversitesi'nde ders kitabı olarak okutulmak istendi. Oysa 1960'lı yılların başlarında Almanya'nın önde gelen yayınevlerinden biri *Summerhill* çevirisini, Neill'in düşüncelerinin en az on beş yıl gecikmiş olduğunu öne sürerek basmak istememişti. Sonunda 1969'da kitabın çevirisi *The Theory and Practice of Anti-Authoritarian Education* (Yetkeci Olmayan Eğitim Kuramı ve Uygulaması) adı altında yayımlandı. Bu kitap üç yıl sonra bir milyon satmış, Neill'in düşünceleri yoğun tartışma konusu olmuş, yüzlerce Alman, hacca gider gibi Summerhill yollarına düşmüş Amerikalılara katılmıştı.

Neill'in geleneklere karşı çıkan tutumu, başkaldırısını sürekli dile getirişi, birçok geleneksel değer ve varsayımın sorgulanıp yadsındığı bu on yıllık dönemin ruhuyla kusursuz bir biçimde örtüşüyordu. Öğrencilerinin ve koruması altına aldığı çocukların karar verme sürecine katılmasından yana oluşu, çocuk haklarını etkin bir biçimde savunuşu, sevginin gücüyle cinsel özgürlük gereksinimine inancı — Neill'in felsefesinde ve uygulamalarındaki bu öğeler büyüklerine başkaldıran bir kuşağa son derece çekici geliyordu. Büyük olasılıkla "Savaşma Seviş" sloganlı afişi çalışma odasının başköşesine asan tek başöğretmen Neill'di.

Kuşkusuz başkaldırının onun yaşamında son derece önemli bir yeri vardı. Karşı çıkışının yapısı, dikkate değer eğitsel deneyinin kökeni, korku ve başarısızlığın egemen olduğu çocukluk ve gençlik dönemlerindeki koşullarda aranıp bulunabilir. Neill İskoçya'da "hoca" diye anılan bir köy okulu müdürünün oğlu olarak doğma talihsizliğine uğradığı İskoç ovalarındaki küçük bir çiftçi topluluğunda büyümüştü. Çekingen, beceriksiz ve kolayca oyuna gelen koca ayaklı, kepçe kulaklı bir çocukken, evde ve okulda çevresine durmadan buyruklar yağdıran sert babasının korkusuyla yaşamıştı. Küçük Neill el becerisine, engin bir imgeleme sahipti ve doğal yaramazlıkları pek kısa sürmüyordu. O dönemin İskoç öğrencilerine verilen sıkıcı, makineci öğretme biçimine ondan daha az uygun biri olamazdı. Babası onu işe yaramaz bir oğlan sayıyor, öbür çocuklar kırlarda koşup oynarken Neill'i Latince dilbilgisiyle öbür dersleri çalışmaya zorluyordu. Büyükannesi küçük Neill'i, John Calvin'in öğretilerinde yer alan doğruluk ve dürüstlük yolundan sapanları bekleyen cehennem ateşi ve lanetlenme öyküleriyle korkutuyordu. Ceza, yaşamının sürekli ve düzenli özelliği olmuştu — salt okuldaki başarısızlıkları nedeniyle değil, kilise tarafından da yeterince dindar davranmayı beceremediği için cezalandırılıyordu. Cinsellik tekin olmayan bir konuydu: Neill altı yaşındayken ablasının çıplak bedenine gösterdiği ilgi ve merak yüzünden dayak yemişti; bu, örseleyici olmakla birlikte, yetişkinliğinde cinsel konulara ilgisini, aile yetkesine karşı çıkışını derinden etkileyen belirleyici tek olay değildi.

Yedi kardeşinin yedisi de on dört yaşına geldiklerinde bölgedeki ortaokula giderken, ailenin yüzkarası Neill'in okula gitmesine değmeyeceğine karar verilmiş, umutsuzluğa kapılan babası tarafından çalışmaya gönderilmişti. Neill önce bir kumaşçı çırağı, sonra Edinburgh'da yazıcı olarak çalışırken de başarısızlığa uğradı. Umutsuzluğa kapıldı, babasının kınayan bakışları altında, dört yıl çalışacağı bir köy okulunda öğretmenliğe başladı. Bundan sonraki acı dolu birkaç yıl biçimlendirici oldu. Neill İskoç eğitim dizgesinin katı sıkı düzeni konusunda deneyim kazanmış, ama bu kez işler tersine dönmüştü. Yardımcı öğretmen olarak istemese de öğrencilerini dövmeye zorlanıyor ve son derece acımasız bir başöğretmenin yönetiminde "korkular içinde" çalışıyordu. Gelecekte kendisini bekleyen bir taşra okulu müdürünün dar yaşamından sıyrılıp kaçmaya karar verdi, geç sayılabilecek bir yaşta, yirmi beşinde eksik kalan öğrenimini tamamlayıp Edinburgh Universitesi'ne girmeyi başardı. Zorunluluk zincirlerinden kurtulan ve gözlerinin önünde anlamlı bir erek beliren Neill kendini yaşamında ilk kez güdülenmiş ve öğrenmeye hazır buldu.

Edinburgh'da İbsen, Shaw ve Wells'in yapıtlarıyla tanışan Neill'in gözleri kamaştı, tiyatro, müzik ve konser salonlarının tadını yaşamında ilk kez alarak kültürel ufkunu genişletmeye başladı. Aslında gerçek bir yoksulluk içinde yaşıyor, başlangıçta epey yalnızlık çekiyordu, ama son yılında bu durumu önemli ölçüde değişti ve *The Student* (Öğrenci) adlı on beş günde bir yayımlanan bir üniversite dergisinin yöneticiliğini yapmaya başladı. Bu dergide kışkırtıcı ve gülmeceli biçeminin ilk imleri ve sonraki yazılarının kendine özgü niteliğini oluşturan yerleşik düşüncelere karşı çıkışı görülüyordu. Neill *The Student*'ı, genelde İskoç eğitim dizgesinin kuramcılığına, özeldeyse kendi tekdüze İngiliz Yüksek Lisans derecesi derslerine karşı bir dizi sivri dilli ve sert saldırı yönelttiği tartışma alanı olarak kullanıyordu. Üniversiteden sonra gazetecilik Neill'e kısa bir süre öğretmenlikten kaçış olanağı gibi göründü. Kısa bir dönem Fleet Street'de çalıştı, ama Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte yaz sal tutkuları sona erdi.

Uygun bulunmadığı için askere alınmayan Neill, istemeye istemeye İskoç eğitim dünyasına dönerek, müdür olarak atandığı Gretna Gre-

en'deki bir köy okulunda göreve başladı. Bütün gönülsüzlüğüne karşın, gittikçe gelişen özgürlükçü düşüncelerini İskoçya sınırındaki bu uzak köy okulunda ilk kez deneme fırsatı buldu, katı gelenekçi bir köy okulunu, çocukların korkusuzca öğrenip oynayabildiği bir yere dönüştürdü. Öğrencilerine o günkü okul dizgesinde hiç bilinmeyen bir özgürlük tanıdı. Kafalarını bilgiyle doldurup ezbercilik üzerinde direnmek yerine, onlara yaratıcı ve özgün olma, —savaş, kadınların işlevi, okumanın amacı ve daha birçok konuda tartışarak— verilen bilgileri sorgulama fırsatı verdi. Bir "hoca"dan beklenen alışılmış davranışları tersine çevirerek, birkaç hafta içinde dayak cezasında kullanılan kamçısını ateşe attı, "çocukların yanında" olduğunu duyurdu. Bu, birçok açıdan ilk Summerhill denemesiydi.

Neill köy okulu müdürü olarak ilk aylarda gündüzleri öğretmenlik yapıyor geceleriyse yazıyordu. Yasa gereği, resmi okul defterine kısaca kızamık salgınlarını ve oyun alanının durumunu kaydediyordu. Kendi günlüğüneyse, tek başına geçirdiği akşamlarında "oyun okulu"yla ilgili düşüncelerini, "başka bir yol olması gerektiğini" usulca kulağına fısıldayan sezgilerini döküyordu. Yazdıkları sonradan, yirmi kitabının ilki olan *A Dominie's Log* (Hocanın Kayıt Defteri) adıyla yayımlandı; bu kitap Neill'in yalnız eğitsel öğretilere karşı çıkan bir kişi olarak damgalanmasına değil, aynı zamanda en şaşırtıcı ve aykırı düşünceleri eğlenceli, gerçekçi ve son derece kolay okunabilir biçimde aktarabilen çok yetenekli bir yazar olarak kabul edilmesine yol açtı.

Savaş sırasında Neill, çalışmaları ve felsefesiyle yön değiştirmesine ve kendini "sorunlu çocuklara" adamasına yol açan sıradışı bir adamla tanıştı. Amerikalı Homer Lane, İngiltere'ye Küçük İngiliz Uluslar Topluluğu adlı suçlu çocuklar derneğini yönetmek için getirilmişti. Amacı, "çocuğun yanında olmaktı"; erkek ve kız çocuk "yurttaşlarının" özsaygılarını yeniden kazanıp toplumda yaşamayı öğrenmeleri için, özendirici bir araç olarak özyönetimi kullanıyordu. Lane'in ruhbilimsel yaklaşımı, Neill'in bakış açısını bütünüyle değiştirmişti. Artık bir öğretmenin en önemli görevinin "sevgi uyandırmak olduğuna ve bunun da ancak sevgi vererek yapılabileceğine" inanmaya başlamıştı. Çocuklarla ilgilenirken yapılabilecek tek şey "yanlarında du-

rup ellerine kat kat açıp bulgulayabilecekleri bir özgürlük vermek" ve bilinçaltı gereksinimlerini anlamaya çalışmaktı. Neill "okulda sorulacak bütün soruların öğrenciler tarafından sorulması gerektiği" sonucuna varmıştı. Bu, o sıralarda İngiltere'de bulunan birkaç "ilerici" okulda bile sapkınlık sayılıyordu; Neill'in, istediği gibi "Küçük İngiliz Uluslar Topluluğu yöntemiyle" çalışabilmek için, devlet dizgesinin dışına çıkması gerektiğini anlaması pek uzun sürmedi.

Kısa bir süre, İngiltere'nin en özgür okulu diye tanımladığı Londra'daki King Alfred Okulu'nda çalıştı. Ama Neill için burası da yeterince özgür değildi, özyönetimi tanıtma girişimi, oradan ayrılmak zorunda kalışıyla sonuçlanınca kendi okulunu açmaya karar verdi. Gazeteciliğe dönüp kısa bir dönem *New Era*'nın (Yeni Çağ) yayın kurulunda çalıştıktan sonra, Almanya'ya giderek üç uğraştaşıyla birlikte burada uluslararası bir okul açtı, ardından Avusturya'ya taşındı. 1924'de din dersi verme önerisini geri çevirdiği için Avusturyalı yetkililere ters düşen Neill, yanında kalan beş öğrencisini Dorset Lyme Regis'teki Summerhill adlı eve getirdi ve burada öbür okulların "uğraştırıcı, tembel, durgun ve toplumdışı saydığı kızlarla oğlanlar için" bir okul açtığını duyurdu.

Neill'le ilk kez bu kitabı okuyarak tanışan altmışlı kuşağının birçok üyesine göre, düşünceleri gerçekçi köktenciliğiyle tepeden tırnağa çağdaştı. Oysa *Summerhill*'in çözüm öneren birçok bölümü sözcüğü sözcüğüne, Neill'in Lyme Regis'e yerleştikten kısa bir süre sonra, yani otuz beş yıl önce yazdığı *The Problem Child*'dan (Sorun Çocuk) alınmıştır. O zamanki İngiliz okullarının neredeyse hepsinde önemle vurgulanan şey, her zaman bir gözdağı olarak verilen dayak cezasının yanı sıra, uyum, uysallık ve robot gibi öğrenmeydi. Çocuk doğası konusunda benzer bir anlayış eksikliği evlerde de görülüyordu. Kuşkusuz ruhbilim henüz emekleme dönemindeydi; Freud, Adler, Jung ve "Yeni Ruhbilim"in öbür öncülerinin çalışmaları, bu konuyu uğraş edinmiş kişilerin ve aydınların dışında pek az biliniyordu. Halk arasında cinsellik ve benzeri konularda akıl almaz bir bilgisizlik ve kafa karışıklığı egemendi: o zamanlar Marie Stopes'a yazılan mektuplar bunun, özellikle kadınlar arasında, ne kadar çok mutsuzluğa neden olduğunu gös-

termektedir. Ancak birkaç aile çocuklarıyla yaşam olgularını tartışmak istiyor ya da bunu becerebiliyordu. Cinsellik ağza bile alınmamalıydı; mastürbasyonsa yasak konuların başında geliyordu — çocuklara bunun kelliğe, körlüğe, cinsel güçsüzlüğe hatta vereme yol açacağı anlatılıyordu. Viktorya dönemine özgü tutumlar hâlâ sürüp gidiyordu.

Neill'in kitabı bu ortama tertemiz, derin bir soluk gibi geldi. Kitap bu güç konuları son derece açık seçik, aklı başında bir tutumla ele alıp irdeliyordu. Hoşa giden, dolambaçsız ve eğlenceli anlatımıyla kitap, Neill'in Almanya, Avusturya ve İngiltere'deki "sorun çocuklar"la yaptığı çalışmalarından aldığı şaşırtıcı öykülerle doluydu. Bununla birlikte kitabın amacı son derece ciddiydi: ana babalara nerelerde yanlış yaptıklarını göstermek. Neill ana babaların çocuklarını, özellikle de bilinçaltı istekleriyle gereksinimlerini anlamadıklarını kanıtlarla gözler önüne seriyordu. Aileler çocuklarının, kendi değerlerini geliştirmelerine izin vermek yerine, yetişkinlerinkini kabul edip benimsemeye zorluyordu. Neill, evdeki bu tür davranışların sonuçlarıyla okulda uğraşmak zorunda kalıyordu — okuluna hırsızlar, yalancılar, yatak ıslatanlar, öfke nöbetleri geçiren ve düşler ülkesinde yaşayan çocuklar alınıyordu. Ama korku ve gelişigüzel yetkeye dayalı ana baba tutumunun yerine, Neill çocuklara sevgi, sevecenlik ve onay verebiliyordu. Davranışları gerçekten onaylanan ve yüreklendirilen çocuklar duygusal boşalmaya kavuşuyor, böylece düşlemlerini çözümlemeye, saldırganlıklarını göstermeye ve korkularından söz etmeye başlıyordu. Ayrıca karşılıklı hoşgörü ve anlayış gereksinimlerinin ilk elden deneyimini yaşıyorlardı. Summerhill okulunda toplumdışı davranışlar, tüm topluluk tarafından ele alınıyor, yetişkinlerle çocuklara eşit hak ve sorumluluk veriliyordu. Neill'in *The Problem Child* (Sorun Çocuk) adlı kitaba yazdığı giriş bölümünde dediği gibi, ruhbilimin amacı sağaltımsa, o zaman "uygulanması gereken tek sağaltım mutsuzluğun sağaltımıydı."

Neill 1932'de, birçok bölümü sonradan *Özgürlük Okulu*'na alınan *The Problem Parent* (Sorun Ana Babalar) adlı ikinci kitabında bu düşüncelerini daha da geliştirdi. Burada doğrudan doğruya ana babalara sesleniyor, kendine özgü şakacı kışkırtıcılığıyla "Sorun çocuk yoktur, sorun ana babalar vardır" diyordu. Ana babaların kendi imgelerini yan-

sıtan çocuklar yaratmaya çalıştığını, kendi başarısızlık ve düşkırıklıklarını ya da suçluluk duygularıyla kıskançlıklarını dengelemek için çocuklarını kullandıklarını öne sürüyordu. Neill ana babalara okulların sert sıkıdüzenine öykünmek yerine, çocuklarının "oyun arkadaşı" olmalarını öneriyordu. Gene kendi korku ve kaygıları yüzünden çocuklarına sağlıksız bir cinsel tutum kazandırdıktan sonra onlardan sevgi *isteyen* ana babaları eleştirip: "Hiçbir çocuk sevemez; o kendisi sevilmek ister" diye yazıyordu. "Çocuklar gönül borcu duyamaz çünkü onlar verilene bakar, veren kişiye değil," diyordu.

Neill'in yazıları o yıllarda, sonraları da olduğu gibi, hem eğitim alanında hem de dışında çok büyük bir karışıklığa yol açmıştı. *The Problem Child* sekiz yılda dört baskı yaparak Neill'e uluslararası bir okur kitlesi kazandırmıştı. Kitabının çevirileri yapılıyor ve Summerhill'e — Japonya'dan, Güney Afrika'dan, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan, İskandinavya'dan ve Avrupa'nın her yerinden, daha az olmakla birlikte Amerika'dan gittikçe artan sayıda konuklar akın ediyordu. Neill artık sürekli İngiltere ve dışında konuşmaya çağrılır olmuştu. Her yerde kalabalık salon ve dersliklerde konuşuyor, anlattıklarına içten İskoç şakalarını, işlek zekâsını, yerleşik kurumlara yönelttiği sivri dilli eleştirilerini karıştırarak dinleyicilerini hem eğlendiriyor hem de şaşkınlığa uğratıyordu.

Summerhill 1927'de —şimdiki yuvası olan— Suffolk, Leiston'daki yeni yerine taşındı. O zamandan başlayarak okul gazete ve dergi sayfalarında, atılan başlığın bir bölümünde "istediğini- yap-okulu" deyimi sık sık yinelenerek, gittikçe daha düzenli biçimde boygöstermeye başladı. Neill, Summerhill'e "yasa tanımayan, yol yordam bilmeyen yabanıl ilkeler topluluğu" adını veren o sıralarda geçerli budalaca düşünce akımlarına bir yanıt olarak, 1936'da dalga geçerek *That Dreadful School* (Şu Berbat Okul) adlı bir kitap daha yazdı. Bu kitapta Summerhill'deki günlük yaşamı bütün ayrıntılarıyla anlatıyor, onun artık bir deneme okulu olmaktan çıktığını; "özgürlüğün işe yarayıp başarıya ulaştığını gösterdiği için" bir uygulama okuluna dönüştüğünü söylüyordu. Okuldaki özyönetim dizgesini, öğrencilerin derslere hiçbir zorlamayla karşılaşmaksızın kendi istekleriyle girmesi ilkesini ve uy-

gulamasını, yetişkinlerle çocuklar arasındaki ilişkileri ve çocuklara verilen yaratıcılık fırsatlarını anlatıyordu. Bunlar ve öbür bölümler, çok küçük değişikliklerle *Summerhill Okulu*'nun ilk kesimini; Neill'in Güney Afrika'ya giderken gemide yazdığı sorular ve yanıtlar bölümüyse kitabın son kesimini oluşturmaktadır.

1930'ların başlarında okul, çocukları "sorun" olmayan ana babaların da ilgisini çekmeye başlamıştı, bu aileler okulun çocuklarına eğitim kalıpları dışında olumlu bir seçenek sunduğunu, onları birey insanlar olarak ele alan bir çevre oluşturduğunu düşünüyordu. Bu görüşlerinde yalnız değillerdi, çünkü Summerhill'in özellikleri aileler kadar öğretmenlerin de ilgisini çekiyordu. *A Dominie's Log* insanların Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşamın başka alanlarında olduğu gibi eğitimde de yeni bir başlangıç aradığı bir sırada, öğretmenliği uğraş edinen gençler için bir esin kaynağı olmuştu. Bu, "İlerici akım" içersinde okulların ve bireylerin ülkülerini birleştirip tanımlayan Yeni Eğitim Birliği'nin kuruluş dönemiydi. Özerklik, Dalton Tasarısı, uygulayarak öğrenme, tasarı yöntemi gibi düşüncelere; bu okulun ayırıcı niteliğini belirleyen çocuk-merkezli yaklaşıma uygun öbür yöntemlere büyük bir istek ve eğilim vardı. Bu tür kavramlara gösterilen ilgi 1920'lerin sonlarında Elmhirstler tarafından Dartington Hall'un Dora ve Bertrand Russel tarafından Beacon Hill Okulu'nun açılışıyla daha da arttı. Gerçi Neill öncü arkadaşlarının o sıralardaki devlet ve halk okulları dizgesiyle ilgili eleştirilerinin çoğuna katılıyordu ama birçok önemli konuda onlardan ayrılıyor ve bunları açıklamaktan da çekinmiyordu. Dora Russell 1932'de düşüncelerini şöyle belirtiyordu: "Neill ve ben, eğitim açısından neredeyse toplum düzenine aykırı düşecek kadar sol eğilimli sayılıyorduk."

Her şeye karşın, Neill'in uzlaşma bilmez özgürlükçü anlayışı, iki savaş arasında, yapısından ve ereklerinden nefret ettikleri bir dizgede çalışan öğretmenlere taze bir soluk gibi gelmişti. Neill bu öğretmenlere yeni çağın peygamberi gibi görünüyordu. Düşünceleri, kadınlarla erkeklerden oluşan önemli bir azınlık kümesi üzerinde derin etkiler bırakmıştı; bu kişiler sonradan başöğretmenlik, okul denetmenliği, yöneticilik gibi sorumluluk isteyen görevler yüklenmişler, daha çocuk-mer-

kezli bir yaklaşımın benimsenmesi için eğitim ve öğretimde adım adım gerçekleşen bir değişim üzerinde yıllar boyu etkili olabilmişlerdi. Summerhill'i gezip görmek bu öğretmenlerin bazıları için dönüm noktası oluyordu; bazıları içinse esin kaynağı Neill'in konuşmalarıyla yazılarıydı. Neill'in, kendi yöntemlerini kullanarak —görünüşte en yola gelmez çocuklar üzerinde bile— başarı elde ettiğini görüp duymak onları hem şaşırtıyor hem de etkiliyordu. Summerhill'e gelen konuklar buradaki gerçek ve katışıksız özyönetim dizgesinden, Neill'in bir yana çekilip son derece duyarlı ve geleneklere aykırı da olsa, adil bir davranış göstererek çocukları kendi başlarına bırakma yeteneğinden etkileniyordu.

Neill 1946'da altmış üç yaşındayken çocuk yetiştirme sorunları konusunda bir başka deneyim daha kazandı: kendisi de baba olmuştu. Kızı Zoë doğar doğmaz, onun çevresindeki yetişkinlerin arzu ve gereksinimlerine göre "kalıplanmayacak", "kendi kendini yönetebilecek" bir çocuk olarak yetiştirilmesi gerektiğine karar vermişti. Bu tutum o sıralarda geçerli geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerine tam anlamıyla ters düşüyordu. Örneğin çocuğu belirli saatlerde besleme ilke edinilmişti; oysa bu çocukların ana babalarının yaşamında yarattıkları rahatsızlığı en aza indirgemek amacıyla tasarlanan yöntemin en belirgin niteliğiydi. O sıralarda yaygın olarak başvurulan *Mothercraft Manual*'ın (Analık Sanatı El Kitabı) mesajı, "anayla bebeği saate göre yaşamalıdır" ilkesiydi. Özdüzenleme ise çocuğun bedensel ve zihinsel açıdan yetişkin kuralları tarafından ket vurulmaksızın özgürce gelişmesine izin veriyordu.

Neill bu yaklaşıma yaşamında dönüm noktası sayılabilecek son derece önemli bir yer tutan, tartışmalı ruhçözümcü ve sağaltımcı Wilhelm Reich'la dostluğu nedeniyle ilgi duymaya başlamıştı. Lane ona özgür-istençle özyönetimi öğretmiş, Reich'sa özdüzenleme düşüncesiyle tanışmasını sağlamıştı — buysa Neill'in çocuklar ve özgürlük konusundaki görüşünün daha küçük yaş kümelerine doğru genişletilip uzatılmasından başka birşey değildi. Reich'ın Zoë'yle yaşıt bir oğlu vardı; Neill bir yandan kızının ilk yaşlardaki davranışlarını büyülenmişcesine izliyor, bir yandan da tuttuğu kayıtları Atlantiğin karşı kıyı-

sındaki arkadaşıyla karşılaştırıyordu. Neill bu gözlemlerini 1953'de yayımlanan *The Free Child* (Özgür Çocuk) adlı kitabında toplamıştır; söz konusu kitabın birinci yarısı çok küçük değişikliklerle elinizdeki kitabın ikinci bölümünde kullanılmıştır.

Özgürlük Okulu, Neill'in düşüncelerini ve yıllar boyu sürdürdüğü uygulamaları bir resim gibi gösteren dört kitabının en önemli bölümlerinden derlenmiştir. Bununla birlikte kitaplar Neill'in yaşamının değişik evrelerinde yazıldığı ve çeyrek yüzyıldan fazla bir süreye yayıldığından kaçınılmaz bir takım tutarsızlıklar vardır, kimi bölümler Neill'in, *Özgürlük Okulu'* nun Amerika'da ilk kez yayımlandığı 1960'daki görüşlerine tam olar.ak uymamaktadır. Bunun yalın bir açıklaması var. Kitap düşüncesi ilk olarak Amerikalı küçük bir yayımcı olan Harold Hart'dan çıkmıştı. Bunun üzerine Neill eski yazılarını gözden geçirmeye başlamış, ama kalkıştığı işin güçlüğü ve büyüklüğü karşısında yılmıştı. 1959 Ocak ayında Hart'a şunları yazmıştır:

> Tuttuğum kayıtları okumak tam bir bozgun oldu... Yirmi, ya da *The Problem Child*'ı göz önüne alırsak otuz yıl önce yazdıklarımı okumak beni yıldırdı... Sana el yazmalarıyla istediğini yapmanı öneriyorum; ben de bir önsöz ya da ek bölüm yazarak daha önce söylediklerime uyan ya da aykırı düşen yerleri açıklarım.

Neill'in bu önsözde açıkladığı gibi, zaman aşımına uğramış düşüncelerin pek bir önemi yoktur, çünkü Summerhill'i yönettiği yıllar boyunca felsefesi özde değişmeden kalmıştır. Ama kitabın yayına hazırlanması sırasında yayımcısıyla arasının bozulmasına yol açmasına karşın, Neill'in sözünü etmediği bir sorun ortaya çıkmıştı. Reich'ın adı *The Free Child* adlı kitapta, özellikle de özdüzenleme konusundaki bölümde göze çarpacak ölçüde sık yer almasına karşın, *Özgürlük Okulu'nda* yalnız üç kez anılmış ve göndermeler atlanıp geçilmişti. O tarihten topu topu iki yıl önce bir Amerikan tutukevinde ölen Reich, Hart'ın daha kitap basılmadan Summerhill'in onaylamasını umduğu ruhhekimliği kuruluşunun düşmanı sayılıyordu. Neill, Reich'ın kitaba alınmamasından, sinirceyle kasılmış mide ve boyunlar arasında ilişki

kuran ilk kişinin Reich değil de kendisiymiş gibi gösterilmesinden duyduğu üzüntüyü sert bir biçimde dile getirmişti. Hart'a "Dizinde Reich'ın adını göremeyince tüylerim diken diken oldu" diye yazmıştı. Bununla birlikte ağır basan Hart'ın görüşü olmuştu, çünkü Neill'in, Reich'ın kitapta hak ettiği yeri alması için üsteleyecek ne enerjisi ne de yasal gücü vardı.

Reich, elbette, kısa bir zaman sonra Amerika ve Avrupa'da çığır açmış bir kişi olarak görülecek; *Özgürlük Okulu* yayımlanıp okuyucuya ulaşınca aynı şey benzer nedenlerle Neill için de geçerli olacaktı. Kitap İngiltere'de ilk kez 1962'de Gollancz tarafından yayımlandı, ama başlangıçta kitabı yayın izlencesine sokmayan Penguin yayınevinin karton kapaklı bir baskı yapmaya karar vermesi için bir altı yılın daha geçmesi gerekiyordu. Kitabın sert ciltli baskısı daha başından çok satmış, yayınlanmasından on beş gün sonra ikinci baskı yapılmış, beğenildiğini gösteren olumlu eleştiriler almıştı. *The Times Educational Supplement*'da (Times Eğitim Eki) adı belirtilmeyen bir eleştirmen "Eğitim konusunda bu denli kolay okunabilen, bu denli aklı başında şeyler söyleyen bir yazar ender çıkar" diye yazıyordu. "Öğretmenlerin yıllarca bu büyük eğitimcinin dizi dibinde oturması gerekir." John Vaizey kitabı "zekice yazılmış, dikbaşlı ve kışkırtıcı" buluyor; Neill'i "çağımızın en akıllı ve en başarılı öğretmenlerinden biri" summerhill'iyse "en iyi okullarımızdan biri" diyerek tanımlıyordu. *Guardian*'ın eleştirmeniyse kendini "ilerici" diye niteleyen birçok okulun uzlaşmacı tutumundan yakınıyor ve şunları yazıyordu: "İşte bu nedenle, gözü pek köktenci A. S. Neill'in bize ilerici eğitimin aslında nasıl olması gerektiğini anımsatması son derece yerinde ve yararlıdır."

Neill'in 1960'larda işbaşında olan genç kuşak öğretmenlere çekici gelişinin nedeni, büyük ölçüde eğitim ve öğretim konusundaki gözü pek köktenci görüşleriydi. Öğrenimdeki öğrencilerin, içinde bulundukları dizgeyi çocuk karşıtı ve bürokrasi olarak gören genç ülkücü öğretmenlerin, özel okullarda ya da toplumdan yalıtılmış birimlerde "uyumsuz" çocuklarla uğraşan öğretmenlerin binlercesi birleşerek Neill'in özgürlük mesajına yanıt veriyordu. *Summerhill*'in üzerlerinde bıraktığı etki çoğunlukla büyük oluyor, bir bölümün yaşamını bütünüy-

le değiştiriyordu. Kitap, bu kişilerin çoğunun neredeyse bir gece içinde, yaşamlarını çocuklara adayıp onlar için çalışmaya karar vermesine neden oluyordu. Örneğin aşağıda okuyacağınız yazı, İskoçya'da küçük bir okul açarak yeni bir eğitim seçeneğiyle ortaya çıkan adamın yaşadığı bu dönüm noktasını nasıl anımsadığını göstermektedir:

Bu bazı açılardan oldukça garip bir durumdu. Asıl uğraşımla ilgili belirgin bir düşüncem yoktu ve bu konuya gerçek anlamda eğildiğim de söylenemezdi. Bir akşam *Özgürlük Okulu*'nu okurken gözlerimin önündeki sis perdesi kalktı, bir çıkış yolu buldum. İçimde sahici insan olmanın gerçek temeli güven duygusu uyanmış, bulgunun ruhu önümü aydınlatmaya başlamıştı. Gelişim olanakları sonsuz muş gibi görünüyordu; içimi kaplayan coşku kısa sürede büyüyüp çevreme yayıldı. Bir arkadaşımla gece ler boyu oturup okulun biçimlenişini, orada gerçekleşebilecek olağanüstü şeyleri tartışıyorduk. İkimiz de çocuk gibi, genç ve coşkuluyduk, olanaklarımız son derece kısıtlıydı, ama bir kez ok yaydan çıkmıştı. Karşımızda öngörüleri güçlü bir insan vardı. Öngörülerini gerçekleştirmeye girişmiş bir insandı bu. O gerçek bir *insandı!*

Neill'in, 1960'larda İngiltere ve Amerika'da gelişen özgür okul deviniminde kesinlikle yepyeni ufuklar açan bir etkisi olmuştu. Devlet dizgesi içinde birçok öğretmenin öğrencilerine karşı daha rahat ve törensiz bir tutum benimsemesini sağlamıştı. Ama Neill'in etkisi öğretmenlik uğraşıyla ya da eğitim işinde çalışan kişilerle sınırlı değildi. *Özgürlük Okulu*'nun (Amerika'daki basımında "Çocuk Yetiştirme Konusuna Köktenci Bir Yaklaşım" olan) altbaşlığı, İngiltere'de başlangıçta "Eğitim Konusuna Köktenci Bir Yaklaşım" biçiminde değiştirilmesine karşın, kitap özellikle çok sayıda orta sınıf aile tarafından satın alınıyordu. Bazılarına göre Neill onların zaten sahip oldukları görüşleri esinlendirici biçimde pekiştirmişti, bazılarına göreyse Neill çocuklarla yaşadığı uzun deneyimlerden yararlanarak, yarı yarıya dile getirilip denenmiş düşüncelerin belgelenip doğrulanmasını sağlamıştı. Neill gibi, mutsuz bir çocukluk geçirmiş kendi çocuklarını bütünüyle farklı bir biçimde yetiştirme konusunda umutsuzluğa düşmüş ana babalar kitaba bir kılavuz gibi sarıldılar. Örneğin bir ana Neill'in, üç çocuğunu

yetiştirme biçiminde güçlü etkisi olan düşünceleriyle ilk kez karşılaşmasını şöyle anlatmaktadır:

Kitabı yutarcasına okumuştum — yanıtları, kılavuzu, her şeyi dile getiren, bütün parçacıkları, duyguları ve düşünceleri toplayıp özetleyen sözcükleri, Eureka'yı, "Tamam, bu kadar işte"yi, hepsini bulmuştum; kitabı okudum sonra işlek zekânın tadına vararak sevinç içinde bir kez daha okudum; sonunda doğru dürüst çocuk yetiştirebileceğim —o zamana kadar çocuklarla ilgili hiçbir deneyimim olmamıştı— tek olumlu yöntemle tanışmıştım. Dönüp, yoğun suçluluk duyguları, Viktorya dönemine özgü bir ahlâk anlayışı, sıkıdüzen ve kötü bir ana baba evliliğiyle geçmiş kendi yetiştirilişime bakarken, Neill'in yazdıkları olmasa çocuklarımın durumu nice olurdu diye düşünmek bile beni korkutuyor. Ara sıra ana babamın uyguladığı yönteme kapıldığımı görüyorum; bunu sezer sezmez yatmadan önce kitaptan ilaç gibi bir iki bölüm içme zamanının geldiğine karar veriyorum. İlacımın işe yaramadığı hiç görülmedi.

Neill'de insanları derinden etkileme, içlerinde güçlü coşkular uyandırma yeteneği vardı. Yazdıkları, yazıldıkları dönemden bağımsız olarak, yüzlerce okuyucusuna esin kaynağı olmuş, onlara çoğu kez, yaşamalarına izin verilmemiş bir tür özgürlük duygusunu bir anlığına da olsa yakalama fırsatı vermiştir. Neill'in yaşamını araştırırken, değişik yaş kümelerinden ve eğitim düzeyinden gelen birçok ana baba ve öğretmenle konuştum, bunun ortak bir deneyim olduğunu gördüm. Summerhill'i seçen pek çok ana baba çocuklarını buraya Neill'in kitaplarını okuyup onların bu tür bir öğrenim görmesine gürültüsüz patırtısız karar verdikten sonra göndermişti. Onlara ve birçoklarına göre Neill'in mesajı onları, çocukluklarını yeniden değerlendirmeye, ana babalarından gördükleri davranış biçimlerini irdelemeye itiyordu. Neill'in sözleri birçoklarına her şeyin sil baştan alınabileceği, geçmişin acı dolu deneyimlerini kovarak yeni bir kuşakla, yeni ve suçluluk duygularından arınmış bir başlangıç yapılabileceği umudunu veriyordu.

Gerçi Neill'in görüşüne çoğu kez büyük bir özlemle kucak açılıyordu, ama ne yazık ki bunu akıl ve duyarlılıkla uygulamak her zaman pek kolay olmuyordu. Neill'in düşüncelerinden etkilenip coşkuya ka-

pılan pek çok yetişkin, onun en temel ilkelerini bile yanlış anlayabiliyor ya da göz ardı edebiliyordu. Örneğin 1960'larda Neill genellikle "kısıtlamasız toplumun" öncülerinden biri sayılıyordu. 1968'de Edinburgh'da öğrencileri ayaklanmaya kışkırtmakla suçlanmıştı. Gerçi Neill o zamanki öğrenci ayaklanmasının amaçlarına elbette yakınlık duyuyordu, ama köktencilik sayılan davranışların bazılarına destek olduğu söylenemezdi. Özellikle Amerika'da birçok ana babanın özgürlük diye çocuklarına —çoğunlukla Summerhill adını anarak— büyüklerinin yaşamlarını zehir etme izni vermesi onu müthiş rahatsız edip ürkütüyordu. Neill'in değişmez inancı çocukların özgürlüğünün genişletilmesinden yanaydı, ama başkalarının özgürlüğünün başladığı yerde bunun bitmesi gerektiğine de aynı ölçüde inanıyordu. Çocukların olduğu kadar yetişkinlerin de hakları ve sorumlulukları vardı: ister okul ister ev ister başka bir yer olsun bir topluluktaki yetişkin çocuk ilişkisinde, yaş ya da deneyime bakılmaksızın, usa uygun bir denge kurulması gerekirdi. Bu, Neill'in kitap ve konuşmalarında belirtmekten vaz geçmediği gibi, kuralsızlığın değil özgürlüğün uygulanması konusunda son derece önemli bir ayrım yapma sorunuydu.

Özgürlük Okulu'nun ilk yayımlanışından yaklaşık çeyrek yüzyıl sonra bugün, Neill'in güçlü insancıl dünya görüşü çağın egemen ruhuyla hâlâ uzlaşmazlık içinde gibi görünmektedir. Sözde ileri uygar toplumumuz hâlâ yarışmaya, zihinsel kazançlara, özdeksel başarıya değer verip bunları imecenin, toplumsal becerilerin ve coşkusal mutluluğun üzerinde tutmayı sürdürmektedir. Yetişkinlerin tutumlarındaki belirli birtakım değişikliklere karşın, çocukların çoğu hâlâ evde ve okulda büyüklere bağımlı, ikinci sınıf yurttaştır. Ama uygulayım alanındaki değişikliklerin geleceği anıştırdığı gerçekten kavranmaya başlanırken, Neill'in Summerhill Okulu'ndan çıkacağını umduğu özgüvenli, bağımsız düşünceli, hoşgörülü ve sinircesiz yurttaşlara her zamankinden daha çok gereksinim duyuyoruz. Nefret ve yıkımlarla dolu bir dünyada, gençlere yönelik tutumlarımızı durup bir kez daha düşünürken, Neill'in bize önerdiği temel iyimserliği, insan olanaklarına inancı göz ardı etmemeliyiz.

Gerçi birçok kişi Neill'in ölümüyle okulun kapanacağını düşünmüştür ama Summerhill kötü bir dünyada iyi bir iş olarak serpilip gelişmeyi hâlâ sürdürmektedir. Neill'in özgürlük iletisinin üstün gelmesini istiyorsak, *Özgürlük Okulu* kadar *Özgürlük Okulu* kitabına da gereksinimimiz olduğunu unutmamalıyız. Bunu en iyi biçimiyle Neill'in kendisi dile getirmiştir:

Summerhill Okulu'nun geleceği pek önemli olmayabilir. Ama Summerhill düşüncesinin geleceği insanlık için çok büyük bir önem taşımaktadır. Yeni kuşaklara özgürlük içinde büyüme fırsatı verilmelidir. Özgürlük vermek, sevgi göstermektir. Dünyamızı da ancak sevgi kurtarabilir.

JONATHAN CROALL
Eylül 1984

Çocuklarınıza siz in çocuklarınız denemez.
Yaşamın kendine duyduğu özlemin oğullarıyla kızları onlar.
Evet siz in aracılığınızla geldiler, ama siz den değil,
Size ait değiller, gerçi yanınızdalar ama.
Sevginizi verebilirsiniz onlara düşüncelerinizi asla,
Çünkü kendi düşünceleri var çocuklarınızın.
Barınak verebilirsiniz bedenlerine, ruhlarınaysa asla,
Çünkü yaşar ruhları yarının evinde düşlerinizde bile giremeyeceğiniz.
Çabalayabilirsiniz onlara benzemeye ama sakının kendinize benz etmeye
çalışmaktan,
Çünkü yaşam gerilemez hiçbir zaman, ne de oyalanır dünde.
Sizler yaysınız çocuklarınızın canlı oklar gibi fırlatıldığı

Hazır olmalısınız okçunun elinde mutluluk için bükülmeye.

HALİL CİBRAN

ÖNSÖZ

BU KİTAP, Amerikalı yayımcı Harold Hart'ın dört kitabımdan seçtiği bölümlerden oluşan bir derlemedir. Asıl kitaplardan biri 1936'da yazılan *That Dreadful School*'dur (Şu Berbat Okul), bu nedenle Summerhill'de bugün olsa yazmayacağım bazı parçalar bulunabilir — bunlar önemsizdir çünkü ne eğitim ne de yaşam anlayışımda temel olan hiçbir şey değişmiş değildir. Summerhill özde, ilk kurulduğu 1921'de neyse bugün de odur. Hem öğrencilerin hem çalışanların öz yönetimi, derslere girip girmeme konusunda tanınan özgürlük, günlerce, haftalarca hatta gerekirse yıllarca oyun oynama özgürlüğü, ister dinsel, ister ahlâksal ister siyasal olsun hiçbir biçimde düşünce aşılamamaya gösterilen özen, kişilik biçimlendirmekten sakınma; bütün bunlar yerli yerinde durmaktadır.

Değişen tek şey ruhbilime karşı takındığım tutumdur. Okulum önce Almanya'da, sonra Avusturya'dayken (1921'den 1924'e kadar), o günlerdeki yeni ruhçözümleme deviniminin tam ortasındaydım. Genç budalaların çoğu gibi ben de ütopyanın gözle görünecek kadar yakın olduğunu sanıyordum. Bilinçaltını bilince dönüştür, dünya da nefretten, suçlardan ve savaşlardan arınıversin, bu da ancak ruhçözümüyle olur diyordum. İngiltere'ye dönüp Lyme Regis'deki Summerhill adlı eve geldiğim zaman yalnız beş öğrencim vardı. Üç yıl içinde sayıları yirmi yediye yükseldi. Bunların çoğu ana babaları ve okulları tarafından gönderilmiş sorun çocuklardı — aralarında her iki cinsten de hırsızlar, yıkıcılar ve zorbalar bulunuyordu. Onları çözümlemeyle "iyileştirdim" sanıyordum, ama çözümleme toplantılarıma gelmeyenlerin

de iyileştiğini gördüm ve etken öğenin çözümleme değil özgürlük olduğu sonucunu kabul etmek zorunda kaldım. Bereket, insanlık hastalığının çözümü, ruhçözümleme değildi.

Aslında sürekli geçmişi konuşmaktan usandım, ama geleceği kestirme konusunda da elbette sakınımlı davranmaya çalışıyorum. İlerleme ve gelişme belirtilerini görüyorum. Çağdaş ilkokullara kusursuz denebilir. Leicester'da gördüğüm bir okul, kırk yıl öncekilerden bütünüyle farklıydı; burada mutlu yüzler, doğal konuşma uğultuları, her biri kendi işiyle ilgilenen çocuklar vardı. Bu sınav dizgesi içinde olanaksız gibi görünse de, bundan sonra atılması gereken adım bu tür özgür yöntemlerin çağdaş ortaokullarla liselerde de uygulanmasıdır.

Durgunluk hatta gerileme belirtileri de görüyorum. İngiliz öğretmenlerin yüzde 80'inden fazlası değneği elden bırakmak istemiyor; İskoçya'da da öğretmenlerin kamçı konusundaki tutumu aşağı yukarı bunun aynısı.

En üzücü olaysa, okulda öğrenilenlerin, okuldan ayrıldıktan sonraki yaşamla pek az ilişkisi olması. Eski öğrencilerden kaçı Milton, Hardy ya da Shaw okumaktadır? Kaç öğrenci Beethoven ya da Bach dilemektedir. Okul, ya da en azından okutulan dersler, coşkuları tek başına bırakır, böylece çocuğun coşkusal yanı dış etmenlerle... tv, pop müzik toplulukları, talih oyunları, futbol, boyalı basın ve cinsellik dergileriyle beslenir. Bütün bunlar tecimsel açıdan sömürülüp denetlendiği için de zavallı öğretmene en küçük bir fırsat bile kalmaz. Hangi öğretim üyesi Beatles'ın yarattığı çığlık çığlığa duygusal coşkuyu uyandırabilir? Ancak göbek-sallayan bir matematik öğretmeni bütün okulun dikkatini bölünmez sayının hoş yanlarına çekebilir. Eski tutucu öğretim izlencesiyle, dopdolu bir yaşama duyulan çağdaş gençlik özlemleri arasındaki karşıtlık bence eğitimde ele alınması gereken en önemli konulardan biridir.

Hippilerin, çiçek çocukların başkaldırısından haz duyup sevinmek isterdim, ama elimden gelmiyor. Hiçbir önemi olmayan her şeye .... saçların boyuna, giysi biçimlerine, konuşma biçemine meydan okuyorlar ama eğitim dizgesi, Hıristiyan olmayan bir ülkede din eğitimi, Roma Kilisesi toprakları, ikiyüzlülükle yaşlı budala Süleyman'ın

öğütlerini İsa'nınkiyle birleştirip çocukları döven Protestan okulları umurlarında değil. "Küçük çocukları cezalandırın..." Dindar ana babalarla öğretmenler, çocukların cezalarını iyice çektiğinin farkındadır.

Bu durum A. B. D.'de farklı olabilir. Berkeley Üniversitesi'ndeki hippilerin —Vietnam, ırkçılık, dolara dayalı toplum düzeni gibi— gerçek ve yaşamsal önem taşıyan sorunlara meydan okuduğunu düşünüyorum. Burun kıvıranlar bu meydan okumanın iyi olduğunu, ama yirmi yıl içinde hippilerle çiçek çocukların nasılsa en sağlam tutuculara dönüşeceğini söyleyebilir.

Toplumun hasta olduğunu kimse yadsıyamaz; ayrıca toplumun hastalığından kurtulmak istemediği de yadsınamaz. Toplum iyileşmesine yardım edebilecek tüm insancıl çabalara karşı koymaktadır. Kadınların seçme ve seçilme hakkına, ölüm cezasının kaldırılmasına, acımasız boşanma yasalarımızın, eşcinsellere yönelik kıyıcı yasalarımızın düzeltimine var gücüyle karşı çıkmaktadır. Öğretmen olarak görevimiz bir bakıma kitle ruhuna, bütün hayvanların aynı posta aynı melemeye sahip olduğu... ayrıkların yani meydan okuyanların dışlandığı koyun ruhuna karşı koymaktır. Okullarımızın....her zaman pek yumuşak olmayan... çobanları var. Birbirinin aynı güzel okul giysileri giydirilmiş kuzucuklarımız var. Eğretilemeyi uzatmak istemiyorum, ama bıkmış usanmış öğrencilerin pek çoğunun aklının bir karış havada olduğu yerinde bir benzetmedir diyebilirim.

Eğitim hemen birer birey ve toplum insanına dönüşecek çocuklar yaratmalıdır; bunu da, hiç kuşkusuz, özyönetim başarabilir. Sıradan bir okulda uysallık bir erdemdir, dolayısıyla sonraki yaşamda meydan okuyabilecek ancak birkaç kişi kalır. Öğretmenlik eğitimi alan binlerce öğrencinin yüreği gelecekteki uğraşları konusunda coşkuyla doludur. Okuldan ayrıldıktan bir yıl sonra öğretmenler odasında oturup eğitimin ders ve sıkıdüzen demek olduğunu düşünmeye başlarlar. Doğru, meydan okumayı ya da pılı pırtıyı toplayıp işten atılmayı göze almak zordur; ama yine de birkaçı, salt kafalarının içinde bile olsa, meydan okuyabilir. İnsanın yaşam boyu sokulduğu kalıbı kırıp çıkması kolay değildir. Başka bir kuşak yetişir, bu da ardından gelen yeni kuşağa eski yasakları, ahlâk kurallarını ve eğitsel delilikleri zorla benimsetir; sevgili eski kısır döngümüz. Üzücü olgulardan biri de birta-

kım inançlar aşılanmış yığınların kötülükleri kaçınılmaz birşey sayıp kabul etmesidir. Napalm mı? İnsanlara dünyanın öbür ucundaki Asya'da yanıp kül olan çocukları düşündürmek zordur. Irkçılık mı? İyi ama, bu doğaldır, ırkları karıştıramazsınız. Moruk Adolf işte bu konuda haklıydı. İsa'nın komşunu sev dediğini biliyorum ama bize zencileri de sev dememişti değil mi? (Bunlar kulağa Alf Garnett'in sözleri gibi geliyor.)

En zor işlerden biri de okullarla öğretmenlerin düşüncelerini destekleyip sürdürmektir. Selby'nin *Last Exit to Brooklyn* (Brooklyn'e Son Çıkış) adlı kitabını ele alın. Bu kitap İngiltere'de yasaklanmıştı. Bu yasaklama bilisiz tutucuların kılı kırk yaran bürokrasinin bir başka örneğidir. Kitap cinsel sapkınlıkla, insanlığın en düzeysiz durumuyla ilgili açık saçık sözcüklerle doludur, ama bana kalırsa, kendini beğenmiş kültürümüzün bu yanını bir resim gibi gösterdiği için milyonlarca insan tarafından okunması gerekir. Kitap gerçekten ürkütücüdür. Amerikalıların öbür yüzünü yani Kadillaklı-zenginlik-peşindeki-yaşam-karşıtı-tecimsel-durumunu, gecekondu kesiminin, kötü eğitimin ve tecimsel sömürünün insanlara neler yapabileceğini gözler önüne sermektedir. Bütün bu koşullar dünyadaki bütün kentlerde bir ölçüde bulunmaktadır. Bunlar gönenç devletimizin, "hiç bu kadar iyi olmamıştık"larımızın sonuçlarıdır. Olmayan bir kültür....tv izlencelerimizin coşkusal yaşı ortalama sekiz olan kişilere göre hazırlandığını düşünüyorum. Yanlışımız nedir? Tepemizde asılı duran koca bomba olabilir mi? Yiyelim, içelim, eğlenelim, nasılsa yarın öleceğiz. Sakın bu yanlış, hazzın arabalardan, elektrikli aygıtlarla dolu mutfaklardan, eğlence yerlerinden, talih oyunlarından ve bütün öbür çocuksu alıklıklardan kaynaklandığı sanılan yeni özdekçilik olmasın? Kötülüğün kol gezdiği sokaklarda yaşıyoruz, biz hippi çocuklarız; çetelerimiz var. Bırakalım aptallar çalışıp Jaguar alacak dünyalığı doğrultsun. Biz birini aşırıp kızları gezmeye çıkarırız.

El yordamıyla bulmaya çalışıyorum. Boşu boşuna, insanların neden bu kadar çok kötülük yaptığını anlamaya uğraşıyorum. İnsanın kötülüğü doğuştan içinde getirdiğine ve ilk günaha inanamam. Yüreği nefret dolu birçok çocuğun, özgürlük verilip büyüklerden onay aldığında iyi çocuklara dönüştüğünü gördüm. Öyleyse, aslında iyi olan

insanlık neden hasta, acımasız ve adaletsiz bir dünya yaratıyor? Öz yönetim ve özgürlükle yetiştirilen çocukların Yahudilerle zencilerden hiçbir zaman nefret etmeyeceğini, kendi çocuklarını dövmeyeceğini, onlara cinsel açıdan suçluluk duygusu aşılamayacağını; cezalandıran Tanrı masallarıyla çocuklarını asla korkutmayacağını deneyimlerimle biliyorum. Öbür okul müdürlerinin de aynı şeyleri iddia edebileceğini hemen eklemek isterim. Kendime şu soruyu soruyorum; Eğer Summerhill Okulu nefrete, acımasızlığa ve savaşlara ve önyargılara eğilimi olmayan insanlar yaratabiliyorsa, neden bütün dünyada benzer sonuçlar elde edecek okullar olmasın? İnsanlar iki bin yıl önce Barabbas'ı seçip İsa'yı çarmıha germişti. Bugün de aynı seçimi yapıyorlar. Neden? Keşke bilebilseydim.

Büyük insanlar, Sokratesler, İsalar, Freudlar, Darwinler, Papalar ve Piskoposlar insanlık bilmecesini hiçbir zaman çözememişti. Biz küçükler de bunun çözümünü bilmiyoruz. Tanıyı koyabiliyoruz. Sevgiye engel olarak nefret elde edersin ama neden sevgiyi engellediğimizi bilmiyoruz. Freud'la Reich bunun nedeninin cinsellik korkusu ve nefreti olduğunu söyler; Adler güç özleminin sevgi isteğini bastırdığını öne sürer. Ancak kökeni bilmemiz gerçekten gerekli midir? Yanlış Freudculuk, karmaşaların çocukluktaki uzun ve sürekli bir bastırma sürecinden kaynaklandığı olgusunu göz ardı ederek, başlangıçtaki örselenmenin bilinç düzeyine çıkarılmasıyla bu karmaşaların iyileşeceğini varsayar. Çetin günlerinde Summerhill'in hırsız çocukları çalma zorlanımlarının köklerini öğrenmemelerine karşın iyileşip gidiyordu. *Eğer* baskıcı aileleri, sıkıdüzenli okulları, yaşam karşıtı dinleri başımızdan atabilirsek, insanlık hastalığından kurtulur. Ama bu ne kadar zor bir "*eğer*". Ama gene de ya bu "eğer" gerçekleşir ya da insanlığın sonu bombalarla, zehirlenen topraklar ve havayla ya da zehirli coşkularla gelir.

Öğretmen sınıfa Neron'un anasını nasıl öldürdüğünü, Roma yanarken nasıl keman çaldığını anlatmış.

"Şimdi çocuklar, bu anlattıklarımdan sonra söyleyin bakalım Neron, iyi bir insan mıydı yoksa kötü mü? Sen söyle Billy."

"Ama öğretmenim, Neron bana hiçbir şey yapmadı ki."

Bugün dünyayı Billy'nin dünya görüşü yönetiyor. Hindistan ya da Çin'deki depremlerle taşkınlar mı? Aman canım, çevir sayfayı bakalım Sheffield United cumartesi ne yapmış? "Ben kardeşimin bekçisi miyim?" Elbette hayır, milletvekillerini neden seçiyoruz ki? Ya okul müdürlerini? Ya rahipleri? Ya da orduyu? Belki ilk günah diye birşey vardır... İşlemekten vazgeçme günahı. Summerhill'in bir iletisi varsa, o da şudur: "Asla vazgeçmeyeceksin. Dünyanın hastalığıyla savaşacaksın ama ahlâk öğretileri ya da cezalar gibi uyuşturucu ilaçlarla değil, doğal araçlarla — onayla, sevecenlikle, hoşgörüyle..." Sevgi sözcüğünü kullanmaya çekiniyorum, çünkü o da açık saçık sayılan birçok dürüst ve temiz Anglo-Sakson sözcüğü gibi neredeyse ayıp oldu.

A. S. NEILL

GİRİŞ SÖZÜ

RUHBİLİMDE hiç kimse pek bir şey bilmez. İnsan yaşamının iç güçleri çoğunlukla bizden gizlidir.

Ruhbilim Freud'un dehasıyla yaşama geçirildiğinden bu yana çok ilerledi; ama hâlâ bilinmeyen bir anakaranın kıyılarında dolaşan yeni bir bilim olmayı sürdürüyor. Elli yıl sonra ruhbilimciler bugünkü bilisizliğimize gülümseyerek bakacaklar.

Eğitimi bırakıp çocuk ruhbilimine el attığımdan bu yana, her tür çocukla kundakçılar, hırsızlar, yalancılar, yatak ıslatanlar, kötü huylularla uğraştım. Çocuk eğitimiyle geçirdiğim yoğun çalışma yılları bana, yaşamı güdüleyen güçler konusunda ne kadar az bilgim olduğunu öğretti. Bununla birlikte, salt kendi çocuklarıyla uğraşmak zorunda olan ana babaların benden çok daha azını bildiğine inanıyorum.

Zor çocuğun, zor çolak durumuna evdeki yanlış davranışlarla getirildiğine inandığım için, ana babalara seslenmeyi göze alabiliyorum.

Ruhbilimin yetki alanı nedir? Ben bunun *iyileştirme* olduğunu öne sürüyorum. Ama ne tür bir iyileştirme? Portakal rengiyle karayı seçme alışkanlığımın iyileştirilmesini istemiyorum; sigara içme alışkanlığımın da bir şişe biradan aldığım tadın da iyileştirilmesini istemiyorum. Hiçbir öğretmenin trampetiyle gürültü çıkaran bir çocuğu iyileştirme hakkı yoktur. Uygulanması gereken tek iyileştirme, mutsuzluğun iyileştirilmesidir.

Zor çocuk mutsuz çocuktur. O, kendi kendisiyle savaşmaktadır; sonuçta bütün dünyaya savaş açar.

Zor yetişkin de aynı gemidedir. Hiçbir mutlu erkek bir toplantıyı bozmaz, savaş çığlıkları atmaz, bir zenciyi linç etmez. Mutlu hiçbir kadın kocasının ya da çocuklarının başında dırdır edip boza pişirmez. Mutlu hiçbir erkek öldürme ya da hırsızlık suçu işlemez. Mutlu bir işveren çalıştırdığı kişileri korkutmaz.

Bütün suçlar, nefretler, savaşlar mutsuzluğa indirgenebilir. Bu kitap mutsuzluğun nasıl ortaya çıktığını, insanların yaşamını nasıl yerle bir ettiğini ve mutsuzluğun bir daha asla görülmemesi için çocukların nasıl yetiştirilebileceğini gösterme çabasıdır.

Ayrıca bu kitap bir yerin —çocukların mutsuzluğunun iyileştirildiği, daha önemlisi mutluluk içinde yetiştirildikleri Summerhill'in— öyküsüdür.

A. S. N.

I

SUMMERHILL OKULU

SUMMERHILL DÜŞÜNCESİ

BU, çağdaş bir okulun —Summerhill'in— öyküsüdür.

Summerhill 1921'de kuruldu. Okul Suffolk'un Leiston kasabasında, Londra'dan yaklaşık yüz mil uzaklıktadır.

Biraz öğrencilerinden söz edeyim. Bazı çocuklar Summerhill'e beş yaşında, bazılarıysa on beş yaşında gelir. Çocuklar genellikle on altı yaşına kadar okulda kalırlar. Çoğunlukla yaklaşık yirmi beş erkek, yirmi kız öğrencimiz olur.

Çocuklar üç yaş kümesine ayrılmıştır: En küçükleri beşle yedi, ortancalar sekizle on, en büyükleriyse on birle on beş yaş arasındadır.

Yabancı ülkelerden gelmiş epey öğrencimiz vardır. Şu sıralar (1968) iki İskandinavyalı, kırk dört Amerikalı öğrencimiz var.

Çocuklar, başlarında bir ev öğretmeniyle yaş kümelerine göre, evlere yerleştirilir. Ortancalar taş yapılarda, büyüklerse barakalarda uyur. Yalnız bir ya da iki büyük öğrencinin ayrı odaları vardır. Oğlanlar iki, üç ya da dört kişilik odalarda yaşar, kızlar da öyle. Öğrencilerin odaları denetlenmez, arkalarını toplayan da yoktur. Çocuklar özgür bırakılırlar. Kimse onlara ne giyeceğini söylemez: istediklerini istedikleri zaman giyerler.

Gazeteler buraya İstediğin-gibi-git okulu diyor ve Summerhill'den yasalarla davranış kurallarından habersiz yabanıl ilkeller topluluğu diye söz ediyor.

Bu nedenle Summerhill'in öyküsünü elimden geldiğince dürüst davranarak yazmam gerektiğini düşünüyorum. Yan tutmam doğaldır,

ama ben Summerhill'in üstünlükleri kadar zayıf yönlerini de göstermeye çalışacağım. Okulun üstünlüğü, yaşamları korku ve nefretle örselenmemiş sağlıklı özgür çocukların yetişmesi olacak.

Yerinde duramayan canlı çocukları sıralarda oturtup, çoğunlukla yararsız dersler okutan okul kuşkusuz kötüdür. *Böyle* bir okul yalnız *bu tür* bir okula inananlar, başarıyı parayla ölçen uygarlığa uygun yumuşak başlı çocuklar isteyen yaratıcılıktan uzak yurttaşlar için iyidir.

Summerhill bir deneme okulu olarak kuruldu. Ama artık öyle değil; şimdi burası bir uygulama okulu çünkü özgürlüğün işe yaradığını uygulayarak kanıtlıyor.

İlk eşimle okulu kurduğumuz zaman kafamızda tek bir düşünce vardı: çocuğu okula uydurmak yerine — *okulu çocuğa uydurmak.*

Sıradan okullarda yıllarca ders verdim. Öbür yöntemi çok iyi bilirim. Yanlış olduğunu da biliyorum. Çocuğun nasıl olması ve nasıl öğrenmesi gerektiği inancı, yetişkinlerin kavramlarına dayandığı için yanlıştır. Buralarda kullanılan yöntem, ruhbilimin bilinmediği günlerden kalmadır.

Kısacası çocuklara kendileri olma izni vereceğimiz bir okul kurma düşüncesiyle kolları sıvayıp işe koyulduk. Bunu gerçekleştirebilmek için bütün sıkıdüzen kurallarını, yönlendirmeleri, önerileri, ahlâk eğitimlerini, din bilgilerini bir yana atmalıydık. Bize gözü pek diyorlardı ama bunu yapmak için yürekli olmaya gerek yoktu. Tek gereken, sahip olduğumuz şeydi — bu da çocuğun kötü değil iyi bir varlık olduğuna duyduğumuz sarsılmaz inançtı. Kırk yılı aşkın süredir çocuğun iyi olduğuna inancımız hiç sarsılmadı; tersine kesin dayanağımız hep bu oldu.

Benim görüşüm çocuğun doğuştan akıllı ve gerçekçi olduğudur. Çocuk herhangi bir yetişkin önerisi olmaksızın kendi başına bırakılırsa, gelişebileceği kadar gelişir. Mantığa vurulursa, Summerhill, bilim adamı olmak isteyen ve bu yeteneğe doğuştan sahip olanların bilim adamı; sokakları süpürmeye uygun olanlarınsa çöpçü olduğu bir yerdir. Ama şu ana kadar Summerhill'den hiç çöpçü çıkmadı. Bunu derken züppelik etmek gibi bir amacım yok, çünkü bir okulun sinirceli bir bilim adamındansa mutlu bir çöpçü yetiştirmesini yeğlerim.

Summerhill nasıl bir yerdir? Öncelikle derslere girmek zorunlu değildir. Çocuklar —isterlerse yıllarca— bu derslere katılırlar ya da katılmazlar. Bir ders çizelgesi *vardır* — ama yalnız öğretmenler için.

Çocuklar çoğunlukla yaşlarına, ama bazen de ilgi alanlarına göre ders görürler. Öğretme yöntemlerimiz yeni değildir çünkü öğretimin kendi başına pek önemli olmadığını düşünüyoruz. Bir okulun çok sayılı bölme işlemini öğretecek özel bir yönteminin olup olmaması hiç önemli değildir, çünkü çok sayılı bölme işleminin, bunu öğrenmek *isteyenler* dışındakiler için bir anlamı yoktur. Ayrıca çok sayılı bölme işlemini gerçekten öğrenmek *isteyen* bir çocuk, nasıl öğretilirse öğretilsin bunu öğrenir.

Summerhill'e anaokulu öğrencisi olarak başlayan çocuklar, daha ilk günden derslere girerler; öbür okullardan gelmiş öğrenciler Tanrı'nın cezası derslere bir daha asla girmeyeceklerine ant içmiş gibidirler. Bu çocuklar oynar, bisiklete biner, ders ürkekliğini üzerlerinden atmaya çalışırlar. Bu bazen aylar sürer. Çocukların kendini toparlama zamanı son okullarının kendilerine verdiği nefretle orantılıdır. En uzun süreni manastırdan gelen bir kız öğrencide olmuştu. Bu kız üç yıl boyunca aylaklık etti. Ders nefretinin iyileşme süresi ortalama üç aydır.

— Özgürlük düşüncesine yabancı olanlar, çocukların isterlerse bütün gün oyun oynayabildikleri bu yerin ne tür bir akıl hastanesi olduğunu düşünüp merak edebilir. Birçok yetişkin "ben böyle bir okula gönderilseydim hiçbir şey yapmadan otururdum" diyor. Bir bölümüyse "bu çocuklar, derslerini öğrenmeye zorlanan öğrencilerle yarışmak zorunda kaldıkları zaman, kendilerini yetersiz bulacaklardır" diyor.

Aklıma, on yedi yaşındayken bir üretimlikte çalışmak üzere aramızdan ayrılan Jack geliyor. Bir gün müdür onu yanına çağırtmış.

"Summerhill'den gelen delikanlı senmişsin" demiş. "Çok merak ediyorum, eski okullardan gelmiş yaşıtlarınla birlikteyken, özgür eğitim konusunda ne düşünüyorsun. Yeniden seçme hakkın olsa Eton'a mı giderdin yoksa Summerhill'e mi?" diye sormuş.

Jack "ah, elbette Summerhill'e" diye yanıtlamış.

"İyi ama Summerhill öbür okulların veremediği neyi veriyor ki?"

Jack kafasını kaşımış. "Ne bileyim" demiş yavaşça" ama sanırım tam bir özgüven duygusu kazandırıyor."

"Evet" demiş yönetici şakacı bir sesle. "Odaya girdiğin zaman bunu duyumsadım."

"Aman Tanrım" diye gülmüş Jack, "sizde bu izlenimi uyandırdığım için özür dilerim."

"Hayır, hoşuma gitti" demiş yönetici. "Çalışma odama çağırttığım çoğu insan elini ayağını koyacak yer bulamaz ve rahatsız görünür. Sen eşitimmiş gibi içeri girdin. Ha, bu arada aklıma gelmişken sorayım, hangi bölüme geçmek istiyordun?"

Bu öykü öğrenmenin tek başına, kişilik ve özyapı kadar önemli olmadığını göstermektedir. Jack üniversite sınavlarında başarısız olmuştu çünkü kitaptan öğrenmekten nefret ediyordu. Ama Lamb's Essays'le (Lamb'in Denemeleri) ya da Fransızcayla ilgili bilgi eksikliği yaşamında ona hiç engel olmadı. Şimdi başarılı bir makine onarımcısıdır.

Ne derseniz deyin, Summerhil'de de birçok şey öğrenilir. Belki bizim on iki yaş kümesindeki öğrencilerimiz el yazısı, yazım ya da kesirlerde aynı yaştaki başka öğrencilerle yarışamaz. Ama özgürlük gerektiren bir sınavda bizimkiler onları kesin yenilgiye uğratır.

Okulumuzda sınav yoktur, ama bazen eğlenmek için sınavlar düzenleriz. Böyle bir sınavda şuna benzer sorular sorulmuştu:

Aşağıdakiler nerededir: Madrid, Perşembe Adası, dün, sevgi, demokrasi nefret, benim cep tornavidam (yazık ki buna işe yarar bir yanıt verilememişti).

Aşağıdaki sözcüklerin anlamlarını yazın: (rakamlar her biri için beklenen yanıt sayısını göstermektedir) —El (3)... yalnız iki öğrenci üçüncü doğruyu bulmuştu— atlar için kullanılan ölçü birimi. Pirinç (4) ... maden, arsızlık, yüksek rütbeli subaylar, orkestrada nefesli çalgılar. Hamlet'in olmak ya da olmamak sözlerini Summerhillceye çevirin...

Kuşkusuz bu soruların ciddiyetle ilgisi yoktur; zaten çocuklar da bunlarla çok eğlenirler. Yeni gelenler genellikle okulun havasına girmiş eski öğrencilerin yanıt düzeyine ulaşamaz. Bu kafaları daha az çalıştığı için değildir; kendilerini ciddi çalışma alışkanlığına öylesine kaptırmışlardır ki ufacık bir hoşluk bile onları şaşırtır.

Bu öğretimimizin oyun yönüdür. Sınıflarda ders de yapılır. Bir öğretmen herhangi bir nedenle saptanan günde derse gelemezse, bu öğrencilerde genellikle büyük bir düş kırıklığı yaratır.

Boğmacaya yakalandığı için dokuz yaşındaki David'in arkadaşlarından ayrı tutulması gerekiyordu. David acı acı ağlıyordu. Karşı çıkıyor "ama Roger'in coğrafya dersini kaçıracağım" diyordu. David neredeyse doğduğu günden beri okulumuzdaydı, ona her gün ders verilmesi gerektiği gibi kesin bir kanısı vardı. David şimdi Londra Üniversitesi'nde matematik profesörüdür.

Birkaç yıl önce (okuldaki kuralların, her öğrencinin ve öğretmenin tek oy kullanarak saptandığı) genel okul toplantısında biri, kusurlu görülen bir öğrencinin bir haftalığına derslerden uzaklaştırılarak cezalandırılmasını önermişti. Öbür çocuklar, cezanın çok ağır olduğunu söyleyerek karşı çıkmıştı.

Öğretmenlerimle ben tüm sınavlardan bütün yüreğimizle nefret ederiz. Bize göre üniversite sınavları bir başbelasıdır. Ama çocuklara gerekli dersleri öğretmekten kaçınamayız. Kuşkusuz sınavlar varoldukça üzerimizdeki egemenliği de sürecektir. Bu nedenle Summerhill öğretim üyeleri genel geçer ölçütlere göre öğretim yapabilecek niteliklere ve yeterliliğe sahiptir.

Birçok öğrenci bu sınavlara katılmak istemez; katılanlar yalnız üniversiteye girmek isteyenlerdir. Söz konusu sınavlar çocuklara başarılması zor bir şey gibi gelmemektedir. Sınavlar için ciddi biçimde çalışmaya genellikle on dört yaşında başlayıp yaklaşık üç yıl sürdürürler. Elbette ilk denemede her zaman başarılı olamazlar. Asıl önemli olan, bunu yeniden deneyebilmeleridir.

Dünyanın en mutlu okulu büyük olasılıkla Summerhill'dir. Kimse okuldan kaçmaz, sıla özlemi çekense ender görülür. Kavga-dövüşümüz yok denecek kadar azdır — elbette bazen dalaşanlar olur ama bizim küçükken yaptığımız gibi yumruklaşan pek az gördüm. Okulumuzda ağlama sesi duyduğum enderdir, çünkü özgür bırakılan çocuklar, ezilip haksızlığa uğramış olanlara oranla çok daha az nefret duyarlar. Nefret nefreti, sevgi sevgiyi doğurur. Sevgiyse, çocukları onayla-

maktır; bütün okullarda olması gereken de budur. Kızıp köpürerek çocukları cezalandırırsanız, onların yanında olamazsınız. Summerhill, çocukların onaylandıklarını bildikleri bir okuldur.

Dikkat edin, insanlara özgü kusur ve eksikliklerin ötesine geçmiş, onları aşmış değiliz. Bir baharda, haftalarca uğraşıp patates ekmiştim; bir haziran günü sekizinin yerinden söküldüğünü görünce yaygarayı kopardım. Ancak benim kopardığım yaygarayla, çatık kaşlı birininki arasında bir fark vardı. Benim yaygaram patateslerimle ilgiliydi, çatık-kaşlının koparacağı yaygaraysa bir ahlâk sorununa —doğruyla yanlış arasındaki ayrıma— dönüşürdü. Patateslerimi çalmalarının yanlış olduğunu söylemedim; bunu bir iyilik kötülük sorununa dönüştürmedim — sorunu *benim patateslerim* olarak bıraktım. Onlar *benim* patateslerimdi, rahat bırakılıp dokunulmamalıydılar. Umarım ayrımı açıkça belirtebilmişimdir.

Bir de şöyle anlatmaya çalışayım. Çocuklara göre ben korkulacak biri değilim. Onların eşitiydim, patateslerim konusunda kopardığım yaygaranın bisiklet lastiğinin delindiğini gören bir çocuğun kopardığı yaygaradan ayrımı yoktu. Eğer eşitseniz, çocuklarla kavgalaşmanızın bir sakıncası olmaz.

Şimdi bazıları şöyle söyleyebilir: "Bütün bunlar boş söz. Eşitlik diye bir şey yoktur. Neill onların üstüdür; daha büyük ve akıllı olan odur." Bu gerçekten doğrudur. Ben onların üstüyüm; örneğin okulda yangın çıkarsa çocuklar bana koşar. Benim daha büyük ve akıllı olduğumu bilirler, ama onlarla kendi alanlarında, deyim yerindeyse patates bahçesinde karşılaştığım zaman bunun bir önemi kalmaz.

Billy beş yaşındayken yaş günü eğlentisinden çıkıp gitmemi söylemişti, çünkü çağrılmamıştım, hiç duraksamadan eğlentiden ayrıldım — yanımda istemediğim zaman Billy de benim odamdan çıkar giderdi. Öğretmenle çocuk arasındaki bu ilişkiyi anlatmak pek kolay değildir. Ama Summerhill'e gelen konuklar, ilişkinin kusursuz olduğunu söylediğimde ne demek istediğimi anlar. Bu ilişki öğretim üyelerine yönelik tutumda da görülebilir. Kimyacı Klein, Allen'dır. Öbür öğretim üyeleri de küçük adlarıyla çağrılır. Bana Neill derler, ahçımıza da Esther.

Summerhill'de herkes eşit haklara sahiptir. Kimse çıkıp kuyruklu piyanomun üzerinde yürüyemez; ben de izinsiz hiç kimsenin bisikletini ödünç alamam. Genel okul toplantısında altı yaşında bir çocuğun oyuyla benimki aynı değerdedir.

Ama, der bilgiç kişiler, uygulamada elbette büyüklerin sözü geçer. Altı yaşında bir çocuk el kaldırmadan önce sizin oyunuzu hangi yönde kullanacağınızı görmek için beklemez mi? Bazen keşke bekleseler, diye düşünürüm çünkü önerilerimin bir çoğu geri çevrilmiştir. Özgür çocukları kolayca etkileyemezsiniz; bu görüngünün nedeni korkusuzluktur. Gerçekten de korkusuzluk bir çocuğun başına gelebilecek en iyi şeydir.

Çocuklarımız öğretmenlerinden korkmaz. Okul kurallarımıza göre geceleri saat ondan sonra üst kattaki koridorda sessiz olunması gerekiyordu. Bir gece saat yaklaşık on bir olmasına karşın yastık dövüşü bütün hızıyla sürüp gidiyordu, gürültüye karşı olduğumu söylemek için yazı masamdan kalktım. Yukarı çıkarken kulağıma kaçışan ayak sesleri geldi; koridor boş ve sessizdi. Birdenbire düş kırıklığına uğramış bir sesin "püf, gelen Neill'miş" dediğini duydum; bunun üzerine eğlence yeniden başlayıverdi. Ama aşağıda kitap yazmaya çalıştığımı söylediğimde, çocuklar anlayış gösterip gürültüyü kesmeyi kabul ettiler. Kaçışmalarının nedeni, yatma zamanını bildiren (kendi yaşlarındaki) görevlinin geldiğini sanmış olmalarıydı.

Yetişkinlerden korkmamanın önemini vurgulamak isterim. Dokuz yaşında bir çocuk gelip bana top oynarken cam kırdığını söyleyebilir. Bunu bana rahatça söyler, çünkü öfke ya da için için duyulan bir kızgınlık uyandırmaktan korkmaz. Camın parasını ödemek zorunda kalabilir ama kendisine söylev çekileceğinden ya da cezalandırılacağından korkması gerekmez.

Birkaç yıl önce, okul yönetimi görevden el çekmiş, yerine seçilmek isteyen de çıkmamıştı. Fırsatı değerlendirip bir bildiri asmıştım: "Yönetim boşluğunda, bu bildiriyle kendimi buyurgan olarak seçtiğimi duyuruyorum. Heil Neill!" Çok geçmeden homurtular yükselmeye başlamıştı. Aynı gün öğleden sonra, altı yaşındaki Vivien bana gelip "Neill, beden eğitimi salonunda bir cam kırdım" dedi.

Elimi sallayarak kapıyı gösterdim. "Böyle küçük şeylerle beni rahatsız etme" dedim, o da gitti.

Biraz sonra yeniden geldi ve iki cam daha kırdığını söyledi. Bu kez durum ilgimi çekmişti, bu olağanüstü düşüncenin nereden kaynaklandığını sordum.

"Buyurganlardan hoşlanmam" dedi, "bir şeyler atıştırmadan dolaşmaktan da" (Sonradan buyurganlığa karşı çıkışın, mutfağa kilit vurup evine giden aşçımızda da kendini böyle gösterdiğini anladım).

"Eee," diye sordum "bu konuda şimdi ne yapmayı düşünüyorsun?"

"Birkaç cam daha kırmayı" dedi inatçı inatçı.

"Durma kır öyleyse" dedim, o da kırdı.

Biraz sonra geri döndüğünde, bana on yedi cam kırdığını bildirdi. "Ama dinle" dedi içtenlikle "hepsinin parasını ödeyeceğim."

"Nasıl?"

"Cep harçlığımdan. Ödemem ne kadar sürer?"

Çabucak bir hesap yaptım. "Yaklaşık on yıl kadar" dedim.

Bir an yüzü asıldı; sonra ışıldayıverdi.

"Hey" diye bağırdı, "aslında hiç de ödemek zorunda değilim."

"İyi ama, ya özel mülkiyet kuralı?" diye sordum. "Camlar benim özel mallarım."

"Bunu biliyorum, ama artık özel mülkiyet kuralı diye bir şey kalmadı. Yönetim yok, kurallarıysa yönetim koyar."

Sanırım yüzümün aldığı biçimi görünce ekledi, "ama fark etmez, gene de ödeyeceğim."

Vivien bir şey ödemek zorunda kalmadı. Bir süre sonra Londra'da bir konuşmada bu öyküyü anlattım; konuşmamın sonunda genç bir adam gelip bana "küçük şeytanın cam parasını ödemek üzere" bir pound verdi. İki yıl sonra Vivien hâlâ önüne gelene kırdığı camlarla parasını ödeyen adamı anlatıyordu. "Aptalın biri olmalı, beni bir kerecik bile görmemişti."

Çocuklar korku nedir bilmezse, yabancılarla çok daha kolay ilişki kurar. İngiliz soğukluğu, aslında, korkudan ileri gelir; en soğuk kişilerin, çoğunlukla varlıklılar olmasının nedeni de budur. Summerhill ço-

cuklarının yabancılara sıradışı bir dostluk göstererek yaklaşması, benim ve öğretim üyelerimizin övünç kaynağıdır.

Bununla birlikte açık söylemek gerekirse, konuklarımızın çoğu çocuklarımızda merak uyandırır. En hoşlanılmayan konuk türü öğretmenler, özellikle çocukların resim ve yazı çalışmalarını görmek isteyen ciddi öğretmenlerdir. En hoşa giden konuksa anlatacak güzel —serüven, yolculuk, en çok da havacılıkla ilgili— öyküleri olanlardır. Bir boksör ya da tenis oyuncusunun çevresi hemen kuşatılıverir, ama kuramsal söylevler çeken biri acımasızca tek başına bırakılır.

Konukların en sık belirttiği görüş kimin öğretmen, kimin öğrenci olduğunu ayıramadıklarıdır. Bu doğrudur: çocuklar onaylandığı zaman, birlik duygusu bu denli sağlam olur. Öğretmene öğretmen olduğu için saygı duyulmaz. Öğrencilerle çalışanlar aynı yemeği yer, aynı topluluk kurallarına uyar. Öğretim üyelerine özel ayrıcalıklar vermeye kalkışırsak, çocuklar kızıp gücenir.

Bir ara, öğretim üyeleriyle her hafta ruhbilim konusunda konuşurduk; çocuklar bunun haksızlık olduğunu söyleyerek homurdanmaya başlamıştı. Bunun üzerine düzenlemeyi değiştirerek, konuşmaların on iki yaşını geçen herkese açık olduğunu duyurdum. Böylece her salı gecesi odam, salt dinlemekle kalmayan aynı zamanda düşüncelerini özgürce açıklayan hevesli küçüklerle dolar oldu. Çocukların, üzerinde konuşmamı istedikleri konular arasında şunlar vardı: Aşağılık Duygusu, Hırsızlığın Tinsel Yanı, Haydutluğun Tinsel Yanı, Şakacılığın Tinsel Yanı, İnsanlar Neden Töreci Olur?, Kendini Okşama, Kitle Ruhu. Bu çocukların yaşama, kendileri ve başkaları hakkında apaçık bilgilerle katılacağından kuşku duyulamaz.

Summerhill konuklarının en sık sordukları soru da şudur: "Çocuk dönüp geri baktığında, kendisine aritmetik ya da müzik öğretilmediği için okulu suçlamaz mı?" Bunun yanıtı, küçük Freddy Beethoven'la küçük Tommy Einstein'ın ilgi duydukları alanlardan uzak tutulmayı kabul etmemeleridir.

Çocuğun işlevi kendi yaşamını yaşamaktır — kaygılı ana babasının onun için gerekli gördüğü yaşamı; ya da en iyisini bildiğini sanan eğitimcinin amacına uygun yaşamı değil. Yetişkinlerin çocuğun yaşamına

karışıp onu yönlendirmeye kalkışması, bir robotlar kuşağının yetişmesinden başka işe yaramaz.

Çocuklarınızı bir ölçüde istençsiz yetişkinlere dönüştürmeden onların müzik ya da herhangi bir şey öğrenmesini *sağlayamazsınız*. Onları yerleşik düzeni kabul edip benimseyen kişiler olarak biçimlendirmiş olursunuz. — Bu sıkıcı çalışma masalarında uslu uslu oturan dükkanlarda tezgâh arkalarında dikilen, saat 8:30'daki yörekent trenine kurulmuş gibi binen kişilere gerek duyan bir toplum için —kısacası, korkmuş, ölesiye korkmuş küçük adamın incecik omuzlarında taşınan bir toplum için— iyidir.

SUMMERHILL'E BAKIŞ

Summerhill'de geçen örnek bir günü anlatayım. Kahvaltı 8:15'den 9'a kadar sürer. Öğretmenlerle öğrenciler kahvaltılarını mutfaktan yemek odasına kendileri taşır. Yatakların düzeltilmesi 9:30'a kadar bitmiş olmalıdır, bundan sonra dersler başlar.

Her öğretim döneminin başında, ders çizelgesi gönderilir. Böylece Denek deney odasında I. sınıflarla pazartesi günleri, II. sınıflarla salı günleri ders işleyebilir. Benim de İngilizce ve matematik dersleri için benzer bir çizelgem vardır; Maurice'in çizelgesiyse coğrafya ve tarih dersleri için hazırlanmıştır. Küçük çocuklar (yediyle dokuz yaş arasındakiler) sabahın büyük bir bölümünü kendi öğretmenleriyle geçirir, isterlerse fen bilgisi ya da sanat dersliklerine de gidebilirler.

Öğrenciler derslere sürekli girmeye zorlanmaz. Ama eğer Jimmy Pazartesi günü İngilizce dersine girip ertesi hafta cumaya kadar bir daha ortalarda görünmezse, öbür öğrenciler, haklı olarak sınıfı geri bıraktırmasına karşı çıkar, ilerlemeyi engellediğini söyleyerek onu sınıftan atar.

Dersler saat bire kadar sürer, anaokulu öğrencileriyle küçük sınıftakiler öğle yemeklerini saat 12:30'da yer. Okul yemeğini iki ayrı saatte yemek zorundadır. Öğretmenlerle büyük öğrenciler öğle yemeğine saat 13:30'da otur.

Öğleden sonralar herkes için boştur. Çocukların öğleden sonraları ne yaptığını hiç bilmem. Ben bahçeyle uğraşırım, çocukları çevrede pek az görürüm. Birinci sınıf öğrencileri haydutluk yapar. Büyük sınıftakiler motor ve radyolarla uğraşıp karakalem ya da yağlıboya resim yaparlar. İyi havalarda büyükler oyun oynar. Bazıları işlikte onarımla oyalanır, bisikletlerinin bakımıyla uğraşır, kayık ya da tabanca gibi şeyler yapar.

Saat dörtte çay içilir. Beşte çeşitli etkinlikler başlar. Küçükler kendilerine kitap okunmasından hoşlanır. Ortancalar sanat odasında çalışmayı sever — resim yaparlar, muşamba kesip biçerler, sepet örerler. Çömlek işliği hiç boş kalmaz; aslına bakarsanız çömlekçilik çocukları sabahtan akşama kadar oyalayan, en sevilen uğraştır. Büyükler saat beşte çalışmaya başlar. Ahşap ve maden işliği her gece doludur.

Pazartesi geceleri öğrenciler yöremizdeki sinemaya gider; harcamalarını ana babalar karşılar. Programın değiştiği perşembe geceleri parası olanlar yeniden sinemaya gidebilir.

Salı geceleri öğretmenlerle büyük öğrenciler ruhbilim konusundaki konuşmamı dinler. Küçükler bu sırada çeşitli okuma kümeleri oluşturur. Çarşamba dans gecesidir. Yığınla plağımız vardır, dans müziğini bunların arasından seçeriz. Çocuklarımız çok güzel dans eder; okulumuza gelip onlarla dans eden konuklar aşağılık duygusuna kapıldıklarını söyler. Perşembe geceleri yapılacak özel bir şey yoktur. Büyük öğrenciler Leiston ya da Aldeburgh'daki sinemaya gider. Cuma geceleriyse özel bir olaya, örneğin bir oyun çalışmasına ayrılmıştır.

Cumartesi gecesi en önemli gecemizdir, çünkü genel okul toplantımız yapılır. Ardından genellikle dans edilir. Kış aylarında pazar tiyatro gecesidir.

El işi için belirli bir ders izlencemiz yoktur. Marangozluk için de öyle. Çocuklar canlarının istediğini yapar. Genellikle yapmak istedikleri bir oyuncak tabanca, bir tüfek, bir kayık ya da uçurtma olur. Geçmeli türden el oyalayıcı köşe bağlantılarıyla uğraşmak pek ilgilerini çekmez; yaşça daha büyük çocuklar bile zor marangozluk işlerine pek yüz vermez. Benim boş zaman uğraşıma —dövme tunç işçiliğine de— merakları yoktur, çünkü tunç bir çanağa pek düşlem katamazsınız

Güzel havalarda Summerhill'in haydutçuluk oynayan çocuklarını göremeyebilirsiniz. Uzak köşelerde gözü pek işlerine kapılmış oynamaktadırlar. Ama kızlar ortalıkta olur. Ev içlerinde ya da çevresindedirler, büyüklerin peşinden ayrılmazlar.

Sanat odasını çoğunlukla resimler çizen ya da kumaşlarla göz alıcı şeyler yapan kızlar doldurur. Bununla birlikte oğlanların daha yaratıcı olduğunu düşünüyorum; ne yapacağını bilmediği için canının sıkıldığını söyleyen tek bir oğlan görmedim, oysa bunu kızlardan zaman zaman duyarım.

Oğlanları kızlardan daha yaratıcı bulmamın nedeni büyük olasılıkla okulun, kızlardan çok oğlanlar düşünülerek donatılmasıdır. On ya da daha büyük yaştaki kızların demir ve tahtalarla dolu bir işlikte kullanabileceği pek az şey vardır. Motorlarla uğraşmaktan hoşlanmazlar; elektrik ve radyo da onların ilgisini çekmez. Kızların uğraşacağı, çömlekçilik, muşambadan kesilmiş kalıplar, resim ve dikiş gibi işleri kapsayan sanatsal alanlar vardır, ama bazılarına bunlar yetmez. Yemek pişirmeye oğlanlar da kızlar kadar meraklıdır. Kızlarla oğlanlar tiyatro oyunlarını kendileri yazar, giysilerini diker, sahne bezemini yaratırlar. Öğrencilerin oyunculuk yeteneği genellikle üst düzeydedir, içten oynar, gösteriş yapmazlar.

Kimya deney odasına kızlar da oğlanlar kadar sık gider. Dokuz yaşından yukarı kızların ilgisini çekmeyen tek yer işliktir.

Kızlar okul toplantılarında oğlanlardan daha az etkinlik gösterir; bu olguyu açıklayabilecek yanıtı henüz bulmuş değilim.

Birkaç yıl öncesine kadar kızlar Summerhill'e okul başladıktan sonra gelirlerdi; manastırlardan ya da kız okullarından gelen birçok başarısız öğrencimiz olurdu. Böyle bir çocuğun, özgür eğitimin sahici örneğini oluşturduğunu hiçbir zaman düşünmedim. Geç gelenler, genellikle özgürlüğe önem vermeyen, kızlarını özgür bırakırlarsa başlarına sorun olacağına inanan ana babaların çocuklarıydı. Dolayısıyla Summerhill'de başarısızlığından kurtulup iyileşince, ana babası kızı çekip alıyor, gerçekten eğitileceği iyi bir okula" gönderiyordu. Ama son yıllarda Summerhill'e inanıp güvenen ailelerin kızları da okulumuza öğ-

renci olarak geliyor. Bu kızlar da yaşam dolu, özgün ve öncü ruhlu çocuklar.

Ara sıra kız öğrenciler parasal nedenlerle aramızdan ayrılır; özellikle erkek kardeşleri pahalı özel okullara gönderildiği zaman. Ailede erkek çocuğa verilen önem, yıkılması çok zor eski bir gelenektir. Ayrıca çocuklarının eve bağlılıklarının okula yöneleceğinden korkan ana babaların mülkiyetçi kıskançlığı yüzünden okuldan ayrılan kızlarla oğlanlar da olur.

Summerhill ayakta kalabilmek için her zaman biraz savaşmak zorundadır. Çocuklara öğrenmenin yanında oyun seçeneğinin de sunulduğu bir okula yavrularını gönderecek inanç ve sabıra sahip ana baba sayısı çok azdır. Yirmi bir yaşına geldiğinde yaşamını kazanmayı beceremeyeceği düşüncesi birçok ana babayı korkudan tiril tiril titretir.

Bugün Summerhill öğrencilerinin çoğu ana babalarının kısıtlayıcı bir sıkıdüzen içinde yetişmesini istemediği çocuklardır. Bu mutluluk verici bir durumdur, çünkü eskiden oğlunu bana başka umudu kalmadığı için gönderen kaskatı tutucuların çocukları gelirdi. Bu tür ana babalar çocuklara verilen özgürlüğe en küçük bir ilgi bile duymazdı; bizi de gizliden gizliye garip düşüncelere sahip kaçık sürüsü olarak değerlendiriyor olmalıydılar. Bu inatçı tutuculara bir şey anlatmak çok zordur.

Dokuz yaşındaki oğlunu okula yazdırmayı düşünen bir subay babayı anımsıyorum.

"Okulu beğendim" demişti, "ama bir korkum var. Oğlum burada mastürbasyon yapmayı öğrenebilir."

Bunun onu neden korkuttuğunu sordum.

"Ona zarar verebilir" dedi.

"Size de bana da bir zararı dokunmadı, değil mi?" dedim tatlı bir sesle.

Bunun üzerine çocuğunu yakaladığı gibi çekip gitti.

Bir de, bana yaklaşık bir saat soru sorduktan sonra kocasına dönüp "Marjorie'yi buraya gönderip göndermemeye bir türlü karar veremiyorum" diyen varlıklı bir hanım vardı.

Ona da "sakın sıkıntıya girmeyin" dedim. "Sizin yerinize ben karar verdim. Kızınızı okula almıyorum."

Sonra ne demek istediğimi ona açıklamak zorunda kaldım. "Siz özgürlüğe inanmıyorsunuz" dedim. "Marjorie buraya gelirse, olacakları anlatmak için yaşamımın yarısını harcasam da aklınız yatmaz. Buysa Marjorie için yıkım olur, çünkü sürekli şu korkunç ikilem içinde kalır: Hangisi doğru, ev mi, okul mu?"

En iyi ana babalar gelip "Summerhill tam çocuklarımıza göre bir yer, başka okul istemeyiz" diyenlerdir.

Okulu açtığımız zaman çok ciddi güçlüklerle karşılaşmıştık. İki yakamızı bir araya getirebilmek için yalnız orta ve yüksek sınıftan gelen çocukları okulumuza alabiliyorduk. Arkamızda bizi destekleyen varlıklı biri yoktu. Okulun ilk günlerinde, kimliğinin gizli kalmasını isteyen iyilikçi bir adam kötü günlerimizde bir-iki kez bize yardım etmişti; sonralarıysa ana babalardan biri el açıklığı gösterip bağışta bulunmuş — bize yeni bir mutfak, radyo, evimizin üzerine ek kat, yeni bir işlik kazandırmıştı. Tam istediğimiz gibi bir bağışçıydı çünkü hiçbir koşul öne sürmemiş ve karşılığında da bizden hiçbir şey beklememişti. "Summerhill oğlum Jimmy'ye tam istediğim eğitimi verdi" demekle yetinmişti, James Shand adlı bu kişi çocuklara özgürlük verilmesinden yanaydı, buna bütün yüreğiyle inanıyordu.

Çok yoksul ailelerden gelen çocukları okulumuza almayı hiç başaramadık. Bu çok üzücü bir durum, çünkü öğrenimimizi salt orta sınıf çocuklarıyla sınırlı tutmak zorunda kalıyoruz. Ayrıca bir yığın para ve pahalı giysi arkasında gizlendiğinde çocuk doğasını anlamak bazen çok zor oluyor. Bir kız yirmi birinci yaş gününde büyük bir servete konacağını biliyorsa, içindeki çocuk doğasını ortaya çıkarıp incelemek pek kolay olmaz. Bununla birlikte, şimdiye dek Summerhill'in eski ve yeni öğrencileri arasında parayla şımartılmış çocuk olmadı; hepsi okuldan ayrılınca yaşamak için para kazanmaları gerektiğini biliyordu.

Summerhill'de gün boyu bizim için çalışıp akşamları yatmaya eve giden oda hizmetlileri vardır. Bu yardımcıların hepsi çok çalışkan genç kızlardır. Baskıcı bir işverenin yönetimine katlanmak zorunda kalma-

dan, özgür bir ortamda, buyruk altındaki yardımcılara oranla daha iyi ve daha çok çalışırlar. Her açıdan çok iyi kızlardır. Yoksul doğdukları için bu kadar çok çalışmak zorunda oluşları beni utandırıyor; oysa yataklarını düzeltecek gücü bile bulamayan, varlıklı ailelerden gelmiş bir sürü şımarık kız tanıyorum. Bu arada yatak düzeltmekten benim de pek hoşlanmadığımı açıklamalıyım. Yapacak bir yığın başka işim olduğu yolundaki yetersiz özürüm çocukları hiç etkilemiyor. Bir generalden çöp toplaması beklenemez elbet, diyerek bu savunmamla dalga geçip eğleniyorlar.

Summerhill'deki yetişkinlerin birer erdem örneği olmadığını birçok kez söyledim. Bizler de herkes gibi insanız, insanlara özgü kusurlarımız kuramlarımızla sık sık çatışır. Ortalama bir evde çocuk tabak kırarsa, ana ya da baba kızıp söylenir — böylece tabak çocuktan daha önemli olur. Summerhill'deki hizmetlilerden ya da çocuklardan biri, yığınla tabak kırsa, eşimde ben de hiçbir şey demeyiz. Kaza kazadır. Ama çocuklardan biri ödünç aldığı kitabı yağmur altında bırakırsa eşim kızar, kitaplarına çok düşkündür. Böyle bir durumda ben yansız kalırım, çünkü kitaplar benim için o denli önemli değildir. Ancak bozulmuş bir keski için söylenmeye başladığımda da eşim bana şaşar. El araçları benim için önemlidir, eşimse onları hiç umursamaz.

Summerhill'de yaşamımız vermek üzerine kurulmuştur. Konuklar bizi çocuklardan daha çok yorar, çünkü onlar da kendilerine birşeyler vermemizi ister. Vermek almaktan daha kutsal olabilir, ama kuşkusuz daha yorucudur.

Cumartesi gecesi genel toplantılarımız çocuklarla yetişkinler arasındaki köklü çatışmayı gözler önüne serer. Aslında bu doğaldır, karışık yaş kümelerinden oluşan bir toplulukta yaşamamız ve her şeyin onlara göre düzenlenmiş olması çocukları tam anlamıyla şımartır. Yetişkinler, herkes yattıktan sonra büyük öğrencilerin gülüp konuşarak uyumalarını engellemesinden yakınır. Harry, ön kapıya aynalık yapmak için bir saat harcayıp rendelediği tahtanın, öğle yemeğine gittiği sırada Billy tarafından raf olarak kullanılmasından yakınır. Ben lehim gereçlerimi alıp geri getirmeyen çocuklara söylenirim. Eşim de biraz sızla-

nır, çünkü akşam yemeğinden sonra üç oğlan gelmiş ve acıktıklarını söyleyerek ekmekle reçel almış, ertesi sabah yerlerde ekmek kırıntıları bulunmuştur. Peter üzüntüyle, azgın çocukların değerli kilini alıp çömlek işliğinde birbirlerine fırlattığını anlatır. Toplantımız böylece, yetişkinlerin bakış açısıyla gençlere özgü umursamazlık arasındaki çatışma biçiminde sürüp gider. Ama bu çatışma kişilikleri yozlaştırmaz; bireylere yönelik acı duygulara yol açmaz. Summerhill'i canlı tutan, bu çatışmalardır. Her zaman yeni olaylar çıkar, yıl boyunca sıkıcı ya da donuk geçen bir tek günümüz bile olmaz.

Bereket çalışanlarımız malına düşkün kişiler değildir, ama kendi payıma, kızlardan birinin galonu üç poundluk özel boyayı eski bir karyolayı boyamakta kullandığını görünce biraz bozulurum. Arabama, daktiloma ve işlik gereçlerime düşkünümdür, ama insanlara yönelik mülkiyet duygum yoktur. İnsanlar konusunda sahiplenmeciyseniz, öğretmen olmamanız gerekir.

Summerhill'de gereçlerin aşınıp yıpranması doğal bir süreçtir. Kuşkusuz bunun önüne bir ölçüde geçilebilir, ama o zaman işin içine korku girer. Tinsel güçlerin aşınıp yıpranmasının önüneyse hiçbir biçimde geçilemez, çünkü çocuklar ister ve istedikleri verilmelidir. Oturma odamın kapısı günde en az elli kez açılır ve bir çocuk soru sorar: "Bu gece sinema gecesi mi?" "Ben neden özel ders almıyorum?" "Pam'i gördün mü?" "Ena nerede?" Bütün bunlar günlük işlerin arasında geçer ve yaşanırken hiçbir gerginlik duymam; aslında özel yaşamımız yoktur, bunun nedeni evin elbette yetişkinler açısından, okul için pek uygun olmayışıdır — çocuklar her zaman tepemizdedir. Dönem sonlarında eşimde, ben de bitmiş tükenmiş oluruz.

Dikkate değer bir başka olguda öğretim üyelerinin pek ender öfkelenmesidir. Buysa öğretmenlerimiz kadar çocuklarımızın da nasıl olduğunu açıklar. Aslında öğrencilerimiz birlikte yaşaması hoş çocuklardır, bu nedenle öfkelenecek olaylar çok ender çıkar. Bir çocuk kendi kendini onaylıyorsa, çoğunlukla içinde nefret ve kötülük barındırmaz. Bir yetişkini kızdırmaya çalışarak eğlenmeyi aklına bile getirmez.

Eleştiriye aşırı duyarlı bir kadın öğretmenimiz vardı, kızlar onunla alay ederdi. Öbür öğretim üyeleriyle alay edemezlerdi çünkü hiçbirin-

den tepki görmezlerdi. Ancak kendine çok önem veren kişileri alaya alabilirsiniz.

Summerhill'deki öğrenciler, sıradan çocukların alışılmış saldırganlığını gösterir mi? Eh, her çocuk yaşamda kendine yol açmak için biraz saldırgan olmak zorundadır. Özgür olmayan çocuklarda gördüğümüz saldırganlık onlara duyulan nefrete gösterilen aşırı tepkinin sonucudur. Çocukların, yetişkinlerin nefret duygusuyla karşılaşmadıkları bir yer olan Summerhill'de saldırganlık hiç gerekli değildir. Aramızdaki saldırgan çocuklar, hep evlerinde sevgi ve anlayış bulamamış çocuklardır.

Ben bir köy okulunda okurken, haftada en az bir kez birinin burnu kanatılırdı. Dövüşerek ortaya vurulan saldırganlık, nefrettendir, ancak nefret dolu çocuklar dövüşe gerek duyar. Nefretin yok edildiği ortamda çocuklarda nefret sergilemez.

Freud'çu görüşün, okullarla evleri *şimdiki biçimiyle* incelediği için saldırganlığı vurguladığını düşünüyorum. Zincire vurulmuş av köpeklerine bakarak köpek ruhunu inceleyemezsiniz. Tıpkı insanlık —yaşamdan nefret eden kuşakların oluşturduğu— alabildiğine sağlam zincirlerle bağlıyken, insan ruhuyla ilgili dogmatik kuramlar ortaya atamayacağımız gibi. Okulumuzda herhangi bir konuda gösterilen saldırganlığın sıkıdüzenli okullardaki kadar sert olmayışını Summerhill'in özgürlüğüne bağlıyorum.

Bununla birlikte Summerhill'de özgürlük, sağduyunun bir yana atılması demek değildir. Öğrencilerin güvenliği için her türlü önlemi alırız. Altı çocuğa bir cankurtaran olmadıkça öğrencilerin yüzmesine izin vermeyiz; on bir yaşından küçükler sokakta tek başına bisiklete binemezler. Bu kurallar genel okul toplantısında oy kullanan çocuklar tarafından konmuştur.

Ama ağaçlara tırmanma konusunda bir kural yoktur. Ağaca tırmanma yaşam eğitiminin bir parçasıdır; tehlikeli girişimlerin hepsini birden yasaklama çocuğu korkaklaştırır. Çatıya tırmanmak yasaktır; yaralanmalara yol açabilecek havalı tüfeklerde öbür silahlar da yasaktır. Tahta kılıçlarla vuruşma başladığında hep kaygılanırım. Uçlarının las-

tik ya da kumaşla kaplanmasını isterim, ancak öyle de yapsalar, çılgınlık sona erince, sevinçten uçarım. Gerçekçi dikkatli kaygı arasına bir sınır çekmek kolay değildir.

Okulda kayırdığım öğrenci hiç olmamıştır. Elbette bazılarını daha çok severim, ama bunu göstermemeyi beceririm. Summerhill'in başarısı büyük olasılıkla bunda yatar, çocuklar hepsine aynı biçimde davranıldığını, aynı saygının gösterildiğini düşünürler. Okullarda öğrencilere gösterilen aşırı duygusallık beni hep korkutmuştur; ördekten kuğu yaratmak, boyaları saçmaktan başka bir şey yapmayan bir çocukta Picasso görmek çok kolaydır.

Çalıştığım okulların çoğunda, öğretmenler odası herkesin birbirinin kuyusunu kazdığı, nefret ve kıskançlığın kol gezdiği küçük bir cehennemden farksızdı. Bizim öğretmenler odamızsa mutlu bir yerdir. Başka yerlerde sık sık görülen kin burada yoktur. Yetişkinler de öğrenciler gibi burada özgürlük içinde, aynı mutluluğu ve iyi niyeti yakalar. Bazen yeni bir öğretim üyesi özgürlüğe çocuklar gibi tepki gösterir: traş olmadan dolaşır, sabahları yataktan çıkmaz, hatta okul kurallarına aykırı davranır. Bereket yetişkinler duygularındaki kargaşayı çocuklardan daha kolay atlatır.

Pazar geceleri küçüklere kendi serüvenlerini içeren masallar anlatırım. Bunu yıllardır yapıyorum. Çocukları Afrika'nın derinliklerine, deniz diplerine, bulutların üzerine taşırım. Bu öykülerin birinde, bir kez de kendimi öldürmüştüm. Summerhill, Muggins adında birinin eline geçmişti. Bu adam dersleri zorunlu yapmıştı. *Ara* bile deseniz sopayı yiyordunuz. Adamın yağdırdığı buyruklara çocukların uslu uslu boyun eğişini ince ayrıntılarla anlatmıştım.

Üçle sekiz yaş arasındaki küçükler küplere binmişti. "Hayır boyun eğmedik. Hepimiz kaçıp gittik. Onu çekiçle öldürdük. Böyle bir adama katlanabileceğimizi mi sanıyorsun?"

Sonunda ancak yeniden canlanıp, Mr. Muggins'i tekme tokat kapının önüne koyarsam onları yatıştırabileceğimi anladım. Çoğu sıkı okul nedir bilmeyen küçük çocuklardı, öfkelere son derece doğal ve kendiliğindendi. Öğretmenin kendilerinden yana olmadığı bir dünyayı dü-

şünmek bile onları korkutmaya yetiyordu — bu yalnız Summerhill'de yaşadıkları yüzünden değil, ana ve babalarının onlardan yana olduğu ev yaşantıları yüzünden böyleydi.

Ruhbilim profesörü Amerikalı bir konuk, okulumuzun bir adaya benzediğini, topluma oturmadığını ve daha geniş bir toplumsal birimin parçası olamadığını söyleyerek Summerhill'i eleştirmişti. Ona yanıtım şu oldu: Küçük bir kasabada bir okul açıp onu toplumun bir parçasına dönüştürmeye çalışsam, neler olur? Derslere girişi özgür bırakışımı ana babaların yüzde kaçı onaylar? Kaçı çocuğun kendini okşama hakkını kabul eder? Baştan beri, doğru olduğuna inandığım şeyle uzlaşmak zorundayım.

Summerhill bir *adadır.* Ada olmak zorundadır, çünkü ana babalar millerce uzaktaki kentlerde, denizaşırı ülkelerde yaşıyor. Bütün ana babaları Suffolk'daki Leiston kasabasında toplayamayacağımıza göre, Summerhill de Leiston'ın kültürel tutumbilimsel (ekonomik) ve toplumsal yaşamının bir parçası olamaz.

Okulumuzun Leiston kasabası için bir ada olmadığını hemen eklemek isterim. Yöre halkıyla yakın ilişkimiz vardır ve bu iki yanlı bir dostluk ilişkisidir. Ama gene de temelde toplumun bir parçası değiliz. Örneğin yerel gazetenin yayımcısından okulumuzun başarıları üzerine yazılar yayınlamasını istemek aklımdan bile geçmez.

Kasabadaki çocuklarla oyunlar oynarız, ama eğitsel ereklerimiz çok farklıdır. Dinsel inançlarla ilgimiz olmadığından, kentteki din kuruluşlarıyla bağlantımız yoktur. Oysa Summerhill kasaba topluluğunun merkezi olsaydı, öğrencilerine din eğitimi vermeye de zorlanırdı.

İçimde, sanki Amerikalı dostum, eleştirisinin ne anlama geldiğini bilmiyormuş gibi bir duygu var. Bence aslında şunu demek istiyor: "Neill yalnız topluma başkaldıran bir kişidir; dizgesi toplumu uyumlu bir birim olarak kaynaştıramaz; çocuk ruhu ve çocuk ruhundan anlamayan toplum; yaşam ve yaşam karşıtlığı, okul ve ev arasındaki uçurumu kapatacak bir köprü kuramaz. Buna yanıtım şudur; ben toplumu inançlarından çevirmeye çalışan bir din savaşçısı değilim. Topluma ancak, kendini nefretinden, cezalarından ve gizemciliğinden kurtarması-

nın gerekli olduğunu söyleyebilirim. Toplum konusundaki düşüncelerimi yazıp söyleyebilirim, ama onu *eylemle* düzeltmeye kalkışırsam, toplum beni tehlikeli sayıp öldürür.

Örneğin, gençlerin kendi doğal sevi yaşamlarını özgürce yaşayabilecekleri bir toplum oluşturmaya kalkışırsam, ya gençliği ayartan töre tanımaz kişi diye hapse tıkılırım, ya da yere vurulup yok edilirim. Benim gibi uzlaşmadan nefret eden biri bile bu konuda uzlaşmak zorundadır, çünkü birincil işinin toplumu düzeltmek değil, birkaç çocuğa mutluluk getirmek olduğunu bilir.

YERLEŞİK EĞİTİME KARŞI ÖZGÜR EĞİTİM

YAŞAMIN amacının mutluluk olduğuna inanıyorum; buysa merak duyup zevk almak demektir. Eğitimin yaşama hazırlık olması gerekir. Kültürümüz bu konuda pek başarılı sayılmaz. Eğitimimiz, siyasetimiz ve tutumbilimimiz savaşlara yol açmaktadır. İlaçlarımız hastalıklarla baş edememektedir. Dinimiz tefecilik ve soygunculuğu ortadan kaldıramamıştır. O kadar övündüğümüz insancıllığımız hâlâ kamuoyunun barbar bir spor olan avcılığı onaylamasına izin vermektedir. Çağın ilerlemeleri uygulayımdaki —radyo televizyon, elektronik ve jet uçaklarındaki— ilerlemelerle sınırlı kalmıştır. Yeni dünya savaşları ensemizde beklemektedir, çünkü dünyanın toplum bilinci hâlâ aynı ilkelliktedir.

İçimizden bugünü sorgulamak geliyorsa, ortaya alışılmadık birkaç soru atabiliriz. İnsan hastalıklarının sayısı neden hayvanlarınkinden daha fazladır? Neden insanlar nefret eder savaşlarda birbirini öldürür de, hayvanlar bunu yapmaz? Neden kanser gittikçe daha fazla yayılıyor? Kendi canına kıymalar neden bu kadar arttı? Ya delice cinsel suçlar? Yahudilerden neden nefret ediliyor? Neden karaderili insanlara diş bileniyor; neden linç ediliyorlar? Neden herkes birbirinin kuyusunu kazıp kin besliyor? Neden cinsellik ayıp sayılıp, açık saçık şakalara yol açıyor? Evlilikdışı çocuklar neden toplumun yüzkarası sayılıyor? Sev-

gi, umut ve yardımseverliğini çoktan yitirmiş dinler neden hâlâ sürüp gidiyor? Seçkin uygarlığımızın kendini beğenmişliğiyle ilgili daha binlerce neden sorusu sorulabilir!

Bu soruları soruyorum çünkü öğretmenliği uğraş edindim ve bir öğretmen gençlerle ilgilenir. Bu soruları soruyorum, çünkü genellikle öğretmenler önemsiz yani salt derslerle ilgili sorular soruyor. Fransızca ya da eskiçağ tarihiyle ilgili bir tartışma, yaşamın doğal doyumuyla —insanın iç mutluluğuyla— kıyaslandığında şu kadarcık önem taşımazken, bütün bunların ne gibi bir yarar sağlayabileceğini merak ediyorum doğrusu.

Eğitimimizin ne kadarı gerçek eylem, gerçek öz anlatımdır? Bir uzmanın gözünde el işi çoğunlukla bir çivi tablası yapmaktan öteye geçmez. Yönlendirilmiş oyun dizgesi olarak tanınan Montessori dizgesi bile, çocuğun yaparak öğrenmesini sağlama açısından yapay bir yöntemdir. İçinde yaratıcılık yoktur.

Evde de çocuğa hep bir şey öğretilir. Hemen hemen bütün evlerde Tommy'ye yeni oyuncak treninin nasıl çalıştığını göstermeye meraklı büyümemiş bir büyük vardır. Bebek duvarda gördüğü şeyi incelemek istediğinde, onu hemen iskemleye çıkaran bir büyük hep bulunur. Tommy'ye treninin nasıl çalıştığını her gösterişimizde çocuğun yaşam sevincinden —bulgulama sevincinden— bir engeli aşma sevincinden bir şeyler çalmış oluruz. Hatta daha da kötüsü; çocuğun kendini aşağı görmesine, her zaman yardıma gerek duymasına yol açarız.

Ana babalar öğrenme konusunda okulun ne kadar önemsiz olduğunu anlamakta zorluk çekmektedir. Yetişkinler gibi çocuklar da yalnız öğrenmek istediklerini öğrenir. Ödüllendirmeler, notlar ve sınavlar kişiliğin düzgün gelişimini geriletir. Eğitimin kitaptan öğrenme olduğunu ancak bilgiçlik taslayanlar önesürebilir.

Okuldaki en önemsiz gereçler kitaplardır. Bütün çocuklara gereken tek şey okuma, yazma ve aritmetiktir; gerisinin el araçları, kil, spor, tiyatro, boya ve özgürlük olması gerekir.

Gençlerin yaptığı okul çalışmalarının büyük bölümü, zamanın, enerjinin ve sabrın boşa harcanmasıdır. Gençlerin oyunlarını ve oynama hakkını çalar; genç omuzlara yaşlı kafalar yerleştirir.

Öğretmen yetiştiren okullarla üniversitelerde ders verdiğimde, kafalarına gereksiz bilgiler tıkıştırılmış bu genç kızlarla delikanlıların büyümemişlikleri karşısında şaşkınlığa düşmüşümdür. Aslında birçok şey bilirler; eytişimde çevrelerine ışık saçarlar; klasik yapıtlardan aktarma yaparlar — ama yaşam görüşü açısından çoğu hâlâ çocuktur. Çünkü onlara *bilmek* öğretilmiş ama *duyumsamalarına* izin verilmemiştir. Bu öğrenciler dost canlısı, hoş ve heveslidir, ama eksik bir yanları vardır — bu da coşkusal etmen, yani düşüncelerini duygularının buyruğu altına sokma gücüdür. Bu gençlerle elden kaçırdıkları, kaçırmayı sürdürdükleri dünya konusunda konuşurum. Ders kitapları insanların özyapısından, sevgiden, özgürlükten, özyönetimden söz etmez. Dolayısıyla yalnız kitaptan öğrenmeyi ölçüt alan dizge —kafayı yürekten ayırarak— sürüp gider.

Artık okulun çalışma kavramına meydan okuma zamanı gelmiştir. Her çocuğun matematik, tarih, coğrafya, bir tutam fen, bir tutam sanat ve elbette edebiyat öğrenmesi gerektiğine kesin gözüyle bakılır. Ortalama küçük çocuğun bu konularla hiç ilgilenmediğini anlamanın zamanı gelmiştir.

Bu söylediklerim her yeni öğrenciye bir daha kanıtlanır. Okulun özgür olduğu söylenince her yeni öğrenci sevinç çığlığı koparır, "Yaşasın! Bir daha hiç o sıkıcı şeylerle, aritmetikle uğraşmayacağım!"

Öğrenmeyi kötülemiyorum. Ama öğrenme oyundan sonra gelmelidir. Ayrıca öğrenme, hoşa gitmesi için oyunla tatlandırılmalıdır.

Öğrenme önemlidir — ama herkes için değil. Nijinsky St. Petersburg'dayken okul sınavlarında başarılı olamıyor, sınavlardan geçemediği için de devlet balesine giremiyormuş. Okulda öğretilen dersleri öğrenemiyormuş işte —aklı başka yerlerdeymiş. Bunun üzerine onu, sorularla birlikte yanıtları da vererek uyduruk bir sınava sokmuşlar— yaşamöyküsü böyle yazıyor.

Nijinsky o sınavları gerçekten vermek zorunda bırakılsaydı, bu dünya için ne kadar büyük bir kayıp olurdu!

Yaratıcılar, özgünlüklerinin ve üstün yeteneklerinin gereksinim duyduğu araçlara kavuşmak için öğrenmek istediklerini öğrenirler.

Öğrenmeyi öne çıkararak sınıflarda yaratıcılığın ne kadar büyük bölümünü öldürüp yok ettiğimizi bilmiyoruz.

Bir zamanlar her gece geometri kitabının başında gözyaşı döken bir kız görmüştüm. Anası üniversiteye gitmesini istiyordu, oysa kızda tam bir sanatçı ruhu vardı. Onun üniversiteye giriş sınavlarında yedinci kez başarısız kaldığını duyunca çok sevinmiştim. Belki anası kızının arzuladığı gibi sahneye çıkmasına artık izin verirdi.

Bir keresinde Kopenhag'da, üç yılını Summerhill'de geçirmiş İngilizceyi kusursuz konuşan on dört yaşında bir kızla karşılaşmıştım. "Sanırım İngilizcede sınıf birincisi olmuşsundur" dedim.

Üzüntüyle yüzünü buruşturdu. "Hayır sınıf sonuncusuyum çünkü İngilizce dilbilgisi bilmiyorum" dedi. Kızın söylediklerinin, yetişkinlerin eğitimden ne anladığını en iyi biçimde açıkladığını düşünüyorum.

Sıkıdüzen altında yüksekokulları, üniversiteleri bin bir güçlükle bitirip yaratıcılıktan yoksun öğretmenler, sıradan doktorlar, yetersiz avukatlar olmuş şöyle böyle öğrencilerden, büyük olasılıkla çok iyi onarımcılar, kusursuz duvarcılar ya da birinci sınıf polisler çıkardı.

Okumayı diyelim on beş yaşına kadar öğrenememiş ya da öğrenemeyecek bir çocuğun, çoğunlukla makinelere meraklı biri olduğunu ve sonradan onarımcılığı ya da elektrikçiliği uğraş edindiğini hep görmüşümdür. Derslere, özellikle matematik ve fiziğe hiç girmeyen kızlar için aynı şeyi söyleyemem. Bu kızlar zamanlarını çoğunlukla iğne ipliklе uğraşarak geçirir, bir bölümü sonradan terzilik ya da giysi tasarımcılığı yaparak yaşamını kazanır. İleride terzi olarak birisine ikinci derece denklemleri ya da Boyle Yasası'nı öğretmeye kalkışan bir öğretim izlencesi son derece anlamsızdır.

Caldwell Cook İngilizce'nin oyunla nasıl öğretileceğini anlattığı *The Play Way* (Oyun Yöntemi) adlı bir kitap yazmıştır. Bu, içinde çok hoş şeyler bulunan büyüleyici bir kitaptır; ama bana kalırsa, bu kitap da öğrenmenin son derece önemli olduğunu vurgulayan kuramı desteklemenin yeni yolundan başka bir şey değildir. Cook'un inancına göre öğrenme o kadar önemlidir ki ilacın oyunla tatlandırılması gerekir. İşte bu "çocuk bir şey öğrenmiyorsa zamanını boşa harcıyordur" dü-

şüncesi başımızın belasıdır — ve öyle bir beladır ki binlerce öğretmenin ve denetimcinin gözlerini kör eder. Elli yıl önce ilke "yaparak öğrenme"ydi. Bugünkü kural "Oynayarak öğrenme"dir. Dolayısıyla oyun sonuca götüren bir araç olarak kullanılmaktadır, oysa bu sonucun iyi olup olmadığını gerçekten bilmiyorum.

Bir öğretmenin çamurla oynayan çocukları görür görmez ırmak-kıyısının aşınması konusunda bir söylev çekerek bu güzelim ânı değerlendirmeye kalkışmasındaki amaç ne olabilir? Irmağın aşınması çocuğun umurunda mıdır? Sözde eğitimcilerin çoğu, bir şey *öğretildiği* sürece çocuğun ne öğrendiği önemli değildir, der. Elbette bugünkü durumlarıyla —toptan üretim yapan üretimliklere benzeyen— okullarda öğretmenlerin elinden öğretmekten ve öğretmenin tek başına her şeyden önemli olduğuna inanmaktan başka ne gelir?

Öğretmenlere seslendiğim zaman söze, okulla ilgili konuları, sıkı-düzeni ya da dersleri ele almayacağımı söyleyerek başlarım. Dinleyicilerim ilk bir saat boyunca soluklarını tutup büyük bir sessizlik içinde beni dinler; içten alkışların ardından başkan soruları yanıtlamaya hazır olduğumu bildirir. Soruların en az dörtte üçü dersler ve öğretimle ilgili olur.

Bunu herkese tepeden bakarak üstünlük taslamak için söylemiyorum. Bunu, derslik duvarlarının ve tutukevlerine benzeyen yapılarıyla okulların öğretmenleri nasıl dar görüşlü kişilere dönüştürdüğü, eğitimin asıl önemini görmelerini nasıl engellediğini belirtmek için söylüyorum. Öğretmen çocuğun boynundan yukarısıyla ilgilenir; zorunluluklar, çocuğun coşkusal, dirimsel yanı onu hiç ilgilendirmez.

Genç öğretmenlerimiz arasında daha büyük bir başkaldırı eğilimi görmek isterdim. Yüksek öğrenim ve üniversite diplomaları, toplumun kötülükleriyle yüz yüze geldiğimizde hiçbir işe yaramaz. Okumuş bir sinircelinin, okumamış bir sinirceliden hiç ayrımı yoktur.

İster anamalcı, ister toplumcu, ister ortaklaşmacı olsun bütün ülkelerde gençleri eğitmek için süslü püslü okullar kurulur. Ama bütün o kusursuz deneylikler ve işlikler, John, Peter ya da Ivan'ın uğradıkları coşkusal zararı karşılamaya; ana babaların, öğretmenlerin ve uygarlığımızın zorlamacı niteliğinin baskısıyla beslenen toplumsal kötülükleri aşmasına yardım etmez.

ÖZGÜRLÜK OKULU'NU BİTİRENLER NE OLUR

ANA BABALARIN gelecek korkusu, çocuklarının sağlığı konusunda yetersiz tanı koymalarına neden olur. Gariptir ama bu korku, ana babaların çocuğun kendilerinden daha çok şey öğrenmesi gerektiği inancından kaynaklanır. Bu ana babalar Willie'nin okumayı istediği zaman öğrenmesine izin vermez, öğrenmeye zorlanmazsa Willie'nin yaşamda başarısız olacağından korkar. Bu ana babalar çocuğun kendi hızıyla ilerlemesini bekleyemez. "Oğlum on iki yaşında hâlâ okuyamıyorsa, yaşamda başarılı olma olasılığı nedir? On sekiz yaşında yüksekokul giriş sınavlarını veremiyorsa onu yaşamda niteliksiz bir işten başka ne bekler?" diye sorarlar. Ama ben bekleyip çocuğun yerinde sayışını ya da gösterdiği küçük ilerlemeleri izlemeyi öğrendim. Çocuğun rahatsız edilip zarara uğratılmazsa sonunda yaşamda başarılı olacağından hiçbir zaman kuşku duymadım.

Anlayışı kıt kişiler "pöh, sence bir kamyon sürücüsü yaşamda başarılı sayılıyor galiba" diyeceklerdir. Benim başarı ölçütüm, *sevinç duyarak çalışıp olumlu yaşamaktır.* Bu tanım uyarınca çoğu Summerhill öğrencisi yaşamda başarılı olmuştur.

Tom Summerhill'e beş yaşındayken gelmişti. Bir tek derse bile girmeden on yedisinde aramızdan ayrıldı. Bütün zamanını işlikte uğraşıp bir şeyler yaparak geçirirdi. Ana babası oğullarının geleceğini düşünüp tasalanıyordu. Çocuk okuma, yazma öğrenmeye yönelik hiçbir arzu duymuyordu. Ama dokuz yaşındayken Tom'u bir gece yatakta *David Copperfield*'ı okurken buldum.

"Aa" dedim "kim sana okuma öğretti?"

"Kendi kendime öğrendim."

Birkaç yıl sonra gelip bana sordu "bir bölü ikiyle, iki bölü beşi nasıl toplarsın?" Ona anlattım. Başka bir şeyler öğrenmek isteyip istemediğini sordum. "Hayır, sağ ol" dedi.

Daha sonra bir film yapımevinde alıcı yönetmeni yardımcısı olarak işe girdi. İşini öğrenirken, bir gece, yemekli bir toplantıda işvereniyle karşılaştım, Tom'un ne yaptığını sordum.

"Şimdiye kadar çalıştırdığımız en iyi yardımcı" dedi işvereni. "Hiç yürümüyor — hep koşuyor. Hafta sonlarında tam bir baş belâsı, çünkü cumartesi pazarları bile işlikten uzak duramıyor."

Bir de okumayı öğrenemeyen Jack vardı. Hiç kimse Jack'e bir şeyler öğretemiyordu. Okuma dersi almak istediğini söylediği zaman, bile; b ve p'yi, l ve k'yi birbirinden ayırmasını önleyen gizli bir engelle karşılaşmıştık. On yedi yaşında okumayı öğenemeden okuldan ayrılmıştı.

Bugün Jack araç yapımında bir uzmandır. Maden işçiliğiyle ilgili konularda konuşmaya bayılır. Artık okuyabiliyor; ama bildiğim kadarıyla genellikle makinelerle ilgili yazıları —bazen de ruhbilim yapıtlarını— okuyor. Şimdiye kadar bir roman okuduğunu hiç sanmıyorum; buna karşın İngilizceyi kusursuz bir dilbilgisiyle konuşuyor ve her konuda olağanüstü bilgili. Onun öyküsünü bilmeyen Amerikalı bir konuk bana "Şu Jack ne kadar da akıllı bir delikanlı" demişti.

Diane derslere pek ilgi duymadan girip çıkan hoş bir kızdı. Bilimsel bir kafa yapısına sahip değildi. Uzun zaman onun ne yapacağını düşünüp durdum. On altı yaşında okuldan ayrıldığında, bütün okul denetmenleri onun zayıf eğitim almış biri olduğunu rahatça söyleyebilirdi. Diane bugün Londra'da yeni bir yöntemle yemek pişirme konusunda uygulamalı dersler veriyor. İşinde çok başarılı; asıl önemlisi *mutlu*.

İşyerlerinden biri, çalışanlarının en az yüksek okul giriş sınavlarında başarı göstermiş olmasını istiyordu. İşyerinin yöneticisine Robert'la ilgili şunları yazmıştım, "Bu delikanlı hiçbir sınavda başarılı olamamıştır, çünkü bilimsel bir kafaya sahip değildir. Ama gözü pek, ve atılgandır." Robert işe alındı.

Yeni öğrencilerden on üç yaşındaki Winifred bütün derslerden nefret ettiğini söylüyordu; ona istediğini yapmakta özgür olduğunu söylediğimde sevinç çığlığı atmıştı. "Eğer istemiyorsan okula gelmek zorunda bile değilsin" demiştim.

Kendisine eğlenceli bir izlence düzenledi ve çok eğlendi — ama ancak birkaç hafta. Sonra sıkılmaya başladığını fark ettim.

Bir gün gelip "Bana bir şeyler öğret" dedi, "sıkıntıdan patlıyorum."

"Tamam" dedim sevinçle, "ne öğrenmek istiyorsun?"

"Bilmiyorum" diye yanıtladı.

"Ben de bilmiyorum" deyip yanından ayrıldım.

Aylar geçti. Bir gün yeniden yanıma geldi. "Yüksekokul sınavlarına gireceğim" dedi, "bana ders vermeni istiyorum.

O günden başlayarak her sabah benimle ve öbür öğretmenlerle çalıştı, hem de çok çalıştı. Kulağıma gizlice derslerin onu hiç ilgilendirmediğini, onu ilgilendiren tek şeyin *amaç* olduğunu fısıldamıştı. Winifred'in istediği gibi olmasına izin verilince, kendini bulmuştu.

Özgür çocukların matematiğe bile alışıp sevebileceğini bilmek ilginçtir. Bütün çocuklar tarih ve coğrafyayı eğlenceli bulur. Özgür çocuklar kendilerine önerilen dersler arasından salt hoşlandıklarını seçer. Özgür çocuklar zamanlarının büyük bir bölümünü —ahşap işleri, maden işleri, resim, roman okuma, oyunculuk, düşlemleri canlandırma, caz plakları çalma gibi— ilgi duydukları uğraşlara ayırır.

Sekiz yaşındaki Tom sürekli kapımı açıp sorardı; "Söyle bakalım, şimdi ne yapayım?" Kimse ona ne yapacağını söylemezdi elbette.

Altı ay sonra Tom'u bulmak için odasına bakmak yetiyordu. Tom genellikle bir kağıt denizi ortasında oturuyor olurdu. Saatlerce uğraşıp haritalar çiziyordu. Bir gün Viyana Üniversitesi'nden bir profesör Summerhill'e konuk geldi. Soluğu Tom'un yanında alıp ona bir yığın soru sordu. Bu profesör sonradan bana gelerek "çocuğun coğrafyasını sınamaya çalıştım, adını bile duymadığım yerlerden söz etti" dedi.

Ama başarısız öğrencilerimizden de söz etmem gerekiyor. On beş yaşındaki İsveçli Barbel, bir yıl kadar yanımızda kalmıştı. Bütün bu süre boyunca ilgi duyabileceği hiçbir şey bulamamıştı. Summerhill'e gelmekte gecikmişti. Yaşamının on yılı boyunca kızın yerine hep öğretmenleri karar vermişti. Summerhill'e geldiğinde girişimciliğini tümden yitirmiş durumdaydı. Hep canı sıkılıyordu. Neyse ki varlıklı bir ailenin kızıydı, yaşamını evhanımı olarak sürdürebilirdi.

Öğrencilerimiz arasında on bir ve on dört yaşlarında iki Yugoslav kız kardeş vardı. Okul onların da ilgisini çekememişti. Zamanlarının çoğunu Hırvatça beni çekiştirerek geçiriyorlardı. Pek de çelebi olma-

yan bir arkadaş söylediklerini bana aktarıyordu. Bu durumda başarı elde etmemiz mucize gibi bir şey olurdu, tek ortak konumuz sanat ve müzikti. Anaları gelip onları okuldan alınca çok sevinmiştim.

Onarıma meraklı Summerhill öğrencilerinin, olgunluk sınavına katılma sıkıntısına katlanmadığını yıllardır görüyoruz. Bu öğrenciler doğrudan doğruya uygulamalı eğitim merkezlerine giderler. Üniversiteye girmeden önce, dünyayı görüp tanımak gibi bir merakları vardır. Öğrencilerimizden biri, bir gemiye kamarot olarak girip dünyayı dolaşmıştı. İki delikanlı Kenya'daki kahve çiftliklerinde çalışmıştı. Biri Avustralya'ya, bir başkasıysa dünyanın öbür ucuna İngiliz Guyanası'na gitmişti.

Derrick Boyd özgür eğitimin yüreklendirdiği serüvenci bir ruh taşıyordu. Summerhill'e sekiz yaşındayken gelmiş, on sekiz yaşında üniversite sınavlarını kazanarak okulumuzdan ayrılmıştı. Aslında doktor olmak istiyordu ama babasının onu üniversiteye gönderecek parası yoktu. Derrick bekleme süresini dünyayı gezerek değerlendirmeye karar vermişti. Londra rıhtımına gitmiş ve iki gün boyunca iş —herhangi bir iş— ateşçilik bile olsa olur, bir iş aramıştı. Kendisine sahici denizcilerin bile işsiz olduğu söylenmiş, o da üzüntüyle evine dönmüştü.

Sonra bir okul arkadaşı İspanya'da yaşayan bir İngiliz hanımın kendisine sürücü aradığını söylemiş. Derrick ayağına gelen fırsatı kaçırmamış, İspanya'ya gitmiş, hanımın bir ev yaptırmasına ya da evinin genişletilmesine yardım etmiş, ona bütün Avrupa'yı arabasıyla gezdirmiş sonra da üniversiteye girmişti. Hanım üniversite için gereken parayı ödemesine yardım etmeye karar vermişti. İki yıl sonra bu hanım Derrick'den öğretimine bir yıl ara verip kendisini Kenya'ya götürmesini ve orada ona bir ev yapmasını istemişti. Derrick tıp öğrenimini Capetown'da bitirdi.

On iki yaşındayken okulumuza gelen Larry, on altı yaşında üniversite sınavlarını verip Tahiti'ye meyve yetiştirmeye gitmişti. Bunun çok az para getiren bir iş olduğunu görünce taksi sürücülüğüne başlamıştı. Sonra Yeni Zelanda'ya gitmiş ve sanırım orada içinde taksi sürücülüğü de olmak üzere her türlü işe girip çıkmıştı. Sonra Brisbane Üniver-

sitesi'ne girdi. Bir süre önce bana konuk gelen üniversite dekanı, Larry'nin yaptığı hayranlık verici işlerin öyküsünü anlattı. "Yıl sonu dinlencesi başlayıp bütün öğrenciler evlerine giderken, Larry kalıp biçkievinde işçi olarak çalışıyor" diyordu. Larry şimdi Essex'de hekimlik yapıyor.

Yaşça büyük bazı çocukların pek başarı gösteremediği doğrudur. Belli nedenlerle onları anlatamam. Başarılı öğrencilerimiz hep iyi bir ev ortamından gelen çocuklar olmuştur. Derrick, Jack ve Larry, okulumuzun düşüncelerine tam anlamıyla katılan ana babalara sahipti, bu nedenle şu bezdirici çatışkıyı hiç yaşamamışlardı: Hangisi doğru, ev mi yoksa okul mu?

Summerhill'den hiç üstün yetenek çıktı mı? Şimdiye kadar hayır, hiçbir üstün yetenek çıkmadı; sanırım henüz ünlü olmamış birkaç buluşçu; birkaç çarpıcı ressam, birkaç kavrayışlı müzikçi yetiştirdik; bildiğim başarılı yazar hiç yok; kusursuz bir mobilya tasarımcısı ve ince iş yapan marangoz; birkaç kadın ve erkek oyuncu; hâlâ özgün çalışmalar yapabilecek nitelikte bilim adamları ve matematikçiler de yetiştirdik. Öğrenci sayımız düşünülürse —okula her yıl kırk beş çocuk alınız— herhangi bir dalda özgün ve yaratıcı işlere girenlerin oranının yüksek olduğu görülür.

Bununla birlikte özgür çocuklardan oluşan tek bir kuşağın hiçbir şey kanıtlayamayacağını hep söylerim. Summerhill'de bile bazı çocuklar yeterince ders görmediklerini düşünerek için için üzülebilir. Bazı uğraşları edinebilmek için sınavların geçit olduğu bir dünyada başka türlüsü düşünülemez. Ayrıca "on bir yaşındasın ve hâlâ doğru dürüst okumayı beceremiyorsun!" diye şaşkınlık çığlığı atan bir Mary Teyze hep bulunur. Çocuk belli belirsiz de olsa, tüm dış çevresinin oyun-karşıtı, çalışma-yanlısı olduğunu sezer.

Genel anlamda ele alırsak, özgürlük yöntemi on iki yaşın altındaki çocuklarda kesin sonuç verir, ama on iki yaşını geçenlerin edilgin eğitimden kurtulması uzun zaman alır.

SUMMERHİLL'DE ÖZEL DERSLER

ESKİDEN asıl işim öğretmek değil, "özel dersler" vermekti. Çocukların çoğu ruhbilimsel ilgiye gerek duyuyor, ama bunlar hep başka okullardan gelenler oluyordu; özel derslerin amacıysa bu çocukların özgürlüğe uyum sağlamasını hızlandırmaktı. Eğer çocuk kendini eli ayağı bağlanmış gibi duyumsuyorsa, özgürlüğe pek kolay alışamaz.

Özgür görüşmeler ateşin başında yaptığımız törensiz konuşmalardır. Ben ağzımda pipo oturuyor olurum, çocuk da isterse sigarasını tüttürebilir. Sigara, aradaki buzları kırmak için sık kullandığımız bir araçtır.

Bir kezinde on dört yaşında bir oğlandan gelip benimle gevezelik etmesini istemiştim. Çocuk Summerhill'e sıradan bir devlet okulundan gelmişti. Parmaklarının nikotinden sapsarı kesildiğini fark etmiş, sigara paketimi çıkarıp ona uzatmıştım. "Sağ olun" diye kekelemişti "ben sigara içmiyorum efendim."

Gülümseyerek "seni gidi yalancı, al bakalım bir tane" demiştim, o da almıştı. Bir taşla iki kuş vurmuştum. Önümde müdürlerinin katı davrandığı durmadan doğruluk dersleri veren sert üstlerinin kandırılması gerektiğini düşünen bir çocuk vardı. Paketi uzatarak sigara içmesini onayladığımı göstermiştim. Seni gidi yalancı diyerek de onunla aynı düzeye inmiştim. Ayrıca okul müdürünün de kolayca, rahatça kötü sözler söyleyebileceğini göstererek çocuktaki yetke karmaşasına saldırmış oluyordum. Bu ilk görüşmemizde yüzünün aldığı biçimi gösteren bir fotoğraf çekmiş olmayı çok isterdim.

Eski okulundan hırsızlık yüzünden atılmıştı. "Senin bir dolandırıcı olduğunu duydum" dedim. "Demiryolları kuruluşunu en iyi dolandırma yöntemin nedir?"

"Orayı dolandırmayı hiç denemedim efendim."

"Ah" dedim, "bu olmadı işte. Bir kez denemelisin. Ben bir sürü yol biliyorum", ve ona birkaçını anlattım. Ağzı şaşkınlıktan bir karış açık kalmıştı. Gönderildiği bu yer bir kaçıklar evi olmalıydı. Okul müdürü

nasıl daha iyi hırsız olunacağını anlatır mıydı hiç? Yıllar sonra bana bu ilk görüşmenin ömründe yaşadığı en büyük şaşkınlık olduğunu söylemişti.

Özgür görüşmeler hangi çocuklar için gereklidir? Bu soruya en iyi yanıt birkaç örnek vermek olacak.

Anaokulu öğretmeni Lucy gelip Peggy'nin çok mutsuz göründüğünü ve hiç arkadaşı olmadığını söylemişti. Ona "Tamam, söyle gelsin özel görüşme yapalım dedim. Peggy oturma odama geldi.

"Özel görüşme istemiyorum" dedi otururken. "Budalalıktan başka bir şey değil."

"Bütünüyle katılıyorum" dedim. "Zamanı boşa harcamak. Yapmayalım istersen."

Peggy biraz düşünüp taşındı. Sonra "şey" dedi usulca. "Mini minnacık bir derse hayır demem." Bu arada çıkıp dizime oturmuştu. Ona annesini, babasını özellikle de küçük erkek kardeşini sordum. Kardeşinin küçük budala bir eşek olduğunu söyledi.

"Kesinlikle öyledir" diyerek ona katıldığımı belirttim. "Annenin onu senden daha çok sevdiğini mi düşünüyorsun?"

"İkimizi de seviyor" dedi çabucak ve ekledi "yani öyle söylüyor."

Mutsuzluk nöbetlerine bazen de başka bir çocukla yaşanan bozuşma yol açar. Ama çoğunlukla bu tasalara evden gelen bir mektup, örneğin kız ya da erkek kardeşe yeni bir bebek, yeni bir bisiklet alındığını yazan bir mektup neden olur. Özel görüşmenin sonunda Peggy yanımdan oldukça mutlu ayrılmıştı.

Yeni gelenlerle işler bu kadar kolay yürümez. Okulumuza bebekleri doktorların getirdiği söylenmiş on bir yaşında bir çocuk geldiğinde, onu korku ve yalanlardan kurtarmak için epey uğraşmak zorunda kalırız. Çocuk kendini okşadığı için suçluluk duymaktadır; mutluluğa kavuşması içinse bu suçluluk duygusunun yok edilmesi gerekir.

Küçüklerde özel görüşmelere pek gerek duyulmaz. Düzenli oturumların yapılması için aranan koşul, özel görüşmeleri çocuğun kendisinin *istemesidir.* Büyük çocukların bazıları özel görüşmeleri kendi ister; bazen küçükler de ister, ama bu ender olur.

On altı yaşındaki Charlie, yaşıtlarının karşısında aşağılık duygusuna kapılıyordu. Kendini en çok ne zamanlar küçük gördüğünü sordum, o da banyo yaparken dedi; çünkü kamışı öbür oğlanlarınkinden küçüktü. Ona bu korkusunun nasıl ortaya çıktığını açıkladım. Ailesinde en küçük çocuk kendisiydi, altı kız kardeşinin hepsi ondan çok büyüktü. En küçük kızkardeşiyle arasında on yaş kadar büyük bir uçurum vardı. Evde kadınların sözü geçiyordu. Baba ölmüş, kızlar yönetimi ele almıştı. Dolayısıyla Charlie yaşamda kendini kadınlarla özdeşleştiriyor, böylece güç sahibi olacağını düşünüyordu.

Yaklaşık on özel görüşmeden sonra Charlie bana gelmeyi kesti. Nedenini sordum. "Artık özel görüşmeye gerek yok" dedi sevinçle" benimki de Bert'inki kadar oldu."

Ama kısa erimli sağaltım sırasında işin içine başka şeyler de girmişti. Charlie'ye, kendini okşamanın büyüdüğü zaman cinsel güçsüzlüğe yol açacağı söylenmiş, bu cinsel güçsüzlük korkusu onu bedensel açıdan etkilemişti. İyileşmesi, suçluluk duygusunun, cinsel güçsüzlük konusunda atılan yalanın yok edilmesiyle gerçekleşmişti. Charlie bir iki yıl sonra Summerhill'den ayrıldı. Şimdi iyi, sağlıklı bir yaşam sürdüren mutlu bir erkektir.

Sylvia'nın, kendisini beğenip övücü sözler söylemeyen sert bir babası vardı. Adam bütün gün kızı eleştirip, her yaptığına kusur buluyordu. Sylvia'nın yaşamda tek arzusu babasının sevgisini kazanmaktı. Kız, odasında oturup bana öyküsünü anlatırken acı gözyaşları dökmüştü. Sylvia'nınki çözümlenmesi güç bir olaydı. Kıza yapılacak çözümleme, babayı değiştirmezdi. Büyüyüp evden ayrılacak yaşa gelene kadar Sylvia için çözüm yoktu. Salt babasından kurtulmak için yanlış adamla evlenme tehlikesine karşı onu uyardım.

"Nasıl yanlış adam?" diye sordu.

"Baban gibi, sana eziyet edecek biri" dedim.

Sylvia'nınki üzücü bir olaydı. Summerhill'deyken kimseyi kırıp incitmeyen, dost canlısı, girgin bir kız oluyordu. Eve gittiğindeyse tam bir Şeytan gibi davrandığı söyleniyordu. Çözümleme yapılması gereken kişi kuşkusuz babasıydı — kızı değil.

Çözümsüz kalan bir başka olay da küçük Florence'ınkiydi. Evlilikdışı doğmuş bir çocuktu ve bunu bilmiyordu. Deneyimlerim bana, yasadışı doğmuş her çocuğun bilinçaltında yasadışı doğduğunu bildiğini hep göstermiştir. Arkasında bir gizem olduğunu herhalde Florence de seziyordu. Annesine, kızının nefretiyle mutsuzluğunu iyileştirmenin tek yolunun doğruyu anlatmak olduğunu söyledim.

"Ama Neill, bunu yapmaya korkuyorum. Aslında benim için fark etmez. Ama ona söylersem, dilini tutamaz, annemde onu mirasından yoksun bırakır."

Ne yazık ki büyükanne göçüp gitmeden Florence'a yardım etmenin yolu yoktu. Son derece önemli bir doğru gizlenmek zorundaysa, yapabileceğiniz bir şey yoktur.

Yaşı yirmiye gelmiş bir genç, Summerhill'e geri dönüp bir süre bizimle kalmıştı; bana birkaç özel görüşme yapıp yapamayacağımızı sordu.

"Ama burada yaşarken seninle düzinelerce Özel Görüşme yapmıştık" dedim.

"Biliyorum" diye yanıtladı üzüntüyle "umurumda bile olmayan düzinelerce özel görüşme ama şimdi onlara gereksinimim var."

Şu günlerde düzenli sağatım yapmıyorum. Doğum ve kendini okşama konusundaki soruları aydınlattığınız; aile durumunun nasıl nefretle kıskançlık duyguları yarattığını gösterdiğiniz zaman ortalama bir çocuk için yapılacak pek fazla bir şey kalmıyor. Çocuktaki sinirceyi iyileştirme coşkuların açığa çıkarılmasına bağlıdır; ruhhekimliği kuramlarını açıklayarak, karmaşık duyguları olduğunu söyleyerek iyileştirmede ilerleme sağlanamaz.

Yardım etmeye çalıştığım on beş yaşlarında bir çocuğu anımsıyorum. Özel görüşmelerimizde haftalarca sessiz oturmuş sonra yalnız tek heceli sözcüklerle yanıt vermeye başlamıştı. Sonunda zor kullanmaya karar verdim ve ertesi özel görüşmede ona şöyle söyledim: "Bu sabah senin hakkında neler düşündüğümü açıklayacağım. Sen tembel, kalın kafalı, kendini beğenmiş, kinci bir budalasın."

"Sahi mi?" dedi öfkeden kıpkırmızı kesilerek. "Ya sen kendini ne sanıyorsun?" Ancak bundan sonra rahatça konuşup amaca yönelik yanıtlar vermeye başlayabildi.

Bir de on bir yaşındaki George vardı. Babası Glasgow yakınlarındaki bir köyde küçük bir dükkân işletiyordu. Çocuğu bana doktoru göndermişti. George'un sorunu yoğun korku duymasıydı. Köyünde okuldayken bile, evden uzak kaldığı için korkulara kapılıyordu. Evden ayrılmak zorunda olduğu zamanlar korku çığlıkları atıyordu. Babası onu Summerhill'e gelmeye bin bir güçlükle kandırabilmişti. Ağlıyor, babasına sarılıyor, o da çocuğu bırakıp evine gidemiyordu. Adama birkaç gün Summerhill'de kalmasını önerdim.

Çocuğun hastalığının öyküsünü, kanıma göre, son derece doğru ve yararlı yorumları olan doktorundan daha önce almıştım. Babayı evine geri gönderme sorunu gittikçe zorlaşıyordu. George'la konuşmaya çalıştım ama o durmadan ağlayıp hıçkırarak eve gitmek istediğini söylüyordu. "Burası bir hapishane" diyerek hıçkırıyordu. Gözyaşlarını umursamadan konuşmayı sürdürdüm.

"Sen dört yaşındayken" dedim "küçük erkek kardeşin bakımevine götürülmüş ve sonra eve tabutla gelmiş." (*Hıçkırıklar artmıştı.*) "Aynısının senin de başına geleceğinden korktuğun için evden ayrılmak istemiyorsun — eve tabutla dönerim diye." (*Hıçkırıklar daha da yükselmişti.*) Ama George oğlum işin aslı bu değil: *erkek kardeşini sen öldürdün!*

Çocuk buna şiddetle karşı çıktı ve tekme atacağını söyleyerek bana gözdağları yağdırdı.

"Onu *gerçekten* öldürmedin George, ama annenin kardeşini senden daha çok sevdiğini düşündün; ara sıra da onun ölmüş olmasını diledin. O da *sahiden* ölünce acı çekmeye başladın çünkü *dileklerinin* onu öldürmüş olduğunu; eğer evden ayrılırsan Tanrı'nın da ceza olarak seni öldüreceğini düşündün."

Hıçkırıklar kesilmişti. Ertesi gün istasyonda biraz huysuzluk ettiyse de babasının eve gitmesine izin verdi.

George sıla özlemini bir süre üzerinden atamadı. Ama ancak on sekiz ay sonraki dinlencede eve gitmek için üstelemeye başladı — ve istasyon değiştirmek üzere Londra'yı baştan başa geçerek tek başına eve gitti. Sonra aynı yollardan Summerhill'e geri döndü.

Çocuklar tinsel karmaşalarını özgürce sonuna kadar yaşarsa, sağaltıma gerek kalmayacağına gittikçe daha çok inanıyorum. Ama George'unki gibi bir durumda tek başına özgürlük yetmez.

Eskiden hırsız çocuklara da özel görüşme yapar, sonunda iyileştiklerini görürdüm, ama özel görüşmelere gelmek istemeyen hırsızlar da olurdu. Ancak üç yıllık özgürlükten sonra bu çocuklar da iyileşirdi.

Summerhill'de çocukları iyileştiren etmen sevgidir; onaydır ve kendine karşı dürüst olma özgürlüğüdür. Kırk beş çocuğumuzdan yalnız küçük bir bölümü özel görüşmeye sokulur. Yaratıcı işlerin sağaltıcı etkisine inancım giderek artıyor. Çocukların el işi, oyunculuk ve dansla daha çok uğraşmasını isterdim.

Özel görüşmeleri salt coşkusal boşalmayı sağlamak için düzenlediğimi açıklamalıyım. Çocuk mutsuzsa özel görüşme yaparım. Ama okumayı öğrenemiyorsa ya da matematikten nefret ediyorsa onu çözümsel sağaltımla iyileştirmeye çalışmam. Bazen özel görüşmeler sırasında, okumayı öğrenememe sorunun annenin durmadan "erkekkardeş gibi akıllı uslu bir çocuk" olma konusundaki kışkırtıcı sözler söylediği günlerden kalma olduğu, ya da aritmetik korkusunun eski aritmetik öğretmenine duyulan nefretten kaynaklandığı ortaya çıkar.

Doğal olarak bütün çocukların gözünde ben baba simgesiyim; eşimse ana simgesi. Toplumsal açıdan eşim bunun bedelini daha ağır öder çünkü kızlar analarına duydukları bilinçaltı nefreti bütünüyle eşime yöneltirler; oysa bu kızlar bana sevgi besler. Oğlanlar ana sevgilerini eşime, babalarına duydukları nefretiyse bana yöneltir. Oğlanlar nefret duygusunu kızlar kadar kolay ortaya koyamaz. Bu, oğlanların insanlardan çok nesnelerle ilgilenmesindendir. Kızgın bir oğlan topu tekmelerken, kız ana simgesine sinsi ve kinci sözler yağdırır.

Ama adil olmak gerekirse, kızların salt belirli bir dönemde sinsi, kinci ve bir arada yaşaması zor kişiler olduğunu söylemeliyim — bu dönemse ergenlik öncesi ve ergenliğin ilk yıllarıdır. Bütün kızlarda bu evreden geçmez. Davranışlarının çoğu eski okullarının, daha çok da analarının buyurganlığı yüzünden ortaya çıkar.

Özel görüşmelerde evle okula gösterilen tepkiler arasındaki ilişkiyi gösteririm. Bana yönelik herhangi bir eleştiriyi, babayı eleştirme olarak yorumlarım. Eşime yönelik suçlamayı, anayı suçlama olarak alırım. Çözümlemenin nesnel olmasına çalışırım; öznel derinliklere girmek, çocuklara haksızlık olur.

Elbette öznel açıklamaların gerektiği zamanlar da olur; Jane örneğinde olduğu gibi. On üç yaşındaki Jane okulda dolaşıp çocuklara Neill sizi görmek istiyor diyordu.

Bir yığın çocuk kapımı aşındırıyor — "Jane beni çağırdığınızı söyledi" diyordu. Sonra Jane'in çocukları bana göndermesinin aslında kendisinin beni görmek istediği anlamına geldiğini anladım.

Özel görüşmelerin uygulayımı nasıldır? Belirli bir yöntem izlemem. Bazen işe bir soruyla başlarım, "Aynaya baktığında yüzünü beğeniyor musun?" Yanıt her zaman hayır olur.

"Yüzünün en nefret ettiğin yeri neresi?" sorusunun değişmeyen yanıtı "burnum"dur.

Yetişkinler de hep aynı yanıtı verir. Dış dünyanın bir insanda ilgi gösterdiği yer, yüzüdür. İnsanları düşündüğümüz zaman aklımıza yüzleri gelir; konuşurken de insanların yüzüne bakarız. Böylelikle yüz, insanın iç dünyasının görüntüsü olup çıkar. Bir çocuk yüzünden hoşlanmadığını söylediğinde, asıl söylemek istediği kişiliğinden hoşlanmadığıdır. Attığım ikinci adım, yüzü bir yana bırakıp kendisiyle ilgilenmektir.

"Kendinde en sevmediğin yan nedir?" diye sorarım.

Yanıt genellikle bedenseldir. "Ayaklarım çok büyük." "Çok şişmanım." "Çok ufak tefeğim." "Saçlarım."

Kendi kanımı hiçbir zaman söylemem — çocuğun şişmanlığı ya da zayıflığı konusunda ona katıldığımı asla belirtmem. Ayrıca çocuğu hiçbir şeye zorlamam. Eğer ilgi duyduğu bedeniyse, söylenecek hiçbir şey kalmayana dek bu konuda konuşuruz. Kişiliği ancak ondan sonra geçeriz.

Çoğu kez bir yoklama yaparım. "Buraya birkaç şey yazacağım" derim, "bunlarla seni sınayacağım. Hak ettiğin notu sen vereceksin. Örneğin, oyun becerisi ya da yüreklilik gibi konularda kendine yüz üzerinden kaç vereceğini soracağım." Sonra yoklama başlar.

Aşağıda on dört yaşında bir çocuğa sorulan sorular var:

Dış görünüş: "Eh, pek iyi değil, yaklaşık yüzde 45."

Kavrayış : "Hmmmm. 60"

Yüreklilik: "25."

Bağlılık : "Arkadaşlarımı yarı yolda bırakmam — 80."

Müzik yeteneği: "0"

El işi: (*Ağzında geveledi için yanıt anlaşılamadı.*)

Nefret : "Bu çok zor. Hayır, buna yanıt veremem."

Oyunlar : "66"

Toplum duygusu: "90"

Alıklık : "Şey, yaklaşık yüzde 190."

Doğal olarak çocuğun verdiği yanıtlar tartışma olanağı yaratır. İlgi uyandırdığı için konuşmaya ben'le başlamak en iyi yoldur. Böylece sonradan konu aileye kayınca çocuk ilgi duyarak, daha rahat konuşur.

Küçük çocuklarla uygulayım kendiliğindendir. Örnek olarak Margaret adlı altı yaşındaki bir kızla yaptığımız ilk özel görüşmeyi verebilirim. Kız odama gelip "özel görüşme istiyorum" demişti.

"Tamam" diye yanıtladım.

Rahat bir koltuğa yerleşti.

"Özel görüşme nedir?" diye sordu.

"Yenecek bir şey değil" dedim, "ama ceplerimin birinde bir karamela olacaktı. Hah, işte buradaymış." Ona şekeri verdim.

"Neden özel görüşme istiyorsun?" diye sordum.

"Evelyn geliyor, onun için ben de istiyorum."

"İyi. Başla bakalım o zaman. Hangi konuda konuşmak istiyorsun?"

"Benim bir taşbebeğim var." (*Duraklama*) Ocağın rafındaki şeyi nereden aldın? "(*Buna bir yanıt beklemediği apaçık görülüyordu.*)" Siz gelmeden önce bu evde kim oturuyordu?"

Sorularında çok önemli bir doğruyu öğrenme arzusu okunuyordu; bu doğrunun doğumla ilgili olduğundansa hiç kuşkum yoktu.

Birdenbire "bebekler nereden gelir?" diye sordum.

Margaret ayağa kalkıp kapıya yürüdü.

"Özel görüşmelerden nefret ediyorum" diyerek çıkıp gitti. Ama birkaç gün sonra yeni bir özel görüşme daha istedi — böylece ilerlemeye başladık.

Altı yaşındaki küçük Tommy ise kendimi tutup "edepsiz" konulardan söz etmediğim zamanlar özel görüşmeleri umursamıyordu bile. İlk üç oturumun sonunda öfkeyle çıkıp gitmişti; nedenini biliyordum el-

bet. Onu yalnız edepsiz konuların ilgilendirdiğini anlamıştım. Tommy kendini okşama yasağının kurbanlarından biriydi.

Birçok çocuk hiç özel görüşmeyi seçmez. Buna gereksinim duymaz. Bu çocuklar ana babaları tarafından yalansız dolansız, söylev çekilmeden doğru dürüst yetiştirilmiş olanlardır.

Sağaltım hemen iyileştirmez. Sağaltım uygulanan kişi bir süre, genellikle bir yıl kadar, bundan bir yarar görmez. Dolayısıyla okuldan, tinsel açıdan yarı pişmiş sayabileceğimiz durumda ayrılan yaşça daha büyük öğrenciler beni kötümserliğe düşürmez.

Tom okulunda başarısız olduğu için bize gönderilmişti. Ona bir yıllık yoğun özel görüşme uygulamış ama görünürde bir sonuç alamamıştım. Summerhill'den ayrıldığında tüm yaşamı boyunca başarısız kalacak gibi görünüyordu. Ama bir yıl sonra ailesi bana Tom'un birdenbire doktor olmaya karar verdiğini üniversitede çok sıkı çalıştığını yazdı.

Bill'in durumuysa çok daha umutsuz görünüyordu.özel görüşmeleri tam üç yıl sürdü. Okuldan on sekiz yaşında amaçsız bir genç olarak ayrıldı. Bir yıldan fazla işten işe dolaşıp durdu, sonunda çiftçi olmaya karar verdi. Sonradan kulağıma gelenlere göre, çok iyi çalışıyormuş, işine çok düşkünmüş.

Özel görüşmeler gerçekten yeniden eğitilmektir. Bu derslerin amacı törellik ve korkudan kaynaklanan bütün tinsel karmaşalara son vermektir.

Summerhill gibi özgür bir okul özel görüşmeler olmaksızın da işletilebilir. Bu dersler büyük özgürlük yazı başlamadan iyi bir bahar temizliğine girişilerek yeniden eğitilme sürecine hızlandırmaya yarar.

ÖZYÖNETİM

SUMMERHILL demokratik yapıya sahip, kendi kendini yöneten bir okuldur. Toplum ya da topluluk yaşamıyla ilgili her şey, toplumsal suçlara verilen cezalar da içinde olmak üere, cumartesi geceleri düzenlenen genel okul toplantısında oylamayla saptanır.

Her öğretim üyesinin, yaşı ne olursa olsun her çocuğun tek oy hakkı vardır. Benim oyumla yedi yaşındaki bir çocuğun oyu eşit ağırlıktadır.

İnsanlar gülümseyerek "Ama sizin sesiniz biraz daha yüksek çıkar, değil mi?" diye sorabilir. Gelin bakalım, nasılmış görelim. Toplantıların birinde kalkıp on altı yaşından küçük çocukların sigara içmesine izin verilmemesi gerektiğini söylemiştim. Tezimi şöyle savunmuştum: sigara uyuşturucudur, zehir saçar, çocuklar buna sahici bir istek duymaz, çoğunlukla büyüdüklerini kanıtlamak için içerler. Karşı iddialar ortaya sürüldü. Sonra oylama yapıldı. Büyük bir çoğunlukla alt edilmiştim.

Olayın arkası da anlatılmaya değer. Yenilgimden sonra, on altısında bir çocuk on iki yaşın altındakilerin sigara içmesine izin verilmemesi gerektiğini öne sürdü. Önerisi onaylandı. Ancak ertesi toplantıda on iki yaşında bir çocuk "hepimiz katı kuralları olan okullardaki çocukların yaptığı gibi tuvaletlerde oturup gizli gizli sigara içiyoruz, bence bu Summerhill düşüncesine bütünüyle aykırıdır" diyerek yeni sigara içme kuralının kaldırılmasını önerdi. Konuşması alkışlarla karşılandı ve kural bozuldu. Sesimin çocuklarınkinden daha güçlü olmadığını sanırım açıklayabildim.

Bir kezinde de yatma saati kurallarının çiğnenmesi, buna bağlı olarak ortaya çıkan gürültü, ertesi sabah şaşkın şaşkın dolaşan uykusuz yüzlerle ilgili zorlu bir söylev çekmiştim. Suçluların para cezasına çarptırılmasını, işlenen suç karşılığında harçlıklarının kesilmesini önermiştim. On dört yaşında bir çocuk, yatma saatinden sonra uyanık kalan her çocuğa saat başına bir peni ödül verilmesi gerektiğini öne sürdü. Ben birkaç oy aldım, büyük çoğunluk ondan yanaydı.

Summerhill özyönetiminde bürokrasi yoktur. Her toplantıda, bir önceki toplantının başkanı tarafından seçilen değişik bir başkan bulunur; yazmanlık göreviniyse bir gönüllü yürütür. Yatma saati görevlilerinin iş başında birkaç haftadan fazla kaldığı pek görülmez.

Demokrasimizden —iyi— yasalar da çıkar. Örneğin, hepsi öğretim üyesi olan cankurtaranların denetiminden uzak yüzmek yasaktır. Çatılara tırmanmak yasaktır. Yatma saatine uymak zorunludur, yoksa

men para cezası uygulanır. Dinlence öncesindeki perşembe ya da cuma günleri ders yapılıp yapılmayacağına genel okul toplantısında el kaldırılarak karar verilir.

Toplantıların başarısı büyük ölçüde, başkanın güçlü ya da zayıf oluşuna bağlıdır çünkü ele avuca sığmaz kırk beş öğrenciyle düzeni sağlamak kolay değildir. Başkan gürültücü bireylere para cezası verme yetkisine sahiptir. Söz geçiremeyen bir başkanın döneminde para cezası çok sık verilir.

Tartışmalara elbet öğretim üyeleri de katılır. Ben de katılırım; kuşkusuz yansız kalmamı gerektiren durumlar dışında. Aslında başka yerde olduğunu kanıtlayarak kendisine yüklenen suçtan kurtulan bir çocuk görmüştüm; ama bu delikanlı sonradan bana gizlice kusuru iş leyenin kendisi olduğunu açıklamıştı. Böyle durumlarda, her zaman bireyin yanında yer almam gerekir.

Herhangi bir konuda oyumu kullanma ya da önerimi savunup geliştirme gerekince, herkes gibi ben de olaya katılırım. İşte bir örnek: Bir kezinde oturma odasında futbol oynanıp oynanmaması konusunu gündeme getirmiştim. Oturma bölümü benim çalışma odamın altındaydı; çalışırken futbol gürültüsü duymaktan hoşlanmadığımı söylemiştim. İçeride futbol oynanmasının yasaklanmasını önermiştim. Birkaç kız, birkaç delikanlı ve öğretim üyelerinin çoğu beni destekliyordu. Ama önerim yeterli desteği kazanamamıştı; bu da çalışma odamın altında itişip kakışan ayakların gürültüsüne katlanmayı sürdürmem demek oluyordu. Ancak birkaç toplantıda yaptığımız açık tartışmalardan sonra, oturma odasında futbol oynanmamasını çoğunluğun onayıyla kabul ettirebildim. Okulumuzun demokratik düzeninde azınlığın haklarını kazanması çoğunlukla böyle olur; bu azınlığı hak aramaya zorlar. Bu durum yetişkinler kadar çocuklar için de geçerlidir.

Öte yandan okul yaşamının özyönetim düzenine girmeyen yanları da vardır. Yatak odalarıyla ilgili düzenlemeleri, yemek dizelgesini, faturaların yerlerine gönderilip ödenmesini eşim ayarlar. Öğretmenlerin atanmasına ve uygun olmadığını düşündüklerimin işten çıkarılmasına ben karar veririm.

Summerhill'deki özyönetimin işlevi yalnız kurallar koymak değil, aynı zamanda topluluğun toplumsal biçimini ele alıp irdelemektir. Her ders dönemi başında yatma saatiyle ilgili kurallar oylanarak saptanır. Yatma saatiniz yaşınıza göre belirlenir. Sonra sıra genel davranış biçimine gelir. Spor kurullarının, dönem-sonu-dans kurulunun, tiyatro kurulunun, yatma saati görevlilerinin seçilmesi gerekir.

Gündeme getirilen en heyecan verici konu yemeklerle ilgilidir. Sıkıcı bir toplantıyı birçok kez, ikinci yemeklerin kaldırılmasını önererek canlandırmışımdır. Yemek konusunda mutfağın öne alınıp kayırılacağını gösteren bütün belirtiler ciddiyetle ele alınır. Buna karşılık mutfak, yiyecek savurganlığı yapıldığını gündeme getirirse, toplantı bütün ilginçliğini yitirir. Çocukların yiyeceklerle ilgili tutumu kişisel ve ben-merkezlidir.

Genel okul toplantısında bütün soyut tartışmalardan kaçınılır. Çocuklar daha çok işin uygulama yönüne bakar; kuramlardan sıkılırlar. Soyutluktan değil, somutluktan hoşlanırlar. Bir kezinde sövmenin bir kural koyularak önlenmesi gerektiğini öne sürdüm, gerekçelerimi sıraladım. İleride öğrencimiz olabilecek bir çocukla annesine okulu gezdiriyordum. Birdenbire üst kattan son derece kötü bir söz duyuldu. Anne oğlunu kaptığı gibi okuldan ayrıldı. Toplantıda "Neden" diye sordum, "aramıza katılabilecek birinin önünde söylenen aptal bir sövgü yüzünden geliri mi yitireyim?" Bu törel bir sorun değil; bütünüyle parasal. Siz sövünce ben öğrenci yitiriyorum."

Soruma on dört yaşında bir delikanlı yanıt verdi. "Neill boş konuşuyor" dedi. "Bu kadın duydukları yüzünden şaşırıp kaldıysa, Summerhill'e inanmıyor demektir. Çocuğunu okula yazdırmış olsaydı bile, oğlu eve ilk gelişinde Allah'ın belası ya da cehennem ol gibi bir şey söyler söylemez gene çocuğunu kapıp kaçardı." Çoğunluk ona katıldı ve önerim geri çevrildi.

Genel okul toplantısında sık sık zorbalık sorunu ele alınır. Topluluğumuz zorbalara aman vermez; okul yönetiminin zorbalık kuralı, duyuru tahtasında altı çizilerek belirtilmiştir: "*Zorbalığa sert davranılır.*" Bununla birlikte Summerhill'de zorbalığa, sıkıdüzenli okullardaki ka-

dar çok rastlanmaz; nedeni pek uzakta aranmamalıdır. Yetişkinlerin sıkıdüzeninde çocuk nefret duyan bir kişiye dönüşür. Çocuk yetişkinlere duyduğu nefreti cezalandırılmadan dile getiremediği için, acısını daha güçsüz çocuklardan çıkarır. Ama bu Summerhill'de pek ender görülür. Bir zorbalık suçlaması enine boyuna araştırıldığında çoğu kez altından Jenny'nin Peggy'e deli dediği çıkar.

Genel okul toplantısına bazen bir hırsızlık olayı getirilir. Hırsızlık, yüzünden ceza verilmez, ama zarar hep ödetilir. Çocuklar sık sık yanıma gelip "John David'in parasını çaldı. Bu tartışmaya açılacak mı yoksa ruhbilimi ilgilendiren bir sorun mu?" diye sorarlar.

Olayın bireysel dikkat gerektiren tinsel bir sorun olduğunu düşünüyorsam işi bana bırakmalarını söylerim. Eğer John sözünü etmeye değmez önemsiz bir şey çalan mutlu, normal bir çocuksa, o zaman suçlanmasına izin veririm. Başına gelebilecek en kötü şey, borcunu ödeyene kadar harçlığının kesilmesi olur.

Genel okul toplantıları nasıl çalışır? Her dönemin başında, tek toplantı için bir başkan seçilir. Bu başkan toplantının sonunda ardılını belirler. Dönem boyunca hep bu yöntem izlenir. Bir üzüntüsü, suçlaması, isteği ya da yeni bir kural önerisi olan herkes bunu tartışmaya açabilir.

İşte bir örnek: Jim, Jack'in bisikletinin ayaklıklarını almıştı, çünkü kendi bisikleti kullanılacak durumda değildi, o da öbür çocuklarla birlikte hafta sonu gezisine katılmak istiyordu. Kanıtlar yeterince irdelendikten sonra, toplantıda Jim'in ayaklıkları yerine koyması, ve geziye gitmesine izin verilmemesi kararına varılmıştı.

Başkan "karşı çıkan var mı?" diye sordu.

Jim ayağa kalkıp harika doğrusu! diye bağırdı. Aslında kullandığı sıfat tam olarak "harika" değildi. "Haksızlık bu!" diye bağırmıştı. "Jack'in eski püskü bisikletini kullandığını hiç görmedim. Günlerdir çalıların arasında yatıp duruyor. Karşı çıktığım ayaklıkları yerine takmak değil; cezanın haksız olduğunu düşünüyorum. Sanırım geziye katılmaktan alıkonmamalıyım."

Tartışma yeniden alevlenmişti. Konuşmalar Jim'in genellikle evden haftalık aldığını, ama parasının altı haftadır gelmediğini ve mete-

liksiz kaldığını ortaya çıkardı. Toplantı kararın değiştirilmesini oyladı, böylece ceza, yerinde bir kararla kaldırıldı.

Ama Jim'in durumu ne olacaktı? Sonunda Jim'in bisikletinin onarılması için yardım toplanmasına karar verildi. Arkadaşları bisikletine ayaklık alması için yardıma katıldı; böylece Jim sevinç içinde geziye çıktı.

Kusurlu bulunanlar okul toplantısının kararına çoğunlukla boyun eğer. Bununla birlikte kararı beğenmeyen kusurlu kişi yeniden başvurabilir; bu durumda başkan sorunu toplantının sonunda bir kez daha tartışmaya açar. Böyle bir başvuru yapılırsa, konu daha dikkatlice ele alınır, genellikle verilen ilk karar biraz yumuşatılır. Kusurlu görülen kişi haksız yere yargılandığını düşünüyorsa, çocuklar sahiden bir haksızlığa uğrama olasılığının bulunduğunu anlar.

Summerhill'de kusurlu görülen kişi hiçbir zaman içinde bulunduğu topluluğun yetkililerine nefret duyup meydan okumaya kalkışmaz. Cezalandırılan öğrencilerimizin gösterdiği yumuşak başlılık beni hep şaşırtmıştır.

Bir ders döneminde, dört delikanlı yasal olmayan bir şey yaptıkları —giysi dolaplarından bazı eşyalarını sattıkları— için cezalandırılmıştı. Bunu yasaklayan kural, bu tür işlerin üst-baş satın alan ana babalara ve okula haksızlık olduğu düşünülerek çıkarılmıştı; çocuklar evlerine eksik giysilerle dönünce aileler okulu dikkatsizlikle suçluyordu. Bu dört delikanlıya dört gün boyunca okuldan çıkmama ve her gece saat sekizde yatma cezası verilmişti. Çocuklar kararı ses çıkarmadan kabullenmişlerdi. Bütün çocukların kent sinemasına gittiği pazartesi gecesi, suçlulardan birini, Dick'i, yatakta kitap okurken bulmuştum.

"Amma da budalasın" demiştim. "Herkes sinemaya gitti. Sen niye hâlâ yataktasın?"

"Saçmalama lütfen!" diye yanıtlamıştı beni.

Summerhill öğrencilerinin kendi demokratik yönetimlerine gösterdiği bağlılık şaşırtıcıdır. Bu bağlılıkta korku ya da içerleme yoktur. Toplumdışı bir davranış yüzünden uzun uzadıya yargılanan ve ceza alan çocuklar vardır. Bir sonraki toplantının başkanı genellikle ceza alan çocuk tarafından belirlenir.

Çocukların kesintisiz adalet anlayışı beni hep şaşırtmıştır. Ayrıca yöneticilik yetenekleri de olağanüstüdür. Özyönetimin eğitim olarak değeri sonsuzdur.

Çocukların işlediği kusurlar için belirlenmiş bir para cezası kuralı vardır. Örneğin başkasının bisikletine izinsiz binene altı penilik bir ceza biçilmiştir. (Okul toprakları içinde istediğiniz kadar sövebilirsiniz) ama kentte sövmeye, sinemada kötü davranmaya, çatılara tırmanmaya, yemek odasında yiyecek fırlatmaya — bunları ve öbür kuralları bozmaya kendiliğinden para cezası uygulanır.

Kusurlu çocuklar hemen hemen her zaman para cezasına çarptırılır: ya haftalık harçlıklarına el konur, ya da sinemaya gönderilmezler.

Yargıçlık görevini üstlenen çocuklara genellikle çok sert davrandıkları söylenerek karşı çıkılır. Ben aynı kanıda değilim. Tersine son derece yumuşak davrandıklarına inanırım. Summerhill'de kusur ne olursa olsun hiçbir zaman çok sert ceza verilmez. Ayrıca cezaların bir ölçüde suçla orantılı olmasına dikkat edilir.

Örneğin üç küçük kız öbür çocukların uyumasına engel oluyordu. Ceza: bir hafta boyunca yatma saatinden bir saat önce yatağa gideceklerdi. İki oğlan arkadaşlarına kil parçaları atmakla suçlanıyordu. Ceza: hokey alanının döşenmesi için arabayla kil taşıyacaklardı.

Başkan çoğunlukla; "Bu konuya zaman harcamaya değmez," der ve bir şey yapılmamasına karar verir.

Yazmanımız iki öğretim üyesiyle birlikte Ginger'ın bisikletine izinsiz binmeye kalkıştığında, birbirlerini Ginger'ın bisikletine bindirip ön bahçede iterek gezdirmek cezasına çarptırıldı.

Yeni işliğin yapımında çalışan yapı ustalarının merdivenine tırmanan dört küçük oğlana tam on dakika boyunca merdivene inip çıkma cezası biçilmişti.

Toplantılarda yetişkinlere akıl sorulmaz. Aklımda kaldığına göre bu yalnız bir kez olmuştu. Üç kız kileri yağmalamıştı. Toplantı kurulu onlara harçlık kesme cezası verdi. Kızlar o gece yeniden mutfağa girdi; bu kez sinemaya gitmeme cezası verildi. Aynı şey bir kez daha yapılınca kurul şaşkına döndü. Başkan bana danıştı. "Her birine ikişer

peni ödül verin" dedim. "Ne? Nasıl olur, böyle yaparsak bütün okul kilere akın eder," diye karşı çıktılar. "Etmez" dedim. "Bir deneyin."

Denediler. Kızlardan ikisi parayı almak istemedi; sonra üçü birden bir daha kileri yağmalamayacaklarına yemin ettiler. Ve yaklaşık iki ay, sözlerini tuttular.

Toplantılarda bilgiçlik edildiği ender görülür. Topluluk bilgiçlik gösterisini hoş karşılamaz. On bir yaşında, gösteriş meraklısı bir çocuk dikkati çekmek için ayağa kalkıp konuyla ilgisi olmayan yorumlar yapardı. En azından yapmaya çalışırdı ama toplantı kurulu onu azarlayıp yerine oturturdu. İçtenliksiz, düzmece davranışların kokusunu çocuklar iyi alır.

Summerhill'de özyönetimin başarılı olduğuna inanıyorum. Aslında özyönetime dayanmayan bir okula ilerici denemez. O olsa olsa uyum okuludur. Çocuklar kendi toplumsal yaşamlarını yönetecek kadar özgür olmadıkça sizin de özgürlüğünüz olamaz. Buyruk veren biri bulundukça gerçek özgürlükten söz edilemez. Bu durum sıkıdüzenci yöneticiden çok, yardımsever ve yumuşak geçinen yönetici için geçerlidir. Canlı, yaşam dolu bir çocuk sert yöneticiye karşı çıkar, ama yumuşak yönetici çocuğu iyice zayıflatır, gerçek duyguları konusunda kararsızlık ve güvensizlik çekmesine yol açar.

Okulda iyi bir özyönetim, ancak dingin bir yaşamdan hoşlanan ve çetecilik yaşına özgü umursamazlık ya da başkaldırma eğilimlerine karşı çıkan birkaç büyük öğrencinin varlığıyla sağlanabilir. Öte yandan, diyelim on iki yaşına kadar olan çocuklar iyi bir özyönetimi kendi kendilerine işletemez çünkü toplumsal yaşa henüz erişmemişlerdir. Ama Summerhill'de yedi yaşında bir çocuğun bile genel toplantıyı kaçırdığı pek ender olur.

Bir ilkbahar bu konuda talihimiz epey kötü gitmişti. Topluluk bilincine sahip birçok büyük öğrenci üniversite giriş sınavlarında başarılı olmuş dolayısıyla aramızdan ayrılmıştı; okulda çok az sayıda büyük öğrenci kalmıştı. Öğrencilerin büyük çoğunluğu çete evresinde ve yaramazlık yaşındaydı. Konuştukları zaman son derece toplumsal olmalarına karşın, yaşları topluluğu yönetecek kadar büyük değildi. Birçok

kural koyuyorlar ama sonradan bunları unutup çiğniyorlardı. Kalan birkaç büyük öğrenci de talihimize, arkadaş kümelerinde kendi yaşamlarını sürdüren bireyci çocuklardı; bu nedenle öğretim üyeleri okul kurallarının çiğnenmesinin önlenmesi gerektiğini düşünmeye başlamıştı. Böylece genel okul toplantısında, topluma karşı olmasalar da, toplumun yaralarını düşünmeyen kişiler olduklarını, geç saatlere kadar oturup yatma saati kurallarını bozduklarını, küçük çocukların toplum karşıtı davranışlarıyla ilgilenmediklerini söyleyip büyük öğrencileri sert bir dille kınamak zorunda kalmıştım.

Açık söylemek gerekirse, küçük yaştaki çocuklar yönetimle pek az ilgilenir. Kendilerine bırakılsa bu küçüklerin bir yönetim kurup kurmayacaklarını hep merak etmişimdir. Değerleri bizim değerlerimize, davranış biçimleri bizimkilere benzemez.

Bir yetişkin için sert sıkıdüzen huzur ve sessizliği sağlamanın en kolay yoludur. Herkes talim çavuşu olabilir. Huzurlu ve dingin bir yaşamı güvenceye almanın en iyi yöntemi nedir bilmiyorum. Summerhill'de denenen çeşitli yollar, yetişkinlerin dingin bir yaşam sürmesine olanak vermez. Buna karşılık çocukların yaşamını aşırı gürültülü kılmaz. Büyük olasılıkla temel denektaşı mutluluktur. Summerhill bu ölçüt aracılığıyla özyönetiminde kusursuz bir uzlaşma ve uyum ortamı yaratmıştır.

Tehlikeli silahlara karşı çıkardığımız yasa da böyle bir uzlaşmadır. Havalı tüfekler yasaktır. Havalı tüfek sahibi olmak isteyen birkaç çocuk bu kuraldan hiç hoşlanmaz; ama genellikle uyar. Çocuklar azınlıkta kaldığı zaman yetişkinler kadar etkilenip üzülmez.

Summerhill'de çözümlemeyi hiçbir zaman başaramadığımız, bir sorun vardır, buna *topluma karşı birey* sorunu adı verilebilir. Örneğin sorunlu bir kızın öncülüğünde küçük kızlar çetesi insanları rahatsız etmeye, başkalarına su atmaya, yatma saati kuralını bozmaya, sürekli herkesin başına dert olmaya başladığı zaman hem öğrenciler hem de öğretmenler çileden çıkmıştı. Genel toplantıda herkes elebaşı Jean'e saldırdı. Özgürlüğü kurallara uymama olarak algılayıp kötüye kullandığı için sert sözcüklerle eleştirilip kınandı.

Ruhbilimci bir konuk bana şöyle söylemişti: "Bu çok yanlış. Kızın yüzü çok mutsuz görünüyor; kimseden sevgi bulamamış; bütün bu açık eleştiriler ona eskisinden de az sevildiğini düşündürür. Onun sevgiye gereksinimi var, karşı çıkılmaya değil."

"Sevgili hanımefendi" diye yanıtladım, "onu sevgiyle değiştirmek için her yolu denedik. Toplum karşıtı davranışları yüzünden kendisine haftalarca ödül verdik. Ona sevecen davranıp hoşgörü gösterdik ama hiçbir tepki alamadık. Tersine hepimizi kolayca aldatabileceği birer budala yerine koyup saldırganlığını sürdürdü. Bir tek kişi için bütün topluluğu harcayamayız."

Tam yanıt nedir bilmiyorum. Ama on beş yaşına gelince Jean'in elebaşılıktan vazgeçip toplumsal bir kız olacağını biliyorum. Kamuoyuna güvenim sonsuz. Hiçbir çocuk yıllarca nefret edilip eleştirilmeye dayanamaz. Okul toplantısında kınanmasına gelince, sorunlu bir çocuk uğruna bütün öbür çocukları yok sayıp harcayamazdık.

Bir de Summerhill'e gelmeden önce mutsuz bir yaşam sürmüş altı yaşında bir çocuk vardı. Korkunç zorba, yıkıcı ve nefret dolu bir oğlandı. Dört beş yaşındakiler elinden çok çekiyor ağlayıp duruyorlardı Topluluk bu çocukları korumak için bir şeyler yapmak zorundaydı; bunu yaparken de küçükler ezilmemeliydi. Bir ailenin yaptığı yanlışlıkların, sevgi ve özen gösteren ana babalara sahip çocuklar üzerindeki ters tepkisine göz yumulamazdı.

Öbür çocukların okuldaki yaşamını cehenneme çevirdiği için bir öğrenciyi okuldan uzaklaştırmak zorunda kaldığım pek az durum olmuştur. Bunu üstesinden gelememe duygusuyla üzülerek söylüyorum, ama başka çıkış yolu yoktu.

Bütün bu yıllar boyunca özyönetimle ilgili görüşlerimi değiştirmek zorunda kaldım mı? Genellikle hayır. Özyönetimsiz bir Summerhill düşünemiyorum. Bu herkesin anlayıp beğendiği bir şeydir. Gösteri parçası olarak konuklarımıza bunu sunarız. Ama ara sıra çekinildiği de olur; örneğin on dört yaşında bir kız toplantıda kulağıma "kanama dönemi bezlerini tuvaletlere atıp tıkayan kızları söylemek istiyordum ama konuklar var" diye fısıldamıştı. Ona konuklara boş verip bu konuyu gündeme getirmesini öğütlemiştim — o da sözümü dinlemişti.

Uygulamalı yurttaşlık bilgisinin eğitimsel yararı üzerinde ne kadar durulsa azdır. Summerhill'de öğrenciler kendilerini yönetme hakları uğruna ölesiye savaşır. Bence haftada bir yapılan genel okul toplantısı, bir haftalık öğretim izlencesinden daha değerlidir. Bu toplantılar, topluluk karşısında konuşma alıştırması yapmak için kusursuz bir tiyatrodur; çocukların çoğu iyi konuşur hiçbir çekingenlik göstermez. Okuma-yazma bilmeyen çocukların bile son derece aklı başında sözler edip konuştuğunu çok duymuşumdur.

Summerhill özyönetiminin yerine başka bir yöntem düşünemiyorum. Bizim demokrasimiz siyasal olandan daha adil ve dürüsttür çünkü çocuklar birbirlerine iyilik etmeyi sever ve hiçbirinin çıkar kaygısı yoktur. Ayrıca bu gerçek demokrasidir çünkü kurallar açık toplantıda saptanır, böylece seçilmeleri denetlenemeyen temsilci sorunu ortaya çıkmaz.

Ayrıca özyönetimi bu denli önemli kılan, özgür çocuğun kazandığı geniş bakış açısıdır. Koydukları yasalar dış görünüşle değil özle ilgilidir. Kentteki davranışları yöneten yasalar daha az özgür bir uygarlıkla uzlaşmadır. "Çarşı" —yani dış dünya— o değerli enerjisini saçma sapan kaygılarla harcar. Sanki gösterişli giysiler giyip giymemenin, ya da cehennem ol deyip dememenin yaşamın akışında bir önemi varmış gibi. Summerhill yaşamın yüzeysel boş ayrıntılarından uzak kalarak, zamanın önüne geçen bir topluluk ruhu yaratıp buna sahip çıkmıştır. Evet aynı şeylere başka başka adlar verilebilir ama doğrucu Davutlar doğruya doğru demekten, adları başka olsa da hepsinin aynı olduğunu söylemekten çekinmez.

KARMA ÖĞRETİM

OKULLARIN çoğunda, özellikle de yatakhanelerde kızlarla oğlanları birbirinden ayrı tutmayı amaçlayan kesin bir düzen vardır. Çocuklar gönül ilişkileri kurmaya özendirilmez. Summerhill'de de özendirilmezler — ama gözleri de korkutulmaz.

Summerhill'de kızlarla oğlanlar kendi başlarına bırakılır. Dolayısıyla cinsler arası ilişkiler son derece sağlıklıdır. Çocuklar karşı cinsle ilgili yanılsamalara ya da anlamsız boş düşlere kapılarak büyümez. Summerhill sevimli küçük kızlarla oğlanların birbirinin kardeşi sayıldığı büyük bir aile değildir. Öyle olabilmesi için, karma öğretim karşıtlarının en azılılarından biri olmam gerekirdi.

Kızlarla oğlanların aynı sıralarda oturup ayrı evlerde yaşayıp uyuduğu türden olmayan — sahici karma öğretimde yüz kızartıcı merak neredeyse bütünüyle ortadan kaldırılmıştır. Summerhill'de gözetlemecilik yapan çocuk yoktur. Cinsellik konusunda öbür okullara oranla çok daha az kaygı duyulur.

Ara sıra yolu okulumuza düşen bir yetişkin "iyi ama birbirleriyle yatmıyorlar mı?" diye sorar. Hayır yanıtını aldıklarındaysa "ama neden? Ben onların yaşında olsam kim bilir ne kadar eğlenirdim!" diye bağırır.

Bunlar, bir arada eğitim alan kızlarla oğlanların kendilerini kaçınılmaz olarak cinselliğe kaptırıp aşırı özgür davranacağını varsayan kişilerdir. Bu tür insanlar, karşı çıkışlarının temelinde bu düşüncenin yattığını kesinlikle açığa vurmazlar. Bunun yerine kızlarla oğlanların öğrenme yeteneklerinin farklı olduğunu, dolayısıyla birlikte ders yapamayacaklarını söyleyerek düşüncelerine mantıklı bir açıklama getirmeye çalışırlar.

Okullarda karma öğretim uygulanmalıdır, çünkü yaşamın kendisi karma öğretim uygular. Gebelik tehlikesi yüzünden ana babaların ve öğretmenlerin çoğu karma öğretimden korkar. Bu olasılıkla tasalara düşüp gece uykuları kaçan karma okul yöneticilerinin azımsanmayacak sayıda olduğunu hep duyarım.

İki cinsten koşullanmış çocuklar sevme yeteneğinden yoksundur. Bu söylediklerim cinsellikten korkanları rahatlatabilir; Oysa gençlerin sevmeyi beceremeyişi insanlık için korkunç bir olaydır.

Karma öğretim yapan ünlü bir özel okulda okuyan birkaç gence, okullarında gönül ilişkisi yaşanıp yaşanmadığını sorduğumda aldığım yanıt hayır olmuştu. Şaşkınlığımı görünce: "Kızlarla oğlanlar arasında

bazen arkadaşlık kurulur ama bu gönül ilişkisine dönüşmez" demişlerdi. Okul yerleşim alanında birçok yakışıklı delikanlıyla güzel genç kız görmüştüm; bu yüzden okulun öğrencilerine sevgi karşıtı bir ülküyü benimsetmeye çalıştığını, yaratılan geleneksel havayla cinselliğe ket vurulduğunu anlamam güç olmamıştı.

Bir kezinde ilerici okullardan birinin yöneticisine "okulunuzda gönül ilişktileri kuruluyor mu" diye sormuştum.

"Hayır" diye yanıtlamıştı büyük bir ağırbaşlılıkla. "Ama zaten biz okula sorunlu çocuk almayız."

Karma öğretime karşı olanlar, bu dizgenin kızları erkeksi, erkekleriyse kadınsı yaptığını öne sürebilir. Oysa derinlerde yatan geleneksel korku, eldekini tutma korkusudur. Sevgi dolu cinsellik, dünyada elde edilebilecek en büyük hazdır ve işte bunun için bastırılır. Gerisi boş yalandır.

Küçüklükten beri Summerhill'de yaşayan büyük öğrencilerin cinsel konularda aşırı özgür davranmasından korkmayışım, bastırılmış dolayısıyla doğallığını yitirmiş cinsellik merakına sahip çocuklarla uğraşmak zorunda olmadığımı bilmemdendir.

Birkaç yıl önce okulumuza aynı dönemde gelmiş iki öğrencimiz vardı; on yedisindeki delikanlı özel erkek okulundan, on altısındaki kızsa özel kız okulundan geliyordu. Birbirlerine vurulmuş, gece gündüz birlikte olmaya başlamışlardı. Bir gece geç saatte karşılaşınca onları durdurup konuştum. "Ne yaptığınızı biliyorum" dedim, "geleneksel yanı umurumda bile değil, çünkü bu işin ahlâkla ilgisi yok. Ama parasal açıdan bakınca hiç hoşuma gitmiyor. Kate, bir bebeğin olursa okulum batar."

Konuya açıklık getirmek için sözlerimi sürdürdüm. "Biliyorsunuz" dedim, "Summerhill'e daha yeni geldiniz. Sizin için özgürlük her istediğinizi yapmak demek. Doğal olarak okula karşı özel bir sevgi beslemiyorsunuz. Yedi yaşından beri burada olsaydınız size bunları söylemek zorunda kalmazdım. Okula öylesine bağlı olurdunuz ki davranışlarınız yüzünden Summerhill'in başına gelecekleri göz ardı edemezdiniz." Sorunu çözümlemenin tek yolu buydu. Neyse ki bu konuyu onlarla yeniden konuşmak zorunda kalmadım.

ÇALIŞMA

SUMMERHİLL'DE eskiden on iki yaşından büyük çocuklarla bütün öğretim üyelerine okul içinde haftada iki saat çalışma koşulu getiren ortak aysamız vardı. Bu çalışmaya karşılık saat başına altı peni ödenirdi. Çalışmayana bir şilin para cezası vardı. Öğretmenler de içinde olmak üzere birkaç kişi bu cezayı ödemeyi yeğlerdi. Çalışanlarınsa gözü hep saatte olurdu. Çalışmada oyun ögesi yoktu dolayısıyla iş herkese sıkıcı geliyordu. Çalışma kuralı yeniden gözden geçirilmiş, çocuklar oybirliğiyle bunun kaldırılmasına karar vermişti.

Birkaç yıl önce Summerhill'de bir hasta bakım yeri gereksinimi doğdu. Bunu —tuğla ve çimento kullanarak— kendimiz yapmaya karar verdik. Aramızda daha önce duvar örmüş yoktu ama gene de işe giriştik. Birkaç öğrenci temel kazmamıza, tuğlalarından yararlanabileceğimiz eski duvarları yıkmamıza yardım etti. Çocuklar çalışmalarına karşılık para ödenmesini istedi. Bu isteklerini geri çevirdik. Sonunda hasta bakım yerini öğretmenlerle konuklar yapıp bitirdi. İş çocuklar için son derece sıkıcıydı; ayrıca bir hasta bakım yeri genç kafalarının alamayacağı bir gereksinimdi. Bunda kişisel bir çıkar göremiyorlardı. Ama bir süre sonra bisiklet koyacak bir yer gereksinimi doğunca, öğretmenlerden yardım almaksızın kendi kendilerine böyle bir yer yaptılar.

Çocukları oldukları gibi yazıyorum — biz yetişkinlerin kafasındaki gibi değil. Çocukların topluluk anlayışı —yani toplumsal sorumluluk bilinci— on sekiz hatta daha yukarı yaşlara kadar gelişmez. Ellerinde olana bakarlar, gelecek onları ilgilendirmez.

Hiç tembel çocuk görmedim. Tembellik denen şey ilgisizlik ya da sağlıksızlıktır. Sağlıklı çocuk boş durmaz; gün boyunca sürekli bir şeyler yapar. Bir zamanlar tembel olduğu düşünülen son derece sağlıklı bir delikanlı tanıyordum. Matematik ilgisini çekmiyordu; oysa okul izlencesi uyarınca bu dersi öğrenmek zorundaydı. Çocuk matematik çalışmak istemiyor, bu yüzden öğretmeni onun tembel olduğunu sanıyordu.

Son günlerde okuduğum bir yazıya göre, dışarıda eğlenmeye giden bir çift, eğer her dansa katılırsa yirmi beş mil yürümüş kadar olurmuş. Bütün gece — adımlarını birbirine uydurarak haz duyarak dans ettikleri için ya hiç yorulmaz ya da pek az yorgunluk duyarlarmış. Bu, çocuklar için de geçerlidir. Sınıfta tembellik eden bir çocuk, futbol maçında millerce koşabilir.

Patates, soğan ekerken on yedi yaşındaki gençlerden yardım istemenin ne kadar anlamsız olduğunu bilirim; buna karşılık aynı çocuklar motorları güçlendirirken, araba yıkarken ya da radyo alıcıları yaparken saatlerce çalışmaktan çekinmez. Bu görüngüyü kabul etmem epey zaman almıştır. Bu gerçeği İskoçya'da bir gün erkek kardeşimin bahçesini kazarken anlamıştım. Yaptığım işten hoşlanmıyordum; birdenbire yanlışlığın, benim için hiçbir anlam taşımayan bir bahçeyi kazıyor olmamda yattığını anlayıvermiştim. Benim bahçemin de çocuklar için hiçbir anlamı yoktur, oysa bisikletleri ya da radyoları onlar için büyük önem taşır. Sahici özverinin gelip yerleşmesi uzun sürer ve içindeki bencillik öğesini asla yitirmez.

Küçük çocukların çalışmaya ilişkin tutumu gençlerinkinden farklıdır. Yaşları üçten sekize kadar olan Summerhill küçükleri harç karma, kum taşıma, tuğla temizleme işlerinde son derece çalışkandır; ayrıca karşılığında ödüllendirilmeyi de beklemezler. Kendilerini büyüklerle özleşleştirirler, yaptıkları iş onlara bir düşlemin gerçekleştirilmesi gibi gelir.

Buna karşılık, sekiz ya da dokuz yaşından on dokuz yirmi yaşına kadar olanlar, elle yapılan sıkıcı işlere karşı içlerinde arzu duymazlar. Bu durum çocukların çoğu için geçerlidir; bütün yaşamları boyunca bedensel çalışmadan hoşlanan tek tük çocuk da vardır elbet.

Biz yetişkinler çocukları hiç durmadan sömürürüz. "Marion, bir koşu gidip şu mektubu postaya ver." Kullanılmaktan bütün çocuklar nefret eder. Ortalama bir çocuk hiç çaba harcamasa da ana babası tarafından beslenip bakılacağını belli belirsiz sezer. Kendisine gösterilen özenin doğal hakkı olduğunu düşünür, ama ana babasının yapmaktan kaçındığı yüzlerce ıvır zıvır işin, hoşuna gitmeyen sıkıcı gündelik uğraşın kendisinden beklendiğini, onun da bunları yapmak zorunda olduğunu da anlar.

Bir zamanlar Amerika'da yapım işlerini öğrencilerin gerçekleştirdiği bir okul bulunduğunu okumuştum. Eskiden bunun en iyi yöntem olduğunu düşünürdüm. Ama değil. Eğer çocuklar kendi okullarının yapımında çalıştıysa, bilin ki başlarında yüreklendirmek için coşkuyla bağırıp çağıran hevesli ve yardımsever bir yetkili beyefendi vardır. Tepelerinde böyle bir yetkili yoksa, *çocuklar okul yapımında çalışmaz.*

Kanımca aklı başında bir uygarlık, çocuklarını en az on sekiz yaşına kadar çalıştırmamalıdır. Çocukların çoğu on sekizinden önce bir yığın iş yapabilir, ama bunlar oyun sayılmalı, ana babalar eve para getirmesini beklememelidir. Sınavlara hazırlanmak için öğrencilerin yüklendiği o korkunç çalışmayı düşündükçe bunalıma giriyorum. Savaş öncesi Budapeşte'sinde olgunluk sınavından sonra öğrencilerin yaklaşık yüzde ellisinin bedensel ve tinsel olarak neden yıprandıklarını anlayabiliyorum.

Summerhill'e durmadan, sorumluluk isteyen işlerde çalışan eski öğrencilerimizin çalışkanlığıyla ilgili yazılar gelir; bunun nedeni söz konusu gençlerin ben-merkezli düşlem evresini sonuna kadar Summerhill'de geçirmiş olmasıdır. Birer genç yetişkin olarak bu çocuklar, bilinçaltlarında çocukluktan kalma oyun özlemi duymaksızın, yaşam gerçekleriyle yüz yüze gelmeyi başarmaktadır.

OYUN

SUMMERHİLL oyunu herşeyden üstün tutan bir okul olarak tanımlanabilir. Çocuklarla kedi yavruları neden oynar, bilmem. Bunun bir enerji işi olduğuna inanıyorum.

Oyunu spor yarışmaları ya da örgütlü oyunlar olarak düşünmüyorum; oyunu düşlem açısından ele alıyorum. Örgütlü oyunlar, içinde beceri, yarışma, takım çalışması barındırır, oysa çocuk oyunlarında beceri aranmaz, yarışma pek azdır, takım çalışmasıysa neredeyse hiç yoktur. Küçük çocuklar ateş edip kılıç sallayarak çetecilik oynar. Film çağından uzun zaman önce bile, çocuklar çetecilik oynardı. Öykülerle filmler bazı oyunları yönlendirir ama temel kurallar her ırktan çocuğun yüreğindedir.

Sumerhill'de altı yaşındakiler gün boyunca —düşlemlerle— oynar. Küçük bir çocuk için gerçeklikle düşlem iç içedir. On yaşında bir oğlan hayalet kılığına girdiği zaman küçükler keyifle bağrışıp çığlık atar; çünkü onun Tommy'den başkası olmadığını bilirler; çarşafa bürünürken görmüşlerdir. Ama üzerlerine yürümeye başlayınca iş değişir, hep birlikte korkuyla bağırışıp kaçışırlar.

Küçük çocuklar düşlem dünyasında yaşar ve düşlemlerini eyleme döker. Sekizle on dört yaşındaki oğlanlar çetecilik oynar; durmadan insanları öldürüp temizler ya da tahta uçaklarıyla göklerde uçar. Küçük kızlar da çetecilik evresinden geçer ama onlarınki tüfek ve kılıç biçimine girmez. Çok daha kişisel kalır. Mary'nin çetesi Nellie'nin çetesine karşı ayaklanır böylece kavga başlar, sert sözler edilir. Oğlanların yarıştığı çete hep düşman rolünü üstlenir. Dolayısıyla küçük oğlanlarla yaşamak, kızlarla yaşamaktan daha kolaydır.

Düşlem sınırının nerede başlayıp nerede bittiğini henüz bulamadım. Bir çocuk oyuncak tepsi içinde yemek getirdiğinde, taş bebeğinin canlı olduğuna gerçekten inanıyor mudur acaba? Sallanan at, gerçek bir at mıdır? Bir çocuk "Eller yukarı" diye bağırıp ateş ettiğinde, silahının sahici olduğunu mu düşünür? Ben çocukların, silahlarının gerçek olduğunu düşlediğine ve ancak duyarsız bir yetişkin işe burnunu sokup herşeyin düşlem olduğunu anımsatınca gerçek dünyaya pat diye düştüklerine inanıyorum. Duyarlı ana babalar çocuklarının düşlemlerini hiçbir zaman bozmaz.

Oğlanlar genellikle kızlarla oynamaz. Onlar çetecilik ve elim sende oynar; ağaçlarda ev kurar; çukur açıp tuzak kazar.

Kızlar pek az oyun kurar. Şu eski doktorculuk ve öğretmencilik oyunları, özgür çocuklar arasında pek bilinmez çünkü yetkeye öykünme gereksinimi duymazlar. Küçük kızlar taşbebekleriyle oynar; daha büyük yaştakiler nesnelerle değil insanlarla ilişki kurmaktan hoşlanır.

Summerhill'de hokey takımları karmadır. Kağıt ve öbür ev içi oyunları da genellikle kız-erkek birlikte oynanır.

Çocuklar gürültü patırtı ve çamurdan hoşlanır; merdivenlerde gezezelik edip yüksek sesle konuşurlar; anırırcasına bağırırlar; eşyalar

umurlarında değildir. Elim sende oynarken önlerine çıkan çok değerli bir vazo da olsa devirir geçerler — görmezler bile.

Analar çoğunlukla bebekleriyle yeterince oynamaz. Arabalarına yumuşacık bir oyuncak ayı koyarak herşeyi bir-iki saatliğine çözümlediklerini sanırlar. Oysa bebekler kucaklanıp gıdıklanmak ister.

Biz yetişkinler, çocukluk çağının oyun çağı olduğunu kabul etsek de, bu olguya genellikle nasıl tepki gösteririz? *Bilmezden gelir yok sayarız.* Bütünüyle unuturuz — çünkü, bizim için, oyun demek, zamanı boşa harcamak demektir. Bu nedenle de öğretim için bir sürü odalı, pahalı gereçlerle dolu koskoca bir kent okulu dikeriz; sonra da hiç yoktan iyidir diyerek oyun içgüdüsüne küçücük betondan bir alan ayırırız.

Uygarlığın doğurduğu kötülüklerin, çocukların yeterince oynamamasından kaynaklandığını söylerken pek de yanılmış sayılmayız. Başka bir deyişle, bütün çocuklar daha yetişkinlik çağına erişmeden, limonluklarda birer yetişkine dönüştürülürler.

Yetişkinlerin oyun karşısındaki tutumu kendi istekleri doğrultusundadır. Biz yaşlılar çocuğun çizelgesini tüm ayrıntılarıyla belirleriz: dokuzdan on ikiye kadar ders, sonra öğle yemeği için bir saat ara; sonra üçe kadar gene ders. Bu çizelgenin düzenlenmesi özgür çocuğa bırakılsa, oyuna kesinlikle dersten daha çok zaman ayrılır.

Çocukların oyunu karşısında yetişkinlerin takındığı tutumun kökeninde korku vardır. Kaygı dolu bir sesle "Ama oğlum bütün gün oynarsa, nasıl öğrenir, sınavlarda nasıl başarılı olur?" diye sorulduğunu yüzlerce kez duymuşumdur. Yanıtımı pek azı kabul eder; onlara "Eğer oğlun istediği kadar oynarsa, oyunu yaşamda önemli bir etmen saymayan bir okulda beş-altı hatta yedi yıl harcamak yerine, iki yıllık yoğun bir çalışmayla üniversite giriş sınavlarının üstesinden gelir" derim.

Ama ardından hemen eklemem gerekir, "Yani — eğer sınavlarda başarılı olmayı istiyorsa!" Oğlan bale dansçısı ya da radyo onarımcısı olmak isteyebilir. Kız giysi tasarımcısı ya da çocuk bakıcısı olmayı seçebilir.

Evet, çocuğun geleceği konusunda duyulan korku, ana babaları çocuklarının oyun hakkını ellerinden almaya iter. Bununla birlikte işin

içinde başka şeyler de vardır. Oyunu onaylamamanın arkasında belli belirsiz geleneksel bir düşünce; genç yetişkinlere verilen "çocuklaşma" öğüdüyle dile getirilen bir anıştırma; çocuk olmayı pek iyi bir şey saymama anlayışı yatar.

Çocukluk özlemlerini —nasıl oynayıp düş kurduklarını— unutan ana babalar arasından iyi ana babalar çıkmaz. Bir çocuk oynama yetisini yitirdiğinde, bedensel açıdan ölü demektir ve onunla ilişkisi olan öbür çocuklar için bir tehlikedir.

İsrailli öğretmenler bana ülkelerindeki halk merkezlerini anlatmıştı. Anlatılanlara göre okul, birincil gereksinimi sıkı çalışma olan toplumun bir parçasıydı. Öğretmenlerden biri, on yaşındaki çocukların bahçeyi kazmalarına —ceza olarak— izin verilmezse ağladığını söylemişti. Topraktan patates çıkarması yasaklandığı için ağlayan bir çocuğum olsa acaba aklından zoru mu var diye düşünürüm. Çocukluk çağı oyun çağıdır; bu doğruyu göz ardı eden bir toplum dizgesi yanlış eğitim veriyor demektir. Bence İsraillilerin yöntemi genç yaşamları tutumbilimsel gereksinimlere kurban etmektedir. Bu gerekli olabilir; ama ben bu dizgeye ideal toplum yaşamı demeyi göze alamam.

İstedikleri kadar oynamasına izin verilmeyen çocukların gördüğü zararı belirlemek ilginç ama bir o kadar da zordur. Futbol maçlarını izleyen yığınların, kendilerini oyuncuların yerine koyup onlarla özdeşleşerek, yoksun bırakıldıkları oyun meraklarını gidermeye çalışıp çalışmadıklarını hep düşünmüşümdür. Summerhill'i bitirenlerin çoğu futbol maçlarına gitmez; ayrıca törenlerden de hoşlanmazlar. Görkemli bir tören alayını izlemek için uzaklara yürümeyi pek azı göze alır. Törenlerde çocuksu bir öğe vardır; renkleri; biçimciliği ve ağır devinimleri akla bir oyuncakçıyı ya da giysili bir taşbebeği getirir. Kadınların törenleri erkeklerden daha çok sevmesinin nedeni bu olabilir. İnsanlar yaşlanıp olgunlaşınca, törenlere ilgi duymaz olurlar. Devlet törenlerinin generallere, siyasetçilere, dış işleri görevlilerine sıkıntıdan başka bir şey vermediğini düşünüyorum.

Özgür yetiştirilip en çok zamanı oyuna harcayan çocukların, sürü eğilimli kişiler olmayacağına inanıyorum. Eski Summerhill'liler arasında, kalabalıkta coşkuyla bağırıp kolayca eğlenenler yalnız ortaklaşmacı eğilime sahip ana babaların evinden gelmiş kişilerdir.

TİYATRO

KIŞIN Summerhill'de pazar geceleri tiyatroya ayrılmıştır. Hiçbir oyun izleyicisiz kalmaz. Art arda tam altı pazar gecesinin tiyatro izlencesiyle dopdolu geçirildiğini bilirim. Ama birbiri ardı sıra gelen bu oyun dalgasından sonra birkaç hafta gösteri yapılmadığı da olur.

İzleyiciler çok eleştirici değildir. Son derece uygar davranırlar — Londra izleyicisinden daha uygar. Yuhalama, ayakları yere vurma ya da ıslıklama yok denecek kadar azdır.

Summerhill tiyatrosu yaklaşık yüz kişi alabilen kapalı bir tenis kortundan dönüştürülmüştür. Taşınabilir bir sahnesi vardır; yani basamak ve sahne yükseltisi oluşturulabilecek biçimde düzenlenmiş kutulardan yapılmıştır. Tiyatromuz ışıkların kısılıp açılmasını sağlayan ayrıntılı gereçler ve ışıldaklarla tam bir aydınlatma düzeneğine sahiptir. Sahne bezemi yoktur — yalnız külrengi perdeler kullanılır. Oyuncular, başlama imi olan *Çitteki geçitten içeri gir ey köy halkı* tümcesiyle perdeyi açar.

Okul geleneği uyarınca sahnede yalnız Summerhill'de yazılan oyunlar canlandırılır. Yazıya dökülmemiş ilkemize göre, öğretmenlerin yazdığı oyunlar ancak çocukların hazırladığı bir oyun yoksa canlandırılır. Oyuncular sahne giysilerini kendileri yapar; bunlar genellikle çok güzeldir. Okul oyunlarımız da ağlatılardan çok güldürülere ve farslara yer verilir; ama ara sıra ağlatıların da sahneye konduğu olur ve başarıyla —hatta çok güzel— canlandırılır.

Oğlanlara oranla kızlar daha çok oyun yazar. Küçük oğlanlar çoğu kez kendi oyunlarını üretir ama bunlarda roller yazıya dökülmez. Buna gerek de yoktur çünkü bütün oyun kahramanlarının en önemli sözü "eller yukarı!"dır. Bu tür oyunlarda perde hep bir dizi cansız beden üzerine iner, küçük oğlanlar yaratılıştan birazcık zorba ve uzlaşmazdır.

On üç yaşındaki Daphne bize hep Sherlok Holmes oyunları yazardı. Birinde komiser yardımcısının karısıyla kaçan bir güvenlik görevlisi vardı. Polisin ve elbette "Sevgili Dostum Watson'ın yardımıyla, komiser yardımcısı karısının izini sürüp güvenlik görevlisinin barına-

ğını buluyordu. Burada olağanüstü bir sahneyle karşılaşıyorlardı. Güvenlik görevlisi sedirde kollarını komiser yardımcısının sadakatsiz karısına dolamış yatıyor, odanın ortasında yosma görünüşlü bir yığın kadın yılan gibi kıvrılıp bükülerek dans ediyordu. *Güvenlik görevlisinin üzerinde özenli bir gece kılığı vardı.* Daphne oyunlarına hep yüksek tabaka yaşamından bir şeyler katardı.

On dördündeki ya da daha büyük yaştaki kızlar oyunlarını şiir biçiminde yazar; çoğu da pek güzel olur. Ama çocuklarla öğretmenlerin hepsi oyun yazmaz elbette.

Başkasının yapıtını aşıranlardan hiç hoşlanılmaz. Bir kezinde izlenceden bir oyun çıkarılmış, ben de boşluğu doldurmak için çabucak bir oyun yazmak zorunda kalmıştım; oyunda W. W. Jacobs'ın öykülerinden birinin izleğini kullanmıştım. "Aşırmacı! Dolandırıcı!" çığlıkları kopuvermişti.

Summerhill çocukları dramlardan hoşlanmaz. Ayrıca başka okullarda son derece yaygın olan düşünsel oyunları da istemezler. Topluluğumuz hiç Shakespeare oynamaz; ama ara sıra ben Shakespeare'den yola çıkarak gülmeceler yazarım; örneğin —Shakespeare'le polis öyküsü dergilerinin karışımı bir dille— Amerika'da çete ortamında geçen bir Julius Caesar öyküsü anlatırım.

Mary, Kleopatra rolünde sahnedeki herkesi hançerledikten sonra bıçağının üzerindeki "paslanmaz çelik" sözlerini yüksek sesle okuyarak kendi göğsüne sapladığında, ortalık alkıştan yıkılmıştı.

Öğrencilerin rol yeteneği son derece gelişmiştir. Summerhill öğrencilerinde sahne korkusu yoktur. Küçükleri izlemenin tadına doyum olmaz; rollerini büyük bir içtenlikle yaşarcasına oynarlar. Kızlar rol yapmaya oğlanlardan daha isteklidir. Aslında on yaşın altındaki oğlanlar kendi çetecilik canlandırmaları dışında, oyunlarda pek rol almaz; bazı çocuklarsa rol yapmayı hiç beceremez, ayrıca içlerinde böyle bir arzu da yoktur.

Deneyimlerimiz bize, en kötü oyuncuların yaşamını rol yaparak geçirenler arasından çıktığını göstermiştir. Böyleleri hiçbir zaman kendinden sıyrılamaz, sahnede hep kendini oynar. Özbilinçli derken belki

yanlış terim kullanıyoruz, doğrusu bu başkalarının size baktığının ayrımında olmak demektir.

Rol yapma eğitimin gerekli bir parçasıdır. Bu büyük ölçüde göstermeciliktir; ama Summerhill'de rol yapma salt göstermeciliğe dönüşürse, hiç kimse oyuncuya hayranlık duymaz.

Oyuncu olarak kişinin, kendini başkasının yerine koyma gücüne sahip olması gerekir. Bu özdeşleşme yetişkinlerde hiçbir zaman bilinçsiz değildir; yetişkinler rol yaptıklarını bilir. Ama küçük çocukların gerçekten bilip bilmediğini sormak isterim. Bir çocuğun sahneye girip rol gereği sorulan "kimsin?" sorusuna, "ben manastır hayaletiyim!" diye yanıt vermesi beklenirken, onun "ben Peter'im" dediğini çok duymuşumdur.

Minikler için yazılan oyunların birinde sahici yiyeceklerle donatılmış bir sofra sahnesi vardı. Sahne sorumlusunun bir sonraki perdeye geçmek için epey ter döküp zaman harcaması gerekmişti. Çocuklar izleyicileri umursamadan tıka basa yemek yemeye girişmişti.

Özgüven kazanmanın bir yolu da sahneye çıkıp rol yapmaktır. Ama hiç sahneye çıkmamış çocuklardan bazıları bana utangaçlık duygusuna kapıldıkları için gösterilerden nefret ettiklerini söylemiştir. Bu, çözümünü bulamadığım güçlüklerden biridir. bu tür bir çocuk genellikle üstünlük gösterebileceği başka bir uğraş alanı bulur. En zoru rol yapmaya bayılan ama bunu beceremeyen kızların durumudur. Rol dağıtımı yapılırken bu tür çocukların hemen hiç oyun dışında bırakılmaması, okulumuzun bu konudaki duyarlılığını anlatmaya yeter.

On üç-on dört yaşındaki kızlarla oğlanlar sevişme sahnelerinde oynamak istemez; buna karşılık küçükler bütün rolleri kolayca kabul edip oynar. On yaşından büyükler eğer oyun bir güldürüyse sevgili rolüne çıkar. Ciddi bir oyunda sevdalı rolünü yalnız birkaç büyük öğrenci üstlenir. Sevda yaşamayan birinin sevdalı rolünü becermesi çok zordur. Gerçek yaşamdaki üzüntülerle hiç karşılaşmamış çocuklar hüzünlü bir sahneyi kusursuz bir biçimde canlandırabilir. Böyle bir kişiyi canlandıran Virginia'nın deneme çalışmalarında neredeyse kendinden geçip ağladığını bilirim. Bunu, her çocuk imgeleminde hüznü tanır diyerek açıklayabiliriz. Aslında ölüm, çocukların düş dünyasına çok erken girer.

Çocuk oyunları çocukların düzeyinde olmalıdır. Onları, gerçek düş dünyalarına çok uzak düşen klasik oyunlarda oynatmak yanlıştır. Okudukları kitaplar gibi, canlandırdıkları oyunlar da yaşlarına uygun olmalıdır. Summerhill çocukları Scott, Dickens ya da Thackeray'i pek az okur çünkü bugünkü çocuklar film çağının çocuklarıdır. Çocuk sinemaya gittiğinde *Westward Ho*'nun (Haydi Batıya) öyküsünü bir saat on beş dakikada öğrenir —oysa aynı öyküyü okuması günler alır, üstelik sinemada bütün o sıkıcı insan ve yer betimlemeleri de yoktur. Bu nedenle çocuklar oyunlarında Elsinore'un öykülerini kullanmazlar; yaşadıkları çevrenin öyküsünü yeğlerler.

Summerhill çocukları kendi yazdıkları oyunları canlandırmalarına karşın, kendilerine fırsat verildiğinde gerçekten güzel oyunları da coşkuyla karşılar. Bir kış büyük öğrencilere Barrie, Ibsen, Strindberg, Çehov'un bütün yapıtlarını, biraz Shaw, Galsworthy biraz da *The Silver Cord* (Gümüş Tel) ve *The Vortex* (Kasırga) gibi çağdaş oyunlar okumuştum. Kız-erkek en iyi oyuncularımız, en çok Ibsen'i beğenmişti.

Büyük sınıf öğrencileri, sahne uygulayımıyla da ilgilenir, kendi özgün görüşlerini belirtirler. Tiyatro oyunlarında hep kullanılagelen bir numara vardır; buna göre kahraman gidiş nedenini açıklamadan sahneden ayrılmaz. Oyun yazarı anayla kızın başbaşa kalıp babanın tam bir eşek olduğunu söyleyebilsinler diye adamı uzaklaştırmak istediğinde, yaşlı baba zorunlu olarak kalkıp: "Bahçıvan lahanaları ekmiş mi, gidip baksam iyi olur" diyerek dışarı çıkar. Genç Summerhill'li yazarlarımızınsa daha dolaysız bir uygulayımı vardır. Kızlardan birinin dediği gibi, "gerçek yaşamda, nedenini söylemeden odadan çıkar gidersiniz." Evet *öyledir;* Summerhill sahnesinde de böyle yapılır.

Summerhill, sahne sanatının doğaçlama oyunculuk dediğimiz dalında uzmanlaşmıştır. Rol dağıtımı yapılırken oyuncuları aşağıdaki gibi yönlendiririm: *Düşsel bir palto giy; sonra çıkar ve bir çengele as. Bir demet çiçek topla ve arasındaki dikeni bulup çıkar. Babanın (ya da annenin) ölümünü haber veren telgrafı açıp oku. Bir istasyon lokantasında treni kaçırma korkusu içinde çabucak bir şeyler atıştır.*

Canlandırmayı ara sıra da konuşmalı yaparız. Örneğin, masa başına oturur ve Harwick'de göçmen memuru olduğumu söylerim. Her çocuğun elinde düşsel bir geçiş belgesi vardır ve sorularımı yanıtlaması gerekir. Bu gerçekten çok eğlenceli olur.

Ara sıra da oyuncu seçimi için görüşme yapan bir film yapımcısı ya da yazman arayan bir işadamı olurum. Bir kezinde yazman (kâtip) aradığını duyuran bir adam olmuştum. Çocuklardan hiçbiri bu sözcüğün anlamını bilmiyordu. Kızlardan biri sözcüğü tırnak bakımı yapan kişi anlamında almış ve bunu canlandırmaya girişmişti; hoş bir güldürü olmuştu doğrusu.

Doğaçlama oyunculuk okul tiyatrosunun yaratıcı — en canlı yanıdır. Tiyatromuz yaratıcılığa, Summerhill'deki bütün öbür etkinliklerden daha fazla katkıda bulunmuştur. Bir oyunda herkes rol alabilir ama herkes oyun yazamaz. Çocuklarımız yalnız özgün, okulumuzda yaratılan oyunların oynanması geleneğinin yaratıcılığı, öykünme ve eski yapıtları yinelemeden daha fazla kamçıladığını, belli belirsiz de olsa, anlar.

DANS VE MÜZİK

DANSLA sürdürelim — ama kurallara uygun dans etmek gerekir. Şaşırtıcı olan kitlenin bu kuralları kitle olarak kabul etmesi; kitleyi oluşturan bireylerinse bu kurallardan oybirliğiyle nefret etmesidir.

Bence Londra dans salonları, İngiltere'nin durumunu simgelemektedir. Bireysel ve yaratıcı hazla dolu olması gereken dans, zorlama bir yürüyüşe indirgenmiştir. Bütün çiftler birbirine benzeyen adımlarla dans eder. Kitle tutuculuğu dans edenlerin özgün olmasını engeller. Oysa dansın hazzı, buluş yapma hazzıdır. Yaratıcılık dışarıda bırakılırsa, dans mekanik ve sıkıcı bir şeye dönüşür. İngiliz dansı, İngilizlerin coşkudan ve özgünlükten duyduğu korkuyu tam anlamıyla yansıtmaktadır.

Dans gibi bir hazda özgürlüğe yer yoksa, yaşamın çok daha ciddi yönlerinde özgürlük elde etmeyi nasıl bekleyebiliriz? Eğer insan kendi dans adımlarını yaratma yürekliliğini gösteremiyorsa, dinsel, eğitimsel ya da siyasal adımlarını yaratmaya kalkıştığında hoşgörüyle karşılaşmayı beklememelidir!

Summerhill'de her izlencede dans vardır. Bunları her zaman kızlar düzenleyip gösteri olarak sunar ve pek güzel olur. Klasik müzikle dans etmezler; dans etmek için her zaman cazı seçerler. Gershwin'in *An American in Paris* (Paris'te bir Amerikalı) müziğiyle yapılan bir balemiz vardı. Öyküsünü ben yazmıştım, kızlar da dansa uyarlamıştı. Londra sahnelerinde çok daha kötüsünü izlemişimdir.

Dans, bilinçdışı cinsel ilginin kusursuz bir biçimde dışa vurulmasıdır. Bilinçdışı diyorum çünkü kız çok güzel olabilir ama kötü bir dansçıysa, kendine pek arkadaş bulamaz.

Özel oturma odamız neredeyse her gece çocuklarla dolup taşar. Plak çalarız ve elbette her kafadan bir ses çıkar. Çocuklar Duke Ellington'la Elvis Presley çalmak ister; bense bunlardan hiç hoşlanmam. Ravel, Stravinski ve Gershwin çalınsın isterim. Bazen boğazıma kadar cazla dolunca, burası benim odam olduğuna göre canım ne isterse onu çalabilirim diyerek kural koymaya çalışırım.

Rosenkavalier üçlüsü ya da *Meistersinger* beşlisi odanın boşalmasını sağlar. Gene de klasik müzik ve resimden hoşlanan birkaç çocuk bulunur. Çocukları daha ince —ne demekse— beğenilere yönlendirmeye kalkışmayız.

Aslında insanın Beethoven ya da ateşli caz müziğini sevmesi onun yaşamdaki mutluluğu açısından hiç önemli değildir. Okullar öğretim izlencesinden Beethoven'i çıkarıp yerine cazı soksa kazandığı başarı daha büyük olur. Summerhill'de caz orkestralarından esinlenen üç çocuk çalgılara merak salmıştı. İkisi klarnet biri de trompet almıştı. Okul çıkışında Royal Academy of Music'de çalışmaya gidiyorlardı. Bugün üçü de, salt klasik müzik çalan orkestralarda çalışmaktadır. Müzik beğenilerindeki bu ilerlemenin nedenini, Summerhill'deyken Duke Ellington *ve* Bach ya da benzeri bir besteciyi dinlemelerine izin verilmesine bağlıyorum.

SPOR VE YARIŞMALAR

SPOR birçok okulda zorunludur. Hatta yarışmaları izlemek bile zorunludur. Summerhill'deyse dersler gibi yarışmalar da isteğe bağlıdır.

On yıldır okulda bulunmasına karşın hiç spor yapmamış bir çocuk vardı; ondan spor yapmasını isteyen de çıkmamıştı. Ama çocukların çoğu sporu sever. Küçükler yarışma düzenlemez. Onlar hırsız-polis ya da Kızılderilicilik oynar; ağaçlarda ev kurar ve bütün küçük çocukların oynadığı oyunları oynar. Henüz işbirliği yapma yaşına erişmedikleri için, onlara yarışma düzenlemek de gerekmez. Örgütlü oyunlarla sporlar zamanı gelince kendiliğinden başlar.

Summerhill'deki başlıca oyunlar kışın hokey, yazın tenistir. Çocuklarda karşılaşılan en büyük güçlük, çiftli tenis oyununda iyi bir takım çalışması elde etmektir. Hokeyde takım çalışmasına kesin gözüyle bakılabilir; ama iki tenis oyuncusu tek birim gibi oynamak yerine, bireysel davranmayı yeğler. Takım çalışması yaklaşık on yedi yaşına doğru yerleşmeye başlayıp kolaylaşır.

Yüzme her yaşın en sevilen sporudur. Sizewell plajı çocuklar için pek uygun bir yer değildir çünkü akıntı çoktur. Çocukların çok sevdiği kayalık ve küçük koylu uzun kumsallar bizim kıyılarımızda pek bulunmaz.

Okulumuzda uyduruk beden eğitimi dersi yoktur, bunun gerekli olduğunu da sanmıyorum. Çocuklar oynarken, yüzerken, dans edip bisiklete binerken gerekli beden eğitimini yeterince yapmış olur. Özgür çocuğun beden dersine girip girmeyeceğini sormak isterim. Ev içi oyunlarımız masa tenisi, satranç ve kâğıt oyunlarıdır.

Spora ödül verme konusundaki tutarsızlığımızla ilgili birçok tartışma ve çekişmelerimiz olmuştur. Bu tutarsızlık, okul ders izlencesine ödül ve not sokulmaması yolunda aldığımız kararda yatmaktadır. Ödüllere karşı olanların iddiası bir şeyin ödül uğruna değil, kendisi öyle gerektirdiği için yapılmasıdır; bu gerçekten doğrudur. Bu nedenle ara sıra kendimize neden tenise ödül vermek doğru oluyor da coğrafyaya vermek yanlış sayılıyor diye sorarız. Sanırım bunun yanıtı

tenis maçının yapısında yarışmacılığın bulunuşu ve amacının karşı uyuncuyu yenmek oluşudur. Coğrafya dersiye böyle değildir. Ben coğrafya biliyorsam, öbür çocuğun benden daha az ya da daha çok coğrafya bilmesine aldırış etmem. Çocukların sporda ödül beklediğini, derslerdeyse bura gerek duymadıklarını bilirim — bu, en azından Summerhill'de böyledir. Summerhill'de ne olursa olsun spor yarışmalarında başarılı olan kişileri birer kahramana dönüştürmeyiz Fred'in hokey takımının kaptanı olması, genel okul toplantısında ona bir ayrıcalık ve ağırlık kazandırmaz.

Summerhill'de spora hak ettiği kadar değer verilir. Hiç spor yapmayan bir çocuğa tepeden bakılmaz; hiç kimse onu küçük görmeye kalkışmaz. "Yaşa ve Yaşat" diyen özlü söz, çocuklara kendileri olma özgürlüğü verildiğinde en iyi anlatıma kavuşur. Ben kendim sporla pek az ilgilenirim ama iyi sporculuğa büyük önem veririm. Summerhill öğretmenleri öğrencilerini "haydi çocuklar spor alanına!" diye zorlasaydı, Summerhill"de spor nefret edilen bir şey olurdu. İnsan ancak spor yapıp yapmamayı özgürce seçebildiği zaman sahici sporculuk gelişir.

İNGİLİZ HÜKÜMETİ
DENETMENLER RAPORU

EĞİTİM BAKANLIĞI

Leiston, Suffolk East
Summerhill Okulu Konusunda
H. M. Denetmenleri Tarafından Hazırlanan Rapor
Denetim tarihi: 20-21 Haziran 1949

NOTLAR

1. Bu rapor gizlidir; Okulun kesin ve açık izni olmaksızın yayımlanamaz.

Yayımlanması durumunda bir bütün olarak basılması zorunludur.

2. Raporun yayın hakkı İngiliz Basın Yayın Kuruluşu yetkilisine

verilmiştir. Çoğaltılması sırasında yayın hakkının yetkili kuruluşta olduğu ilgililerce kabul edilmesi koşuluyla, çoğaltılmasında bir sakınca yoktur.

3. Söz konusu raporun bakanın onayına sunulmadığı açıkça bilinmelidir.

EĞİTİM BAKANLIĞI
CURZON STREET
LONDRA, W. I.

IND. 38 B/6/8

Bu okul eğitimle ilgili bir denemenin devrimci bir çizgide yürütüldüğü ve okul müdürünün herkes tarafından bilinip tartışılan yayımlanmış kuramlarının uygulandığı dünyaca ünlü bir yerdir. Denetleme yoğun emek gerektiren ilginç bir çalışma oldu; yoğun emek gerektiriyordu çünkü denetmenlerin yakından tanıdığı öbür okullarla bu okul arasında uygulama açısından büyük farklılıklar vardı; ilginçti çünkü bize yalnız gözlem yapma değil, aynı zamanda verilen eğitime değer biçme fırsatı tanınmıştı.

Okuldaki bütün öğrenciler yatılıdır, yıllık ücret 120 pounddur. Öğretmenlere ödenen, daha sonra sözünü edeceğimiz düşük ücrete karşın, okul müdürü okulu bu rakamlarla ayakta tutmanın güçlüğünden yakınmakta ama ana babaların parasal koşullarını bildiği için öğrenim ücretini artırmaya yanaşmamaktadır. Öbür bağımsız yatılı okullara kıyasla ücretin düşük, memur ve görevli oranının yüksek oluşu karşısında, okul müdürünün parasal güçlüklerden yakınması denetmenleri şaşırtmıştır. Ancak hesap ve harcamaların ayrıntılı incelemesi, giderlerin zarara yol açmayacak biçimde azaltılıp azaltılamayacağını gösterebilir; ayrıca bağımsız ve deneyimli bir kaynaktan bir inceleme kurulunun çağrılması bu konuda iyi bir düşünce sayılabilir. Bu arada, bütün öbür eksikliklere karşın çocukların iyi ve bol besin aldığını söyleyebiliriz.

Okul yönetiminde dayanılan ilkeler, okul müdürünün yazdığı kitapların okurlarınca çok iyi bilinmektedir. Bu ilkelerin bir bölümü ilk ortaya atıldıklarından bu yana büyük ölçüde kabul görmüştür; bir bö-

lümünün etkisi bütün öbür okullara da yayılmaktadır; bir bölümüneyse öğretmenlerle aileler hâlâ kuşkuyla bakmakta ve karşı çıkmaktadır. Denetmenler kendi kişisel düşüncelerini bir yana bırakarak, alışılmış yöntemleriyle neler yapıldığını nesnel olarak değerlendirmeye çalışırken, okulun ilke ve amaçlarına değinmeden okul hakkında adil ve dürüst bir yazanak hazırlanamayacağına karar vermiştir.

Okul yönetiminde dayanılan ana ilke, özgürlüktür. Bu özgürlük koşulsuz değildir. Yaşam ve beden güvenliğini sağlamak amacıyla çocuklar tarafından koyulan ama ancak yeterli inandırıcılığa sahipse okul müdürü tarafından onaylanan yasalar vardır. Örneğin, cankurtaranlık görevini üstlenen iki öğretim üyesi bulunmadıkça çocukların yüzmesine izin verilmemektedir. Büyük öğrenciler kendilerine eşlik etmedikçe küçükler okul topraklarının dışına çıkamamaktadır. Bu ve benzeri düzenlemeler kesindir; çiğneyenler para cezasına çarptırılmaktadır. Buna karşılık çocuklara tanınan özgürlük denetmenlerin öbür okullarda karşılaştığından çok daha fazladır ve bu gerçek özgürlüktür. Örneğin hiçbir çocuk derse girmeye zorlanmamaktadır. Buna karşılık çoğunluk, daha sonra anlatılacağı gibi, derslerin büyük bir bölümüne girmekte, on üç yıldan beri bu okulda olmasına karşın hiçbir derse girmemiş tek bir öğrenci bulunmaktadır; o da artık araç-gereç yapımında uzmanlaşmıştır. Bu üç örnekten çocuklara verilen özgürlüğün gerçek olduğunu ve alışılmadık sonuçlar doğurunca da hemen ellerinden alınmadığını göstermek amacıyla söz edilmiştir. Bununla birlikte okul kargaşacı ilkelerle yönetilmemektedir. Yasalar, bir çocuğun başkanlığında toplanan okul meclisi tarafından koyulmakta ve bu toplantılara öğretmen, öğrenci isteyen herkes katılabilmektedir. Bu toplantının sınırsız bir tartışma gücü vardır ve çıkan yasalar oldukça kapsamlıdır. Toplantıların birinde bir öğretmenin işine son verilmesi tartışılmış, çocukların kanılarında kusursuz bir yargıya vardığı görülmüştür. Ama bu tür olaylar ender olmakta, meclis genellikle toplulukta yaşamanın getirdiği günlük sorunlarla ilgilenmektedir.

Denetmenler, denetlemenin ilk gününde bir oturuma katılma fırsatı elde etmiştir. Toplantıda tartışılan ana konular, meclisin koyduğu yatma saati kuralının uygulanması ve belirsiz saatlerde mutfağa girişin

denetimiydi. Bu sorunlar büyük bir etkinlik ve özgürlük içinde, oldukça düzenli bir biçimde ve insanlardan çekinilmeksizin tartışıldı. Oldukça verimsiz tartışmalarla çok fazla zaman harcanmasına karşın, denetmenler çocukların kendi sorunlarını çözme deneyimini kazanmalarının yitirilen zamandan daha önemli olduğu konusunda okul müdürüyle aynı görüşü paylaşmaktadır.

Ailelerle öğretmenlerin büyük çoğunluğunun cinsel konularda tam bir özgürlük tanınmasına karşı çıkıp bu konuda çekingen davranacağı açıktır. Okul müdürüyle bir noktaya kadar aynı düşünceyi paylaşanlar bile bu konuda ondan ayrılacaktır. Ailelerle öğretmenlerin, büyük olasılıkla okul müdürünün cinsel bilgilerin özgürce verilmesini, cinselliğin suçluluk duygularından arındırılmasını ve öteden beri benimsenmiş ket vurmaların insana büyük zarar vereceğini öne süren görüşlerini kabul etmekte zorlandıkları, ama karma öğretim yapılan bir okulda daha çok önlem alınması gerektiğini düşündükleri söylenebilir. Önlem alınmamasının doğuracağı sonuçlarla ilgili dürüst ve adil bir yorum yapmanın son derece zor olduğu açıktır. Ergenlik yaşındaki gençlerden oluşan bir toplulukta cinsel duygular kaçınılmazdır ve kuşkusuz yasaklarla kuşatılarak yok edilemez. Aslında yasaklar bu duyguları daha da körükler. Öte yandan, okul müdürünün de kabul ettiği gibi, bunların iletilmesine olanak veren tam bir özgürlük, istense bile olası değildir. Burada güvenle söylenebilecek tek şey, bundan daha doğal, daha açık yürekli, daha dışa dönük bir kız-erkek topluluğunun bulunamayacağıdır; gene, okulun yirmi sekiz yıllık yaşamı boyunca bazı kişilerin korktuklarına benzer bir olay görülmemiştir.

Oldukça tartışmalı bir konudan, yani okulda herhangi bir dinsel yaşam ya da öğretimin yer almayışından da söz etmek gerekir. Din konusunda hiçbir kısıtlama yoktur; eğer okul meclisi böyle bir şeyin başlatılmasına karar verirse, bu büyük olasılıkla programa alınır. Ayrıca, dinle uğraşmak isteyen biri çıkarsa, ona hiçbir biçimde engel olunmaz. Okuldaki bütün çocuklar Hıristiyanlık öğretilerini tamı tamına kabul etmeyen ailelerden gelmektedir; aslında bu aileler din öğretimi konusunda herhangi bir istekte de bulunmamıştır. Bu okulda Hıristiyanlık ilkelerinin uygulandığını ve uygulamalarda tüm Hıristiyanların onay-

layacağı birçok şeyin bulunduğunu, sözü dolaştırmadan güvenle söyleyebiliriz. İki günlük bir araştırma sonucunda, din eğitimi yapılmayışının etkileriyle ilgili tam bir yargıya varmak pek olası değildir.

Bir yazanağın alışılmış içeriğine girmeden önce okulla ilgili bir giriş bölümü yazmak kaçınılmaz görünmüştür. Örgütün ve okulun etkinlikleri, bu gerçek özgürlüğün altyapısı göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

ÖRGÜT

Okulda yaşları dört ile on altı arasında değişen yetmiş çocuk bulunmaktadır. Öğrenciler, okul yapılarının anlatılacağı bölümde özellikleri tanımlanacak olan dört ayrı yapıda yaşamaktadır. Bu bölümde, öğrencilerin aldığı eğitim en dar anlamıyla tanımlanacaktır. Yaşlara göre son derece gevşek tutulmuş ama beceriye ağırlık veren bir biçimde oluşturulmuş altı sınıf vardır. Bu sınıflar, haftada beş gün, beş kez yürürlükteki yöntemlere uygun olarak düzenlenmiş çizelgedeki kırk dakikalık derslere girmektedir. Öğrenciler belirli dersliklerde, belirli öğretmenlerden ders almaktadır. Bunların bildiğimiz okullardaki sınıflardan ayrılan yanı, herkesin ya da aslında hiç kimsenin derste bulunmak gibi bir zorunluluğunun olmayışıdır. Denetmenler hem derslere girerek hem de soruşturmayı yürüterek aslında neler olup bittiğini anlamaya çalışırken epey sıkıntı çekmiştir. Çocuklar büyüdükçe derslere girişin düzenlilik kazandığı ve derse girmeye karar veren bir çocuğun bunu düzenli olarak sürdürdüğü görülmüştür. Bundan daha zor olanıysa iş ve ders dengesinin iyi olup olmadığını saptayabilmekti.

Sınav yaklaşırken çocukların çoğu okuldan çıkış belgesi aldığı için, yaptıkları seçim sınav için gereken belgelerle denetlenebilmektedir; ama küçükler seçimlerinde alabildiğine özgürdür. Bu dizge genellikle pek verimli sonuçlar vermemektedir. Çocukların kendi istekleriyle ve canla başla çalıştığı doğrudur ama gösterilen başarı yetersiz kalmaktadır. Denetmenlerin kanısına göre, bu durum dizgenin kaçınılmaz sonucu değil, dizgenin kötü işleyişinin sonucudur. Bunun nedenleri arasında şunlar sayılabilir:

1. Küçüklere danışmanlık edebilecek, çalışmalarıyla etkinliklerini bütünleştirecek iyi öğretmenlerin bulunmayışı.

2. Öğretimin genel niteliği. Görülebildiği kadarıyla çocuklara verilen öğrenim aydınlatıcı ve verimlidir; üst sınıflarda yapılan öğretim daha iyidir ama 8, 9 ve 10 yaşındaki küçükleri esinlendirip devinime geçirebilecek iyi öğretmenlerin olmadığı apaçık ortadadır. Okulda şaşırtıcı derecede eski ve biçimsel bazı yöntemler kullanılmaktadır; çocuklar ileri düzeyde bilgi almaya hazır yaşa geldiklerinde büyük zorluk çekmekte ve öğretmenlerin karşısına bu sorunlarla çıkmaktadır. Daha büyük yaştaki öğrencilerin durumu iyi, bir-ikisinin durumuysa çok, çok iyidir.

3. Çocuklar yol gösterici öğretmenlerin eksikliğini çekmektedir. On beş yaşında bir kızın, daha önce umursamayıp bir yana bıraktığı Almanca ve Fransızca dillerinin ikisini birden öğrenmeye karar vermesi övülmeye değer, ama onun haftada iki saat Almanca, üç saat Fransızca alarak bu işe kalkışmasına izin vermek kuşkusuz biraz sorumsuz bir davranıştır. Çocuğun hayranlık verici kararlılığına karşın gösterdiği ilerleme yavaştır; daha fazla derse girmesine olanak verilmeliydi. Denetmenler çalışmalarını düzenleme konusunda çocuklara yardım edecek bir tür özel öğretmenlik dizgesi geliştirilmesinin iyi olacağı görüşündedir.

4. Özel yaşamın bulunmayışı. "Summerhill ders çalışmanın zor olduğu bir yerdir." Bunlar okul müdürünün sözleridir. Her yer arı kovanı gibi kaynamakta, dikkat ve ilgi çekici birçok şey bir arada bulunmaktadır. Hiçbir çocuğun kendi odası yoktur, çalışmaya ayrılmış sessiz bir oda bulunmamaktadır. Kuşkusuz kararlı bir kişi her zaman kendine bir yer bulur ama bunun için gereken kararlılık pek yoktur. On altı yaşından büyük birkaç çocuk kendilerini tutan hiçbir şey olmamasına karşın hâlâ okulda kalmayı sürdürmektedir. Summerhill'de son derece yetenekli ve akıllı çocuklar eskiden de varmış hâlâ da var, ama bilimsel açıdan onlara gerekenin verilip verilmediğinden kuşku duyulabilir.

Aynı zamanda öğretim niteliğinin iyi olduğu yerlerde kusursuz çalışmalar yapılmaktadır. Sanata verilen önem hemen göze çarpmaktadır.

Summerhill çocuklarının yaptığı resimlerle, çok daha gelenekçi okullarda okuyan çocukların resimleri arasında önemli bir ayrım bulmak zordur, ama ölçüt ne olursa olsun ortaya çıkan iş iyidir. El sanatlarında birçok iyi ürün verildiği görülebilir. Denetleme sırasında bir tuğla fırını yapılıyordu; pişirilmeyi bekleyen çömleklerin biçimi kusursuzdu. Ayakla çalıştırılan bir dokuma tezgâhı kurmak üzere yapılan hazırlıklar, umut verici başlangıçların geliştirilebileceği bir başka el sanatının ortaya çıkmasına fırsat vereceğini düşündürüyordu.

Aralarında bir duvar gazetesi ve her dönem yazılıp oynanan sahne oyunları olmak üzere birçok yaratıcı yazı çalışması yapılmaktadır. Bu oyunlar hakkında birçok şey duyduk, ama yazılanların saklanması gibi bir alışkanlık olmadığından nitelikleri konusunda tam bir yargıya varma olanağı bulamadık. Küçük okul tiyatrosunda son olarak *Machbeth* canlandırılmış, bu oyunda kullanılan tüm giysi ve bezemler çocukların elinden çıkmıştır. Çocukların, kendi yazdıkları oyunları oynamalarını yeğleyen okul müdürünün isteklerine uymayıp bu oyunda karar kılmasını öğrenmek bizim için ilginç oldu.

Beden eğitimi okulun ilkelerine uygun olarak yürütülmektedir. Spor çalışmalarına ve yarışmalara katılmak zorunlu değildir. Okulda futbol, kriket ve tenis büyük bir coşkuyla oynanmaktadır; futbol, öğretmenler arasında bir uzman bulunduğu için bütün ustalıklarıyla öğretilmektedir. Çocuklar kentteki öbür okullarla maçlar düzenlemektedir. Okula gittiğimiz gün yakın çevredeki çağdaş okullardan biriyle kriket maçı yapılacaktı; Summerhill takımı, karşı takımın en iyi oyuncusunun hasta olduğunu öğrenince kendi en iyi oyuncusunu oynatmama kararını almıştı.

Öğrenciler açık havada pek çok zaman geçirmekte, canlı ve sağlıklı bir yaşam sürmekte, görünüşleriyle de bunu kanıtlamaktadırlar. Okulda biçimsel beden eğitimi derslerinin yapılmayışının çocuklardan neler alıp götürdüğünü, ancak dikkatle yapılmış uzmanca bir araştırma gösterebilir; ama ortada yitirilen bir şey yok gibi görünmektedir.

OKUL YAPILARI

Okul, çocuklara birçok eğlence olanağı sağlayan bir alan üzerinde yer almaktadır. Eskiden ev olarak kullanılan ana yapıda okul amaçlarına yönelik büyük bir toplantı odası, bir yemek odası, hasta bakım odaları, bir sanat odası, bir işlik ve kızların yatakhaneleri bulunmaktadır. En küçük çocuklar, içinde dersliklerinin de yer aldığı küçük bir evde kalmaktadır. Oğlanların yatakhaneleriyle öbür derslikler bahçedeki barakalarda yer almakta; bazı öğretim üyelerinin yatak odaları da burada bulunmaktadır. Buradaki tüm odaların kapısı doğrudan bahçeye açılmaktadır. Derslikler küçük olmakla birlikte, ders yapmaya uygundur çünkü öğretim küçük kümelerle yürütülmektedir. Yatakhanelerden biri öğretmenlerle öğrencilerin emek ve çabalarıyla kurulmuştur: burası şimdiye kadar kullanılması hiç gerekmemiş bir sanatoryum olarak yapılmıştır. Yatmaya ayrılan yerler alışılmış ölçütlere göre değerlendirilirse epey ilkeldir, ama okulun sağlık kayıtları iyi; sağlanan olanaklarsa yeterli görülmektedir. Kullanıma hazır banyolar da yeterlidir.

İlk bakışta alışılmadık ölçüde ilkel ve herkese açık gibi görünen bahçedeki bu yapılar aslında sürekli bir dinlence kampı havası yaratmaya son derece elverişlidir; zaten bu da okulun en önemli özelliğidir. Ayrıca bunlar, çocukların, denetleme yaptığımız gün de okulda hazır bulunan konuklar tarafından rahatsız edilmeksizin çalışmalarını nasıl sürdürdüğünü görmemize olanak vermiştir.

ÖĞRETİM ÜYELERİ

Öğretim üyelerine, beslenme ve barınma dışında, ayda 8 pound ödenmektedir. Okulun ilkelerine inanmakla kalmayan aynı zamanda çocuklarla eşit koşullarda yaşayabilecek kadar olgun ve dengeli, öğretmen olarak bilimsel açıdan iyi yetişmiş erkeklerle kadınlar bulup, onları ayda 8 pounda çalışmaya kandırmak okul müdürü için epey güç bir

iş olmalıdır. Summerhill'de çalışmak birçok çevrece beğenilen bir nitelik sayılmamakta, inanç, yansızlık, kişilik ve yeteneğin gerekli bileşimine pek bakılmamaktadır. Öğretmenlerin bütün gereksinimleri karşılayamadığını, buna karşın daha yüksek ücret ödeyen bağımsız okullardaki öğretmenlerin çoğundan daha nitelikli olduğunu belirtmiştik. Öğretmenlerin arasında Edinburgh Üniversitesi İngiliz Dili bölümünden yüksek lisans (Onur Belgesi), Liverpool'dan yüksek lisans ve fen bilimlerinden lisans; Cambridge Wrangler'den lisans (Onur Belgesi), Londra Üniversitesi Fransız ve Alman Dili, Cambridge Üniversitesi Tarih bölümünden lisans almış olanlar bulunmaktadır. Dördünün öğretmenlik için yeterlilik belgesi vardır. Bu saydıklarımız, yeterlilik belgelerini yabancı ülkelerden almış ve öğretim üyelerinin en iyilerinden olan sanat ve el sanatları öğretmenlerini kapsamamaktadır.

Öğretmenlerin birkaç konuda pekiştirilmesi gerekse de, şu sırada okulda çalışmakta olanların hiçbiri yetersiz değildir; olsalar bile birtakım öğrencilere katılarak, gözlem gezilerine çıkarak deneyimlerini arttırıp bilgilerini yenileyebilir, eksikliklerini kapatabilirler; oralarda da, çalıştıkları yeri ve neler yaptıklarını anlatabilirler. Aynı zamanda yılda 96 pound ödeyerek gereksinim duyulan öğretmenlerin buraya koşa koşa gelmesi beklenemez; bu sıkıntıyla dürüstçe yüzleşmek gerektiği açıktır.

Okul müdürü derin inançlara sahip içten bir insandır. Duyduğu inanç gösterdiği sabır bitmez tükenmez olmalıdır. Egemenlik kurmaksızın güçlü bir kişiliğe sahip olmak gibi ender görülen bir yeteneği vardır. Okulunda ona saygı duymayan bir kişi bile yoktur; kendisiyle aynı kanıda olmayanlar hatta düşüncelerinin bazılarından nefret edenler bile ona saygı göstermektedir. Şakacılığı, sıcak insancıllığı ve güçlü sağduyusuyla her yerde iyi bir müdür olabilir; mutlu aile yaşamını ondan, büyük olasılıkla kendisini örnek alan herkes kadar yararlanan çocuklarla paylaşmaktadır.

Eğitime, dolu dolu yaşamayı öğrenme aracı olarak geniş açıdan bakmakta ve bu raporda eleştirilerin en azından bir bölümünün baskısını kabul etmekle birlikte, okulunun öğrencilerine verdiği özgül beceri ve yeteneklerle değil, onların öğrenciden çok çocuk gibi gelişmesi-

ne olanak tanındığı ölçüde ayakta kalacağına ya da yıkılacağına inanmaktadır. Bu değerlendirme ışığında şunlar söylenebilir:

1. Çocuklar yaşam ve coşku doludur. Hiçbirinde sıkıntı ya da donukluk görülmemektedir. Okula mutluluk ve hoşgörü havası egemendir. Eski öğrencilerin okula duyduğu sevgi başarının kanıtıdır. Ortalama otuz öğrenci dönem sonu oyun ve danslarına katılmakta; çocukların çoğu dinlencelerini okulda geçirmektedir.

Okulun ilk günlerinde öğrencilerin neredeyse tümünün "sorunlu" çocuk olmasına karşın, artık okula alınanların, nüfusun bütünüyle normal kesitinden geldiğini belirtmekte yarar görüyoruz.

2. Çocuklar son derece hoş davranmaktadır. Ara sıra göreneklere uygun davranışlar göstermemekle birlikte, arkadaşça tutumları, rahatlık ve doğallıkları, çekingenlik duymamaları ve özbilinçli olmamaları bu çocukları birlikte yaşanması kolay, hoş kişilere dönüştürmüştür.

3. Dizge, girişimciliğe, sorumluluğa ve dürüstlüğe özendirmekte, bu tür konular yargılanabildiği için de geliştirilebilmektedir.

4. Eldeki kanıtlar şimdiki durumuyla, Summerhill'den çıkanların okuldan ayrıldıklarında alışılmış toplum düzenine ayak uyduramayacağını düşündürmemektedir. Aşağıdaki bilgiler kuşkusuz bütün öyküyü anlatmamaktadır, ama Summerhill eğitiminin, somut başarılara ister istemez düşman olmadığını da gösterebilir. Eski öğrenciler arasında R. E. M . E. (Kraliyet Elektrik ve Makina Mühendisleri) Başkanı, Batarya Q. M. S. (Yiyecek İçecek Sorumlusu) bir bombardıman uçağı pilotu, Süvari Bölüğü Kılavuzu, bir Çocuk Hemşiresi bir Hostes, Grenadier Guards Band'de çalan bir klârnetçi, Imperial College'da Araştırma Görevlisi, Sadler's Wells'de bir bale dansçısı, bir radyo uygulayım ustası, önemli bir ulusal günlük gazetede kısa öykü yazarı, büyük bir şirkette pazar araştırma uzmanı bulunmaktadır. Öbür öğrenciler arasında aşağıdaki derecelere sahip kişiler vardır: Cambridge Tutumbilim Lisansı (Onur Belgesi), Royal College of Art Araştırma Belgesi, Londra Fen Bilimleri Fizik bölümü 1. Sınıf Onur Belgesi, Cambridge Tarih Bölümü Onur Belgesi, Manchester Çağdaş Diller Bölümü 1. Sınıf Onur Belgesi.

5. Okul müdürünün eğitim konusundaki görüşleri okulu, temel çalışmaların çocuğun ilgi alanına dayandırıldığı ve sınıf çalışmasının gereksiz sınavlarla yönlendirilmediği bir eğitim biçimine son derece uygun düşen bir yere dönüştürmüştür. En akılcı bilimsel eğitimin serpildiği ortam ve koşulları yaratmak başarıdır, ama aslında gelişen bir şey yoktur, dolayısıyla büyük bir fırsat yitirilmektedir. Bütün sınıflarda ama hepsinden çok küçük sınıflarda daha iyi bir öğretimle, yöntem geliştirilebilir ve bu denli ilginç bir denemeye tüm gücüyle kendini kanıtlama fırsatı verilebilir.

Yöntem ve ilkeler konusunda akılda birtakım kuşkular kalmış olabilir. Okulla daha yakın ve uzun bir tanışıklık döneminin geçirilmesi bu kuşkuların bir bölümünü ortadan kaldırabilir, ya da yenilerini ortaya çıkarıp, arttırabilir. Kuşku duyulamayacak bir şey varsa, o da burada bütün eğitimcilerin görmesi gereken büyüleyici ve değerli bir eğitim araştırmasının yürütülmekte olduğudur.

MAJESTELERİNİN DENETMENLERİ TARAFINDAN HAZIRLANAN RAPORLA İLGİLİ NOTLAR

OKULUMUZDA iki açık düşünceli denetmen gönderildiği için gerçekten talihliydik. Birkaç dakika içinde birbirimize "beyfendi" diye seslenmeyi bırakıverdik. İki günlük konuklukları boyunca birkaç konuda dostça tartıştık.

Okul denetmenlerinin sınıfın önünde ellerine bir Fransızca kitabı alıp öğrencilerin neler bildiğini sınamak için sorular sormaya alışık olduğunu düşünüyordum. Aklım bana dersleri ana ölçüt saymayan bir okulun değerini saptama konusunda, bu tür çalışmalarla deneyimlerin pek işe yaramayacağını söylüyordu. Denetmenlerden birine "Summerhill"i gerçekten tam anlamıyla denetleyemezsiniz çünkü bizim ölçütlerimiz mutluluk, içtenlik, denge ve topluma uyum sağlamadır" dedim. Gülümseyerek bunlara da sıra geleceğini söyledi. Her iki denetmenimiz de okulumuza dikkate değer ölçüde uyum sağladı ve işlerini yürütürken haz duydu.

Alışık olmadıkları durumlar onları şaşırtıyordu. Biri "yıllar boyu bütün sınıfların karşımızda hazır ola geçtiğini gördükten sonra, çocukların bizi umursamadığı bir sınıfa girmek kadar hoş bir şey olamaz" dedi. Evet, bize böyle kişiler geldiği için gerçekten talihliydik.

Ama rapora gelince: "denetmenler parasal güçlükler karşısında biraz şaşırmıştır..." Bunun yanıtı büyük ölçüde toplaması olanaksız borçlardır diyerek verilebilir ama elbette iş bu kadarla kalmıyor. Rapor 120 poundluk okul ücretinden söz etmektedir, ama o zamandan bu yana ortalama yıllık ücreti 250 pounda çıkartarak artan pahalılıkla başetmeye

çalıştık. Bu, yapı onarımlarına, yeni gereçler almaya ve benzer işlere yetmemektedir. Bunun nedeniyse Summerhill'de verilen zararın sıkı denetimli bir okuldakinden çok daha ağır oluşudur. Summerhill çocuklarına çete evresinden geçme izni verilmiştir, dolayısıyla çok fazla eşya kırılıp dökülür.

Raporda yetmiş çocuğumuz olduğu söylenmektedir. Bugün sayımız kırk beşe indi; bu da bir ölçüde ücretlerdeki artıştan kaynaklanmaktadır.

Raporda küçüklere verilen öğretimin yetersizliğinden söz edilmektedir. Bu sıkıntıyı hep çektik. Çocuklar istedikleri her şeyi yapmakta özgür olduğu için en kusursuz öğretmenle bile, resmi okullardaki sıradan çalışmaların üstesinden gelmek zordur. On, oniki yaşındaki resmi okul öğrencilerine de derslere girmek yerine ağaçlara tırmanma, çukur kazma izni verilse, düzeyleri bizimkilerden farklı olmaz. Ama kız-erkek bütün çocuklarımızın öğrenme düzeyinin düşük olması gereken bir dönemden geçtiğini kabul ediyoruz çünkü yaşamlarının bu döneminde oyunun öğrenmeden daha önemli olduğunu biliyoruz. Küçük sınıf öğrencilerimizin derslerde geri kalmasının önemli olduğunu varsaysak bile, bu çocukların bir yıl sonra büyük sınıf öğrencisi olup Oxford sınavlarından çok iyi dereceler aldığını yadsıyamayız. Bu öğrenciler toplam otuz dokuz, öğrenci başına altı buçuk dersten sınava girmiştir. Sonuç, yirmi dört *Pekiyi*'dir; bu da yüzde yetmişten daha yüksek bir başarıdır. Otuz dokuz sınavın yalnız biri başarısız geçmiştir. Küçük sınıfları Summerhill'de okuyan bir çocuğun, kurallara uygun okullardaki düzeyi yakalayamamasından doğan elverişsiz durum, onun büyük sınıf öğrencisi olduğu zaman da mutlaka düşük düzeyde kalacağını göstermez.

Ben kendi payıma her zaman işe geç başlayanlardan hoşlanmışımdır. Dört yaşındayken Milton'ı ezbere okuyan pırıl pırıl çocukların yirmi dördünde birer içkici ve aylağa dönüştüğünü çok gördüm. Elli üç yaşında yaşamda ne yapmak istediğini hâlâ bilmediğini söyleyen biriyle karşılaşmak hep hoşuma gitmiştir. Yedi yaşındayken ne olmak istediğini bilen bir çocuğun gelecekteki yaşamında tutuculuğu benimsemiş aşağılık biri olabileceği düşüncesi içimi karartır.

Rapor şöyle söylemektedir: "En akılcı bilimsel eğitimin serpildiği ortam ve koşulları yaratmak başarıdır ama aslında gelişen bir şey yoktur; dolayısıyla büyük bir fırsat yitirilmektedir." Raporda her iki denetmenin de bilimsel önyargıları aşamadığını gösteren tek bölümce budur Sınav sonuçlarının da gösterdiği gibi çocuk bilimsel bir eğitim almak istediği zaman dizgemiz gelişmektedir. Ama büyük olasılıkla, denetmenlerin bu bölümcesi küçük sınıflarda daha iyi eğitim yapılırsa, daha çok çocuk olgunluk sınavına katılmak ister anlamına gelmektedir.

Soyut eğitimi yerli yerine oturtma zamanı gelmedi mi? Soyut eğitim domuz kılıyla ipek kumaş dokumaya çalışmaktır. Soyut eğitim bizim eski Summerhill öğrencilerinden bazılarına — giysi tasarımcısı, kadın berberi — olanlara, bale dansçısı erkeklere, müzikçilere, çocuk hemşirelerine, onarımcılara, uygulayım ustalarına ve yarım düzine kadar ressama— ne verebilirdi merak ediyorum.

Gene de bu dürüst, içten ve gönlü bol bir rapordur. Bunu yayımlamanın nedeni, okuyan insanların Summerhill konusunda benimkilerin dışında görüşleri öğrenmesinin iyi olacağını düşünmemdir. Bu arada, raporun Eğitim Bakanlığı'nın resmi onayına sunulmadığını da anımsatmakta yarar var. Kişisel olarak bu benim umurumda değil; ama onaylanması iki etmen yüzünden hoşumuza giderdi: Öğretmenler Devlet Emeklilik Tasarımı kapsamına alınabilir, ailelerse yerel belediye meclislerinden daha iyi yardım alma olanağına kavuşabilirdi.

Summerhill'in Eğitim Bakanlığı'yla hiçbir sorunu olmadığını belirtmek isterim. Bakanlığa her gidişim, sorduğum her soru büyük bir dostluk ve incelikle karşılanmıştır. Savaştan sonra İskandinavyalı bir ailenin okulumuza bağışladığı hazır konutları getirip yerleştirme izni almak istediğimde geri çevrilişim, burada karşılaştığım tek tersliktir.

Avrupa hükümetlerinin özel okullar karşısındaki yetkeci tutumu düşündüğüm zaman, özel girişime çok daha geniş olanaklar tanıyan bir ülkede yaşayıp çalıştığım için mutluluk duyuyorum. Ben çocuklara hoşgörüyle yaklaşıyorum; Bakanlık da bana hoşgörü gösteriyor. Bu bana yeter.

SUMMERHİLL'İN GELECEĞİ

SEKSEN dört yaşıma ulaştığım şu sıralar, eğitimle ilgili bir kitap daha yazamayacağımı düşünüyorum, çünkü söyleyebileceğim pek az yeni sözüm var. Ama söylemek zorunda olduğum şeyin doğruluğuna inanıyorum; son kırk yılımı çocuklar hakkındakuramlar yazarak geçirmedim. Yazdıklarımın çoğu çocuklarla birlikte yaşarken yaptığım gözlemlere dayanmaktadır. Freud'dan, Homer Lane'den ve öbürlerinden esinlendiğim doğrudur; ama gerçeklik sınaması geçersizliklerini kanıtladığında, kuramlardan birer birer vazgeçtim

Yazarlık tuhaf bir iş. Bir yazar radyo yayını yapar gibi görmediği, sayamadığı insanlara birtakım mesajlar yollar. Benim izleyicilerim özel bir topluluktur. Adına resmi diyebileceğimiz izleyici topluluğu beni tanımaz. Kuşkusuz B. B. C. eğitim konusundaki bir konuşmamı yayınlamak üzere beni çağırmaya aklından bile geçirmez. Kendi okulum Edinburgh da içinde olmak üzere hiçbir üniversite bana onur üyeliği vermeyi düşünmemiştir. Oxford ve Cambridge öğrencileriyle konuşmaya gittiğimde hiçbir profesör ya da doçent beni dinlemeye gelmez. Bütün bu olgulardan kıvanç duyuyor, resmi görevlilerin beni onaylamasının akla, düşüncelerimin eski diğini getireceğine inanıyorum.

Bir zamanlar *The Times*'ın, yolladığım hiçbir mektubu yayımlamayacağını düşünür, için için kızardım; ama bugün, yazılarımı geri çevirmelerini övgü sayıyorum.

Tanınma arzumu bir yana attığımı söylemek istemiyorum; ancak yaşlılık değişimlere —özellikle de değer değişimlerine— yol açıyor. Geçenlerde altı yüz kişilik bir salonu tıklım tıklım dolduran yedi yüz İsveçliye seslendim ama bu bana hiçbir mutluluk ya da kıvanç vermedi. Kendime "karşında on kişilik bir izleyici topluluğu bulsaydın ne duyumsardın?" sorusunu sorana kdara umursamaz oduğumu sanıyordum. Sorumun yanıtı "korkunç bir usanç" olmuştu, dolayısıyla olumlu kıvancın bulunmadığı yerde olumsuz düş kırıklığı kaçınılmaz olur.

Tutkular yaşla birlikte azalıyor. Tanınıp bilinmeysa başka bir konudur. Örneğin yaptıklarımı yok sayıyorsa *The History of*

Progressive Schools (İlerici Okullar Tarihi) başlığı altında bir kitap görmek istemem. Şimdiye kadar tanınmayı sahiden umursamayan tek bir kişiye rastlamadım.

Yaşlılığın gülünç bir yanı var. Yıllarca yaşı ilerlemenin durduracı olarak görüp gençlere —genç öğrencilere, genç öğretmenlere, genç ana babalara— ulaşmaya çalıştım. Artık kendim de yaşlandığım —uzun süre arkalarından atıp tuttuğum yaşlılar sınıfına girdiğim— için farklı düşünür oldum. Geçenlerde Cambridge'de üç yüz öğrenciye seslenirken kendimi salondaki en genç kişi olarak duyumsadım. *Öyleydim de.* Onlara şunları söyledim: "Neden benim gibi yaşlı bir adamın gelip *sizlere* özgürlüğü anlatmasına gerek duyuyorsunuz." Artık hiçbir şeyi gençlik ya da yaşlılık açısından almıyorum. Yılların düşünceler üzerinde pek az etkisi olduğunu düşünüyorum. Yirmisindeyken doksanlık görünen delikanlılar, buna karşılık altmışındayken kendini yirmi yaşında duyumsayan insanlar tanıdım. Artık her şeye dirilik ve coşku açısından bakıyor; tutuculuktan, duygusuzluktan, kötümserlikten uzaklığını göz önüne alarak değerlendiriyorum.

Olgunlaşıp olgunlaşmadığımı bilmiyorum. Artık budalalara eskisinden daha zor katlanır oldum; sıkıcı konuşmalardan daha çok rahatsızlık duyuyorum, insanların yaşamöyküleriyse beni hiç ilgilendirmiyor. Bütün bunların etkisini en çok son otuz yıldır duyuyorum. Nesnelerle daha az ilgileniyorum, canım hiçbir şey satın almak istemiyor. Yıllar var ki giysici dükkânlarının sergiliklerine bakmadım. Hatta bu günlerde Euston Road'daki sevgili aygıtçım bile beni çekmiyor.

Çocuk gürültüsünün bana artık eskisinden daha yorucu geldiği bir evreye girdiysem de, yaşlılığın sabırsızlık getirdiğini söyleyemem. Çocukların hâlâ yanlış işler yaptığını, hâlâ eski karmaşaları yaşayıp atlattığını görebiliyor, bir süre sonra hepsinin iyi yurttaşlar olacağını biliyorum. Yaş korkuyu azaltıyor. Ama gözü pekliği de. Yıllar önce, istediğini yapmasına izin verilmezse pencereden atlayacağını söyleyerek gözdağı veren bir çocuğa kolayca durma atla diyebilirdim. Bugün aynısını söyleyebilir miyim bilmem.

Bana sık sık "İyi ama Summerhill tek-kişilik-gösteri değil mi? Siz olmadan sürebilecek mi dersiniz?" diye sorulur. Okulun günlük yaşamında eşim ve öğretmenler en az benim kadar önemlidir. *Okulumuzu bugünkü durumuna getiren, çocuğun gelişimine karışmama, üzerinde baskı kurmama düşüncesidir.*

Summerhill dünyaca tanınıyor mu? Pek değil. Summerhill en çok İskandinavya'da bilinir. Otuz yıldır Norveç'den, İsveç'den, Danimarka'dan —ara sıra yirmisi birden— öğrenci gelir. Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Kanada'dan gelen öğrencilerimiz de vardır. Kitaplarım Japonca, İbranice, Hintçe ve Gujarati dili de içinde olmak üzere birçok dile çevrildi. Summerhill Japonya'yı da etkilemiştir. Otuz yıldan daha uzun bir süre önce, son derece sıradışı bir eğitmen olan Seishi Shimoda okulumuza konuk gelmişti. Kitaplarımdan yaptığı çevirilerin hepsi de çok iyi satış yapmıştır; ayrıca Tokyolu öğretmenlerin yöntemlerimi tartışmak üzere toplantılar düzenlediğini duyuyorum. Mr. Shimoda 1958'de yeniden gelip bizimle bir ay daha geçirdi. Sudan'daki bir okulun yöneticisi, Summerhill'in orada da birçok öğretmenin ilgisini çektiğini söylemiştir.

Bütün bu çevirileri, konukları ve yazışmaları hiçbir yanılsamaya kapılmaksızın ortaya döküyorum. Oxford Street'de bir kişiyi durdurup Summerhill sözcüğünün ne demek olduğunu sorun. Büyük olasılıkla hiçbiri bu adı duymamıştır. İnsanın, kendi önemi ya da önemsizliği hakkında şaka yapabilme yeteneğini geliştirmesi gerekir.

Dünyanın Summerhill yöntemini daha uzun yıllar kullanacağını hiç sanmıyorum —belki de hiç kullanmaya kalkışmaz. Dünya çok daha iyi bir yöntem bulabilir. Yaptığı çalışmanın bu konudaki son söz olduğunu ancak kendini bilmez bir geveze söyleyebilir. Dünya çok daha iyi bir yöntem bulmak *zorundadır*. Çünkü siyaset insanlığı kurtaramaz. Şimdiye kadar da hiç kurtaramamıştır. Siyasi gazetelerin çoğu nefretle, diken diken nefretle doludur. Bunların çoğu toplumcudur, ama yoksulları sevmek yerine varsıllardan nefret eder.

Evler, nefreti toplumsal açıdan yüzlerce biçimde gösteren bir ülkenin küçücük bir köşesiyken, sevgi dolu mutlu yuvalara nasıl kavuşuruz. Eğitimi sınavlar, dersler ve öğretim olarak görmeyişimin nedenini anlayabilirsiniz. Okul temel sorundan kaçıp yakayı sıyırmaya çalışmaktadır: bütün o Yunancalar, matematikler ve tarihler bir yuvayı daha fazla sevgiyle doldurmaya, çocuğa ket vurmalardan, ana babayı sinirceden korumaya yetmez.

Summerhill'in geleceği pek önemli olmayabilir. Ama Summerhill düşüncesinin geleceği insanlık için son derece büyük bir önem taşımaktadır. Yeni kuşaklara özgürlük içinde yetişme olanağı verilmelidir. Özgürlük tanımak, sevgi bağışlamaktır. Dünyamızıysa ancak sevgi kurtarabilir.

2
ÇOCUK YETİŞTİRME

TUTSAK ÇOCUK

KALIPLANMIŞ, koşullanmış, sıkıdüzene alınmış, bastırılmış çocuk — bir alay tutsak çocuk, dünyanın her köşesinde yaşamaktadır. Sokağımızda karşıki evde oturmaktadır. Sıkıcı bir okulda, sıkıcı bir sırada oturur durur; sonraları bir çalışma odasının daha da sıkıcı masasında ya da bir işliğin tezgâhında yerini alır. Yumuşak başlı, uysaldır; yetkeye boyun eğmeye hazırdır, eleştirilmekten ödü kopar; içinde bağnazlığa varan bir olağan, basmakalıp ve doğru olma arzusu taşır. Kendisine öğretileni hiç sorgulamadan kabullenir, bütün karmaşalarını, korkularını ve bezginliklerini çocuklarına aktarır.

Ruhbilimciler çocuğun, tinsel sakatlamaların çoğuna yaşamının ilk beş yılında uğratıldığını ileri sürmektedir. Yaşam boyu sürebilecek bu sakatlanmanın çocuğun başına ilk beş ayda, ilk beş haftada, giderek ilk beş dakikada geldiğini söylemek belki doğruya daha yakındır.

Tutsaklık doğumla başlar. Ama yok, doğumdan çok daha önce filizlenir. Bastırılmış bir kadın kaskatı bedeniyle bir çocuk doğurursa, ananın bu katılığının yeni doğan bebek üzerinde etkisi olmadığını kim söyleyebilir?

Uygarlığımızdaki bütün bebeklerin yaşamı onaylamayan bir ortamda dünyaya geldiğini söylersek durumu hiç de abartmış olmayız. besleme saatleri çizelgesini savunanlar temelde haz-karşıtı kişilerdir. Çocuğun beslenmesini sıkıdüzene sokmak isterler, çünkü çizelgeye uymayan besleme memeden alınan cinsel hazzı çağrıştırır. Besleme konusunda öne sürülen kanıtlar genellikle sözde nedenlere sığınmaktır; derinde yatan, çocuğu, görevi hazdan üstün tutan sıkı denetimli bir yaratık olarak biçimlendirme güdüsüdür.

İlkokul öğrencisi ortalama bir çocuğun, John Smith'in yaşamını ele alalım. Ailesi ancak ara sıra kiliseye gider, ama John'dan pazar okuluna her hafta gitmesi istenir. Ana babası karşılıklı cinsel çekime kapılarak doğru denecek bir biçimde evlenmiş, evlenmek zorunda kalmışlardır çünkü bulundukları çevrede insan ancak saygın —yani evli— olursa cinselliği birlikte yaşayabilir. Çok sık olageldiği üzere, cinsel çekim yeterli değildir; farklı huylar evi gerilim dolu bir yere çevirir ve ana baba arasında patlak veren yüksek sesli tartışmalar hiç eksik olmaz. Sevecenlik dolu anlar da vardır, ama küçük John bunları, böyle olması gerekir diyerek olağan karşılar, oysa ana babasının yüksek sesli ağız dalaşları onu can evinden yaralar, o zaman korkup ağlar, yok yere ağladığı için de kıçına şaplağı yiyiverir.

Çocuk daha başlangıçta koşullanmıştır. Saatlere uygun beslenme ona bezginlik verir. Acıktığında, saat ona, beslenme zamanına daha bir saat olduğunu söyler. Gereğinden fazla giysiye büründürülmüş, sımsıkı sarılmıştır. İstediği gibi havayı tekmeleyemeyeceğini bulgular. Beslenme bezginliği yüzünden başparmağını emer. Ama aile doktoru kötü alışkanlıklar geliştirmesine izin verilmemesi konusunda annesini uyarır, dolayısıyla ellerini giysisinin içine tıkıştırıp bağlarlar, parmak uçlarına kötü kokulu şeyler sürerler. Bez bağlama döneminde doğal ilevlerine karışılmaz. Ama emeklemeye, yerde gezinmeye başlayınca evde de *yaramaz, kaka çocuk* gibi sözcükler işitir, çatık kaşlı bir temizlik dersi başlar.

Daha önce, cinsel organlarına her dokunuşunda elini çekip uzaklaştırırlar; böylece kısa zamanda cinsel organ yasağını, edinilmiş dışkı iğrenmesiyle birleştirir. Dolayısıyla yıllar geçip gezgin satıcı olduğunda, eşit sayıda cinsellik ve yüznumara şakalarından oluşan bir öykü dağarcığı edinir.

Öğrendiklerinin çoğu akrabalar ve komşulardan gelir. Anasıyla babası doğruluk —her şeyin yakışığına göre yapılması— konusunda çok duyarlıdır, dolayısıyla akrabalar ya da bitişik komşular geldiğinde John'un terbiyeli bir çocuk gibi davranması gerekir. Teyzeciği ona bir parça çikolata verdiğinde *Teşekkür ederim* demelidir, sofradaki davranışları son derece dikkatli ve özenli olmalıdır; özellikle büyükler konuşurken susmayı bilmelidir.

İğrenç pazar giysileri, komşulara söyleyecek söz bırakmamak içindir. Saygınlık eğitimi, çapraşık bir yalancılık dizgesiyle —çoğunlukla bilinçli olarak bilmediği bir dizgeyle— birlikte gider. Yalancılık yaşamında çok erken başlamıştır. Ona Tanrı'nın *bela* okuyan yaramaz çocukları sevmediği, trende koridorda dolaşırsa biletçinin kızıp döveceği söylenmiştir.

Yaşamın kökeni hakkında duyduğu merak hep beceriksiz yalanlarla karşılaşmıştır, bu yalanlar öylesine etkilidir ki yaşamla doğum konusunda duyduğu merakı yok olmuştur. Yaşamla ilgili yalanlar, beş yaşındayken dört yaşındaki kız kardeşiyle ya da komşunun kızıyla doktorculuk oynarken anası tarafından yakalandığında korkuyla birleşmiştir. Olayın ardından bir temiz dayak yemiş (Babası da işten dönünce üzerine düşeni yapmış) böylece John'a cinselliğin pis ve günah olduğu; insanın bunu aklından bile geçirmemesi gerektiği öğretilivermiştir. Zavallı John cinsellik merakını ergenlik yaşına gelene kadar bir şişeye tıkayıp ağzını kapatmış, sonra sinemada bir kadının üç aylık gebe olduğunu söylediğini duyduğunda kahkahayı basmıştır.

John'un okul yaşamı anlaksal açıdan olağandır. Kolay öğrenmekte böylece budala bir öğretmenin azarlayıp ceza vermesinden kurtulabilmektedir. Okuldan işe yaramaz bir yığın yüzeysel bilgi ve ucuz resimli gazeteler, basmakalıp filmler, on para etmez polis öykülerinden oluşan kitaplarla doyurabileceği bir kültür düzeyiyle ayrılmıştır.

Milton adı John'a bir gargara markasını çağrıştırır; Beethoven'le Bach'sa tam radyoyu Elvis Presley ya da Beiderbecke Band çalan bir yere ayarlamışken araya giriveren heriflerdir.

John Smith'in zengin amcaoğlu Reginald Worthington paralı okulda okumuştur; ama gelişimi ve gereksinimleri zavallı John'la aynıdır. Tıpkı onun gibi yaşamda ikinci sınıf sayılmayı, kurulu düzenin kölesi olmayı, sevgi ve sevinci yadsımayı kabullenmiştir.

John'la Reginald'ın bu resimleri tek-yanlı bir karikatür müdür? Tam bir karikatür denemez; henüz resmi çizip bitirmedim. İkisinin de içinde yer alan sıcak insanlığı, varlığını en kötü özyapı koşullamalarından daha uzun sürdüren insanlığı resmin dışında bıraktım. Yaşamdaki Smithlerle Worthingtonlar genellikle incelikli dost canlısı insanlardır; çocuk-

su inançları ve boşinanları vardır; çocuksu bir güven ve bağlılık duyarlar. Onlar ve arkadaşları yasaları yapan ve insanlık isteyen yurttaş Johnları oluşturur. Onlar, hayvanların insanca öldürülmesini, evde beslenenlerin doğru dürüst bakılmasını karara bağlayanlardır; ama iş insanın insana insanlıkdışı davranışlarına gelince çözülüp dağılıverirler. Acımasız Hıristiyanlığa uymayan bir ceza yasasını hiç düşünmeden benimseyiverir; savaşlarda insanların birbirini öldürmesini doğal bir görüngü sayıverirler.

John'la zengin amcaoğlu sevgi ve evlilik yasalarının aptal, kaba saba ve nefret dolu olması gerektiği konusunda aynı düşünceyi paylaşırlar. İş sevgiye gelince erkekler için ayrı, kadınlar için ayrı bir yasa olması gerektiğinde birleşiverirler. İkisi de evlendikleri kızların bakire olmasını ister. Ama *onlara* bakire olup olmadıkları sorulduğunda kaşlarını çatıp "erkekler başka" derler.

Terimi hiç duymamış da olsalar, ikisi de ataerkil devletin en sağlam en güvenilir destekçisidir. İkisi de ataerkil devletin varlığını sürdürmek için gerekli gördüğü birer ürün olarak kalıplanmıştır. Coşkuları *bireysel* duygulardan çok, *sürü* coşkusu olma eğilimi gösterir.

Öğrenciyken onca nefret ettikleri okuldan ayrıldıktan uzun zaman sonra "okulda çok ezildim ama işe yaradı" diye şaşkınlık içinde bağırırlar, oğullarını da kendi eski okullarına ya da bir benzerine tıkarlar. Ruhbilimsel terimlerle söylersek, babaya karşı, yapıcı bir başkaldırı sergilemeksizin onu kabullenirler; böylece baba-yetkesi geleneği kuşaktan kuşağa aktarılarak sürer gider.

John Smith'in öyküsünü tamamlamak için kız kardeşi Mary'nin yaşamını da kabataslak kısaca anlatmam gerek — kısaca çünkü onun baskıcı çevresi de erkek kardeşini boğan çevrenin genellikle aynısıdır. Bununla birlikte Mary, John'da bulunmayan birtakım özel engellerle kuşatılmıştır. Ataerkil bir toplumda Mary kesinlikle ikinci sınıf insan sayılır ve bunu bilmek üzere eğitilir. Erkek kardeşi okur ya da oynarken o, sıkıcı ev işlerini yapmak zorundadır. Bir işe girdiğinde bir erkekten daha az para kazanacağını kısa zamanda öğreniverir.

Erkeklerin kurduğu bir toplumda Mary kural olarak ikincil konumuna başkaldıramaz. Erkekler bunun karşılığında çoğu ucuz ve bayağı birtakım bedeller ödeyeceğini bilir. Mary, görgü kurallarının odağı-

dır; ona saygı gösterilir; ayaktaysa, erkek de ayakta durur. Erkek ona, kendisiyle evlenme inceliğini gösterip göstermeyeceğini sorar. Mary'e kurnazca, en birincil işlevinin olabildiğince güzel ve sevimli görünmek olduğu öğretilmiştir; sonuç, kitaplarla okula harcanan paradan milyonlarca fazlasının giysilere ve boyalara gitmesidir.

Cinsel yaşamda Mary de erkek kardeşi kadar bilisiz ve bastırılmıştır. Ataerkil bir toplumda erkekler kadınlarının el değmemiş, erden ve temiz olması gerektiğine karar vermiştir. Kadınların erkeklerden daha temiz ve iffetli düşüncelere sahip olması inancıyla büyümek Mary'nin kusuru değildir. Erkekler ona neredeyse gizemli denebilecek bir biçimde, kadının yaşamdaki işlevinin üreme olduğunu, cinsel hazzınsa erkeklere düştüğünü duyumsatıp düşündürür.

Mary'nin ninesinin, hatta büyük olasılıkla anasının da, uygun erkek gelip uyuyan güzeli uyandırana kadar cinselliklerini yaşamaması gerektiğine inanılırdı. Mary bu evreyi savuşturmuştur, ama istediğimiz kadar öteye gidememiştir. Sevi yaşamını gebelik korkusu yönetmektedir, çünkü yasadışı bir çocuğun evlenecek bir erkek bulma fırsatını elinden alacağını bilmektedir.

Bugün ve yarın gerçekleştirilecek en büyük işlerden biri, bastırılmış cinsel enerjinin ve bunun insan hastalıklarıyla ilintisinin araştırılmasıdır. Şu bizim John Smith böbrek yetmezliğinden, Mary Smith de kanserder ölüp gidebilir; ama ikisi de hastalıklarının, sımsıkı bastırılmış coşkusal yaşamlarıyla ilintisi olup olmadığını merak edip düşünmez. İnsanlık bir gün bütün dertlerini, nefretlerini ve aslında yaşam karşıtı uygarlığın belirli bir biçimine bağlı hastalıklarını ayrıntılarıyla tanımlayabilecektir. Eğer kaskatı özyapı eğitimi, kaskatı —yani yürek gibi atıp dipdiri olmak yerine, kasılmış, sıkıştırılmış— insan bedenleri yaratıyorsa, aynı duygusuzluk katılığı insanın yaşamsal organlarının da yürek gibi atışını köstekler sonucuna varabiliriz.

Toparlamak gerekirse, anlatmaya çalıştığım şey, özgür olmayan eğitimin dopdolu yaşanamamış bir yaşamla sonuçlanacağıdır. bu tür bir eğitim *yaşam coşkusunu* nederedeyse bütünüyle yok sayar; bu coşkular devingen ve canlı olduğu için iletilme olanağı bulamayınca, ortaya kaçınılmaz olarak ucuzluk, çirkinlik ve nefret çıkar. Eğitilen yal-

nız kafadır. Coşkuların gerçekten özgür olmasına izin verilse, anlak kendi başının çaresine bakar.

İnsanın acıklı yanı, özyapısının bir köpek gibi biçimlendirilebilmesidir. Köpekten üstün bir hayvan olan kedinin özyapısına bunu yapamazsınız. Bir köpeğe kötü bilinç aşılayabilirsiniz, ama kediye bilinç aşılayamazsınız. Çoğu insan köpek beslemeyi yeğler çünkü boyun eğişi ve yağ çekercesine kuyruk sallayışı, sahibinin üstünlüğüyle değerinin gözle görünür kanıtı gibidir.

Çocuk eğitimi de köpek yavrularının eğitimine benzer. Dövülen çocuk, dövülen yavru köpek gibi, uysal ve ikinci sınıf bir yetişkine dönüşür. Köpeklerimizi amaçlarımıza uygun bir biçimde eğitiriz, çocuklarımızı da öyle. Köpek yetiştirme yerlerine benzeyen anaokullarında insan köpekler temiz olmalıdır; gereğinden fazla havlamamalıdır; ıslık sesine uymalıdır; uygun gördüğümüz saatlerde beslenmelidir.

1935'de Berlin Tempelhof'da büyük eğitici Hitler'in buyruklar yağdırıp ıslık çaldığında yüz bin uysal köpeğin yaltaklanarak kuyruk salladığını görmüştüm.

Pennsylvania'daki bir kadın tıp okulu hastanesi tarafından birkaç yıl önce yayınlanan *Instructions for Expectant Mothers* (Bebek Bekleyen Analara Yönergeler) adlı kitaptan birkaç alıntı yapmak istiyorum.

"Bebeğin kollarını dirsekten bükememesi için, karton bir boru içine konarak parmak emme alışkanlığının önüne geçilebilir."

"Özel Bölgeler." Rahatsızlığı, hastalıkları ve *kötü alışkanlıkların oluşumunu* önlemek üzere bu bölgeler özenli temiz tutulmalıdır. (İtalikler benim.)

Çocukların yanlış yetiştirilmesinde kusurun çoğunu tıp uğraşına yüklüyorum. Hekimler kural olarak çocuk yetiştirme konusunda eğitilmez; gene de birçok kadına göre hekimin sözleri Tanrı'nın sesidir. Hekim, kendini okşadığı için çocuğun poposuna vurmak gerekir demişse, zavallı ana onun çocuk doğasıyla ilgili bilimsel bilgilere dayanarak değil, salt kendi içinde duyduğu cinsel suçluluk yüzünden böyle konuştuğunu bilmez. Hekimleri ahmakça düzenlenmiş besleme sa-

atlerini, emmeye konmuş engellemeleri, bebekle oynamaya getirilen budalaca yasakları ve onu kendi haline bırakmayı salık verdikleri için suçluyorum.

Sorunlu çocuk, temizliğe zorlanmış ve cinsel baskıya uğratılmış çocuktur. Yetişkinler çocuklara büyüklerin olabildiğince dingin yaşamasına olanak verecek davranışların öğretilmesi gerektiğine inanır. Böylece uysallığa yol yordam bilmeye, yumuşak başlılığa önem verilir.

Geçen gün anası tarafından bahçeye çıkarılan üç yaşında bir oğlan gördüm. Giysisinde tek bir lekecik yoktu. Çocuk toprakla oynamaya başladı ve biraz üzerini kirletti. Anacığı dışarı fırladı, çocuğa bir tokat yapıştırdı, oğlanı içeri aldı ve biraz sonra çocukcağızı yeni giysiler içinde ağlayarak dışarı saldı. On dakika içinde çocuk yeni giysilerini de kirletti ve aynı süreç yinelendi. Kadına çocuğunun bütün yaşamı boyunca kendisinden nefret edeceğini, daha da kötüsü yaşamdan nefret edeceğini söylemeyi düşündüm. Ama sonra söyleyebileceğim hiçbir şeyin onu etkilemeyeceğine karar verdim.

Kasaba ya da kente neredeyse her inişimde, üç yaşında bir çocuğun tökezleyip düştüğünü görürüm; sonra, düştüğü için anası çocuğa vuracak diye ödüm patlar.

Hemen hemen her tren yolculuğunda bir ananın çocuğuna "Willie bir daha koridora çıkarsan biletçi seni tutup hapse atar" dediğini duyarım. Çocukların çoğu, yalanlar ve bilisiz yasaklar ortamında yetiştirilmektedir.

Çocuklarına evde oldukça iyi davranan anaların çoğu, dışarıda, başkalarının önünde bağırır ya da vurur, çünkü komşuların ne düşüneceğinden korkar. Çocuk kendisini, şu çılgın toplumumuza daha başından uydurmak zorundadır.

Bir kezinde, İngiltere'nin bir kıyı kasabasında konuşurken "siz analar, her tokatta çocuğunuzdan nefret ettiğinizi gösterdiğiniz hiç aklınıza geliyor mu?" diye sormuştum. Tepki korkunçtu. Kadınlar canavar kesilmiş bağırıyordu. Daha sonra, bu soruyla ilgili görüşlerimi "evdeki geleneksel ve dinsel ortamı nasıl geliştirebiliriz?" diye sorarak anlatınca, izleyiciler beni kendilerinden geçercesine ıslıklamıştı. Bu

benim için büyük bir sarsıntıydı çünkü genellikle seslendiğim insanlar benim inandıklarıma inananlar olurdu. Karşımdaki izleyici topluluğuysa çocuk ruhbilimini o güne kadar hiç duymamış emekçi ve orta sınıf insanlarından oluşuyordu. Bu da benim, çocuk özgürlüğüne —ve elbet kendi özgürlüklerine— karşı olan yoğun kalabalıkların, inançları konusunda ne denli katı ve değişmez olduğunu anlamamı sağlamıştı.

Uygarlığımız hasta ve mutsuzdur; bütün bunların kökünde ailelerin özgür olmayışının yattığına inanıyorum. Çocuklar, çevrelerindeki tepki ve nefretin baskısıyla —beşikten başlayarak— uyuşturulup boğuluyorlar. Onlara yaşam karşısında hep *hayır, olmaz* demeleri öğretiliyor, çünkü kendi genç yaşamları da zaten tek bir "hayır olmaz" üzerine kurulu. Gürültü etme; kendini okşama; yalan söyleme; çalma.

Yaşamdaki olumsuz her şeye *evet* demeleri öğretiliyor. Yaşlılara saygı göster; dine saygılı ol; okul müdürünü say; babaların kurallarını say. Hiçbir şeyi sorgulama — uy yeter.

Saygın olmayan birine saygılı davranmak bir erdem değildir; artık sevmediğimiz bir kadın ya da erkekle yasal günah içinde birlikteliği sürdürmekde; gerçekte koktuğunuz bir Tanrı'yı saymak da öyle.

Ailesini köleleştiren insanın acıklı yanı, kendisini de, hem de kesinlikle köleleştirmesidir — çünkü tutukevini bekleyen de tutuklu sayılır. İnsanın köleliği, nefrete köle oluşudur: ailesini sindirir, böylece kendi yaşamını da baskı altına alır. Kurduğu baskının kurbanlarını cezalandırmak üzere tutukevleri ve mahkemeler açmak zorunda kalır.

Köleleştirilmiş kadın oğlunu erkeklerin, savunma savaşı, yurtseverlik savaşı, demokrasiyi kurtarma savaşı, savaşı sona erdirme savaşı adını verdiği savaşlara yollamak zorundadır.

Sorunlu çocuk yok; yalnız sorunlu ana babalar var. Belki de *yalnız sorunlu insanlık var* demek daha doğru. Yaşam karşıtı insanların denetiminde olduğu için atom bombası bu denli korkunçtur; daha beşikteyken kolları bağlanan hangi insan yaşam karşıtı olmaz?

İnsanın içinde sevgi ve dayanışma duygusu vardır; bebekliklerinde örselenmemiş yeni kuşakların birbirleriyle barış içinde yaşayacağına sarsılmaz bir inancım var — yeni kuşaklar yönetimi ele alma fırsatı bulamadan, bugünün nefret dolu insanları dünyayı yerle bir etmezse elbet.

Savaşımın koşulları eşit değil, çünkü eğitimi, dini, yasaları, ordu-ları ve aşağılık tutukevlerini nefret dolu insanlar yönetmektedir. Bütün çocukların özgürlük içinde iyi insanlar olarak büyümesi için, yalnız bir avuç eğitimci çaba göstermektedir. Çocukların büyük çoğunluğu, yaşam-karşıtlığını benimseyip destekleyenler tarafından nefret dolu ceza dizgesiyle biçimlendirilmektedir.

Bazı manastırlarda kızlar hâlâ, yıkanırken bile, kendi bedenlerini görmesinler diye, örtünmek zorunda bırakılmaktadır. Oğlanlara anababaları ve öğretmenleri tarafından kendini okşamanın deliliğe ya da korkutucu sonuçlara yol açan bir günah olduğu söylenmektedir. Geçenlerde bir ananın susadığı için ağlayan on aylık bebeğine vurduğunu gördüm.

Bu, duygusuzluğa inananlarla yaşama inananlar arasında yer alan bir kuşaktır. Hiç kimse yansız kalamaz: bu ölüm demek olur. İki yandan birinde yer almak zorundayız. Ölümün yanında yer almak sorunlu çocuklar yaratır; yaşamın yanında olmaksa bize sağlıklı çocuklar kazandırır.

ÖZGÜR ÇOCUK

DÜNYADA özdüzenlemeli çocuk o kadar azdır ki, onları tanımlamaya kalkışmak bir deneme olmaktan öteye geçemez. Şu ana kadar gözlenen sonuçlar akla, özyapısı herhangi bir siyasal partinin söz verdiği herhangi bir yeni toplumun özyapısından çok daha farklı bir uygarlığın başlangıçlarını getiriyor.

Özdüzenleme, insan doğasının iyiliğine inanmaktır; bu, ilk günah diye bir şeyin olmadığına duyulan inançtır.

Bütünüyle özdüzenlemeli bir çocuk şimdiye kadar hiç görülmemiştir. Yaşayan her çocuk, ana babalar, öğretmenler ve toplum tarafından biçimlendirilmektedir. Kızım Zoë iki yaşındayken *Picture Post* adlı bir dergi, onun özgür olma talihine İngiltere'deki bütün çocuklardan daha fazla sahip olduğunu anlatan bir yazıyı fotoğraflarla birlikte yayımlamıştı. Bu büsbütün doğru değil çünkü Zoë, özdüzenlemeli olmayan çocukların bulunduğu bir okulda onlarla birlikte yaşamaya başla-

mış ve yaşamaktadır. Bütün bu çocuklar koşullanmıştır; özyapı, biçimlenmesininse korku ve nefrete yol açması kaçınılmazdır, dolayısıyla Zoë kendini yaşam-karşıtı bazı çocuklarla ilişki içinde buluvermiştir.

Zoë hayvanlardan korkmayacak biçimde yetiştirilmişti. Ama bir gün arabayı bir çiftlikte durdurup "gel gidip böğüren ineklere bakalım" dediğimde, birdenbire korku içinde "yok, yok böğüren inekler bizi yer" demişti. Özdüzenlemeli yetiştirilmeyen yedi yaşında bir çocuk ona böyle söylemişti. Korkusunun ancak birkaç hafta sürdüğü doğru. Bunun ardından ortaya çıkan çalılıklarda pusuya yatmış kaplan öyküsünün etkisi de pek kısa sürmüştü.

Özdüzenlemeli bir çocuğun, koşullanmış çocukların etkisinden görece daha kısa sürede kurtulmayı becerdiği söylenebilir. Zoë'nin edinilmiş korkularıyla bastırılmış merakları hiçbir zaman uzun sürmemiştir; ama bu edinilmiş korkuların özyapısına işleyip üzerinde sürekli izler bırakıp bırakmayacağını kimse söyleyemez.

Dünyanın her yanından gelen yabancı konuklar Zoë için "işte bu yepyeni bir şey; ölçülü, dengeli ve mutlu, çevresiyle savaşmayan, barış içinde yaşayan bir çocuk" der. Bu doğrudur; Zoë, özgürlükle kurallara uyma arasındaki sınırı kendiliğinden bilmeye sinirceli bir toplumun izin verdiği ölçüde yakın olan, doğal bir çocuktur.

Özdüzenlemeli bir çocuğa sahip olmanın tehlikelerinden biri de yetişkinlerin gösterdiği, çocuğun kendini her şeyin merkezinde görmesine yol açan aşırı ilgidir. Bütün çocukların özgür ve doğal olduğu bir toplumda tek bir çocuk bile göze çarpacak denli öne çıkmaz. Hiçbiri gösterişe özendirilmez. Böylece öbür çocuklar, kendileri gibi ketlenmemiş, özgür bir çocukla karşılaştıklarında kıskançlığa kapılmaz.

Küçük bir çocukken Zoë, arkadaşı Ted'e kıyasla, son derece esnek ve kıvrak bir bedene sahipti. Yukarı kaldırdığınızda bedeni bir kedi yavrusununki gibi yumuşacık olurdu; oysa zavallı Ted bir çuval patates gibiydi. Gevşeyemiyordu; tepkileri hep savunur ve karşı koyar gibiydi; her yönden yaşam-karşıtıydı.

Özdüzenlemeli çocukların bu kötü evreden geçmeyeceğini bir önbili gibi söyleyebilirim. Böyle bir evreye gerek kalmaz ki. İçlerinde bebekken ana babaları tarafından bağlanmış ve kısıtlanmış olmak gibi

bir duygu taşımıyorlarsa, o zaman ileride onlara başkaldırmaları için de bir neden olamaz diye düşünüyorum. Yarı özgür evlerde bile ana babalarla çocuklar arasında kurulan eşitlik öylesine yararlı bir şeydir ki, çocukların ana babalarından kurtulmak için başkaldırmalarına gerek kalmaz.

Özdüzenleme bebeğin, tinsel ve bedensel konularda bir dış yetke olmaksızın özgürce yaşama hakkı demektir. Bu, bebeğin acıkınca beslenmesi; temizlik alışkanlığını kendi istediği zaman edinmesi; azarlanıp dövülmemesi; her zaman sevilip korunması anlamına gelir.

Bu kulağa son derece kolay, doğal ve hoş gelmektedir, ama bu düşünceye yandaş birçok ana babanın, söylenenleri ne kadar yanlış yorumladığını görmek de bir o kadar şaşırtıcıdır. Örneğin dört yaşındaki Tommy komşunun piyanosunun tuşlarına tahta tokmakla vurur. Çocuğuna hayran ana baba "şu özdüzenleme ne kadar olağanüstü bir şey değil mi?" anlamına gelebilecek bir gülümseyişle çevresine bakınır.

Bazı ana babalar on sekiz aylık bebeklerinin yatma saatine hiçbir zaman karışmamaları gerektiğine inanır, çünkü bu doğaya karışmak olur. Hayır bebeğin istediği kadar oturmasına izin verilmelidir, derler; yorulunca anası onu yatağına taşır. Aslında olup bitense, bebeğin gittikçe yorulup huysuzlanmasıdır. Uyumak istediğini söyleyemez çünkü bu gereksinimini sözlere dökemez. Genellikle de düş kırıklığına uğramış bezgin ana, çığlıklar atan bebeğini kucaklayıp yatağına götürür. Bir seferinde genç bir çift bana gelip özür dilercesine, bebek odasındaki sobanın önüne bir kafes koymalarının yanlış olup olmadığını sormuştu. Bütün bu örnekler, eski ya da yeni tüm düşüncelerin, sağduyuyla birleştirilmezse tehlikeli olduğunu gösterir.

Demir çubuk koyulmamış yatak odası pencerelerine ya da bebek odasında önü açık ateş bulunmasına ancak çocuklara bakan kişi bir budalaysa göz yumabilir. Özdüzenleme konusuna büyük bir coşkuyla yaklaşan gençler sık sık konuk gelir ve kimya deneyliğine zehir koyma özgürlüğümüzün olmayışına ya da yangın merdiveninde oynamayı yasaklamamıza şaşıp kalır. Tüm özgürlük devinimi çarpıtılıp küçümsenir çünkü özgürlük savunucularının birçoğunun ayakları yere basmaz.

Geçenlerde bunlardan biri, çalışma odamın kapısını tekmeleyen yedi yaşında bir çocuğa sert bir biçimde bağırdığım için bana karşı çıktı. Düşüncesine göre, çocuğun kapılara vurma arzusu geçene kadar gülümsemeli ve gürültüye dayanmalıydım. Evet, yaşamımın birkaç yılını sorunlu çocukların yıkıcı davranışlarına sabırla katlanarak geçirdim ama bunu onların ruh doktoru olarak yapıyordum, yurttaşları olarak değil.

Eğer genç bir ana baba, üç yaşındaki çocuğunun ön kapıyı kırmızı mürekkeple boyamasına izin verilmesi gerektiğini, böylece çocuğun kendini anlatmasına fırsat tanınmış olacağını düşünüyorsa, özyönetimin ne anlama geldiğini kavrayamamış demektir.

Bir arkadaşla Covent Garden'da geçirdiğimiz bir günü anımsıyorum. İlk dansta önümüzde oturan çocuk babasıyla yüksek sesle konuşup durmuştu. Arada kendimize başka bir yer bulduk. Arkadaşım "Summerhill'deki çocuklardan biri böyle yapsa nasıl davranırsın?" diye sordu.

"Susmasını söylerim" dedim.

"Buna gerek kalmaz" dedi arkadaşım; "Onlar böyle davranmaz." Buna ben de katılıyorum.

Başka gün bir kadın bana yedi yaşındaki kızını getirmişti. "Bay Neill" demişti "yazdığınız her satırı okudum; çocuğumu tam anlamıyla sizin çizginizde yetiştirmeye daha Daphne doğmadan karar vermiştim."

Koca pabuçlarıyla kuyruklu piyanomun üzerinde duran Daphne'ye şöyle bir baktım. Kız sedire öyle bir atladı ki az kaldı yaylar dışarı fırlayacaktı. "Bakın ne kadar da doğal" dedi anası. "Tam bir Neill çocuğu!" Sanırım kıpkırmızı olmuştum.

Birçok ana babanın kavrayamadığı şey, işte bu özgürlükle kurallara uyma arasındaki ayrımdır. Sıkıdüzenli bir evde çocukların *hiçbir* hakkı yoktur. Kuralsız bir evdeyse çocukların *her şeye* hakkı vardır. Olması istenense çocuklarla büyüklerin eşit haklara sahip olduğu bir evdir. Aynısı okul için de geçerlidir.

Özgürlüğün, çocukların şımartılması demek olmadığını vurgulayarak belirtmen gerek. Üç yaşında bir bebek yemek masasının üzerinde yürümek istediğinde ona yürümemesi gerektiğini söylersiniz. Sözünü-

zü dinlemek zorundadır, bu doğru. Ama gerektiği zaman da siz onun sözünü dinlemelisiniz. Örneğin çocuklar bana odalarından çıkmamı söylediğinde, hemen odalarından çıkarım.

Çocukların kendi iç doğalarına göre yaşaması isteniyorsa, yetişkinlerin bir ölçüde özverili olması gerekir. Sağlıklı ana babalar çocuklarıyla bir tür uzlaşmaya varır; sağlıklı olmayanlarsa ya sertliğe başvurur ya da çocuklarına bütün toplumsal hakları tanıyarak onları şımartır.

Uygulamada çocuklarla ana babalar arasındaki çıkar çatışması, çözümlenemese bile, dürüst bir alışverişle en aza indirgenebilir. Örneğin Zoë benim çalışma masama saygı gösterir ve daktilomla ya da kâğıtlarımla oynamaya kalkmaz. Karşılığında ben de onun odasına ve oyuncaklarına saygı gösteririm.

Çocuklar son derece akıllıdır, toplum yasalarını kısa sürede benimserler. Her zaman yapılanın tersine, çocuklar sömürülmemelidir. Çocuk tam oyunun ortasında kendini kaptırmış oynarken ana babalar "Jimmy, bana bir bardak su getiriver" diye seslenir.

Yaramazlığın çoğuna, davranışlarda yanlış yöntem kullanılması yol açar. Zoë bir yaşından biraz daha büyükken, gözlüklerimin çok ilgisini çektiği bir dönemden geçmişti; nasıl bir şey olduğunu anlamak için yakaladığı gibi burnumun üzerinden çekiveriyordu. Hiç karşı çıkmamış, ne sesimle ne de görünüşümle rahatsız olduğumu belirten bir davranışta bulunmuştum. Zoë kısa sürede gözlüklerimle ilgilenmeyi kesmiş, bir daha da onlara dokunmamıştı. Kuşkusuz, eğer sert bir sesle yapmamasını söylemiş olsaydım —hatta daha da kötüsü ufacık eline vursaydım— gözlüklerime duyduğu ilgi, karşımda duyduğu korku ve başkaldırma isteğiyle karışarak sürüp gidecekti.

Eşim onun kırılabilecek süs eşyalarıyla oynamasına izin veriyordu. Çocuk bunları dikkatle eline alıyor; pek ender kırıyordu. Gereken herşeyi kendisi bulguluyordu. Özdüzenlemenin de sınırı vardır elbet. Altı aylık bir bebeğin, sigarayla kendini yakabileceğini bulgulamasına izin veremeyiz. O durumda korkuyla bağırmak yanlıştır; yapılacak en doğru şey fazla gürültü patırtı etmeden tehlikeyi uzaklaştırmaktır.

Bir çocuk, zihinsel açıdan özürlü değilse, kısa sürede kendisini neyin ilgilendirdiğini bulgular. Kaygı dolu çığlıklar, öfkeli seslerden

uzakta, her türden gereçle oynayıp ilgilenirken inanılmaz ölçüde duyarlı davranır. Gaz sobasının başında dikilip çevresine huzursuzluk saçan, kendinden geçercesine yaptıklarını merak eden kadın, çocuklarının etkinliklerine güven duymayan bir anadır. "Git bak, bakalım bebek ne yapıyor, söyle de yapmasın" bugün bile birçok evde duyulan bir tümcedir.

Bana, yemek pişirirken ortalığı dağıtıp kirleten çocuklarıyla başa çıkmak için ne yapması gerektiğini soran bir anaya, onları böyle yapanın büyük olasılıkla kendisi olduğunu söyleyerek yanıt verebilirim.

Birkaç kitabımı okuyan bir çift, çocuklarını yetiştirirken verdikleri zararı düşündükçe büyük suçluluk duygusuna kapılmış, acı çekmeye başlamıştı. Bir aile toplantısı düzenlemiş ve "sizleri tepeden tırnağa yanlış yetiştirmişiz. Bundan böyle istediğiniz her şeyi yapabilirsiniz" demişlerdi. Kırılıp dökülene ne tutmuştu unuttum, ama çiftin hemen ikinci bir toplantı düzenleyip çocuklara ilk sözlerinden döndüklerini açıkladıklarını anımsıyorum.

Çocuk özgürlüğüne karşı ortaya her zaman şu kanıt atılır: *Yaşam zordur, çocuklarımızı ileride yaşama ayak uyduracakları biçimde yetiştirmek zorundayız. Bu nedenle onları sıkıdüzene sokmalıyız. Eğer istedikleri her şeyi yapmalarına izin verirsek, bir işverenin yönetiminde nasıl çalışırlar? Sıkıdüzen nedir bilenlerle nasıl yarışırlar? Kendilerini sıkıdüzene nasıl sokarlar?*

Çocuklara özgürlük verilmesine karşı çıkan ve bunu yukarıdaki kanıtlarla savunan insanlar, temelsiz ve doğrulanmamış bir varsayımla —çocukların zorlanmadan büyüyüp gelişemeyeceklerini öne süren varsayımla— yola çıktıklarını kavrayamamaktadır. Ama Summerhill'in otuz dokuz yıllık deneyimi bu varsayımı çürütmektedir. Yüz örnek içinden Mervyn'inkini ele alın. Mervyn yedi ile on yedi yaşları arasında on yıl Summerhill'de öğrencilik yapmıştı. Çocuk bu on yıl boyunca bir tek derse bile girmemişti. On yedi yaşındayken neredeyse hiç okuyamıyordu. Ama Mervyn okuldan ayrılıp aygıt yapımcısı olmaya karar verince, kendi kendine okumayı öğrenmiş, gereken uygulayım bilgilerini de gene kendi kendine çalışarak edinmişti. Salt kendi çabasıyla çıraklığa hazır duruma gelmişti. Bugün bu delikanlı okuyup yazabilmekte; iyi bir yıllık gelirle çalışmakta ve topluluğuna başkanlık

etmektedir. Özdenetime gelince, Mervyn evinin büyük bir bölümünü kendi elleriyle yapmıştır; şimdi iyi bir aile yaşamı sürmekte ve üç oğlunu günlük emeğiyle geçindirmektedir.

Summerhill'de her yıl, o zamana kadar çok az ders çalışan kızlarla oğlanlar üniversiteye girmeye karar verir; böylece kendi istekleriyle üniversite giriş sınavlarına hazırlanmak için uzun ve yorucu bir çalışma dönemine başlarlar. Bunu neden yaparlar?

Çocuklukta içimize yerleştirilmeyen iyi alışkanlıkların, ilerideki yaşamımızda edinilip geliştirilemeyeceğini öne süren herkesin inandığı ortak varsayım, yetiştirilmemizde etkili olan ve salt karşı çıkılmadığı için sorgulanmaksızın kabul edilen bir varsayımdır. Ben bu öncülü kabul etmiyorum.

Özgürlük çocuğa gereklidir; çünkü ancak özgürlük içinde doğal — yani iyi— biçimde büyüyebilir. Hazırlık okullarıyla manastırlardan gelen yeni öğrencilerimizde bu köleliğin sonuçlarını görebiliyorum. Bu çocukların hepsi içtenlikten uzak, göstermelik bir incelik, düzmece davranışlar içindedir.

Özgürlüğe tepkileri çabuk ve yorucudur. İlk bir-iki hafta boyunca öğretmenlerin geçmesi için kapıları açarlar, bana "efendim" derler ve özenle yıkanırlar. Bana gözlerinde, aslında korku olduğu açıkça okunabilen, "saygılı" bir bakışla bakarlar. Birkaç haftalık özgürlükten sonra asıl kişilikleri ortaya çıkar. Arsızlaşırlar, kabalaşırlar, kir pas içinde dolaşmaya başlarlar. Eskiden kendilerine yasaklanan her şeyi yaparlar: söverler, sigara içerler, şunu-bunu kırarlar. Bütün bunları yaparken de gözleriyle seslerinde, yalancılık kokan ince bir anlatım vardır.

Bu düzmece incelikten kurtulmaları en az altı aylarını alır. Ondan sonra, yetke gözüyle baktıkları her şeye saygılarını yitirirler. Yaklaşık altı ay içinde, düşündüklerini bocalayıp nefret etmeden söyleyebilen doğal ve sağlıklı çocuklar olurlar. Çocuk özgür ortama yeterince erken gelirse, ikiyüzlülük edip düzmece davranışlar sergileme evresinden geçmek zorunda kalmaz. Summerhill'in en çarpıcı yanı, öğrenciler arasındaki somut içtenliktir.

Yaşamda ve yaşama karşı içten olma işi son derece önemlidir. İçten ve dürüst olursanız geri kalan her şey kişiliğinize eklenir. İçtenliğin değerini herkes uygularken anlar, diyelim. Siyasetçilerimizden,

yargıçlarımızdan, savcılarımızdan, öğretmenlerimizden ve hekimlerimizden içtenlik bekleriz (böyledir insan iyimserliği). Ama çocuklarımızı öyle bir yetiştiririz ki içten ve dürüst olma yürekliliğini gösteremezler.

Summerhill'deki en önemli bulgularımızdan biri, çocukların genellikle içten varlıklar olarak doğdukları gerçeğidir. Çocuklarımızın nasıl olduklarını bulgulayabilmemiz için onları tek başlarına bırakmaya başlamalıyız. Çocuklarla ilgilenmenin tek yolu budur. Geleceğin öncü okulu, çocuğun bilgisine ve daha da önemlisi mutluluğuna katkıda bulunmak istiyorsa, bu yolu seçmelidir.

Yaşamın amacı mutluluktur. Yaşamın kötülüğü mutluluğu kısıtlayan ya da yok eden her şeydir. Mutluluk her zaman iyilik demektir; öbür uçtaki mutsuzluksa, Yahudilere eziyet etme, azınlıkları ezme, ya da savaş anlamına gelir.

İçtenlikle dürüstlüğün alışılmadık durumlar yarattığını da kabul ediyorum. Örneğin geçenlerde üç yaşında bir kız sakallı bir konuğumuza bakıp "yüzünü hiç beğenmedim" demişti. Konuğumuzsa tam gerektiği gibi davranmış, "ben seninkini beğendim" demiş, bunun üzerine Mary de gülümsemişti.

Hayır, artık çocukların özgürlüğünü savunmak üzere tartışmayacağım. Özgür bir çocukla geçirilen bir saat, bir kitap dolusu kanıttan daha inandırıcıdır. Görmek, inanmaktır.

Çocuğa özgürlük vermek hiç de kolay değildir. Bu, ona dini, siyaseti ya da sınıf bilincini öğretmeye hayır demek anlamına gelir. Babasının siyasal bir kümeye öfkelenip kükrediğini, anasının hizmetçiye kızıp bağırdığını duyan bir çocuk gerçek anlamda özgür olamaz. Çocuklarımıza, yaşam karşısında kendi tutumumuzu benimsetmemiz hemen hemen olanaksızdır. Bir kasabın oğlundan et yememeyi öğütlemesi beklenemez — baba yetkesinin verdiği korku onu karşı koymaya zorlamazsa elbet.

Toplum yapısı özgürlüğe düşmandır. Toplum —yani yığınlar— yeni düşünceler karşısında tutucu ve nefret doludur.

Moda, yığınların özgürlük karşısında duyduğu nefreti simgelemektedir. Yığınlar tekdüze benzerlikten yanadır. Kasabada bana kafadan çatlak gözüyle bakılır, çünkü sandalet giyerim; köyümdeyse abartılı

bir şapka giyersem çatlak sayılırım. *Doğru olandan* ayrılma yüreklili-ğini ancak birkaç kişi gösterebilir.

İngiltere'de yasa —yığınların koyduğu yasa— geceleri belirli bir saatten sonra sigara almayı yasaklar. Bu yasayı onaylayan bir tek kişi bile düşünemiyorum. Ve biz bireyler, yığınların aptalca kurallarını serinkanlılıkla kabulleniriz.

Cana kıyan birini asma ya da bir suçluyu yaşayan ölüler arasına, yani tutukevi dediğimiz yere yollama sorumluluğunu ancak birkaç birey umursayıp üstlenmektedir. Yığınlar bu tür barbarlıkları ölüm cezası ya da bizim tutukevi dizgemiz olarak düşünür, çünkü yığınların bilinci yoktur. Yığınlar düşünemez, yalnız duyumsar. Yığınlar için suçlu, bir tehlikedir; en kolay korunma, tehlikeyi öldürüp yok etmek ya da bir yere kapatmaktır. Eskimiş ceza yasamız temelde korku üzerine kuruludur; baskıcı eğitim dizgemiz de gene korkuyu — genç kuşakların uyandırdığı korkuyu temel alır.

Sir Martin Conway *The Crowd in Peace and War* (Savaşta ve Barışta Yığınlar) adlı hoş kitabında yığınların yaşlı insanlardan hoşlandığını belirtmektedir. Yığınlar savaşta yaşlı generalleri seçer; barışta yaşlı hekimleri yeğler. Yığınlar yaşlılara dört elle sarılır, çünkü gençlerden korkar.

Yığınların kendini koruma içgüdüsü, genç kuşakları bir tehlike —yetişmekte olan yeni ve kendisine karşıt bir yığın— sayar; bu belki eski yığınları yok edecek bir yığındır. En küçük yığında —ailede— gençlere özgürlük işte bu nedenle verilmez. Yetişkinler eski değerlere —eski coşkusal değerlere— saplanıp kalmıştır. Babanın yirmi yaşındaki kızına sigara içmeyi yasaklamasının akla sığar hiçbir temeli yoktur. Yasaklar coşkusal kaynaklardan, tutucu kaynaklardan çıkar. Yasakların ardında, *Bakalım bundan sonra ne yapacak?* korkusu yatar. Yığınlar ahlâk bekçisidir. Yetişkinler, gençlere özgürlük vermekten korkarlar çünkü gençlerin, bir zamanlar kendi yapmak istediklerini gerçekten yapacağından korkarlar. Çocuklara durmadan yetişkin kavramlarıyla değerlerinin benimsetilmeye çalışılması, onlara karşı işlenmiş en büyük günahtır.

Özgür bırakmak, çocuğun kendi yaşamını yaşamasına izin vermektir. Bu biçimde dile getirildiğinde son derece yalın görünür. Ancak, yıkıma yol açan öğretme, biçimlendirme, söylev çekme ve zorlama alış-

kanlığımız, sahici özgürlüğün ne denli yalın olduğunu kavramamızı engeller.

Çocuğun özgürlüğe tepkisi nedir? Akıllı çocuklar ile pek de akıllı olmayan çocuklar şimdiye kadar sahip olmadıkları —tanımlanması neredeyse olanaksız— bir şey kazanır. Bunun ilk bakışta dikkati çeken başlıca belirtisi içtenlik ve iyilikseverliğin artışı, saldırganlığınsa azalışıdır. Çocuklar korku içinde ve sıkıdüzen altında tutulmadıklarında, saldırgan da olmazlar. Summerhill'de geçirdiğim otuz sekiz yıl boyunca, sonunda burunların kanadığı bir tek dövüş gördüm. Okulumuzda her zaman kabadayılık eden küçük bir zorba vardır — okulda verilen özgürlük kötü bir evin etkisini silmeye yetmez. Yaşamın ilk aylarında ya da yıllarında edinilen özyapı, özgürlükle biraz daha ılımlı duruma getirilebilir, ama hiçbir zaman bütünüyle değiştirilemez. Özgürlüğün başdüşmanı korkudur. Çocuklarımıza cinselliği anlatırsak terbiyesiz olmazlar mı? Oyunları sıkıdenetimden geçirmezsek, insanlar töretanımaz olmaz mı?

Gençlerin bozulacağından korkan yetişkinlerin asıl kendileri bozulup kokuşmuştur — herkesin iki parçalı mayo giymesi gerektiğini söyleyen çirkin düşünceli insanlar gibi. Bir insan herhangi bir şey karşısında şaşkına dönüp tiksinti duyuyorsa, bu onun en çok ilgilendiği şeydir. Aşırı erdemli kişi, çıplak ruhuyla yüzleşmeyi göze alamayan bir töretanımazdan başka bir şey değildir.

Özgürlük, bilisizliği alt etmektir. Özgür insanlar oyunları ya da giysileri sıkıdenetimden geçirme gereksinimi duymaz. Çünkü özgür insanlar şaşırtıcı şeylere ilgi duymaz; ilgi duymadığı için de şaşırmaz. Summerhill öğrencilerini şaşırtmak zordur —bu günaha alışık oldukları için değil— sarsıcı şeylerle ilgili meraklarını giderdikleri ve artık bunları konuşma ya da şaka konusu etmeye değmez buldukları içindir.

İnsanlar bana hep "İyi ama şu sizin özgür çocuklarınız, yaşamın ağır ve sıkıcı işlerine nasıl ayak uyduracak?" diye sorar. Bu özgür çocukların, yaşamın ağır ve bunaltıcı işlerini ortadan kaldıracak birer öncü olacaklarını umuyorum.

Çocukların bencil olmalarına, yani çocuklukları boyunca —baskı altında eğilmeden— kendi çocukça meraklarının ardından gitmelerine

izin vermeliyiz. Çocuğun bireysel çıkarları toplumsal çıkarlarıyla çatıştığında, bireysel çıkarlarının öne geçmesine izin verilmelidir. Summerhill düşüncesi bütünüyle özgür bırakma üzerine kuruludur: bu da çocuğun doğal meraklarını sonuna kadar yaşayıp gidermesine izin vermek demektir.

Bir okul, çocuğun yaşamını oyuna dönüştürmelidir. Çocuk gül bahçesinde yaşatılmalıdır demek istemiyorum. Onun yaşamını gereğinden çok kolaylaştırmak, özyapısına zarar verir. Ama zaten yaşam karşısına öylesine güçlükler çıkarır ki, bizim çıkaracağımız yapay güçlükler gereksizdir.

Bir şeyi yetkeyle benimsetmenin yanlış olduğuna inanıyorum. Çocuk bir işin yapılması gerektiği kanısına —kendi kanısına— varana kadar hiçbir şey yapılmamalıdır. İnsanlığın başbelası, ister Papa'dan, ister devletten, öğretmenden, ana babadan gelsin, dış zorlamalardır. Bu, *bütünüyle* zorbalıktır.

İnsanların çoğu bir tanrı gereksinimi duyar; evler iki cinsten teneke tanrılarla, mutlak doğruyu ve geleneksel davranışları koşulsuz isteyen tanrılarla yönetilirken, başka türlüsü beklenebilir mi? Özgürlük, başkalarının özgürlüğüne zarar vermediğin sürece, istediğini yapmak demektir. Elde edilen sonuç özdenetimdir.

Ulus olarak eğitim siyasetimizde, yaşatmaya hayır diyoruz. İnsanları korkutarak buna inandırıyoruz. Ama bir çocuğu taş atmamaya zorlamakla, Latince öğrenmeye zorlamak arasında büyük bir ayrım vardır. Taş atması başkalarını da ilgilendirir. Toplumun, toplumdışı davranan bir çocuğu engellemeye hakkı vardır, çünkü başkalarının hakkına zarar vermektedir; ama çocuğu Latince öğrenmeye zorlayamaz — çünkü Latince öğrenmek bireyi ilgilendiren bir konudur. Çocuğu öğrenmeye zorlamak, meclis yasasıyla insanları bir dini benimsemeye zorlamakla aynı şeydir. Aynı ölçüde saçma ve budalacadır.

Ben Latinceyi küçükken öğrendim — daha doğrusu öğrenmem için kitaplar verildi. Oysa çocukken bu konuda hiçbir şey öğrenemedim, çünkü aklım başka yerlerdeydi. Yirmi bir yaşına geldiğimde, Latince bilmeden üniversiteye giremeyeceğimi anladım. Bir yıldan daha az bir sürede giriş sınavında başarılı olacak kadar Latince öğreniverdim. Kendi çıkarım bana Latinceyi öğretmişti.

Her çocuğun kirlenip kirlenmemesine metelik verilmeyen giysiler giyme hakkı vardır. Her çocuğun konuşma hakkı vardır. Ergenlik yaşındaki çocukların, anaokulundayken yasaklanan *Allah'ın belası* ve *cehennem ol* gibi sözleri rahatça söylediklerini yıllardır duyarım.

Şaşırtıcı olan, cinsellik korkusu ve nefretiyle yetiştirilen milyonlarca insan bulunmasına karşın, dünyanın şimdikinden daha sinirceli olmayışıdır. Bence bu, insanlığın doğuştan getirdiği güçten, zorla benimsetilen kötülükleri sonunda yenen güçtendir. Cinsel ya da başka konularda özgürlüğe doğru yavaş yavaş yol alan bir tırmanış var. Benim çocukluğumda, kadınlar çorap ve uzun giysilerle yüzerdi. Bugün bacaklarını ve bedenlerini gösterebiliyorlar. Çocuklar her kuşakta biraz daha çok özgürlük kazanıyor. Bugün parmağını emmesini önlemek için çocuğun eline acı biber süren ancak birkaç çılgın kalmıştır. Gene bugün ancak birkaç ülkede çocuklar okulda dayak yemektedir.

Özgürlük yavaş sonuç verir; çocuğun bunun ne anlama geldiğini anlaması birkaç yıl sürer. Tez sonuç almayı bekleyenler umarsız iyimserlerdir. Özgürlük en iyi sonuçlarını akıllı çocuklarda verir. Özgürlük her şeyden önce coşkuları etkilediği için, —akıllı ya da akılsız— bütün çocukların özgürlüğe aynı biçimde tepki gösterdiğini söyleyebilmek isterdim. Ne yazık ki söyleyemiyorum.

Bu ayrım ders konusunda kolayca görülebilir. Bütün özgür çocuklar yıllarca, zamanlarının çoğunu oyunla geçirebilir; ama akıllı olanlar zamanı geldiğinde, devlet sınavları kapsamına giren dersleri iyice öğrenmek üzere oturup ders çalışmaya başlar. Sıkıdüzen altındaki çocukların sekiz yılda öğrendiklerini, bu çocuklar iki yılı biraz aşan bir sürede öğrenirler.

Yürürlükteki düşüncelere sıkı sıkıya bağlı bir öğretmen, ancak adayın burnu sıkıdüzenle sürtülürse bu sınavları verebileceğine inanır. Parlak öğrencilerimizden aldığımız sonuçlar, bunun yanlışlığını göstermektedir. Özgür ortamda kendini bütün gücüyle yoğun bir çalışmaya verebilenler yalnız parlak ve akıllı çocuklardır; bu da dikkati dağıtan birçok şeyin yer aldığı bir toplulukta başarılması en güç işlerden biridir.

Disiplin konusunda, görece daha zayıf öğrencilerin de sınavlarda başarılı olduğunu biliyorum, ama sonraki yaşamlarında bu çocukların başına neler geleceğini merak ediyorum. Bütün okullar özgür, bütün

dersler isteğe bağlı olsa, çocukların kendi düzeylerini saptayacağına inanıyorum.

Yemek pişirmekle uğraşan titiz bir ananın —bebeği emekleyip ortalığı dağıtırken— öfkeyle "şu özdüzenleme denen şey de neymiş yani? Bakıcı tutabilen varlıklı kadınlara hava hoş; ama benim gibiler için bütün bunlar karma karışık boş sözler" dediğini duyabiliyorum.

Bir başkasıyla "uygulamak isterdim, ama nasıl başlayacağım? Bu konuda hangi kitapları okumam gerek?" diye bağırabilir.

Yanıtım, bu konuda hiçbir kitap, hiçbir bilici, hiçbir uzmanın olmadığıdır. Bütün sahip olduğumuz, kişiliğe ve çocuk denilen canlıya inanan; bu kişiliğin çarpıtılmasına, yanlış ve zararlı etkilerle bedenin katılaşmasına yol açacak hiçbir şey yapmamaya kararlı küçük bir anababa, hekim ve öğretmen azınlığıdır. Biz hepimiz, insanlıkla ilgili doğrunun ardına düşmüş sıkıyönetim karşıtı kişileriz. Verebileceğimiz tek şey, özgürlük içinde büyütülen küçük çocuklarımız üzerinde yaptığımız gözlemlerin öyküsüdür.

SEVGİ VE ONAY

ÇOCUKLARIN mutluluğuyla iyiliği, onlara vereceğimiz sevgi ve onayın ölçüsüne bağlıdır. Hep çocuğun yanında yer almalıyız. Çocuğun yanında olmak, çocuğa sevgi göstermek demektir, ama bu el koyucu sevgi, duygusal sevgi olmamalıdır; davranışlarınız onu sevip onayladığınızı göstermelidir.

Bu yapılabilecek bir şeydir. Çocuklarından yana çıkan, karşılığında hiçbir şey beklemeyen, dolayısıyla çok şey kazanan çok sayıda anababa tanıyorum. Bu kişiler çocuklarının küçük yetişkinler olmadıklarını kavramıştır.

On yaşındaki oğulları Eve: "Sevgili Anneciğim, lütfen bana on şilin yolla. umarım iyisinizdir. Babama sevgiler" diye mektup yazdığında, bu ana babalar on yaşında bir çocuğun, eğer içtense ve düşündüklerini söylemekten çekinmiyorsa nasıl mektup yazacağını bildikleri için, yazdıklarını gülümseyerek okurlar. Kusurlu ana babalarsa böyle bir mektup alınca şunları düşünür: *Bencil küçük canavar, hep birşeyler ister.*

Okulumdaki doğru davranışlı ana babalar çocuklarının gösterdiği ilerlemeleri sormaz; bunu kendi gözleriyle görürler. Yanlış davrananlarsa, sabırsızlıklarını gösteren sorular sorarlar: *Okumayı hâlâ sökemedi mi? Ne zaman derlitoplu olacak? Artık derslere girmeye başlar mı dersiniz?*

Bu çocuklara güven duyma sorunudur. Bazıları duyar; ama çoğu duymaz. Eğer böyle bir güven duymuyorsanız, çocuklarınız bunu hemen anlar. Sevginizin yeterince derin olmadığını ya da onlara daha fazla güvenmeniz gerektiğini düşünürler. Çocuklarınızı onayladığınız zaman onlarla aklınıza gelen her konuyu konuşabilirsiniz çünkü onay bütün ket vurmaları yok eder.

Şöyle bir soru ortaya atılabilir: İnsan kendini onaylamıyorsa, çocuğunu nasıl onaylayabilir? Yeterince tanımıyorsanız, kendinizi onaylayamazsınız. Başka bir deyişle, kendinizin ve güdülerinizin ne kadar bilincindeyseniz, kendinizi onaylama olasılığınız da o kadar artar.

Dolayısıyla kişinin kendisi ve çocuk doğası konusunda daha çok bilgi edinmesinin, ana babaların çocuklarını sinirceden uzak tutmalarına yardım edeceği konusunda içten bir umut taşıdığımı söyleyebilirim. Ana babaların zaman aşımına uğramış inançları, eski püskü görgü kurallarıyla eskipüskü töreleri zorla benimsetmeye çalışarak çocukların yaşamı zehir ettiklerini durmadan yineliyorum. Bu kişiler çocuklarını geçmişe kurban etmektedir. Bu söylediklerim özellikle, eskiden kendilerine yapıldığı gibi yetkeci bir dini çocuklarına zorla kabul ettiren ana babalar için geçerlidir.

Dünyada yapılması en zor işin, önemli olduğunu düşündüğümüz şeylerden vazgeçmek olduğunu çok iyi biliyorum, ama ancak bütün bunlardan vazgeçerek yaşama, ilerlemeye ve mutluluğa kavuşabiliriz. Ana babalar vazgeçmek zorundadır. Yetke ve eleştiri kılığına girmiş nefreti bir yana atmak zorundadırlar. Korkunun sonucu olan hoşgörüsüzlükten vazgeçmelidirler. Eski geleneklerden ve yığın kararlarından vazgeçmek zorundadırlar.

Daha yalın söylersek, ana babalar birey olmak zorundadır. Nerede durduklarını bilmek zorundadırlar. Bu kolay değildir. Çünkü insan salt kendisi olamaz. Karşılaştığı bütün insanların bileşimidir ve onların de-

ğerlerini içinde saklar. Ana babalar kendi ana babalarının yetkesini benimsetmeye çalışır, çünkü her erkek kendi babasını, her kadın kendi anasını içinde taşır. Nefreti ve nefretin yanında sorunlu çocukları yaratan işte bu katı yetkenin zorla benimsetilmesidir. Bu, çocuğa onay vermenin tam tersidir.

Birçok kız bana "anamın hoşuna gidecek hiçbir şey yapamıyorum. O her şeyi benden daha iyi yapıyor; dikiş dikip örgü örerken bir yanlışlık yapsam öfkelenip kızıyor" der.

Çocuklar öğretime, sevgi ve anlayış kadar gereksinim duymaz. Doğal olarak iyi olabilmek için onay ve özgürlüğe gereksinim duyarlar. İyi olmaları için çocuklarına özgürlük tanıma gücüne sahip ana babalar, gerçekten sağlam ve sevgi dolu kişilerdir.

Dünya, gereksiz kınama ve kusur bulmalar yüzünden acı çekmektedir; bu, dünyanın nefretten çok çektiğini söylemenin daha kolay ve hoş yoludur. Çocuğu bir sorun durumuna getiren, ana babanın nefretidir; bu tıpkı toplum nefretinin sorun suçlu yaratmasına benzer. Kurtuluş sevgidedir, ama bunu güçleştiren, hiç kimsenin kendini sevgi göstermeye *zorunlu* duyumsamamasıdır.

Sorunlu çocuğun ana babası oturup düşünmeli ve kendine şu soruları sormalıdır: *Çocuğumu gerçek anlamda onaylıyor muyum? Ona güveniyor muyum? Anlayış gösteriyor muyum?* Akıl yürütmüyorum. Sorunlu çocuğun okuluma gelince, mutlu ve olağan bir çocuğa dönüştüğünü biliyorum. İyileştirme sürecinde, yapılması gereken en önemli şeyin, onay, güven ve anlayış göstermek olduğunu biliyorum.

Onay sorunlu çocuklar kadar olağan çocuklara da gereklidir. Her ana babanın, her öğretmenin uyması gereken koşulsuz buyruk şudur: *Çocuğun yanında olacaksın.* Summerhill başarılı bir okuldur. Çünkü biz koşulsuz çocuğun yanındayız — ve çocuk da bunu bilinçdışı bilir.

Kanatsız melekler olduğumuzu söylemiyorum. Biz yetişkinlerin de titizlendiği zamanlar olur. Bir kapıyı boyarken Robert gelip ıslak boyanın üzerine çamur atarsa, ona yürekten söverim, ama uzun süredir bizimle birliktedir, sövgülerimin hiç önemi yoktur. Ama bir de Robert'ın nefret dolu bir okulda yetiştiğini; çamur fırlatmasının yetkeye kafa tutmak anlamına geldiğini varsayın; o zaman bu eylemine katılı-

rım, onun kurtuluşu kapıdan daha önemlidir. Yeniden toplumsal bir varlık olabilmek için nefretini sonuna kadar yaşarken yanında yer almak zorunda olduğumu bilirim. Bu hiç de kolay değildir. Köşeye çekilip bir çocuğun sevgili torna tezgâhıma zarar verişini izlediğim çok olmuştur. Karşı çıkarsam beni, araçlarına dokunursa döveceğini söyleyerek korkutan çatıkkaşlı babasıyla özdeşleştireceğini bilirim.

Alışılmışın dışında olan şey, ara sıra kızıp sövseniz de çocuğun yanında olabilmenizdir. Yanındaysanız, çocuk bunu anlar. Patatesler ya da çizilmiş araçlarla ilgili küçük bir anlaşmazlık temel ilişkiyi bozmaz. Bir çocuğa yetkenizi ve ahlâk kurallarını göstererek davranmazsanız, yanında yer aldığınızı bilir. Daha önceki yaşamında, yetkeyle ahlâk etkinliklerini kısıtlayan polisle özdeştir.

Sekiz yaşında bir kızın yanımdan geçerken "Neill sersem budalanın biridir" dediğini duyduğumda, sevgisini ters bir biçimde ilettiğini, aslında içinin erinç dolu olduğunu söylemek istediğini bilirim. Çocuklar sevilmek istedikleri kadar çok sevgi duymazlar. Yetişkinlerin onayı her çocuk için sevgi anlamına gelir; onaylanmamaksa nefret demektir. Çocukların Summerhill çalışanlarına karşısındaki tutumları, bana yönelik tutumlarıyla aynıdır. Çalışanların, her zaman kendi yanlarında olduğunu bilirler.

Özgür çocukların içtenliğinden daha önce söz etmiştim. Bu içtenlik onaylanmalarının sonucudur. Çocukların uymak zorunda oldukları yapay davranış ölçütleri, onları kısıtlayan yasaklar yoktur. Yalana dayalı bir yaşam sürdürmeleri gerekmez.

Yetkeye saygı göstermek zorunda kaldıkları okullardan gelmiş öğrenciler bana *Mister* diye seslenir. Ancak benim yetke olmadığımı bulgulayınca *Mister* sözcüğünü bırakıp Neill demeye başlarlar. Hiçbir zaman kişisel onayımın ardına düşmezler — istedikleri bütün okul topluluğunun onayıdır. Oysa İskoçya'da bir köy okulunda yöneticiyken, bütün çocuklar dersten sonra okulda kalıp sınıfı temizlememe, çalı çitleri budamama —içtenlikle değilse bile— seve seve yardım ederdi; onayımı kazanmak isterlerdi, çünkü efendi bendim.

Dikenleri temizlerken bana yardım eden çocukları gören kimi konuklar tersini düşünse de, Summerhill'de hiçbir çocuk onayımı kazan-

maya çalışmaz. Onları çalışmaya iten şeyin kişisel olarak benimle ilgisi yoktur. Genel toplantıda öğrenciler tarafından konmuş yasa, on iki yaşından büyük çocukların haftada iki saat bahçede çalışmasını zorunlu kılıyordu. Bu kural sonradan kaldırılmıştır.

Bununla birlikte, bütün toplumlarda doğal bir onaylanma arzusu vardır. Suçlu, toplumun büyük bölümünün onayını alma arzusunu yitirmiş kişidir, daha doğrusu, toplumun onayını alma arzusunu tersine, yani topluma uymama arzusuna dönüştürmeye zorlanmış kişidir. Suçlu her zaman 1 numaralı bencildir: *Çabucak zengin olmalıyım, toplumun canı cehenneme.* Cezaevi, yalnız suçlunun bencilliğine sınır çeker. Cezaevi dönemi suçluyu salt kendini ve onu cezalandıran korkunç toplumu düşünen bir arpacı kumrusuna çevirir. Ceza ve cezaevi kararları suçluyu düzeltmez, çünkü suçluya göre bunlar toplumun duyduğu nefretin kanıtlarından başka bir şey değildir. Toplum, başkalarının onayını kazanmak için toplumsal olma fırsatını suçlunun elinden alır. Bu çılgın, insanlıkdışı cezaevi dizgesi bir ayıptır, çünkü tutuklunun tinsel değerlerini düzeltmekten uzaktır.

Dolayısıyla bütün düzeltimci okullarda en gerekli şeyin öncelikle, çocuklara toplum onayı fırsatının verilmesi olduğunu söyleyebilirim. Çocuklar denetmenleri görünce selam durmak, asker gibi sıraya dizilmek, yönetici oraya girdiğinde ayağa fırlamak zorunda kaldığı sürece, gerçek özgürlükten dolayısıyla toplum onayı fırsatından söz edilemez. Homer Lane, *Küçük İngiliz Uluslar Topluluğu*'na gelen her yeni çocuğun, genellikle yoksulluk içinde yaşadığı sokaklarda kullandığı uygulayımlardan yararlanarak, arkadaşlarından onay almaya çalıştığını bulgulamıştı, bu çocuklar yaptıkları kötü işlerle, dükkânlardan birşeyler aşırırkenki kurnazlıklarıyla, polisleri atlatmada gösterdikleri gözüpeklikle övünüyorlarmış. Yeni gelen, böyle bir toplum onayı arama biçimini aşmış gençlere kurum sattığını anlayınca bozulup şaşırıyor, bu kez arkadaşlarını küçümseyip süt kuzusu diyerek başından savıyormuş. Sonra yavaş yavaş doğal onaylanma sevgisi ağır basıyor, girdiği yeni çevrede yaşayan insanların onayını almaya çalışıyormuş. Lane'in bireysel çözümleme yapmasına gerek kalmadan yeni arkadaşlarına uyum sağlıyormuş. Böylece birkaç ay içinde toplumsal bir varlığa dönüşüyormuş.

Biraz da her akşam evine 5:20 treniyle gelen sıradan, iyi yürekli, başkalarının duygularına katılan bir kocaya seslenmek istiyorum.

Sizi çok iyi tanıyorum John Brown. Çocuklarınızı sevmek, karşılığında sevilmek istediğinizi biliyorum. Beş yaşındaki oğlunuz sabahın ikisinde ortada belli bir neden yokken çığlık çığlığa ağlarken ona pek sevgi duymadığınızı biliyorum. İnanın, niçin ağladığını hemen anlayamasanız da, çocuğunuzun ağlaması için bir neden vardır. Öfkelenseniz bile bunu ona göstermeyin. Erkeğin sesi bebeğe kadınınkinden daha ürkütücü gelir; ayrıca yanlış zamanda öfkeyle yükselen bir sesin bebeğin içine yaşam boyu sürecek hangi korkuları saldığını asla bilemezsiniz.

Ana babalar için hazırlanmış öğretici kitapçıklar "bebekle yatmayın" der. Unutun gitsin. Bebeği elinizden geldiği kadar çok okşayıp kucaklayın.

Çocuklarınızı gösteriş aracı olarak kullanmayın. Överken de yererken de dikkatli olun. Çocuk yanınızdayken ondan coşkuyla söz etmek kötüdür. *Ah evet, Mary çok iyi gidiyor. Geçen hafta sınıf birincisiydi. Akıllı kız.* Bu, çocuğunuzu hiç övmeyin demek değildir. Oğlunuza *yaptığın uçurtma çok hoş olmuş,* demeniz iyi bir şeydir, ama konuklarınızı etkilemek için övmeniz yanlıştır. Havada hayranlık kokusu sezen kaz yavrucukları boyunlarını kuğu gibi uzatıverirler. Bu, çocuğun kendisini gerçekçi bir gözle görmesini önler. Çocuğunuzu gerçeklikten uzaklaşmaya, kendisi hakkında düşlemlere kapılmaya itmemelisiniz. Öte yandan çocuk başarısız olduğunda, bunu yüzüne vurmayın. Karnesi kırıklarla dolu bile olsa, hiçbir şey söylemeyin. Billy bir kavgada dayak yiyip ağlayarak eve geldiğinde sakın ona süt kuzusu demeyin.

Eğer söze *Ben senin yaşındayken...* diye başlıyorsanız, korkunç bir yanlışlık yapıyorsunuz demektir. Uzun sözün kısası, çocuğunuzu olduğu gibi onaylamalı, onu aklınızdan geçirdiğiniz gibi biri yapmaya çalışmaktan kaçınmalısınız.

Evde, eğitimde ve yaşamda benimsediğim ilke şudur: *Ne olursunuz, bırakın insanlar kendi yaşamlarını yaşasın.* Bu, bütün durumlara uyan bir tutumdur.

Bu tutum hoşgörüyü besleyip büyütebilecek tek tutumdur. Daha önce bu *hoşgörü* sözcüğünü düşünememiş olmam ne tuhaf. Özgür bir okul için en doğru sözcük bu oysa. *Onlara* hoşgörü göstererek, çocukları hoşgörülü davranmaya hazırlıyoruz.

KORKU

YAŞAMIMIN büyük bölümünü, insanlar tarafından korkutulup yaralanan çocukların yaralarını sarmaya çalışarak geçirdim. Korku, bir çocuğun yaşamında karşılaşabileceği en kötü şeydir. Korku —büyük korkusu, ceza korkusu, onaylanmama korkusu, Tanrı korkusu— bütünüyle silinip yok edilmelidir. Korku dolu bir ortamdan yalnız nefret çıkar.

Birçok şeyden —yoksulluktan, alay konusu olmaktan, hayaletlerden hırsızlardan, kazalardan, kamuoyundan, hastalıklardan, ölümden— korkarız. Bir insanın yaşamı, korkularının öyküsüdür. Milyonlarca yetişkin karanlıkta dolaşmaktan korkar. Polis kapıyı çaldığınca binlerce kişi belli belirsiz bir huzursuzluk duyar. Yolculuk edenlerin çoğu, geminin batacağını, uçağın düşeceğini düşünür. Demiryoluyla gezenler, trende orta vagonları seçer. "Önce Güvenlik" sözü, insanların önde gelen tasasını anlatır.

İnsanlık tarihinde, insanın öldürülme korkusuyla kaçıp saklandığı bir dönem yaşanmış olmalıdır. Bugünse, yaşam öylesine güvenlidir ki kendini korumaya yönelik korkuya gerek kalmamıştır. Ama bugün insanlık, taş döneminde yaşayan atalarından daha çok korkmaktadır. İlk insanlar, yalnız iri gövdeli canavarlardan korkardı, bugünse yığınla canavarımız —trenlerimiz, gemilerimiz, uçaklarımız, hırsızlarımız, otomobillerimiz, en çok da ayrımına varılma korkumuz— var. Bizim için korku hâlâ gerekli. Karşıdan karşıya geçerken dikkatli oluşumu, korkuya borçluyum.

Doğada korkunun amacı, soyun korunmasıdır. Tavşanlarla atlar, onları tehlikeden kaçmaya zorlayan korku yüzünden yok olup gitmemiştir. Korku yabanıl yaşamın yasalarında çok önemli bir etmendir.

Korku her zaman bencildir: kendi canımız ya da sevdiklerimiz için korkarız. Ama çoğunlukla kendi canımızı düşünüp korkarız. Küçük çocukken, hava kararınca süt almak için çiftliğe yürümekten korkardım. Ama kız kardeşimle giderken, onun yolda öldürülmesinden hiç korkmazdım. Korku bencil olmak zorundadır, çünkü her korku aslında ölüm korkusudur.

Kahraman, korkusunu olumlu enerjiye dönüştürülebilen kişidir. Kahraman korkusunu dizginler. Korkak olma korkusu, bir asker için en yıpratıcı korkudur. Korkak, korkusunu olumlu eyleme dönüştüremez. Korkaklık, yiğitlikten çok daha evrenseldir.

Bizler, hepimiz korkağız. Bazılarımız korkusunu gizlemeyi becerebilir, bazılarımızsa kendini ele verir. Korkaklık her zaman görecedir. Bazı konularda yürekli, bazılarındaysa korkak davranabilirsiniz. Acemi er olarak ilk bomba atma dersimi anımsıyorum. Erlerden biri bombayı hendeğe atamamıştı. Bomba patlamış, birkaç kişi yere yıkılmıştı. Neyse ki ölen olmamıştı. Bomba atmaya o günlük ara vermiştik; ama ertesi gün yeniden bomba atış alanına gidilmişti. İlk bombamı aldığımda, elim titriyordu. Çavuşumuz küçümseyen bakışlarla korkağın biri olduğumu söylemişti. Bu nitelemeyi kabul etmiştim.

Kendisine Victoria Cross nişanı kazandıran birçok görevin üstesinden gelen bu çavuş, bedensel korku nedir bilmiyordu. Ama bana gizlice açılması pek uzun sürmemişti: "Neill senin yanında takıma ders vermekten nefret ediyorum. Korkudan donup kalıyorum." Şaşkınlıkla bunun nedenini sormuştum. "Senin yüksek lisans derecen var" demişti — "bense dilbilgisinin canına okuyorum."

Neden bir çocuğun yürekli, bir başkasınınsa ürkek doğduğunu ruhbilimsel bir incelemeyle söyleyemeyiz. Doğum öncesi koşullarının bununla büyük ilgisi olabilir. Eğer çocuk istenmeden doğuruluyorsa, ananın kendi kaygısını doğmamış çocuğa doğum sırasında aktardığı düşünülebilir. İstenmeyen çocuk çekingen yaratılışta, yaşamdan korkan, ana karnında kalmak isteyen bir özyapıyla dünyaya gelebilir.

Doğum öncesi etkileri ele alıp kavramaya gücümüz yetmez ama birçok çocuğun erken başlatılmış öğretimle korkaklaştırıldığına kuşku yoktur. Bu tür bir korkaklık önlenebilir.

Tanınmış bir ruhçözümcü bana genç bir erkek hastasının durumunu anlatmıştı. Hasta altı yaşındayken, yedi yaşında bir kızla cinsel merakını birazcık gidermeye çalışırken babası tarafından yakalanmıştı. Baba oğluna sert bir dayak cezası vermişti. Bu dayak çocukta yaşam boyu sürecek bir korkaklık yaratmıştı. Yaşamı boyunca kendini hep bu ilk deneyimini yinelemeye zorlanmış duyumsamıştı — bir biçimde dövülüp cezalandırılmak istiyordu. Bu nedenle hep yasak yemişe ilgi duyuyor, yani evli ya da nişanlı kadınlara vuruluyordu; hep kocanın ya da sevgilinin kendisini döveceğini düşünerek içinde büyük bir korku duyuyordu. Aynı korkuyu, her şeye aktarmıştı. Mutsuz, ürkek, hep aşağılık duygusu, hep bir tehlike beklentisi içinde yaşayan bir adam olmuştu. Ürkekliğini en küçük şeylerde bile ele veriyordu. Örneğin pırıl pırıl bir yaz günü yarım millik yürüyüşe bile çıksa yağmurluğuyla şemsiyesini alıyordu. Bir kez yaşama *hayır* demişti.

Çocuksu bir cinsel merak yüzünden çocuğu cezalandırmak, onu korkaklaştırmanın en sağlam yoludur. Bir başka yoluysa ateş püskürerek gözdağları yağdırmaktır.

Freud'çular *iğdiş edilme karmaşasından* çok söz eder. Elbette iğdiş edilme karmaşası diye bir şey vardır. Summerhill'de, erkeklik organına dokunursa, kesileceği söylenen minicik bir çocuğumuz vardı. Bunun kızlarla oğlanlarda ortak bir korku olduğunu gördüm. Bu çok kötü sonuçlar doğuran bir korkudur çünkü korkuyla dilek her zaman birbirinin içindedir. İğdiş edilme korkusu çoğu kez, iğdiş edilme dileğidir — çünkü iğdiş edilme kendini okşamanın cezasıdır, böylece iğdiş edilme günah işlemekten kurtulmayı sağlar.

Korkutulan çocuk için cinsellik her şey *demektir*! Evet, çocuk cinselliği korkularını asacak en önemli çengel olarak kullanır. Çünkü ona cinselliğin günah olduğu söylenmiştir. Gece yılgısına kapılan çocuk genellikle, cinsellikle ilgili düşüncelerinden korkan çocuktur. Şeytan gelip onu cehenneme götürebilir, çünkü o cezayı hak etmiş günahkar bir oğlan değil midir? Öcüler, hayaletler, cinler kılık değiştirmiş şeytandan başkası değildir. Korku, suçluluk duyan bilinçten kaynaklanır. Çocuğu suçluluk duygusuna iten şey ana babaların bilisizliğidir.

Çocuklarda görülen alışılmış korku biçimi, ana babalarının odasında uyumaktan kaynaklanır. Dört yaşında bir çocuk anlayamadığı birtakım sesler duyar ya da bazı şeyler görür. Baba, ananın canını yakan kötü adam olur. Çocuktaki sadizm, zamansız yanlış anlamaların ve korkuların sonucudur. Kendini babasıyla özdeşleştiren çocuk, ileride cinselliği çekilen acılarla birleştiren bir genç olup çıkar. Korku sonucu eşine, babasının anasına yaptığını düşündüğü şeyleri yapar.

Kaygıyla korkuyu birbirinden ayırmak isterim. Kaplandan korkmak doğal ve sağlıklıdır. Kötü bir sürücünün arabasına binmekten duyulan korku da doğal ve sağlıklıdır. İçimizde korku olmasa, hepimiz otobüslerin altında kalır eziliriz. Ama örümcek, fare ya da hayalet korkusu sağlıklı ve doğal değildir. Bu tür korku, kaygıdan başka bir şey değildir. Bu saplantılı korkudur. Saplantılı korkuyla herhangi bir konuda duyulan mantıksız ve abartılmış kaygıdır. Saplantılı korkuda yılgıyı kışkırtan nesne, zararsızdır. Burada nesne yalnızca bir simgedir, oysa neden olduğu kaygı yeterince gerçektir.

Avustralya'da örümcek korkusu akla sığar, çünkü buradaki örümcekler öldürücü olabilir. İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde örümcekten korkmanın akla sığar bir yanı yoktur, dolayısıyla burada bu saplantılı korkudur. Örümcek, kişinin yüreğinde duyduğu başka korkularının simgesidir. Dolayısıyla çocuğun hayalet korkusu, saplantılı korkudur. Hayaletler çocuğun korktuğu bir şeyi simgelemektedir. Tanrı korkusuyla eğitilmişse, hayalet ölümün simgesi olabilir. Ya da bu, evinde korkması ve günah diyerek bastırması öğretilen kendi cinsel tepkileri olabilir.

Bir seferinde, solucanlara karşı saplantılı korku duyan bir kız öğrenciyi görmek istemiştim. Ona bir solucan resmi çizmesini söylediğimde, kız erkeklik organı resmi yapmıştı. Sonra da bana okula giderken bir erin kendisine organını gösterdiğini anlatmıştı. Bunun onu çok korkuttuğunu söylüyordu. Bu korku yerini sonradan solucanlara bırakmıştı. Ama bu saplantılı korkunun gelişmesinden çok daha önce, kız saplantılı korkunun kökeniyle aşırı ölçüde —sinirceli bir biçimde— ilgilenmişti. Bu sinirceli ilgi cinsel konularda aldığı —ya da alamadığı— eğitimin sonucunda ortaya çıkmıştı. Cinselliğin, büyükleri tara-

fından bir gizem ve giz gibi ele alınışı, kızın bu konuya doğal olmayan bir ilgi duymasına yol açmıştı. Kuşkusuz kızın bir göstermeciyle hiç karşılaşmaması gerekirdi, ama daha iyi bir cinsel eğitim, onun bu kötü deneyimi sinirceli tepki duymadan, yani erkek cinsel organıyla ilgili süreğen bir kaygı geliştirmeden aşmasına olanak verebilirdi.

Saplantılı korkular çoğunlukla küçük çocuklarda ortaya çıkar. Sert bir babanın oğlu atlar, aslanlar ya da polislerle ilgili saplantılı korku geliştirebilir. Saplantılı korku bunlara ya da belirgin birtakım baba simgelerine ilişkin olabilir. Burada gene çocuğun yaşamına yetke korkusunun sokulması tehlikesini görürüz.

Korkunun, çocuğun yaşamı üzerindeki en güçlü etkisi, sonsuza kadar lanetlenme düşüncesidir.

Sokakta sık sık bir ananın "kes şunu Tommy! Bak polis geliyor!" dediğini duyarım. Böyle bir konuşmanın en önemsiz sonucu çocuğun, anasının bir yalancı olduğunu erkenden bulgulamasıdır. En kötü sonucuysa çocuğun kafasında polisin *Şeytan*'a dönüşmesidir. Polis, sizi alıp götüren ve karanlık bir yere kilitleyen kişidir. Çocuk korkusunu hep en kötü kusur ve günahlarıyla birleştirir. Dolayısıyla kendini okşayan çocuk taş atarken polise yakalandığında, son derece büyük bir yılgıya kapılır. Bu korku aslında cezalandıran tanrı ile cezalandıran Şeytan korkusudur.

Çoğu korku, geçmişte işlediğimizi düşündüğümüz suçlara bağlıdır. Düşlemlerimizde birçok insanı öldürmüşüzdür. İsteklerine engel olduğumda beş yaşında bir çocuğun düşlemlerinde beni öldürdüğüne inanıyorum.

Öğrencilerimin ellerinde su tabancası çevremi sarıp "Eller yukarı! Sen öldün!" diye bağırdığı, dolayısıyla yetke simgesini öldürüp korkularını giderdiği çok olmuştur. Bazı sabahlar, o günkü silahlı saldırılar üzerindeki etkisini sınamak amacıyla bile bile yetkemi gösterecek biçimde davranırım. Böyle günlerde her zamankinden daha çok öldürülürüm. İşin içine düşlemden sonra, korku girer — *Neill'in öldüğünü düşün! Ölmesini dilediğim için, ben suçluyum.*

Kız öğrencilerimizden biri, yüzerken öbür öğrencileri suya batırmaktan çok hoşlanıyordu. Bu kız sonradan suyla ilgili saplantılı korku

geliştirmişti. Çok iyi bir yüzücü olmasına karşın, boyunu geçen yerlere gitmez olmuştu. Düşlemlerinde kendini geçmeye çalışan öylesine çok kişiyi öldürmüştü ki, artık Tanrısal adaletin yerini bulacağından korkar olmuştu. *Düşündüklerimin cezası olarak, boğularak öleceğim.*

Küçük Albert, kıyıda durup babasını yüzerken izlediğinde, korkunç bir yılgıya kapılıyordu. Korkuyordu çünkü sık sık babasının ölmüş olmasını diliyordu. Suçluluk duygusu yüzünden korkuyordu. Çocuğa göre ölümün korkulan kişinin yoldan çekilmesi anlamına geldiğini kavrarsak, düşlemlerinde insanları öldürdüğünü anlamak bize sarsıcı gelmez.

Bilinçdışında, analarının ya da babalarının ölümünden kendini sorumlu tutan yetişkinler tanıyorum. Ana babalar çocuklarını dövüp azarlayarak içlerinde nefret, dolayısıyla suçluluk duygusu uyandırmaktan kaçınırsa, bu tür korku azaltılabilir. Ayrıca hâlâ bedensel cezalar ya da başka türlü sert cezalar uygulayan yüzlerce okul küçücük çocuklarda onarılmaz yaralar açmaktadır.

Birçok kişi şuna yürekten inanır: *Çocuklar hiçbir şeyden korkmazsa, nasıl iyi olabilirler?* Cehennem korkusuna, polis korkusuna, ceza korkusuna dayalı bir iyilik, iyilik sayılmaz — bu korkaklıktan başka bir şey değildir. Ödül, övgü ya da cennet beklentisine bağlı iyilik, rüşvetçiliğe girer. Günümüz ahlâkı çocukları korkaklaştırmaktadır çünkü kendisi yaşamdan korkutmaktadır. Sıkıdüzenden geçirilen öğrencilerin "iyiliği" aslında işte budur. Binlerce öğretmen öğrencilerini korku ya da cezayla yüz yüze getirmeden işlerini kusursuzca yapmaktadır. Öbürleriyse, bu uğraştan atılmaları gereken yetersiz ve uygunsuz kişilerdir.

Çocuklar bizden korkup değerlerimizi kabul edebilir. Ama bir de biz yetişkinlerin değerlerine bakın! Bu hafta üç pounda bir köpek, on pounda döner torna tezgâhım için aygıtlar, beş şiline tütün satın aldım. Toplumumuzdaki kusurları görüp yürekten üzülmeme karşın, bütün paramı yoksullara dağıtmak aklıma gelmedi. Bu nedenle çocuklara gecekondu bölgelerinin dünyaya kötülük getiren yerler olduğu konusunda söylev çekmem. Ne büyük bir yalancı olduğumu anlamadan önce bunu yapardım.

Bildiğim en mutlu evler, ana babaların çocuklarına ahlâk dersi vermeyip içten ve dürüst davrandığı evlerdir. Bu evlerde korkuya yer yok-

tur. Babayla oğul arkadaştır. Güçlenip gelişen, sevgidir. Öbür evlerdeyse korku sevgiyi ezmiştir. Gösterişçi saygınlıkla, buyurgan sayılma isteği sevgiyi uzaklaştırır. Zorlama saygı *her zaman* korkuyu çağrıştırır.

Summerhill'de ana babalarından korkan çocuklar öğretmenler odasının kapısını aşındırır. Gerçek anlamda özgür anababaların çocuklarıysa yanımıza bile uğramaz. Ürkmüş çocuklar durmadan bizi dener. Sert bir babası olan on bir yaşında bir oğlan günde yirmi kez kapımı açar. Hiçbir şey söylemeden içeri bakıp kapıyı kapar. Ara sıra ona "hayır, henüz ölmedim" diye seslenirim. Çocuk babasının kabul etmediğini düşündüğü sevgisini bana vermekte; ülküsel yeni babasını yitirmekten korkmaktadır. Bu korkunun arkasında aslında onu doyumsuz bırakan babasının, yok olup gitmesi dileği gizlidir.

Sizden korkan çocuklarla yaşamak, sizi seven çocuklarla yaşamaktan çok daha kolaydır — yani yaşamınız çok daha dingin geçer. Sizden korkarlarsa uzağınızda kalmaya özen gösterirler. Çocuklar eşimi, beni ve bütün Summerhill çalışanlarını sever, çünkü onları onaylarız, bütün istedikleri zaten budur. Onları onaylamamazlık etmeyeceğimizi bildikleri için yanımızda bulunmaktan hoşlanırlar.

Bizim küçükler arasında gökgürültüsünden korkan hemen hemen hiç yoktur. En şiddetli fırtınalarda bile, küçük çadırlarında mışıl mışıl uyurlar. Karanlıktan korkana da pek rastlanmaz. Çocuklardan biri ara sıra, çadırını alanın en uzak köşesine kurup gecelerce orada uyuyabilir. Özgürlük, korkusuzluğu kamçılar. Ürkek küçük çocukların, gözü pek ve korkusuz delikanlılara dönüştüğünü çok görmüşümdür. Ama bunu genelleştirmek yanlıştır çünkü hiçbir zaman gözü pek olamayan içe dönük çocuklar da vardır. Bazı insanlar hayaletlerini yaşam boyu içlerinde saklar.

Çocuk korkusuz yetiştirilmişse, ama gene de bazı korkuları varsa, o zaman onun bu korkuları dünyaya gelirken içinde getirdiği düşünülebilir. Bu tür hayaletleri ele alırken karşılaşılan en büyük güçlük, doğum öncesi koşulları bilmeyişimizdir. Çünkü gebe bir kadının doğmamış çocuğuna kendi korkularını aktarıp aktarmadığını hiç kimse bilemez.

Öte yandan, çocuğun korkularını çevresindeki dünyadan kazandığına kuşku yoktur. Bugün ufacık çocuklar bile o korkunç atom bombalarının atılabileceği savaşların çıkacağını duyup öğrenmektedir. Korkuyu bu tür şeylerle birleştirmek doğaldır. Ama bilinçaltında gerçeklikle bütünleşen cinsellik ve cehennem korkusu yoksa, bomba korkusu doğaldır — buna saplantılı korku ya da yaygın kaygı denemez. Sağlıklı, özgür çocuklar gelecekten korkmaz. Geleceği umutla beklerler. Sıraları gelince onların çocukları da içlerinde bunaltıcı yarın korkusu olmadan yaşamla korkusuzca buluşur.

Apansız bir korku sırasında kısa bir süre soluğumuzun kesildiğini; korku içinde yaşayan bir çocuğun soluğununsa yaşam boyu kesildiğini... hep soluğunu tutarak yaşadığını söyleyen Wilhelm Reich'dır. Çocuğun doğru yetiştirildiğini gösteren belirti, onun tutuk olmayan özgür soluğudur. Bu çocuğun yaşamdan korkmadığını gösterir.

Çocuğunu nefret ya da güvensizlikten doğan sakatlayıcı korkudan uzak yetiştirmek isteyen babalara söyleyecek önemli sözlerim var:

Evinizde karınızın çocuğunuza "baban gelince görürsün!" diyerek göstermek istediği gibi bir efendi, bir sıkıdenetçi, bir öcü olmayın. Sakın buna göz yummayın! Bu, karınıza yönelmesi gereken nefreti bir anda üzerinize çekmek olur.

Kendinizi olduğunuzdan büyük ve ulaşılmaz göstermeyin. Oğullarınız size hiç yatak ıslatıp ıslatmadığınızı ya da kendinizi okşayıp okşamadığınızı sorarsa, —yürekli ve içten davranıp— ona doğruyu söyleyin. Evde sözünüz geçtiği için sizi sayarlar ama bu yanlış türden — içine korku karışmış— bir saygıdır. Çocuklarınızın düzeyine inip okulda nasıl bir korkak olduğunuzu anlatırsanız, onlardan gerçek anlamda —sevgi, anlayış korkusuzluk içeren— saygı görürsünüz.

Ana babaların, çocuklarını tinsel karmaşalara sürüklemeden yetiştirmesi bir ölçüde kolaydır. Çocuk korkutulmamalı; suçluluk duygularına kapılmaması sağlanmalıdır. Bütün korku tepkileri silinip yok edilemez; kapı gürültüyle kapanıverince insan yerinden sıçrayabilir. Ama çocuğa eklenmiş sağlıksız korkuyu yok edebilirsiniz: bunlar, ceza korkusu, öfkeli Tanrı korkusu, öfkeli ana baba korkusudur.

AŞAĞILIK DUYGUSU VE DÜŞLEMLER

ÇOCUĞA aşağılık duygusu veren şey nedir? Çocuk kendi yapamadıklarını ya da yapmasına izin verilmeyen şeyleri yapan yetişkinler görür.

Erkeklik organının aşağılık duygusuyla büyük bir ilintisi vardır. Küçük oğlanlar organlarının boyutundan utanır; kızlarsa böyle bir organları olmadığı için aşağılık duygusuna kapılır. Bence, güç simgesi olarak erkeklik organının önemi, genellikle ahlâk eğitimiyle buna yüklenen gizem ve yasaklardan kaynaklanmaktadır. Erkeklik organıyla ilgili bastırılmış düşünceler, düşlem olarak ortaya çıkar. Ana ve bakıcı tarafından özenle korunan bu gizemli şey abartılmış bir önem kazanır. Bunu, erkeklik organının olağanüstü gücünün anlatıldığı masallarda da görürüz. Alaaddin, lambasını ovuşturur —yani kendini okşar— böylece dünyanın bütün hazlarına kavuşur. Aynı biçimde çocukların, dışkıyı son derece önemli bir konu durumuna getiren düşlemleri vardır.

Düşlemler her zaman bencildir. Bu, düş kuranın kendini kahraman olarak gördüğü bir düştür. Bu, dünyanın olması gereken biçiminin öyküsüdür. Biz yetişkinlerin bir bardak viskiden, bir romanın sayfalarından, bir filmin kapılarından geçerek girdiği dünyaya çocuklar düşlem kapısından girer. Düşlemler her zaman gerçeklikten kaçıştır, — burası dileklerin gerçekleştirildiği, sınırsız bir dünyadır. Akıl hastaları bu dünyada gezintiye çıkar. Ama düşlemler sağlıklı çocuklarda da sık görülür. Düşlem dünyası, düş dünyasından çok daha çekicidir. Düşlerimizde karabasanlar görebiliriz; oysa düşlemlerimiz bir ölçüde denetimimizdedir; zaten insanlar ben'i hoşnut eden konularda düşlem kurarlar.

Öfke nöbetlerine kapılan Jim, işeyip dışkıladığını kurduğu düşlemlerini bana anlatmıştı. Cinselliği güç açısından kullanıyordu.

Dokuz yaşında bir başka çocuğun trenlerle ilgili düşlemleri vardı. Sürücü hep kendisi oluyordu; Kral'la Kraliçe de (babayla ana) yolcu.

Küçük Charlie bir hava filosuna ve otomobillere sahip olduğunu düşlüyordu.

Jim, kendisine —boyuna göre— ama benzinle çalışan bir Rolls-Royce armağan eden varlıklı amcasından söz ederdi. Yeni otomobilini kullanmak için sürücü belgesi alması gerekmediğini söylüyordu. Bir defasında Jim tarafından kandırılmış birkaç çocuğun dört mil uzaklıktaki tren istasyonuna yürümek üzere olduğunu bulgulamıştım. Jim onlara, amcasının arabayı istasyona gönderdiğini, okula arabaya binip döneceklerini anlatmıştı. Salt Jim'in kafasında var olan bir otomobili bulmak için çamurlara bata çıka tam dört mil yürümenin yaratacağı düş kırıklığını göz önüne alarak bu yolculuğa engel olmaya karar verdim. Çocuklara, giderlerse öğle yemeğini kaçıracaklarını söyledim. Son derece rahatsız olmuş görünen Jim "öğle yemeğini kaçırmak istemeyiz" diye bağırdı. Derken annesi araya girip uzlaşmayı başka bir ödünle sağladı, çocuklara sinemaya gitmeyi önerdi. Hemen yağmurluklarını çıkarıverdiler. Jim çok rahatlamıştı; kendisine otomobil armağan eden amcasının salt düşlemlerinde var olduğunu biliyordu elbet.

Jim'in düşlemlerinin cinsellikle ilgisi yoktu. Jim Summerhill'e geldiğinden beri, arkadaşlarını bu biçimde etkilemeye çalışıyordu. Çocuklar günlerce Lyme Limanı'na giren gemileri izlemişti. Jim onlara okyanusu aşan iki gemiye sahip bir başka amcasından söz etmişti. Çocuklar, Jim'i kendilerine bir motorlu tekne armağan etmesi için amcasına mektup yazmaya razı etmiş; sonra okyanus aşan geminin teknelerini getirip limana bırakmasını beklemeye başlamışlardı. Jim böyle yaparak üstünlük kazanıyordu. Oysa yemeğini evden getiren yoksul ve çelimsiz bir çocuktu; aşağılık duygusunu düşlemler kurarak alt etmeye çalışıyordu.

Bütün düşlemleri yok etmek yaşamı çok renksiz kılar. Her yaratmadan önce mutlaka bir düşlem olmuştur. St. Paul Kilisesi'nin daha tek bir tuğlası konulmadan önce Wren'in düşlemi onu çoktan inşa etmiş olsa gerektir.

Saklamaya değer düşler, gerçekliğe taşınabilenlerdir. Öbür türlüsü —yani uçup giden düşlemler— olanak varsa bozulmalıdır. Bu tür düşlemler, uzun süre ardından gidilirse, çocuğu geriletir. Bütün okullarda kalınkafalı denen çocuklar, çoğunlukla düşlemler içinde yaşayanlardır.

Çocuk, Rolls-Royce armağan edecek bir amca beklerken, kendini matematiğe nasıl verebilir?

Ara sıra okuma yazma konusunda ana babalarla sert tartışmalara girerim. Bir ana "oğlum topluma uyum sağlamak zorunda. Okuma öğrenmesi için sıkıştırmanız gerek" diye yazar. Yanıtım genellikle şöyle olur: "Çocuğunuz düşlem dünyasında yaşıyor. Bu dünyayı ikiye bölmem belki bir yılını alır. Çocuktan okuma öğrenmesini şimdi istemek, ona karşı suç işlemek olur. Düşlem dünyasında sonuna kadar yaşayıp ilgisini yitirene kadar, okumaya merak duymayacaktır."

Evet, çocuğu odama çağırıp sert bir dille şunları söyleyebilirim: "Şu amcalar ve otomobillerle ilgili saçmalıkları kafandan at. Bunların hepsi uydurma masallar, bunu sen de biliyorsun. Yarın sabah okuma dersine gireceksin, yoksa sana gösteririm." Bu düpedüz suç olur. Çocuk yerine koyacak başka bir şey bulmadan, düşlemlerini yıkmak yanlıştır. En iyi yöntem, düşlemlerini anlatması konusunda çocuğu yüreklendirmektir. Bu durumdaki on çocuktan dokuzu, düşlemlerle ilgisini yavaş yavaş keser. İnsan düşleri yalnız, düşlemlerin yıllarca sürüp gittiği özel durumlarda, hoyratça yıkmaya kalkışabilir.

Düşlemlerin yerine konacak bir şeyin bulunması zorunludur demiştim. Her zaman sağlıklı olmak için, bütün çocuklarla bütün yetişkinler en az bir alanda üstünlük gösterebilmelidir. Sınıfta üstünlük kazanmanın iki yolu vardır: 1. Sınıf birincisi olmak 2. Bununla sınıf sonuncusuna kurum satmak. İkincisi üstün olmanın daha baştan çıkarıcı yoludur; dışadönük çocuk bu yöntemle daha kolay üstünlük sağlar.

Üstünlük kazanmak için düşlemlere sığınan çocuk içedönüktür. Gerçek dünyada hiçbir üstünlüğü yoktur. Dövüşemez; yarışmalarda kimseyi geçemez; rol yapamaz, şarkı söyleyemez, dans edemez. Ama kendi düşlem dünyasında dünya ağır sıklet şampiyonu olabilir. Ben'e doyum sağlamak, her insan için en önemli gereksinimdir.

YIKICILIK

Yetişkinler, çocukların eşyalara saygı göstermemesini anlamakta zorluk çeker. Çocuklar eşyaları bile bile kırıp dökmez, — *bunu bilinçdışı yaparlar.*

Bir defasında sağlıklı, mutlu bir kızın öğretmenler odasındaki ocak rafına kızgın demirle delik açmaya çalıştığını görmüştüm. Karşı çıktığımda kız şaşırıp yerinden sıçramıştı. "Düşünmeden yapıyordum" demişti; doğruyu söylüyordu. Yaptığı bilinç denetiminin dışında, simgesel bir eylemdi.

Yetişkinler değerli nesnelere sahip çıkıp elinde tutmak ister, oysa çocuklar böyle değildir. Dolayısıyla çocuklarla yetişkinlerin birlikte sürdürdüğü yaşamda özdeksel nesnelerle ilgili çatışmalar kaçınılmazdır. Summerhill'de çocuklar yatağa gitmeden beş dakika önce kaloriferleri açarlar. Ocağa kömür doldururlar — çünkü onlara göre kömür, kara taş parçalarından başka bir şey değildir, oysa bu benim için yılda üç yüz poundluk bir fatura demektir. Çocuklar ışıkları açık bırakır çünkü ışığı elektrik faturasıyla birleştirmezler.

Ev eşyaları çocuklar için yok sayılır. Bu yüzden Summerhill'e eski otomobil ya da otobüs koltukları alırız. Bunlar bile bir iki ay içinde birer döküntüye dönüşür. Aşağı yukarı her yemekte küçükler, ikinci tabaklarını beklerken zaman geçirmek için çatallarını eğip bükerek neredeyse düğümlerler. Bunu genellikle bilinçsizce ya da yarı-bilinçli yaparlar. Çocuklar salt okul mallarını kırıp dökmez: alındıktan iki hafta sonra yeni bisikletlerini dışarıda yağmur altında bırakabilirler.

Çocukların dokuz-on yaşlarındaki yıkıcılığı, kötü ya da toplumdışı olduklarını göstermez. Onlar için kişisel eşya henüz bir anlam taşıma-

yan gerçekdışı şeylerdir. Düşlem dünyasında gezinmeye başlayınca, çarşaflarla battaniyeleri alıp odalarında korsan gemileri yaparlar, bu arada çarşaflarla battaniyeler kirlenir ya da yırtılır. Kara bayrağı dikip, bordayı ateşe verirken çarşafın kirlenmesinin ne önemi olabilir?

Çocuklara özgürlük vermeye çalışan insanların gerçekten milyoner olması gerekir, çünkü çocuklardaki doğal umursamazlığın parasal etmenlerle çatışması hiç de adil değildir doğrusu.

Çocuklar nesnelere saygı göstermeye *zorlanmalıdır* diyen sıkıdüzen yanlılarının savına katılmıyorum, çünkü bu çocuğun oyun yaşamından özveride bulunmasını istemek olur. Bence çocuk değer anlayışına kendi özgür seçimiyle ulaşmalıdır. Çocuklar ergenlik öncesi eşya umursamazlığı evresinden çıktıklarında, mala saygı duyan kişiler olur. Eşya umursamazlığı dönemini sonuna kadar yaşarlarsa, ileride vurguncu ve sömürücü olma olasılıkları en aza indirgenmiş olur.

Kızlar, oğlanlar kadar yıkıcı değildir. Bunun nedeni düşlem dünyalarında korsan gemilerine ya da çete soygunlarına yer olmayışıdır. Ama oğlanlara haksızlık etmemek için, kızların oturma odalarınında çok kötü durumda olduğunu belirtmem gerek. Kızların, bütün bu dağınıklığın odalarına gelen oğlanların bıraktığı döküntülerden kaynaklandığı yolundaki açıklamaları bana pek inandırıcı gelmiyor.

Birkaç yıl önce çocukların yatak odalarını sıcak tutmak için duvarları yapay tahtayla kaplamıştık. Bu bir tür suntaydı; çocukların tahtada delikler açmaya başlaması için bir kerecik bakması yetmişti. Masa tenisi odasının sunta kaplı duvarları, bir anda bombardıman sonrası Berlin'ine dönüvermişti. Suntaya delik açmak, burun karıştırmak gibidir; genellikle bilinçdışı yapılır ve bütün öbür yıkıcılık biçimleri gibi içinde gizli bir güdü —çoğunlukla yaratıcı bir anlam— barındırır. Kayık omurgası için bir parça maden arayan çocuk, bulabilirse çivi kullanır. Ama çivi bulamazsa, benim pahalı küçük aygıtlarımdan biri de uygun boyuttaysa onu kullanır. Çivi gibi, keski de çocuk için bir maden parçasından başka bir şey değildir. Örneğin son derece akıllı bir çocuk, bir kezinde pahalı bir badana fırçasını çatıyı ziftlemek için kullanmıştı.

Çocukların yetişkin değerlerinden bütünüyle farklı değerlere sahip olduğunu öğrendik. Eğer bir okul, çocuğu geliştirmek için duvarlarına klasik resimler asıp odaları güzel eşyalarla donatıyorsa, işe yanlış yönden başlıyor demektir. Çocuklar ilkeldir; kültür isteğiyle karşımıza dikilene kadar, onlara elimizden geldiğince ilkel ve törensiz bir çevre sağlamalıyız.

Birkaç yıl önce şimdiki evimize taşındığımız sıralarda, delikanlıların güzelim meşe kapılara bıçaklar attığını görmüştük. Bunun üzerine çabucak gidip iki tren vagonu almış ve bunları barakalara dönüştürmüştük. Artık ilkellerimiz istedikleri kadar bıçak fırlatabilirlerdi. Ama kırk yıl sonra bugün bile, vagonlarımızın durumu hiç de kötü sayılmaz. Bunlarda on iki ile on altı yaş arasındaki çocuklar yaşamaktadır. Bu çocukların büyük çoğunluğu artık, rahatlığa önem verip süslemelere özen gösterme evresine girmiştir. Odalarını derli toplu ve temiz tutmaktadırlar. Öbürleriyse darma dağınık yaşar; bunlar çoğunlukla devlet okullarından yeni gelenlerdir.

Summerhill'de hangi çocukların devlet okullarından geldiğini bakar bakmaz anlayabilirsiniz; en pisler, en az yıkananlar, üstü başı kirpas içindekiler onlardır. Devlet okullarında bastırılan ilkel dürtülerini sonuna kadar yaşamaları zaman alır. Bu çocukların, özgürlük içinde gerçek anlamda toplumsal bireyler olması zaman ister.

İşlikler, özgür bir okulda sıkıntılara neden olan yerlerin başında gelir. İlk günlerde işliğimiz çocuklara her zaman açıktı, sonuçta bütün araçlar ortadan yok olmuş ya da bozulmuştu. Örneğin dokuz yaşında bir çocuk incecik bir keskiyi tornavida yerine kullanabiliyordu. Ya da bisikletini onarmak için kerpeteni alıyor, işi bitince bahçede bırakıveriyordu.

Bunun üzerine kendi özel işliğimi ana işlikten bir bölmeyle ayırıp kapısını kilitlemeye karar verdim. Ama bilincim beni iğneleyip duruyordu; bencil ve toplumdışı davrandığımı düşünüyordum. Sonunda bölmeyi kaldırdım. Altı ay içinde özel işliğim dediğim yerde işe yarar bir tek aygıt kalmadı. Örneğin çocuklardan biri tel raptiyelerimi motosikletinde bağlantı çivisi olarak kullanmıştı. Bir başkası torna tezgâhı-

mı çalışır durumdayken vida kesme dişlisine çevirmeye kalkışmıştı. Pirinç ve gümüş işlerinde kullanılan cilâlı düzleme tokmaklarıyla tuğla kırılmıştı. Araçlar yok olmuş bir daha da bulunamamıştı. En kötüsüyse el sanatlarına duyulan ilginin bütünüyle yok olup gitmesiydi, çünkü büyük öğrenciler "işliğe gidip ne de olacak? Bütün araçlar bozuk" diyordu. Gerçekten de öyleydi. Rendelerin bıçaklarında dişler açılmış, testerelerinse dişi kalmamıştı.

Genel okul toplantısında işliğimi yeniden kilitleyeceğimi söyledim. Söylediğimi de yaptım. Ama konuklara çevreyi gezdirirken, işliğimin kilidini açmak zorunda kaldığımda utanıyordum. *Ne? Özgürlük ve kilitli kapılar bir arada, öyle mi?* Gerçekten kötü görünüyordu; bunun üzerine okulda her zaman açık kalacak bir işlik daha yapılmasına karar verdim. Gereken her şeyi —tezgâhları, mengeneleri, testereleri, keskileri, rendeleri, çekiçleri, kargaburunları, gönyeleri vb.— koyarak bir işlik daha açtım.

Yaklaşık dört ay sonra bir gün konuklara okulu gezdiriyordum. İşliğimin kilidini açarken biri "bu pek de özgürlüğe benzemiyor, değil mi?" dedi.

"Şey, bakın" dedim çabucak, "çocuklar için bütün gün açık *bir başka* işliğimiz daha var. Gelin, göstereyim." İşlikte tezgâhlar dışında, hiçbir şey kalmamıştı. Mengene bile gitmişti. Keskilerle çekiçlerin on iki dönümlük alanımızın hangi uzak köşelerinde yattığını hiç öğrenemedim.

İşliğin durumu öbür çalışanları da sürekli kaygılandırıyordu. Herkesten çok da beni, çünkü araçlar benim için çok önemliydi. Araçların ortaklaşa kullanılmasının yanlış olduğu sonucuna vardım. "Şimdi" dedim kendi kendime "İşin içine iyelik öğesini sokalım —gerçekten araç isteyen her çocuğun kendi aygıt takımı olursa— her şey değişir."

Toplantıda bu düşüncemi açtım; söylediklerim iyi karşılandı. Ertesi dönem büyük öğrencilerden bazıları evden kendi aygıt takımlarını getirdi. Artık araçlarını eskisinden çok daha özenli kullanıp koruyorlardı.

Summerhill'de sıkıntıya yol açan durum büyük olasılıkla farklı yaş kümelerinden çocukların bir arada bulunuşudur. Çünkü aygıtların küçük kızlarla oğlanlar için bir anlamı yoktur. Bugünlerde el işi öğretme-

nimiz işliği kilitli tutuyor. Büyük öğrencilerin, istedikleri zaman işliğimi kullanmasına içtenlikle izin veriyorum. Onlar da iyi iş çıkarmak için aygıtlara iyi bakmanın bilinç gereği olduğunu kavrayacak evreye geldiklerinden, işliğime zarar vermiyorlar. Ayrıca özgürlükle kurallara uymama arasındaki ayrımı da artık anlıyorlar.

Gene de son zamanlarda Summerhill'de kilitli kapılar çoğaldı. Bu konuyu cumartesi gecesi toplantısında dile getirdim. "Bundan hoşlanmıyorum" dedim. Bu gün konuklara okulu gezdirirken, işliğin, deney odasının, çömlek yapım odasının, tiyatronun kilitli kapılarını açmak zorunda kaldım. Herkesin yararlanacağı yerlerin gün boyu açık kalmasını öneriyorum."

Bir anda büyük bir anlaşmazlık çıktı. Çocuklardan bazıları "içerdeki zehirler yüzünden deneylik kilitli tutulmalı" diyordu, "çömlek odası da onun bitişiğinde olduğu için orasının da kilitli olması gerekir."

"İşliği açık bırakamayız. Bıraktığımızda araçlara neler olduğunu biliyoruz" dedi öbürleri.

"İyi o zaman" diye yalvardım "en azından tiyatroyu açık tutalım. Kimse sahneyi yüklenip kaçmaz."

Oyun yazarları, kız-erkek bütün oyuncular, sahne yöneticisi, ışıkçı hep birlikte ayağa fırladı. Işıkçı "bu sabah açık bıraktınız, öğleden sonra budalanın biri gelip ışıkları açtı, sonra da söndürmeden çekip gitti — kilovatı 6 peniden 3 kilovat elektrik!" diye bağırdı.

Bir başkası "küçükler giysileri alıp giyiyor" dedi.

Kapıları kilitlemeyip açık bırakma önerimin sonunda, beni destekleyen yalnız iki el —benimkiyle yedi yaşında bir kızınki— kalktı. Sonradan onun da hâlâ bir önceki konuyu, yani yedi yaşındaki çocukların da sinemaya gitmesine izin verilmesi konusunu oyladığımızı sandığını öğrendim. Çocuklar özel mallara saygı gösterilmesi gerektiğini kendi deneyimleriyle öğreniyorlardı.

İşin üzücü yanı, biz yetişkinlerin gereçlerin güvenliğine çocukların güvenliğinden daha fazla önem veriyor olmamızdır. İnsanın piyanosu, marangozluk araçları, giysileri —ve daha yüzlerce nesne— kendinden bir parça olmuştur. Bir rendenin kötü kullanılışı, insana kişisel bir acı verir. Bu mal sevgisi çoğu kez çocuklara duyulan sevgiye baskın çıkar. Her, *bırak şunu elinden*! deyişimizde, nesneyi çocuktan üstün tutmuş

oluruz. Çocuk rahatımızı kaçırır çünkü onun istekleriyle biz yetişkinlerin bencil istekleri çatışır.

Bir seferinde üç küçük oğlan pahalı el fenerimi ödünç almıştı. İçinde neler olduğunu araştırırken fenerimi bozmuşlardı. Araştırmalarının hoşuma gittiğini söylersem, yalan olur. Gerçi bu yıkıcılık eyleminin tinsel anlamı beni biraz düşündürmüştü ama, canım da sıkılmıştı; babanın el feneri, babanın erkeklik organını simgeliyordu.

Kurduğum düşlerden biri, bir milyoner oğlunun okulumda öğrenci olmasıdır. Bu düşlemde, oynayıp denemesi için her şeyi çocuğun eline veririm —*parası babasından çıkacaktır elbet!* çünkü sinirceli bir çocuğa özgürlük vermek pahalı bir iştir. Günlük besini her zaman özgürlük olan sağlıklı bir çocuk televizyon alıcısına çivi çakmak istemez.

Bu akla, konuşma toplantılarına katıldığım her yerde ortaya atılan bir soruyu getirmektedir. *Kuyruklu piyanonuza çocuğun biri çivi çakmaya başlarsa, ne yaparsınız?* Artık bu konuda öylesine uzmanlaştım ki, böyle bir soruyu soracak kişiyi bir bakışta tanıyabiliyorum. Bu kişi genellikle en ön sırada oturur ve konuşma sırasında onaylamadığını gösterir biçimde başını sallayıp durur.

Söz konusu soruya en iyi yanıt şudur: *Çocuğa karşı takındığınız tutum doğruysa, ona ne yaptığınızın önemi yoktur.* Çivi çakma konusunda suçluluk duygusu aşılamadığınız sürece, çocuğu piyanodan uzaklaştırmak önemli değildir. Doğruyla yanlış arasında geleneksel bir yargı geliştirmedikçe, bireysel haklarınız üzerinde direnebilirsiniz. Zararlı olan, *yaramaz, kötü, kaka çocuk* gibi sözcüklerdir.

Çivi çakan çocuğa dönelim. Çivi çakması için eline piyano değil, tahta parçası verilmelidir elbet. Her çocuğun kendini anlatabileceği araçlarla oynama hakkı vardır. Bu araçların sahibi yalnız kendisi olmalıdır. Ama bilin ki, çocuk bu araçlara metelik vermez.

Sorunlu çocuğun sürekli yıkıcılığı, sağlıklı çocuğun yıkıcı eylemlerinden çok farklıdır. Sağlıklı çocuğunki nefret ya da kaygıdan kaynaklanmaz; bu eylemler, içinde kin taşımayan yaratıcı düşlem-edimleridir.

Gerçek yıkıcılık, eylemde nefret anlamına gelir. Bu simgesel olarak cana kıymak demektir. Ayrıca yalnız sorunlu çocuklarla sınırlı da değildir. Savaş sırasında evlerine ordu tarafından el koyulan insanlar,

askerlerin çocuklardan çok daha yıkıcı olduğunu öğrenmiştir. Bu da çok doğaldır, çünkü işleri yıkıcılıktır.

Yaratıcılık yaşam demektir: yıkıcılıksa ölüm. Yıkıcı sorunlu çocuklar yaşama-karşıttır.

Kaygılı çocuklardaki yıkıcılık birçok öğeden oluşmuştur. Bunlardan biri, zarar verenin, kendisinden çok sevildiğine inandığı kız ya da erkek kardeşe duyduğu kıskançlıktır. Bir başka öğe, kısıtlayıcı yetkeye başkaldırıdır. Bir başkasıysa, bir nesnenin içinde ne olduğunu merak edip anlamaya çalışmak olabilir.

Bizi ilgilendiren ana etmen, nesneye verilen edimsel zarar değil, yıkıcılıkla iletilen bastırılmış nefret —yani, belirli koşullar altında çocuğa sadist bir kişilik kazandıran nefrettir.

Bu son derece önemli bir sorundur. Bu, nefretin beşikten gömüte kadar serpilip geliştiği bir dünyanın hastalığıyla ilgili bir sorundur. Kuşkusuz dünyada sevgi de vardır. Olmasa, insanlık için hiçbir umudumuz kalmaz. Bütün ana babalar, bütün eğitimciler ciddi bir biçimde, kendi içlerindeki sevgiyi bulup ortaya çıkarmaya çalışmalıdır.

YALANCILIK

ÇOCUĞUNUZ yalan söylüyorsa, ya sizden korkuyordur, ya da size öykünüyordur. Yalan söyleyen ana babaların çocukları da yalan söyler. Çocuklarınızdan doğruyu istiyorsanız, onlara yalan söylemeyin. Bu sözlerimin geleneksel olmakla ilgisi yoktur çünkü ara sıra hepimiz yalan söyleriz; Başkalarının duygularını incitmemek için arada bir yalan söyleriz; bencillikle ya da kendini beğenmişlikle suçlandığımızda da yalan söylediğimiz olur elbet. "Annenin başı ağrıyor; sessiz ol" demek yerine "Kes şu gürültüyü!" diye bağırmak çok daha iyi ve dürüsttür aslında. Ama bunu çekinmeden söyleyebilmeniz için, çocuklarınızın sizden korkmaması gerekir.

Ana babalar ara sıra kendi saygınlıklarını korumak için yalan söyler. "Baba, altı kişiyle dövüşebilirsin değil mi?" Böyle bir soruyu "hayır oğlum, şu koca göbeğim, güçsüz kaslarımla ufacık birini bile yenemem" diye yanıtlamak epey gözü peklik ister.

Çocuklarına kendisinin de polisten ya da gök gürültüsünden korktuğunu kaç baba açıklayabilir? Çocuklarının, okulda kendisine "huysuz" dendiğini öğrenmesinden kaçınamayacak kadar iri yapılı adamlara zor rastlanır.

Aile yalanlarında iki güdü vardır: çocuğu terbiyeli yetiştirmek ve onu ana babanın kusursuzluğuyla etkilemek. Kaç ana baba ve öğretmen çocuğun şu sorularına doğru yanıt verebilir: *Hiç sarhoş oldun mu? Hiç sövdüğün oldu mu?* Yetişkinleri ikiyüzlü yapan, çocuklarından korkmalarıdır.

Çocukken, azgın bir boğadan kaçmak için duvardan atlayan babamı bir türlü bağışlayamamıştım. Çocuklar düşlemlerinde bizi birer kahraman ya da şövalye olarak görür, biz de bunu doğrulamaya çalışırız. Ama bir gün yakalanıveririz. Bir gün çocuk ana babasının ya da öğretmeninin yalancı ya da düzenci olduğunu açıkça görüverir.

Her gencin yaşamında büyük olasılıkla, ana babaların eski kafalı bulunarak eleştirilip küçümsendiği bir dönem vardır. Bu dönem, çocukların ana babaları konusunda vardıkları kararı izler. Çocuklar ana babalarını, düşlemlerinde sahip olmayı diledikleri ana babalar yüzünden küçümser. Düşlerdeki olağanüstü ana babalarla, gerçekteki güçsüz ana babalar arasındaki zıtlık büyüktür. Çocuk ana babasına, sonradan yanılsamalara kapılmaksızın sevecenlik ve anlayışla yaklaşır. Ama ana babalar daha başlangıçta kendileri hakkında doğruyu söyleseler, bütün bu yanlış anlamalara gerek kalmaz.

Çocuklara doğruyu söyleme konusunda karşılaşılan en büyük güçlük şudur: kendimize doğruyu söyleyememek. Kendimize, komşularımıza yalan söyleriz. Şimdiye kadar yazılmış bütün özyaşamöyküleri yalandır. Bize ulaşılması olanaksız bir ahlâk ölçütünü doğrulayacak biçimde yaşamak öğretildiği için yalan söyleriz. Durmadan saklamaya çalıştığımız bu yapıyı bize aldığımız ilk eğitim kazandırmıştır.

Çocuklara —dolaylı yoldan da olsa— yalan söyleyen yetişkinler, çocukları gerçekten anlayamayan kişilerdir. Dolayısıyla eğitim dizgemiz tepeden tırnağa yalanlarla doludur. Okullarımız uysallıkla çalışkanlığın birer erdem, tarihle Fransızcanınsa eğitim olduğu yalanını babadan oğula aktarır.

Öğrencilerim arasında yalanı alışkanlık edinmiş, yalancılığı süreğenleşmiş çocuk yoktur. Summerhill'e yeni geldiklerinde yalan söylerler, çünkü doğru söylemekten korkarlar. Ama okulda polis bulunmadığını bulguladıklarında, yalana gerek duymaz olurlar. Çocukları yalana iten şey, çoğunlukla korkudur; korku olmayınca yalan da azalır. Bütünüyle yok olur demiyorum. Çocuk size cam kırdığını söyleyebilir ama buzdolabını yağmaladığını ya da aygıt çaldığını söylemez. Yalanın bütünüyle yok olmasını beklemek boşunadır.

Özgürlük, çocukların düşlem yalanlarını ortadan kaldırmaz. Ana babalar bu konuda çoğu kez pireyi deve yapar. Küçük Jimmy gelip bana babasının kendisine sahici bir Rolls-Bentley gönderdiğini söylediğinde ona "biliyorum. Ön kapıda gördüm. Olağanüstü bir araba," demiştim.

"Yapma" diye yanıtlamıştı, "şakadan söylediğimi biliyorsun."

Sözlerim akla aykırı ve mantığa sığmaz görünebilir ama yalanla dürüst olmama durumunu birbirinden ayırıyorum. Dürüst, aynı zamanda yalancı olabilirsiniz — yani yaşamda önemli konularda dürüst davranabilir, daha önemsiz konulardaysa doğru sözlü olmayabilirsiniz. Bu nedenle yalanlarımızın çoğunun amacı başkalarının acı çekmemesidir. Doğruyu söylemek eğer "sayın bayım, mektubunuz o kadar uzun ve sıkıcıydı ki sonuna kadar okuyamadım" diye yazmamı gerektiriyorsa, o zaman bu bir kötülüktür. Doğru sözlülük sizi ileride müzikçi olacak birine: "Çaldığınız için sağ olun, ama parçanın canına okudunuz" demeye iterse gene kötüdür. Yetişkinler genellikle başkalarını düşünerek yalan söyler; çocukların yalanlarıysa hep yöresel ve kişiseldir. Çocuğu yaşam boyu yalancı kılmanın en iyi yolu, doğruyu, yalnız doğruyu söylemesi için sıkıştırmaktır.

Hep doğru söylemenin çok zor olduğunu kabul ediyorum, ama insan bir kez çocuğa ya da çocuğun önünde yalan söylememeye karar verince, bunun umduğundan kolay olduğunu görür. Göz yumulabilecek en iyi yalan, yaşam tehlikedeyse söylenendir — örneğin çok hasta bir çocuğa annesinin öldüğü söylenmemelidir.

Yerleşik görgü kurallarımızın çoğu tam bir yalandır. Düşünmeden "Sağ ol" deriz; hiç saygı duymadığımız kadınları şapkamızı çıkararak selamlarız.

Yalan söylemek küçük bir güçsüzlüktür; yalanı yaşamaksa büyük

bir tehlike. Tehlikeli kişiler, yalanı yaşayan ana babalardır. Hırsızlık yapan on altı yaşında bir çocuğun babası "oğlumdan istediğim tek şey —her zaman doğru söylemesi" demişti. Adam karısından, karısı da adamdan nefret ediyor, ama bunu *sevgilim, canım* gibi sözcüklerle maskeleyip gizliyorlardı. Çocuk evinde bir şeylerin ters gittiğini belli belirsiz seziyordu. Böyle bir adamın oğlunun, evi apaçık yalan üzerine kuruluyken yaşadığı ortama uygun bir düzenciden başka bir şey olmasına olanak var mıdır? Çocuğun hırsızlığa yönelmesi, evde eksikliğini çektiği sevgiyi dokunaklı bir biçimde bulmaya çalışmaktan başka bir şey değildir.

Aslında çocuk babasının yalancılığına öykünerek de yalan söyleyebilir. Ana babanın birbirini sevmediği bir evde çocuğun doğru sözlü olması olanaksızdır. Zavallı karı-kocanın sürdürmek zorunda kaldığı bezgin yapay davranışlar çocuğu kandırmaya yetmez. O zaman çocuk yalanın gerçekdışı düşlem dünyasına sığınır. Çocukların bilmedikleri şeyleri *duyumsadıklarını* unutmayın.

Kiliseler, insanın günahkâr doğduğu ve bunun bedelini ödemek zorunda olduğu yalanını sürdürmektedir. Yasalar, insanın cezaya dönüşmüş nefretle iyileştirileceğini söyleyerek yalanı biraz daha ileri götürür. Hekimler ve ilaç üreticileri, sağlığın yutulan yığınla dirime aykırı ilaca bağlı olduğu yalanını atar.

Yalan dolu bir toplumda, ana babalar da dürüst olmakta zorlanır. Çocuklarına "kendini okşarsan çıldırırsın" derler. Bütün ana baba yalanlarında çocuğa verilen zarar konusunda inanılmaz bir bilisizlik vardır.

Ana babaların yalan söyleme gereksinimi içinde olmadıklarına inanıyorum; ayrıca yalan söylemeye *kalkışmamalıdırlar.* Yalan söylenmeyen birçok ev vardır; dupduru bakışlı, içten çocuklar işte bu evlerden çıkar. Ana babalar, bebeklerin nereden geldiğinden tutun, ananın yaşına kadar bütün sorulara doğru yanıt verebilir.

Kırk yılı aşkın süredir öğrencilerimin hiçbirine bile bile yalan söylemiyorum; aslında yalan söylemek gibi bir arzu da duymuyorum. Aslında bu tam anlamıyla doğru değil çünkü bir ders yarı-yılında büyük bir yalan söylemiştim. Mutsuz geçmişini bildiğim bir kız, bir pound

çalmıştı. —Üç oğlandan oluşan— hırsızlık kurulu, kızın parasını dondurma ve sigara alarak harcadığını görmüş, onu sorguya çekip sıkıştırmaya başlamıştı. Kız "parayı Neill'den aldım" demiş; çocuklar da kızı bana getirip "Liz'e para verdin mi?" diye sormuştu. Hemen durumu kavrayıvermiş, yumuşak bir sesle "neden sordunuz, evet verdim" demiştim. Kızı ele vermiş olsaydım, onun bir daha asla bana güvenmeyeceğini biliyordum. Kızın para biçimine girmiş simgesel sevgi hırsızlığının karşısına düşmanca bir engel daha çıkarmış olacaktım. Onun yanında olduğumu kanıtlamak zorundaydım. Evi dürüst ve özgür bir ev olsaydı, ortaya böyle bir durumun çıkmayacağını biliyordum. Yalan söylerken —iyileştirmeye yönelik— bir amacım vardır; ama başka koşullarda yalana başvurmam.

Çocuklar özgür olduklarında pek yalan söylemez. Bir gün bize uğrayan köy polisimiz, küçük bir çocuğun çalışma odama gelip "selam Neill oturma odasının camını kırdım" dediği zaman çok şaşırmıştı. Çocuklar genellikle kendilerini korumak için yalan söyler. Yalan, korkunun kol gezdiği evlerde serpilip gelişir. Korkuyu yok ederseniz yalan da çürüyüp gider.

Bununla birlikte temelinde korku yatmayan yalanlar da vardır — bu tür yalanların nedeni düşlemlerdir. "Anne inek kadar bir köpek gördüm" yalanı balıkçının oltasından kaçan balık konusunda söylediği yalanla aynı düzlemdedir. Böyle durumlarda yalan, yalancının kişiliğine güç katar. Bu tür yalanlara tepki göstermenin en belirgin yolu, oyunun ruhuna katılmaktır. Örneğin Billy gelip bana babasının bir Rolls-Royce'u olduğunu söylediğinde, ona "biliyorum. Güzel araba, değil mi. Sen de kullanıyor musun?" derim. Bu coşumcu yalanların, doğdukları andan beri özdüzenlemeli yaşamış çocuklar arasında da varlığını sürdürüp sürdürmeyeceğini hep düşünürüm. Özdüzenlemeli çocukların abartılı öyküler uydurarak aşağılık duygularını yenmeye gerek duyacaklarını sanmıyorum.

Yasadışı doğmuş çocuk, anasının kendisini evlenmeden doğurduğunu bilmez ama öbür çocuklardan farklı olduğunu sezer. İşin doğrusunu bilse ya da evlilikdışı doğup doğmadığına aldırış etmeyen insan-

lar arasında yaşasa, kendini farklı duyumsamazdı elbet. Duygular bilmekten çok daha önemli olduğu için, bilisiz ana babalar yalan ve yasaklarla çocuklarına bunca zarar vermektedir. Zarar gören, çocuğun kafasından çok yüreğidir. *Kafalar sinirceye neden olmaz; buna yol açan yalnız yüreklerdir.*

Ana babalar evlat edindikleri çocuğa işin doğrusunu söylemek zorundadır. Üvey ana ilk evlilikten olmuş çocuğu, kendi öz yavrusu olduğuna inandırırsa, dertsiz başına dert arıyor demektir; çoğu kez de aradığını bulur. Gençlerin, gizlenen doğruları öğrendiklerinde ne kadar incinip yaralandıklarını gördüm. Çevrede kötü doğruları gence sevinerek söyleyecek nefret dolu birkaç kişi her zaman bulunur.

Çocuklara —ister kendinizin ister başkalarının olsun— hiçbir zaman yalan söylemeye karar vererek onları, herkesin işine burnunu sokan kötü insanlardan koruyun. Çocuğa koşulsuz doğruyu söylemekten başka çıkar yol yoktur. Baba eski bir hükümlüyse, oğul bunu bilmelidir. Ana bir içkievinde çalışmışsa, kızına bunu söylemelidir.

Çocuklar "anne, en çok hangimizi seviyorsun?" diye sorduğu zaman, doğruyu söylemek pek hoş olmayabilir. Her zaman verilen ve çoğunlukla doğru olmayan yanıt şu tatlı "hepinizi aynı derecede seviyorum canım" sözleridir. Oysa yanıt: Bilmiyorum, olmalıdır. Bu konuda yalan söylemenin haklı bir yanı olabilir, çünkü kırıcı "en çok Tommy'i seviyorum" yanıtı yıkıcı sonuçlar doğurabilir.

Cinsellik konusunda doğruyu söyleyen ana babalar başka konularda da yalancılık etmez. Milyonlarca evde, polis yaramaz çocukları cezalandırmaya gelir, sigara büyümeyi engeller gibi yalanlar söylenmektedir; annenin aylık kanama döneminde, başının ağrıdığı söylenerek gene yalana başvurulmaktadır.

Geçenlerde bir kadın öğretmen Londra'da bir anaokulunda çalışmak üzere Sumerhill'den ayrılmıştı. Küçük öğrencileri ona bebeklerin nereden geldiğini sormuş. Ertesi sabah yarım düzine öfkeli ana, okula gelmiş ve öğretmenden "iğrenç düşünceli sürtük" diye söz ederek, okuldan kovulmasını istemişti.

Özgür büyümüş çocuk bilinçli yalan söylemez çünkü buna gerek

duymaz. Cezalandırılma korkusuyla, kendini korumak üzere yalana sığınmaz. Ama —düşlem yalanlarına başvurabilir— yani hiç olmamış olaylarla ilgili uydurma öyküler anlatabilir.

Korku yüzünden yalan söyleme konusuna gelince, utanç duyup saklamak isteyeceği bir gizi olmayan yeni bir kuşak görüyorum. Bu kuşak her konuda içten ve dürüst olacak. Sözcük dağarcığında "yalan" sözcüğüne gerek duymayacak. Yalancılık korkaklıktır; korkaklıksa bilisizliğin sonucudur.

SORUMLULUK

BİRÇOK evde çocuğun ben'i bastırılır çünkü ana babalar ona hep bebekmiş gibi davranır. Ana babaların ocak yakma konusunda bile güvenmediği on dört yaşında kızlar tanıyorum. İyi niyetli olduklarından kuşku duyulmayacak aileler çocuğa sorumluluk vermekten çekinmektedir.

"Kazağını al canım, bak yağmur yağacak"

"Sakın demiryoluna gitme."

"Yüzünü yıkadın mı?"

Bir defasında Summerhill'e yeni gelen bir öğrencinin anası kızının temizlik alışkanlıklarının çok kötü olduğunu söylemiş; yüzünü bile ancak on kez söyledikten sonra yıkadığını anlatmıştı. Oysa çocuk okulumuza geldiği günden başlayarak her sabah soğuk suyla, haftada en az iki kez de sıcak suyla yıkanıyordu. Eli, yüzü her zaman tertemizdi. Evde temiz olmayışı —bu belki salt anasının kuruntusuydu— ona hep bebekmiş gibi davranılmasından kaynaklanıyordu.

Çocukların sonsuz denebilecek ölçüde sorumluluk üstlenmesine izin verilmelidir. Montessori yöntemiyle eğitilmiş çocuklar, kaynar çorbayla dolu koskoca çanakları taşıyabilmektedir. En küçük öğrencilerimizden biri olan yedi yaşındaki bir çocuk, tüm araçları, keskileri, baltaları, testereleri, bıçakları büyük bir beceriyle kullanabilmektedir. Benim ellerim onunkilerden daha çok kesilir.

Görevin sorumlulukla karıştırılmaması gerekir. Hiç değilse, görev anlayışının yaşamda sonradan kazanılması gerekir. *Görev* sözcüğünün birçok kötü çağrışımı vardır. Görev anlayışıyla kendilerini yaşlı ana babalarına bakmakla yükümlü saydıkları için evde kalan, yaşamı ve sevgiyi yakalayamayan kadınları düşünüyorum. Artık birbirlerini sevmemelerine karşın, görev anlayışıyla mutsuz birlikteliklerini sürdüren evli çiftleri düşünüyorum. Yatılı okulda okuyan ya da yaz kampına gönderilen çocukların çoğu eve mektup yazma görevini, özellikle pazar öğleden sonraları yazmak zorunda bırakıldıkları için, son derece sıkıcı ve usandırıcı bulur.

Sorumluluğun yaşla ölçülmesi gerektiğini öne sürmek bir aldatmacadır; bu, gençlerin yaşamını devlet adamı dediğimiz oysa durağan adam diye tanımlamanın daha uygun olduğu birtakım güçsüz ve yaşlı insanların eline bırakan bir aldatmacadır. Ailenin bütün üyelerinin, kendinden daha küçüklerin koruyucusu ve yol göstericisi olduğunu öne süren de gene bu aldatmacadır. Ana babaların altı yaşındaki oğullarının "sen Tommy'den büyüksün; onun sokağa çıkmasına izin verilmediğini senin yaşında birinin bilmesi gerekir" biçiminde bir sözü anlayacak kadar akıllı ve mantıklı bir varlık olmadığını kavraması zordur.

Çocuğun sırtına hazır olmadığı sorumluluklar yüklenmemeli; ondan yaşından büyük kararlar alması beklenmemelidir. İlke her zaman sağduyu olmalıdır.

Summerhill'de beş yaşındaki çocuklara yangın gözcüsü olmak isteyip istemediklerini sormayız. Altı yaşındakilere ateşliyken dışarı çıkmak isteyip istemediklerine kendilerinin karar vermeleri gerektiğini söylemeyiz. Hastalıktan zayıf düşmüş bir çocuğun bu kadar bitkinken yatakta kalıp kalmamasına karar vermesini de beklemeyiz. Hasta olduğu zaman önerilen ilaçları vermek için çocuğun iznini almaya gerek yoktur.

Bununla birlikte çocuğa yetkenin —gerekli yetkenin— kabul ettirilmesi, ona belirli bir yaşta kaldırabileceği kadar sorumluluk yüklenmesi gerektiğini öne süren düşünceye hiç de aykırı düşmez. Ana baba-

lar, çocuklarına yükleyecekleri sorumluluğun ölçüsünü saptarken, gönül-gözlerini kendi içlerine çevirmelidirler. Önce kendilerini yoklamalıdırlar.

Örneğin çocuklarının kendi giysilerini seçmesine izin vermeyen ana babalar genellikle, çocuğun kendi toplumsal konumlarına uygun düşmeyen giysiler seçeceği düşüncesinden yola çıkar.

Bir genelleme yaparsak, çocuklarının okuduğu kitapları, gittiği filmleri ya da arkadaşlarını sıkıdenetimden geçiren ana babalar, kendi düşüncelerini çocuklarına zorla kabul ettirmeye çalışmaktadır diyebiliriz. Böyle ana babalar davranışlarını açıklamaya çalışırken, her şeyin en iyisini kendilerinin bildiği gerekçesine sığınırlar; oysa derinde yatan güdü, yetke gücünü uygulama çabasıdır.

Ana babaların çocuklarına, bedensel güvenliklerini gözeterek, ellerinden geldiği kadar çok sorumluluk vermesi gerekir. Çocuğun özgüveninin gelişmesi ancak böyle sağlanabilir.

UYSALLIK VE SIKIDÜZEN

ANA BABA saygısını bir yana atan şu soru ortaya atılabilir: "Çocuk neden söz dinlemelidir?" Buna yanıtım şudur: "Çocuk yetişkinin güç arzusunu doyurmak için söz dinlemelidir. Yoksa neden söyleneni yapsın?"

"Eh" diyebilirsiniz, "ayakkabılarını giy dediğinizde sizi dinlemezse ayaklarını ıslatıp üşütebilir; babası bağırdığında sözüne uymazsa uçurumdan düşebilir." Evet ortada bir ölüm kalım sorunu varsa çocuğun söz dinlemesi gereklidir elbet. Ölüm kalım olaylarının kaçında söz dinlemeyen çocuğa ceza verilir? Çocuğun cezalandırılması pek enderdir. Genellikle kucaklanır, "canım benim! Tanrı'ya şükür, bir şeyin yok" denir. Çocuk genellikle *ufak şeyler* yüzünden cezalandırılır.

Artık söz dinlemenin gerekli olmadığı bir ev de yönetilebilmektedir. "Git kitaplarını al, İngilizce dersine gir" dediğim çocuk İngilizceye ilgi duymuyorsa bana olumsuz yanıt verebilir. Söz dinlemeyişi,

kendi arzusunu dile getirir; amacı başkalarını kırmak ya da incitmek değildir. Ama "Bahçenin ortası ekili; o bölüme basmayın!" dersem bütün çocuklar, tıpkı "Topumu bana sormadan kimse alamaz" diyen Derrick gibi, benim sözümü de dinler. Söz dinleme bir alışveriş sorunu olmalıdır. Ara sıra Summerhill'de, genel okul toplantısından geçmiş kurallara uyulmadığı olur. O zaman çocuklar duruma el koyar. Bununla birlikte Summerhill genellikle hiçbir yetke (otorite) ya da söz dinletme çabasına girilmeden yönetilir. Her birey *başkalarının özgürlüğüne zarar vermediği sürece,* istediğini yapmakta özgürdür. Bu bütün topluluklarda yaşama geçirilebilecek bir hedeftir.

Özdüzenlemenin geçerli olduğu evlerde yetke yoktur. Bu, "Bana bak! Söz dinle" diye bağıran bir sesin olmaması demektir. Asıl uygulamadaysa yetke vardır elbet. Bu tür yetkeye koruma, kollama ve yetişkin sorumluluğu adı verilebilir. Böyle bir yetke bazen sözünü dinletir, bazen de kendi söz dinler. Dolayısıyla kızıma "Oturma odamıza su ve çamur taşıyamazsın" diyebilirim. Bu onun bana " Odamdan çık baba. Şimdi seni istemiyorum" demesinden farklı değildir; ben de onun bu dileğine gık demeden uyarım elbet.

Ana babaların, çocuklarının başlarından büyük işlere kalkışmamasını, ağızlarına çiğneyebileceklerinden büyük lokma atmamasını istemesi, cezanın kardeşidir. Aslında deyim doğrudur — çünkü çocukların gözü midelerinden daha açtır, bu yüzden de tabaklarına tüketebileceklerinden daha çok yemek doldururlar. Çocuğu tabağındakileri bitirmeye zorlamak yanlıştır. İyi ana baba olmak demek, insanın öfke ya da gizli güdüler beslemeksizin kendini çocuğuyla özdeşleştirmesi, güdülerini anlaması, yeteneklerinin sınırlarını kavraması demektir.

Bir ana, kızına sözünü dinletmek istediğini yazmıştı. Bense çocuğa salt *kendi* sözünü dinlemesi gerektiğini öğretiyordum. Ana kızını dikbaşlı buluyor, bense onu *her zaman* söz dinleyen yumuşak bir çocuk olarak tanıyordum. Beş dakika önce çocuk, köpekler ve nasıl eğitilmeleri gerektiğini tartışmak üzere odama geldi. "Toz ol" dedim, "yazı yazıyorum." Gitti — hem de tek sözcük etmeden.

Uysallık, toplumsal incelik olmalıdır. Yetişkinlerin çocuklarından

uysal olmalarını istemeye hakları yoktur. Yumuşak başlılık dışarıdan zorla benimsetilmemeli — çocuğun içinden gelmelidir.

Sıkıdüzen (disiplin) sonuca ulaşma aracıdır. Bir ordunun sıkıdüzeni, savaşta etkili ve verimli olmayı amaçlar. Bu tür sıkıdüzenlerin hepsi bireyi nedene bağımlı kılar. Sıkıdüzenli ülkelerde yaşam ucuzdur.

Oysa, başka bir sıkıdüzen türü daha vardır. Bir orkestrada birinci keman, şefe uymak zorundadır çünkü çalınan parçanın iyi olmasını şef kadar o da ister. Oysa hazır ola geçen er, kural olarak, ordunun verimini düşünmez. Bütün ordular korkuyla yönetilir; er, dikbaşlılık ederse cezalandırılacağını bilir. Okuldaki sıkıdüzense, öğretmenler iyi olduğunda, orkestradakine benzetilebilir. Ama genellikle, ordu sıkıdüzenini andırır. Aynı şey ev için de geçerlidir. Mutlu bir ev orkestra gibidir, aynı takım-ruhunun tadına varır. Mutsuz evler, nefret ve sıkıdüzenle yönetilen kışlalara benzer.

İnsana şaşırtıcı gelense, takım-ruhu sıkıdüzeninde yaşayan evlerin, genellikle ordu sıkıdüzeninde yönetilen okulları hoş görmesidir. Evlerinde hiç dayak yemeyen çocuklar — okullarda öğretmenleri tarafından dövülür. Daha yaşlı ve bilge bir gezegenden gelen bir konuğa, bazı ilkokullarda bugün bile, küçük çocukların toplama ya da yazım yanlışı yüzünden cezalandırıldığı anlatılsa, bu ülkede yaşayan ana babaların birer kuş beyinli olduğunu düşünebilir. İnsancıl ana babalar, okuldaki dayak sıkıdüzenine karşı çıkıp bu konuda yargıya başvurduklarında, yasalar çoğunlukla ceza veren öğretmenin yanını tutar.

Ana babalar —isteseler— dayak cezasını hemen yarın kaldırabilir. Ama görülen o ki, çoğunluk bunu istemiyor. Bu onlara uygun bir dizge. Oğullarıyla kızlarını yola getiriyor. Çocuğun nefreti kurnazca, ceza veren öğretmene yöneltiliyor; bu pis işi yapması için öğretmeni görevlendiren ana babalara değil. Bu dizge, bu tür ana babalara tam anlamıyla uymaktadır çünkü onların da yaşayıp sevmesine hiç izin verilmemiştir. Onlar da, küme sıkıdüzenine köle edilmiş ve zavallılar özgürlüğü gözlerinin önüne bile getirememişlerdir.

Doğru, evde de bir ölçüde sıkı düzen vardır. Ama bu genellikle, ailenin her üyesinin bireysel haklarını koruyup gözeten türde bir sıkıdüzen olmalıdır. Örneğin kızım Zoë'nin daktilomla oynamasına izin ver-

mem. Ama mutlu bir ailede bu tür bir sıkıdüzen genellikle kendi yolunu çizer. Yaşam hoş bir alışveriştir. Ana babalarla çocuklar yakın arkadaş, aynı yeri paylaşan birer uğraştaştır.

Sıkıdüzen mutsuz evlerde nefret silahı olarak kullanılır; uysallıksa erdeme dönüşür. Çocuklar birer köle, birer mal sayılır ve sahiplerine övgüyle saygınlık kazandırır. Billy'nin okuma yazma öğrenmesi konusunda en çok kaygıya kapılanların, yeterli eğitim alamadığı için kendini yaşamında başarısız bulan ana babalar olduğunu düşünüyorum.

Sert sıkıdüzene inanan ana babalar, kendinden hoşnut olmayan kişilerdir. Bir yığın açık saçık öykü bilen, gece kulüplerinden çıkmayan şen bir adam, dışkıdan söz eden oğlunu sert bir biçimde azarlayıp susturur. Hiç de dürüst davranmayan bir ana, yalan söylediği için çocuğunu döver. Sigara içen oğlunu, ağzında piposu, kamçıyla döven babalar biliyorum. On iki yaşındaki oğlunu döverken "sövmek ne demekmiş, sana gösteririm piç kurusu" diye bağıran birini tanıyorum. Kendisini uyardığımda, hiç kafa yormadan "ben söverim, bu farklı. O daha çocuk" demişti.

Evdeki sıkıdüzen (disiplin) her zaman insanın kendine duyduğu nefretin izdüşümüdür. Kendi yaşamında olgunluğa erişmeye çabalamış ama bunu başaramamış yetişkinler, özlediklerine kendi çocuklarında ulaşmaya çalışır. Aslında hepsinin nedeni sevmeyi beceremeyiş olmasıdır. Çünkü hazdan Şeytan görmüş gibi korkar. Zaten insanlar —en güzel ezgileri bilen, yaşama, sevince ve cinselliğe bayılan eski arkadaşımız— Şeytan'ı bu yüzden *uydurmuştur*. Kusursuzluğun amacı Şeytan'ı alt etmektir. Buradan, gizemcilik; mantıksızlık, din ve çilecilik türemiştir. Bedene dayak biçiminde eziyet, cinsel güçsüzlük ve cinsel arzuları bastırma da gene bundan çıkar.

Evdeki çatıkkaşlı sıkıdüzen, en geniş iğdiş etmeyi, yani yaşamı iğdiş etmeyi amaçlar dersek, yanılmış olmayız. Hep söz dinleyen çocuk asla özgür bir kadın ya da erkek olamaz. Kendini okşadığı için cezalandırılan çocuk, hiçbir zaman cinsel açıdan tam anlamıyla etkin olamaz.

Ana babaların yapmak isteyip başaramadıkları şeyleri çocuktan beklediklerini söylemiştim. Aslında işin içinde başka bir şey daha var-

dır: bastırılmış bütün ana babalar, çocuklarının yaşamdan, kendilerinin elde ettiğinden fazlasını alamaması konusunda kesin kararlıdır. Cansız ve donuk ana babalar, çocuklarının yaşam dolu olmasına izin vermez. Böyle ana babalar gelecek konusunda her zaman, abartılmış bir korku duyar. Sıkıdüzenin çocuklarını kurtaracağını düşünür. İnsanın özüne güvensizliği, kendisini doğrulukla iyiliğe *zorlayacak* bir dış Tanrı'yı koşulsuz, kanıtsız kabul etmesine yol açar. Dolayısıyla sıkıdüzen, dinin bir dalıdır.

Summerhill'le sıradan bir okul arasındaki ana ayrım, çocuklarımızın kişiliğine duyduğumuz inançtır. Örneğin Tommy'nin, hekim olmak istiyorsa, giriş sınavlarını başarmak üzere kendi isteğiyle çalışacağını biliriz. Sıkıdüzenli bir okulsa, saptanan saatlerde çalışmaya zorlanmaz, baskı altına alınmaz ya da dövülmezse Tommy'nin hekim olamayacağına kesin gözüyle bakar.

Çoğu durumda okuldaki sıkıdüzeni yok etmenin evdekinden daha kolay olduğuna inanıyorum. Summerhill'de yedi yaşındaki bir çocuk toplumsal bir rahatsızlığa yol açtığında, bütün topluluk bunu onaylamadığını gösterir. Toplum onayı herkesin istediği şey olduğu için de, çocuk iyi davranmayı öğrenir. Sıkıdüzene gerek kalmaz.

Birçok duygusal etmenle başka koşulların yer aldığı evdeyse, işler bu kadar kolay değildir. Bezginlik içinde yemek pişiren bir ev hanımı huysuzluk eden çocuğunu toplum hoşnutsuzluğuyla eğitemez. Yorgun-argın işten dönmüş baba da, fideliğinin çiğnendiğini görünce sabırlı ve hoşgörülü davranamaz. Burada asıl vurgulamak istediğim şey, *çocuğun başlangıçtan beri özdüzenlemeli olduğu bir evde, sıradan konularda sıkıdüzen gereksiniminin ortaya çıkmayacağıdır!*

Birkaç yıl önce Maine'de dostum Wilhelm Reich'a konuk olmuştum. Oğlu Peter üç yaşındaydı. Evin hemen önünde derin bir göl vardı. Reich'la eşi Peter'a, suya yaklaşmaması gerektiğini söylemekle yetinmişti. Peter nefret dolu bir eğitimden geçmediği dolayısıyla ana babasına güven duyduğu için gölün yanına bile uğramamıştı. Ana baba kaygılanmaya gerek olmadığını *biliyordu*. Korku ve yetkeye dayalı sıkıdüzen uygulayan ana babalarsa böyle bir yerde kaygıyla tüyleri diken diken yaşar. Böyle ana babaların çocukları yalana öylesine alış-

mışlardır ki, kendilerine suyun tehlikeli olduğu söylendiğinde inanmazlar. Suya yaklaşma konusunda karşı koyulmaz bir istek duyarlar.

Sıkıdüzen altındaki çocuk yetkeye duyduğu nefreti, ana babasının canını sıkarak dile getirir. Aslında çocuksu yaramazlıkların çoğu, yanlış eğitimin gözle görünen kanıtıdır. Ortalama bir çocuk —evde sevgi varsa— ana babasının bilgi verici sözlerini dinler. Ama eğer ev nefret doluysa, hiçbir şeyi kabul etmez. Ya da her şeyi olumsuz açıdan ele alır: yıkıcı, arsız yalancı biri olup çıkar.

Çocuklar akıllıdır. Sevgiye sevgiyle, nefrete nefretle tepki gösterirler. Takım türü sıkıdüzene kolayca karşılık verirler. Kötülüğün insan doğasının temelinde, tavşan ya da aslan doğasının temelindekinden daha fazla olmadığına bütün varlığımla inanıyorum. Zincire vurursanız iyi bir köpek, kötü bir köpek olur. Çocuğu sıkıdüzene sokarsanız, kötü, içtenlikten uzak, nefret dolu biri olup çıkar. Birçok insanın, kötü çocuğun kötü olmak istediğine inandığını üzülerek söyüyorum; bu insanlar çocuğun iyi olmayı seçme gücüne Tanrı'nın ya da kalın bir sopanın yardımıyla kavuşacağına inanır. Eğer bu gücü kullanmazsa, o zaman dikbaşlılığının cezasını çekeceğine hiç kuşkuları yoktur.

Eski okul ruhu bir bakıma, sıkıdüzenin arka çıktığı her şeyi simgeler. Büyük bir erkek okulunun yöneticisi, okulunda ne tür çocukların bulunduğunu sorduğumda bana "hiçbir düşüncesi ya da ülküsü olmayan çocuklar. Bir savaş çıksa, öleceklerini bile bile orduya katılırlar; neden savaştıklarını ya da savaşın neden çıktığını durup düşünmezler bile" demişti.

Yaklaşık altmış yıldır hiçbir çocuğa vurmadım. Ama genç bir öğretmenken hiç düşünmeden kayışla dayak attığım olmuştu. Artık çocukları dövmüyorum çünkü artık dayağın tehlikelerini ve nefrete dayandığını biliyorum.

Summerhill'de çocuklara eşitimiz gibi davranırız. Genellikle çocukların yetişkinlerden farklı olduğunu bilir, onların bireyselliğine ve kişiliğine, yetişkinlerinki kadar saygı gösteririz. Biz büyükler, yetişkin Bill Amca'nın, havuç sevmese de tabağındakini bitirmesini ya da babanın sofraya oturmadan ellerini yıkamasını istemeyiz. Çocukların

davranışlarını durmadan düzeltmeye kalkışırsak, aşağılık duygusuna kapılmalarına yol açarız. Doğal onurlarını kırmış oluruz. Bütün bunlar görece değerlerdir. Yapmayın ne olur, Tommy sofraya ellerini yıkamadan otursa ne çıkar?

Yanlış sıkıdüzenle yetiştirilen çocuklar, yaşam boyu sürecek bir yalanla yaşar. Hiçbir zaman kendileri olma gözü pekliğini gösteremezler. Saçmasapan geleneklerle yerleşik görgü kurallarının kölesi olup çıkarlar. Gülünç pazar giysilerini sorgusuz kabullenirler. Çünkü sıkıdüzenin kaynağı, kınanma korkusudur. oyun arkadaşlarının verdiği ceza korku içermez. Ama ana baba cezalandırdığında korku kendiliğinden gelir. Çünkü bir yetişkin iriyarı, güçlü ve korku vericidir. Hepsinden önemlisi yetişkin, korkmuş anayla korkmuş babanın simgesidir.

Kırk yılı aşkın bir süredir Summerhill'de, özgürlüğe kavuşan pis, arsız, nefret dolu çocuklar görüyorum. Her defasında yavaş yavaş ilerleyen bir değişim gerçekleşiyor. Zaman içinde bu şımarık çocuklar mutlu. toplumsal açıdan içten, dost canlısı insanlara dönüşüyor.

İnsanlığın geleceği yeni ana babalardadır. Çocuklarının içindeki yaşam gücünü, gelişigüzel kullandıkları yetkeleriyle yıkarlarsa, suçlar, savaşlar, acılar boy atmayı sürdürür. Bu ana babalar, kendi ana babalarının izinden giderlerse, çocuklarının sevgisini yitirirler. Çünkü insan korktuğunu sevemez.

Sinirce —sevginin tam tersi olan— ana baba sıkıdüzeniyle başlar. Nefret, ceza ve baskıyla eğittiğiniz kişilerden, iyi insan çıkmaz. Buna kavuşmanın tek yolu sevgidir.

İçinde anababa sıkıdüzeni olmayan sevgi dolu bir çevre, çocukluk sıkıntılarının çoğunu çözümler. Ana babaların anlamasını istediğim şey işte budur. Eğer çocuklara evde sevgi ve onay dolu bir çevre verilirse, kötülük, nefret ve yıkıcılık görülmez.

ÖDÜL VE CEZA

ÇOCUĞU ödüllendirmenin tehlikesi, cezalandırmanınki kadar büyük değildir, ama ödül vererek çocuğun tinsel gücünü çökertmek çok daha kurnazcadır. Ödül gereksiz ve olumsuzdur. Yapılan işe ödül ver-

mek, işin kendi başına yapılmaya değmez olduğunu söylemekten farksızdır.

Hiçbir sanatçı salt para için çalışmaz. Aldığı ödüllerden biri yaratma hazzıdır. Ayrıca ödüller yarışmacı dizgenin en kötü yanını destekler. Başka insanlara üstün gelmek çok kötü bir amaçtır.

Ödüllendirmenin çocuklar üzerinde kötü tinsel etkisi vardır, kıskançlık yaratır. Bir çocuğun küçük kardeşini sevmeyişi genellikle ananın "küçük kardeşin bile bunu senden iyi yapar" demesinden kaynaklanır. Çocuğa göre ananın bu sözleri, kendisinden daha iyi olan kardeşe verilmiş bir ödüldür.

Çocuğun nesnelere duyduğu doğal ilgiyi düşündüğümüzde, ödüllerle cezaların tehlikesini daha iyi kavramaya başlarız. Ödüllerle cezalar çocuğu ilgi duymaya zorlama eğilimindedir. Ama sahici ilgi, tüm kişiliğin yaşam gücüdür ve böyle bir ilgi bütünüyle kendiliğindendir. Dikkat etmeye zorlamak olasıdır çünkü dikkat bilinç edimidir. Tahtadaki konu özetine dikkat edilirken korsanlara ilgide duyulabilir. Dikkat etmeye zorlayabilir, ilgi duymaya zorlayamazsınız. Örneğin kimse beni pulculuğa ilgi duymaya zorlayamaz; ben bile kendimi pullarla ilgilenmeye zorlayamam. Ödüllerle cezalarsa ilgi duymaya zorlama çabasıdır.

Büyük bir bahçem var. Zararlı ot temizleme döneminde küçük kızlarla oğlanların bana yardımı dokunabilir. Bir buyrukla bu işi yapmama yardım etmelerini sağlayabilirim elbet. Ama sekiz, dokuz, on yaşındaki çocukların kafasında zararlı otların temizlenmesi gerektiği konusunda hiçbir düşünce oluşmamıştır. Zararlı otları temizlemek ilgilerini hiç çekmez.

Bir kezinde bir küme küçük çocuğun yanına gitmiş. "Zararlı otları temizlememe yardım etmek isteyen var mı?" diye sormuştum. Hepsi hayır demişti.

Bunun üzerine nedenini sormuştum. İşte yanıtlar: "çok sıkıcı!", "bırakalım büyüsünler." "Şimdi çok işim var, bulmaca çözmeye çalışıyorum", "bahçe işlerinden nefret ederim."

Zararlı otları temizlemeyi ben de sıkıcı bulurum. Bulmacalarla uğraşmaktan ben de çok hoşlanırım. Ama küçüklere haksızlık etmemek gerekir; zararlı otların onları ilgilendiren bir yanı var mı? Bahçe, *be-*

nim bahçem. Bezelyeler topraktan fışkırırken gurur duyan *benim*. Sebzeye daha az para ödeyen de *benim*. Kısacası bahçe benim kişisel çıkarlarımı etkiliyor. Çocukları, kendiliklerinden ilgilenmedikçe, ilgi göstermeye zorlayamam. Benim için tek çıkar yol çocukları bir saatliğine işe almaktır. O zaman aynı temelde buluşmuş oluruz: ben bahçemle ilgilenirim, çocuklarsa fazladan para kazanmakla.

İlgi kökende her zaman bencildir. On dört yaşındaki Maud bana sık sık yardım ederken bahçe işlerinden nefret ettiğini söylemekten de geri kalmaz. Ama *benden* nefret etmez. Zararlı otları yolar çünkü benimle birlikte olmak ister. Bu, onun o anda kişisel çıkarına uygundur.

Ot yolmaktan hoşlanmayan Derrick bana yardım etmek istediği zaman, bilirim ki göz diktiği çakımı kendisine verme isteğini yineleyecektir. Bu konuda ilgisini çeken tek şey söz konusu çakıdır.

Ödül her zaman öznel olmalıdır: yani başarılan işin ödülü, insanın içinde duyduğu özdoyum olmalıdır. Burada aklımıza, insana hiçbir doyum vermeyen işler gelebilir: kömür çıkartmak, 50 numaralı somunu 51 numaralı cıvataya vidalamak, kanal kazmak, sayıları toplamak gibi. Dünya, hiçbir asal haz ya da merak öğesi taşımayan işlerle doludur. Okullarımızı da yaşamdaki bu sıkıcılığa uydurmaya çalışır gibiyiz. Öğrencilerimizin dikkatini, ilgi duymadıkları konulara çekmeye çalışarak, onları aslında hoşlanmayacakları işleri yapmaya koşullandırıyoruz.

Eğer Mary okumayı ya da sayı saymayı öğreniyorsa, nedeni —iyi çalışmasına karşılık yeni bir bisiklet alması ya da annesinin sevinmesi değil — bu derslere ilgi duyması olmalıdır.

Annelerden biri oğluna parmak emmeyi bırakırsa, radyo alacağını söylemişti. Çocuğu böyle bir çatışkıya sürüklemek ne büyük haksızlık! Parmak emme, istenç denetiminde işe yaramaz, bilinçdışı bir edimdir. Çocuk bu alışkanlığını bırakmak için bilinçli bir çabaya girişebilir. Ama kendini okşama isteğine karşı koymaya çalışan biri gibi hep başarısızlığa uğrar, böylece suçluluk duyguları ve mutsuzluk içinde ezilir.

Ana babaların gelecek konusunda duyduğu korku, içinde rüşvetçilik barındıran önerilerle dile getirilirse, tehlikelidir: "Okumayı öğrenince canım, baban sana küçük bir motosiklet alacak." Bu yöntem ço-

cuğun, açgözlü çıkar peşinde koşan uygarlığımızı daha baştan benimsemesine yol açar. Okuma yazma öğrenmeden kalmayı, pırıl pırıl yeni bir bisiklete yeğleyen pek çok çocuk gördüğümü sevinçle söyleyebilirim.

Farklı bir rüşvetçilik biçimi de, çocuğun duygularını etkilemeye çalışan sözler etmektir: "Hep sınıf sonuncusu olursan, anneciğin çok üzülür." Her iki rüşvet yöntemi de çocuğun sahici meraklarını kısa yoldan yok eder.

Çocuklara kendi işlerimizi yaptırma konusunda da kanılarım bundan farklı değil. Eğer çocuğu kendi işlerimizde çalıştırmak istiyorsak, ona becerisine göre para ödememiz gerekir. Salt yıkılmış bir duvarı yeniden örmeye karar verdim diye, hiçbir çocuk tuğla taşımak istemez. Ama bir el arabası dolusu tuğlanın taşınmasına üç peni vermeyi önerirsem, bana kendi isteğiyle yardım edecek bir çocuk bulabilirim çünkü o zaman onun çıkarını da gözetmiş olurum. Ama çocuğun haftalık harçlığını yaptığı birtakım sıkıcı işlere dayandırma düşüncesinden hoşlanmıyorum. Ana babaların bunu karşılıksız vermesi gerekir.

Ceza verirken asla adaletli olunamaz çünkü hiç kimse adil değildir. Yargıçlar, ne çöpçülerden daha ahlâklıdır, ne de önyargılardan daha uzak. Son derece tutucu ve asker ruhlu bir yargıca "kahrolsun ordu" diye bağırdığı için tutuklanan askerlik karşıtı birine adil davranmak zor gelebilir.

Cinsellikle ilgili bir kusur işleyen öğrencisine bilinçli ya da bilinçdışı acımasız davranan bir öğretmenin, cinsellik konusunda derin suçluluk duyguları beslediğine kesin gözüyle bakılabilir. Bilinçdışı eşcinsel eğilimleri olan bir yargıç, eşcinsel ilişkilere girdiği için suçlanan bir tutukluya mahkemede ceza biçerken son derece sert davranabilir.

Kendimizi tanımadığımız ve bastırılmış özlemlerimizi bilemediğimiz için adil olamayız. Bu, çocuklara yapılan korkunç bir haksızlıktır. Bir yetişkin kendi coşkusal karmaşalarını aşarak eğitim veremez. Bastırılmış korkularımız elimizi ayağımızı bağlıyorsa, çocuklarımıza özgürlük veremeyiz. Bütün yaptığımız, kendi karmaşalarımızı çocuklarımıza armağan etmektir.

Eğer kendimizi anlamaya çalışırsak, başka bir şeye duyduğumuz

öfkenin acısını çocuğumuzdan çıkartıp onu cezalandırmak bize zor gelir. Yıllar önce —denetmen geliyor ya da bir arkadaşımla tartıştım diye— canım sıkkın olduğu için çocukları döver dururdum. Kendimi anlamak, aslında neye öfkelendiğimi bulup ortaya çıkartmak yerine, bildik başka gerekçelere sığınırdım. Bugünse, cezanın gereksiz olduğunu deneyimlerimden biliyorum. Artık çocukları asla cezalandırmıyor, içimde böyle bir kışkırtı da duymuyorum.

Geçenlerde toplumdışı davranışlar gösteren yeni bir öğrenciye "bütün bu oyunları seni döveyim diye yapıyorsun çünkü yaşamın uzun bir dayaktan oluşmuş. Ama zamanını boşa harcıyorsun. Ne yaparsan yap seni cezalandırmayacağım" dedim. Çocuk yıkıcı davranışlarını bırakıverdi. Artık nefret duymasına gerek kalmamıştı.

Ceza her zaman nefret edimidir. Cezalandırma eyleminde öğretmen ya da ana baba çocuktan nefret etmektedir — çocuk da bunu anlar. Dayak yemiş çocuğun ana babasına gösterdiği belirgin pişmanlık ya da dokunaklı sevgi, gerçek sevgi değildir. Dayak yemiş çocuğun içi aslında, suçluluk duygularına kapılmamak için gizlemek zorunda kaldığı nefretle doludur. Çünkü dayak çocuğu düşlemlere sürüklemiştir! *Babamın düşüp ölmesini diliyorum.* Bu düşlem yerini hemen suçluluk duygularına bırakır — *Babamın ölmesini istedim! Büyük bir günah işledim.* Bu pişmanlık çocuğu, dışarıdan sevgi gibi görünen bir duyguyla babasının dizlerine atar. Ama altta nefret çoktan yerini almıştır — ve orada kalır.

Çok daha kötü olansa cezanın kısır döngü oluşturmasıdır. Dayak nefreti dile getirir ve atılan her dayak çocuğun içini, kaçınılmaz bir biçimde gittikçe artan nefret duygularıyla doldurur. Çoğalan nefret daha kötü davranışlarla dile getirildikçe, daha çok dayak atılır. Bu ikinciposta dayaklardan elde edilen nefret çocuğun yanına kâr kalır. Sonuç huysuz, küskün, yıkıcı, yüreği nefret dolu bir çocuktur; cezalara öylesine alışmıştır ki ana babasından coşkusal bir karşılık alabilmek için kusur üstüne kusur işler. Çünkü sevgi coşkusu yoksa, nefret dolu coşkusal yanıtla yetinir. Böylece çocuğa dayak atılır — o da yerlerde sürünüp pişmanlık gösterir. Ama ertesi sabah, aynı çevrim yeniden başlar.

Şu ana kadar yaptığım gözlemlere göre, özdüzenlemeli çocuğun cezaya gereksinim duymadığını, dolayısıyla nefret çevriminden geçmediğini söyleyebilirim. Özdüzenlemeli çocuğa ceza verilmez; o da kötü davranmaya gerek duymaz. Yalana ya da kırıp dökmeye başvurmaz. Ona asla kötü ya da iğrenç denemez. Yetkeye karşı çıkmasına, ana babasından korkmasına gerek yoktur. Ara sıra huysuzluğu tutabilir ama kısa sürer ve sinirce eğilimi göstermez.

Doğru cezanın ne olduğuna karar vermek zordur. Bir gün çocuklardan biri benim en iyi testeremi ödünç almıştı. Ertesi gün aracı yağmur altında bırakılmış buldum. Çocuğa bir daha testeremi vermeyeceğimi söyledim. Bu bir ceza değildi, çünkü cezada mutlaka ahlâk dersi vardır. Testereyi dışarda, yağmur altında bırakmak testere için kötüydü ama çocuğun davranışı ahlâka aykırı değildi. Burada önemli olan çocuğun başkalarının araçlarını alıp bozamayacağını, başkalarının malına ya da kişiliğine zarar veremeyeceğini öğrenmesidir. Çünkü bildiğini okumasına ya da *başkasının zararına* istediğini yapmasına izin vermek, çocuk için kötüdür. Bu, çocuğun şımarmasına yol açar; şımarık çocuklardansa kötü yurttaşlar çıkar.

Bir süre önce aramıza küçük bir oğlan katılmıştı; bu çocuk geldiği okulda eline geçeni çevresindekilere fırlatıyor, herkesi öldüreceğini söylüyor, insanları canından bezdiriyormuş. Aynı oyunu bana da oynamaya çalıştı. Kısa sürede oğlanın huysuzluğunu insanları yıldırmak, böylece dikkat çekmek için kullandığı sonucuna vardım.

Bir gün oyun odasına girdiğimde bütün çocukların bir köşeye toplaştığını gördüm. Bizim küçük afacansa elinde çekiç karşı köşede duruyordu. Yaklaşana çekici indireceğini söylüyordu.

"Kes şunu oğlum" dedim sert bir sesle. "Senden korkmuyoruz."

Çekici elinden fırlattığı gibi üstüme saldırdı. Isırıp tekmelemeye başladı.

Dingin bir sesle "her vuruşunda, her ısırışında" dedim, "ben de sana aynını yapacağım." Yaptım da. Biraz sonra karşı koymayı kesip odadan dışarı fırladı.

Bu da bir ceza değildi. Verilmesi gereken bir dersti: salt hoşuna gittiği için başkalarının canını acıtamayacağını öğrenmeliydi.

Ceza, çoğu evde söz dinlenmediği için verilir. Söz dinlememeye ya da dikbaşlılığa okullarda da büyük suç gözüyle bakılır. Ben genç bir öğretmenken ve İngiltere'de bütün öğretmenlere izin verildiği üzere çocukları döverken, sınıfta en çok sözümü dinlemeyen öğrenciye öfkelenirdim. Sevgili onurum kırılırdı sanki. Babanın, evin teneke tanrısı oluşu gibi ben de sınıfın teneke tanrısıydım. Söz dinlememeye ceza vermek, insanın kendini her şeye gücü yeten Tanrı'yla özdeşleştirmesidir. *Benden başka Tanrı'nız olmayacak.*

Sonraları Almanya ve Avusturya'da ders verirken öğretmenler bana İngiltere'de dayak cezası olup olmadığını sorduklarında hep utanç duydum. Almanya'da öğrencisine vuran öğretmen saldırıdan yargılanır ve genellikle ceza alır. İngiliz okullarındaki kamçı ya da kayış dayağı en büyük ayıplarımızdan biridir.

Büyük kentlerimizin birinde yaşayan bir hekim bir gün bana "buradaki okulların birinin başında çocukları acımasızca döven zorba bir öğretmen var. Bu adam yüzünden sinirli olmuş çocuklar bana getiriliyor, ama elimden bir şey gelmiyor. Kamuoyu ve yasalar öğretmenden yana" demişti.

Kısa bir süre önce gazetelerde yargıcın suç işleyen iki kardeşe, iyi bir sopa yemiş olsaydınız o zaman mahkemeye düşmezdiniz dediği bir duruşma öyküsü çıkmıştı. Kanıtlar birer birer ortaya dökülünce, iki çocuğun babalarından neredeyse her gece dayak yediği ortaya çıkmıştı.

Süleyman'ın çubuk kuramının zararı, özdeyişlerinin getirdiği yararlardan çok daha büyüktür. İç gözlem yapabilen hiç kimse çocuklarını ne döver, ne de böyle bir istek duyar.

Yinelemek istiyorum: *çocuğa vurmak, ancak geleneksel bir düşünceyle yani yanlışlık düşüncesiyle birleştirildiğinde, korku verir.* Örneğin afacanın biri, bir topak çamur atıp şapkamı başımdan uçurduğunda, yakalayıp ensesine şamarı patlatırsam, çocuk bu tepkimi doğal karşılar. Bu, çocuğa tinsel açıdan bir zarar vermez. Ama okul yöneticisine gidip, suçun cezalandırılmasını istersem cezanın yarattığı korku çocuğa zarar verir. Her şey bir ahlâk ve ceza sorununa dönüşür. Çocuk suç işlediği duygusuna kapılır.

Biraz önceki sahnenin arkası kolayca kestirilebilir! Ben elimde çamurlu şapkam ayaktayım. Yönetici korkunç bakışlarla çocuğu yerine

çivilemiş, oturuyor. Çocuk başı önünde bekliyor. Kendisini suçlayanların saygınlığı karşısında korkudan mum gibi duruyor. Oysa sokakta kovalasaydım, onun eşiti olurdum. Şapkam uçurulduktan sonra saygınlığım filan kalmazdı. Adamın biri olurdum. Çocuk da böylece bir yaşam dersi almış olurdu — birine vurursan o da kızıp sana vurur.

Cezanın kızıp köpürmekle ilgisi yoktur. Ceza soğuk ve yargılayıcıdır. Ceza tepeden tırnağa suçlunun iyiliğine olduğunu bildirir. (İdam cezasındaysa, toplumun iyiliği düşünülür.) Ceza insanın kendini Tanrı'yla özdeşleştirdiği ve geleneksel yargıyı yürüttüğü bir edimdir.

Birçok ana baba çocuklarını hem ödüllendirmeleri hem de cezalandırmaları gerektiğine inanır çünkü Tanrı da ödüllendirip cezalandırmaktadır. Bu ana babalar dürüstçe adil olmaya çalışır ve çocuğu kendi iyiliği için cezalandırdıklarına inanır. *Bu bana senden daha çok acı veriyor* demek, dindarlık perdesi altında kendini kandırmaya yarayan bir yalandır.

Dinle ahlâkın, cezayı benzer-çekicilikte bir kuruma dönüştürdüğü akıllardan çıkarılmamalıdır. Çünkü ceza, bilince ilaç gibi gelir. Suç işleyen "bedelini ödedim" der.

Konuşma toplantılarımda sıra sorulara geldiğinde yaşlılardan biri kalkıp "babam bana terlikle girişirdi, bugün bundan hiç de pişman değilim bayım. Beni dövmeseydi, şimdiki durumuma gelemezdim" der. Ona "Yeri gelmişken şimdiki durumunuz tam olarak *nedir*?" diye soracak kadar gözü pek davranamadım hiç.

Cezanın *her zaman* tinsel zarara yol açmadığını söylemek, konuya kaçamak yaklaşmak olur, çünkü cezanın bireyin daha sonraki yaşamında ne gibi tepkilere neden olacağını bilemeyiz. Uygunsuz yerlerini gösterdiği için tutuklanan göstermecilerin çoğu, çocuksu alışkanlıkları yüzünden verilen eski cezaların kurbanıdır.

Bir ceza başarıya ulaştıysa, o zaman savunulmasına yardım edecek kanıtların da bulunması gerekir. Doğru, eski bir askerin dediği gibi, ceza kötü şeyler yapmanızı korku aracılığıyla engeller. Ana baba çocuğunun korku yüzünden bütünüyle tinsel çöküntüye uğramasından hoşnutsa, o zaman ceza böyle bir ana baba için başarıya ulaşmış demektir.

Dövülen çocuğun tinsel açıdan ne kadar zayıflayıp yaşamı boyu iğdiş edilmiş kaldığını; ne ölçüde başkaldırıp toplumdışı davranışlara girdiğini hiç kimse söyleyemez. Elli yıllık öğretmenlik yaşamım bo-

yunca hiçbir ana babanın "çocuğumu dövdüm ama o da iyi bir insan oldu" dediğini duymadım. Tersine hep şu acıklı öyküyü dinledim, "Onu dövdüm, aklını başına getirmeye, her konuda yardımcı olmaya çalıştım, ama gün geçtikçe kötüye gitti."

Cezalandırılan çocuk *sahiden* gittikçe kötüleşir. Üstelik kendisi de cezalandıran bir ana ya da baba olup çıkar, böylece nefret çevrimi yıllarca sürüp gider.

Kendime sık sık "başka konularda ince düşünceli ana babalar neden çocuklarına acımasız davranan okulları hoş görüyor?" diye sorarım. Bu ana babalar sanırım, çocuklarının her şeyden önce iyi bir eğitim almasını düşünüyor. Gözden kaçırdıkları şey, cezalandıran öğretmenin çocukları ilgi göstermeye zorlayacağı, ama uyandırdığı ilginin tahtadaki toplama işlemin de değil, ceza üzerinde yoğunlaşacağıdır. Aslında okullarımızda ve üniversitelerimizde sınıf birincisi öğrencilerimizin büyük çoğunluğu sonradan sıradanlaşıp, orta düzeyde kişiler olarak kalır. Başarılı olma konusunda gösterdikleri ilgi çoğunlukla ana babalarının zorlamasıyla ortaya çıkmıştır; aslında dersler hiç ilgilerini çekmez.

Yenmeye çalıştıkları öğretmen ve ceza korkusu, çocuklarla ana babalar arasındaki ilişkiyi kaçınılmaz biçimde etkiler. Çünkü çocuk açısından her yetişkin ana babayı simgeler. Öğretmenin her ceza verişinde çocuk, simgenin ardındaki yetişkinden —anasından ya da babasından— korkup nefret eder. Bu erinci altüst eden bir düşüncedir. Gerçi çocuklar bu duyguların bilincinde değildir ama on üç yaşında bir çocuğun "eski müdür beni çok döverdi; annemle babamın neden beni o okuldan almadıklarını anlamıyorum. Onun acımasız bir zorba olduğunu biliyorlardı, gene de hiçbir şey yapmadılar" dediğini duymuştum.

Söylev çekme biçimine girmiş ceza, kayışla dövmekten daha da tehlikelidir. Bu söylevler ne kadar korkunçtur! "Yaptığının yanlış olduğunu bilmiyor muydun?" Çocuk hıçkırıklar içinde başını sallar. "Yaptığın için özür dile bakalım."

Yalancı ve ikiyüzlü insanlar yaratma konusunda, söylev biçimine girmiş cezayla yarışabilecek başka bir yöntem yoktur. Daha da kötüsü kusur işlemiş çocuk yanınızdayken ruhunu temizlemesi için Tanrı'ya

yakarmaktır. Bu bağışlanamaz, çünkü böyle bir edimin çocuğun içini suçluluk duygularıyla doldurması kaçınılmazdır.

—Dayak gibi bedensel olmayan ama çocuğun gelişimini aynı ölçüde zarara uğratan— bir başka ceza türü de dırdır edip söylenmektir. On yaşındaki kızına bütün gün söylenip duran sayısız ana gördüm: *Güneşe çıkma canım... Parmaklıklara yaklaşma tatlım... Hayır, olmaz şekerim bugün yüzme havuzuna gidemezsin; üşütür hastalanırsın sonra!* Dırdır etmek sevgi belirtisi değildir kuşkusuz: bu, ananın bilinçdışı nefretini örten korkunun belirtisidir.

Cezayı savunanların, bir dolandırıcının yaşamının anlatıldığı o hoş Fransız filmini izleyip içlerine sindirmelerini isterdim. Filmdeki dolandırıcı küçük bir oğlanken kusur işlediği için zehirli mantarların yendiği pazar akşamı yemeğinde sofraya oturmasına izin verilmeyerek cezalandırılır. Sonradan bütün ailesinin tabutlarla taşındığını gören çocuk iyi olmaya değmeyeceğini düşünür. Burada ceza veren birçok anababanın göremediği, geleneksel olmayan bir öyküden çıkarılan bir ahlâk dersi vardır.

DIŞKILAMA VE TEMİZLİK EĞİTİMİ

SUMMERHİLL'e gelen konukları üzerinde tuhaf bir izlenim bırakırız sanırım, çünkü ara sıra tuvaletlerden söz ederiz. Ben bu tür konuşmaların kesinlikle gerekli olduğuna inanıyorum. *Her* çocuğun kakasına ilgi duyduğunu bilirim.

Çocukların dışkı ve çişleriyle ilgili merakları konusunda o kadar çok şey yazılmıştır ki, kızım doğduğunda bunları bir de onun bebekliğinden izleyerek görüp öğreneceğimi umuyordum. Ama kızım kakasına ne merak gösterdi, ne de ondan iğrendi. Bedeninden çıkanlarla oynama arzusuna hiç kapılmadı. Ama üç yaşındayken —temizlik eğitimi verilmiş, kendinden bir yaş büyük— bir kız arkadaşı aracılığıyla köşebucak dışkılama oyunuyla tanıştı; durmadan fısıldaşıyorlar, utanç ve suçluluk duyguları içinde kıkırdaşıyorlardı. Bu epey bezdirici bir oyundu; karışırsak ket vurma tehlikesini göze almamız gerektiğini bil-

diğimiz için elimizden hiçbir şey gelmiyordu. Neyse ki Zoë, küçük arkadaşının tek-yanlı etkinliğinden çabuk bıktı; böylece kaka oyunu sona ermiş oldu.

Yetişkinler, dışkı ve kokuların çocuklara hiç de iğrenç gelmediğini kavramakta zorluk çeker. Çocuğu bilinç-sarsıntısına uğratan, yetişkinlerin gösterdiği iğrenmedir. On bir yaşındayken Summerhill'e gelen bir kızı anımsıyorum. Yaşamda ilgi duyduğu tek şey tuvaletlerdi. Anahtar deliğinden içeriyi gözetlemek çok hoşuna gidiyordu. Coğrafya dersini hemen tuvalet dersine çevirdim; bu onu çok mutlu etti. On gün sonra tuvaletlerle ilgili bir şey söyledim. "Bu konuda artık tek sözcük bile duymak istemiyorum" dedi bezginlik içinde. "Tuvalet konuşmaktan bıktım."

Başka bir oğlanınsa kafası dışkı ve benzerleriyle öylesine doluydu ki kendini derslere veremiyordu. Matematikle uğraşmaya, ancak bu ilgisini yitirirse başlayabileceğini biliyordum. Sonuçta öyle oldu zaten.

Öğretmenin işi kolay ve yalındır: çocuğun neye ilgi duyduğunu saptamak ve bunu sonuna kadar yaşamasına izin vermek. Bu *her zaman* böyledir. Baskı ve suskunluk merakı derinlere iter.

"Ama bu yönteminizle çocuk iğrenç düşünceli biri olup çıkmaz mı?" diye sorar Bayan Ahlâk.

"Hayır, merakı iğrenç dediğiniz şeylerde yoğunlaştıran asıl *sizin* yönteminizdir. İnsan ancak merakını giderirse yeni bir şeyin ardına düşebilir."

"Çocukları tuvaletler konusunda konuşmaya gerçekten yüreklendiriyor musunuz?"

"Evet, tuvaletlerle ilgilendiklerini anlarsam, elbette. Bu konuşmalar yalnız sinirceli çocuklarda bir haftadan uzun sürer."

Birkaç yıl önce böyle bir sinirce durumuyla karşılaşmıştık. Gün boyu altını kirlettiği için bize gönderilen bir oğlan vardı. Anası bu yüzden onu dövmüş, sonunda umutsuzluğa kapılıp çocuğa kakasını yedirmişti. Ne kadar büyük bir sorunla karşı karşıya kaldığımızı kestirebilirsiniz. Bir süre sonra, çocuğun kendinden küçük bir kardeşi olduğu ve sorunun onun doğumundan sonra başladığı ortaya çıktı. Nedenler yeterince açıktı. Çocuk şöyle akıl yürütüyordu: *Kardeşim benden an-*

nemin sevgisini çaldı. Ona benzer, bezlerini kirletişi gibi, ben de pantolonuma edersem, annem beni yeniden sever.

Asıl güdüsünü göstermek için çocukla *özel görüşmeler* yaptım, ama iyileşmelerin birdenbire ve tepeden tırnağa olması enderdir. Bir yılı aşkın süre boyunca çocuk günde üç kez altını kirletmeyi sürdürdü. Ancak kimse ona acı ve kırıcı bir söz söylemedi. Bakıcımız Mrs. Corkhill sıkıcı temizleme işlerini tek bir kınama sözcüğü etmeksizin üstlenmişti. Ama altını gerçekten iğrenç biçimde her kirletişinde çocuğa ödül verişime karşı çıkıyordu. Çünkü ödül, onun bu davranışını onayladığım anlamına geliyordu.

Bütün bu dönem boyunca çocuk içi nefret dolu küçük bir Şeytan'dan farksızdı. Ee, ne bekliyordunuz? Sorunları, çatışkıları vardı. Ama iyileştikten sonra tam anlamıyla temiz bir çocuk olup üç yıl daha bizimle kaldı. Sonunda cana yakın, sevimli bir çocuk olmuştu. Anası onu Summerhill'den bir şeyler *öğrenebileceği* bir okula verme gerekçesiyle aldı. Çocuk yeni okulunda bir yıl geçirdikten sonra bizi görmeye geldiğinde bütünüyle değişmişti — içtenliksiz, korkak, mutsuz birine dönüşmüştü. Kendisini Summerhill'den aldığı için anasını asla bağışlamayacağını söylüyordu, bağışlamadı da. Çok garip ama bütün o yıllar boyunca altını kirleten tek örnek bu çocuk olmuştur. Böyle olayların çoğunun nedeni, sevgisini esirgeyen anaya duyulan nefret olabilir.

Temizlik alışkanlıkları çocuğa, bedensel işlevleri konusundaki merakını bastırıp saplantıya dönüştürmesine izin vermeden kazandırılabilir. Kedi yavrularıyla danaların dışkı karmaşaları yoktur. Çocuktaki karmaşa, öğretiş biçiminden kaynaklanır. Analar *yaramaz, pis* hatta *tüh sana* dedikleri zaman, işin içine doğruyla yanlış öğesi girer. Sorun —*bedensel* kalması gerekirken— geleneksel bir soruna dönüşür.

Dolayısıyla dışkı meraklısı bir çocuğu ele almanın en yanlış yolu ona pis olduğunu söylemektir. Doğru yöntemse eline kil ya da çamur verilerek kaka merakını gidermesine olanak tanımaktır. Bu yöntemle merakını, baskı altına girmeden, yüceltebilir. Merakını yaşar; böylece onu yok eder.

Bir gazete yazımda, çocuğun çamurdan çörek yapma hakkını ele

almıştım. Tanınmış bir Montessori eğitimcisi bir mektup yazarak, deneyimlerinin kendisine, *eğer çocuğun eline daha iyi bir şey verilirse*, çamurdan çörek yapmak istemediğini gösterdiğini anlatmıştı. (Altını ben çizdim.) Ama çocuğun ilgisi çamura saplanıp kaldıysa yapılacak daha iyi bir şey yoktur. Bununla birlikte sorunlu çocuğa ne yaptığı *söylenmelidir*, çünkü dışkıya duyduğu merakı gideremeden yıllarca çamurdan çörek yapma olasılığı vardır.

Dışkılarla ilgili düşlemler kuran sekiz yaşındaki Jim'i anımsıyorum. Jim'i çamurdan çörek yapmaya özendirmiştim. Ama çamuru her eline alışında aslında ilgisinin neye yönelik olduğunu kendisine anlatıyordum. Bu yöntemle iyileşmesi hızlanmıştı. Ona doğrudan doğruya "Bunu ötekinin yerine koyduğun için yapıyorsun" demiyordum. Ona salt ikisi arasındaki benzerliği anımsatmakla yetiniyordum. İşe yarıyordu. Daha küçük diyelim beş yaşında bir çocuğa bunu anlatmak gerekmez çünkü o düşlemlerini salt çamurdan çörekler yaparak sonuna kadar yaşayabilir.

Çocuğa göre kakası incelenmesi gereken en önemli konudur. Onun bu merakını bastırmak tehlikeli ve budalaca bir iştir. Öte yandan, bedeninin bu üretiminden —içine hayranlık karışan— bir gurur duymadıkça, yetişkinler çocuğun kakasına gereğinden çok önem vermemelidir. Çocuk istemeden altını kirlettiğindeyse, doğal bir şeymiş gibi davranıp geçiştirilmelidir.

Dışkılama salt çocuklar için değil, yetişkinler için de bir yaratma eylemidir. Çok yaptıklarında yetişkinler de gurur ve haz duyarlar. Bu simgesel açıdan çok değerli bir şeydir. Kasayı soyduktan sonra halının üzerine pisleyen bir hırsızın amacı verdiği zarara bir de aşağılama eklemek değildir. Çaldıklarının yerine değerli birşey bırakarak simgesel açıdan çektiği üzüntüyü göstermektedir.

Hayvanlar doğal işlevlerinin bilincinde değildir. Pisliklerini toprakla örten kedilerle köpekler, yiyeceklerin temiz tutulması için gereken çok eski, içgüdüsel bir edimi yerine getirmektedir. İnsanların kendi dışkıları karşısında takındıkları geleneksel tutumun, doğal olmayan beslenme biçimiyle çok yakın bir ilişkisi vardır. Atların, koyunların ve tavşanların kakası temizdir; hiç de iğrenç görünmez. Oysa insanın dış-

kısı iğrençtir çünkü aldığı besinler, tiksindirici, karmakarışık yapay ürünlerden oluşur. Ara sıra, insanların dışkısına dokunmak, hayvanlarınkine dokunmak kadar kolay olsa, çocukların coşkusal özgürlükle büyüme olasılığı artardı diye düşünürüm.

Yetişkinlerin insan dışkısı karşısında duyduğu tiksintinin, çocuk ruhunun olumsuz, nefret üreten bölümünün gelişiminde son derece önemli bir işlevi vardır. Doğa, cinsel organlarla dışkılama organlarını birbirine çok yakın yerleştirdiği için, çocuklar her ikisinin de pis ve iğrenç olduğunu düşünür. Dolayısıyla ana babaların dışkıyı onaylamaması, kuşkusuz çocuğun cinselliğe de aynı açıdan bakmasına yol açar. Böylece cinsellikle dışkılamanın onaylanmaması birleşip tek bir baskı oluşturur.

Bir ana bebeğinin bezlerini yıkarken tiksinti duymayabilir. Ama üç yıl sonra halının üzerine bulaşmış bir parça kakayı silerken epey rahatsızlık duyar. Altına eden çocuğuyla ilgilenen ana, coşkusal bir öfkenin bebeğinde iz bırakmadan geçmeyeceğini hiç aklından çıkarmamalı, çok dikkatli olmalıdır. Gösterilen öfke çocuğun içine işleyip kalır ve özyapısına kaydedilir.

YİYECEKLER

BÜTÜNCÜLLÜK (Totaliterlik) başlamış, bebek odalarına kadar girmiştir. Çocuk doğasına ilk el atma, buyurganlıktır. Bu ilk karışma çoğunlukla yiyeceklerle ilgilidir. Buyurganlık, yeni doğmuş bebeği aç kalmaya ve çizelgeye uygun beslenmeye zorlayarak başlar.

Bunun yüzeysel açıklaması, beslenme çizelgesinin yetişkinlerin rahatını ve günlük iş izlencesini bozmadan yürütmesine olanak verişidir. Ama derinde yatan gerçek güdü, yeni doğan canlıya ve onun doğal gereksinimlerine duyulan nefrettir. Bu, acıkan bebeğin çığlıklarını duygusuzluk ve umursamazlıkla dinleyen birtakım ailelerin tutumunda görülebilir.

Özdüzenleme doğumla, ilk beslenmeyle birlikte başlamalıdır. Her

bebek acıktığı zaman beslenme hakkını doğuştan kazanmıştır. Evde doğum yapan ananın, bebeğinin isteklerine uygun davranması kolaydır. Ama hastanelerin çoğundaki doğum koğuşlarında, bebek doğar doğmaz anasından ayırılıp bebek bakım odalarına götürülür. İlk yirmi dört saat boyunca ananın bebeğini emzirmesine ya da biberonla beslemesine izin verilmez. Bunun bebekte kalıcı bir örselenmeye yol açmadığını kim söyleyebilir?

Bugün bazı hastanelerde ananın yanında bakım olanağı verilmektedir; böylece hastanede kalındığı sürece ana bebeğini kişisel bakımı altında yanında tutabilmektedir. Bu olanağın verilip verilmediğine bakmadan, doğumevine girmek insanın dizgeyi olduğu gibi kabullenmek zorunda olduğu anlamına gelir. Bebeğini özdüzenlemeli büyütmeye kararlı bir ana, kendi yanında bakım olanağının verilmediği — bir başka deyişle, bebeğin özdüzenlemeli yetişmesinin onaylanmadığı— bir hastaneye gitmekten sakınmalıdır. Evde doğurmak, bebeğin böyle bir acımasızlığa uğramasından bin kat daha iyidir.

Doktorlarla hemşirelerin şu kapsamlı, belirli saatlerde besleme dizgesine, öylesine etkili bir biçimde karşı çıkılmıştır ki uygulayanların çoğu bundan vazgeçmiştir. Bunun tehlikeli ve yanlış olduğu açıktır. Eğer çocuk saat dörtte açlıktan ağlamaya başladıysa ve çizelgede gösterilen saate kadar beslenmezse, o zaman bedensel ve tinsel gelişiminde sonsuz örselenmelere yol açabilecek acımasız, budalaca, yaşamkarşıtı bir sıkıdüzene sokuluyor demektir. *Bebek acıktığı zaman beslenmelidir.* Başlangıçta beslenme isteği sık olabilir çünkü yapısı bir kerede çok besin almaya uygun değildir.

Geceleri bebeğe biberon dolusu su vermek kötü bir uygulamadır. Eğer bebek gece acıkırsa, gene alışık olduğu zamanki gibi beslenmelidir. İki üç ay sonra, kendini daha çok besin alabilecek biçimde düzenler ve beslenme aralıkları uzar. Bebek yaklaşık üç-dört aylık olunca, diyelim gece saat onla on bir; ertesi sabahsa beşle altı arasında beslenmek ister. Bunun da sert ve şaşmaz kuralları yoktur elbet.

Bütün bebek bakım odalarına şu temel doğrunun yazılması gerekir:

Bebekler ağlatılmamalıdır. Her ağlayışlarında gereksinimleri karşılanmalıdır.

Çizelgeyle eğitimde ana bebeğinden hep birkaç adım öndedir. Verimliliği ölçen bir uzman gibi, daha sonra ne yapması gerektiğini her zaman kesin olarak bilir. Ama aslında kalıplanmış, makine gibi bir bebek büyütmektedir. Kuşkusuz böyle bir bebek yetişkinlerin başına pek az dert açar — ama kendi doğal gelişimi de harcanmış olur. Buna karşılık bebeğin özdüzenlemeli olması demek, ananın her gün —her dakika— bebeğiyle ilgili yeni bir şeyler bulgulaması demektir. Böyle durumlarda ana hep bebeğin bir adım *gerisindedir;* her şeyi yakın gözlemleriyle öğrenir. Dolayısıyla bebek iyi bir beslenmeden yarım saat sonra ağlamaya başlarsa, ana, çizelge düzenleyicilerinin söylediklerini bir yana atıp sorunu kendi başına çözümlemeye çalışır. Bebeğin rahatı yerinde mi? Karnında gaz mı var? Besini az mı geldi? Yoksa yanlızlıktan hoşlanmadığı için dikkat mi çekmeye çalışıyor? Ana bütün bunlara herhangi bir kitabın kötü ve yetersiz kurallarıyla değil, içinden gelen sevgiyle tepki göstermelidir.

Bütün bebekler, rahat bırakılırlarsa, kendi çizelgelerini geliştirirler. Bu, bebeğin salt sütle beslenirken değil, daha sonra katı besinlere geçildiğinde de özdüzenleme yapacak güçte olduğu anlamına gelir.

Çocukluktan başlayıp ergenliğe dek süren parmak emme alışkanlığı, çizelgeye göre beslemenin en belirgin sonucudur. Parmak emmede iki öğe vardır: yemek gereksinimi ve emmeden alınan duyusal haz. Beslenme saatinde, ağız haz dolar ve bu açlıktan önce yatışır. Bebek, saat acıkmadığını söylediği için çığlık çığlığa ağlayıp beklemek zoruda bırakılırsa, sözünü ettiğimiz iki doyumunda önü kesilmiş olur.

Doğumevinde, hekimlerin verdiği yönergeler doğrultusunda davranan bir ananın saat, beslenmeye ayrılan sürenin dolduğunu söylediği için bebeğini göğsünden koparırcasına ayırdığını görmüştüm. Sorunlu çocuk yaratmanın bundan daha etkili yolunu düşünemiyorum.

Cahil hekimlerle ana babaların yönlendirip biçimlendirme konusundaki saçma sapan düşünceleriyle hazzı ve kendiliğindenliği yok ederek, bebeğin doğal dürtülerine ve davranışlarına karışmaya kalkış-

maları gerçekten inanılmaz bir şeydir. İnsanlığın evrensel, tinsel ve bedensel hastalıklarını başlatanlar işte böyle kişilerdir. Bu haz ve özgürlük karşıtı sıkıdüzenci eğitim sürecini daha sonra okullarla kilise sürdürür.

Bir ana özdüzenlemeli oğlu hakkında şunları yazmıştı: "Örneğin, katı besinler yemeye başladığından beri, ona seçtiği yemekleri, yiyebileceği kadar veriyoruz. Belirli bir sebzeyi yemek istemediğinde başka bir sebze, hatta tatlısını veriyoruz. Genellikle tatlısını yedikten *sonra,* sebze, yemek istemiyor. Ara sıra da hiçbir şey yemek istemediği oluyor — bu da onun aç olmadığını gösterir diye düşünüyoruz. O zaman öbür öğünde yemeğini sonuna kadar yiyip bitiriyor."

Analar genellikle çocuklarının gereksinimlerini onlardan daha iyi bildiğini sanır. Ama hiç de öyle değildir. Çocuğu beslerken bunu kolayca sınayabilirsiniz. Analar çocuklarına dondurma, şekerleme, kepekli buğday ekmeği, domates, salata ve başka birtakım yiyeceklerden oluşturulmuş bir sofra hazırlayıp, onları istediğini yeme konusunda özgür bırakabilir. Ortalama bir çocuk, eğer karışılmazsa, bir hafta içinde kendine dengeli bir beslenme biçimi seçebilir. Bu olgunun Amerika Birleşik Devletleri'nde yürütülen karşılaştırmalı deneylerle de doğrulandığını biliyorum.

Summerhill'de en küçük çocuklara bile günlük yemekler arasından istediğini seçme özgürlüğü veririz. Her akşam yemeğinde, çocukların arasında seçim yapabileceği üç ana yemek bulunur. Kuşkusuz bunun sonuçlarından biri de öbür okullara kıyasla Summerhill'de daha az yemeğin dökülüp boşa gitmesidir. Ama asıl güdümüz bu değildir; çünkü yemeklerden çok çocukları kollamak isteriz.

Çocuklar dengeli besleniyorsa, harçlıklarını şekerlemelere harcamalarının bir sakıncası yoktur. Çocuklar tatlı sever, çünkü bedenleri şeker ister ve şeker yemesi gerekir.

Sucuklu yumurta sevmemesine karşın çocuğu bunları yemeye zorlamak anlamsız ve acımasız bir davranıştır. Zoë'nin her zaman istediğini yemesine izin verilmiştir. Üşütüp hastalandığında yalnız meyve yiyip meyve suyu içer; bizim söylememize hiç gerek kalmaz. Yemeklere Zoë kadar ilgisiz başka çocuk görmedim. Bir torba çikolata masa-

sının üzerinde günlerce el sürülmeden durabilir; olağanüstü güzel pişirilmiş bir yemeğe aldırış bile etmez. Kahvaltıya oturduğunda dışarıdan bir çocuk kendisini oynamaya çağırdığında, tabağını bırakıp gider, bir daha da geri gelmez. Ama bedensel yapısı kusursuzdur yani bu konuda kaygılanmayı gerektiren bir şey yoktur.

Ana babaların çoğu doğal olarak, beslenme konusunda kendi akıllarına göre bir yemek dizelgesi tasarlar. Ana babalar etyemezlerdense, çocuklarına sebze yemekleri verir. Buna karşılık, et yenmeyen evlerden gelen çocukların kurt gibi, haz duyarak et yediğini fark etmişimdir.

Beslenme konusunda uzman değilim elbet ama çocuğun et yiyip yememesinin önemli olmadığını düşünüyorum. Çocuğun beslenme biçimi dengeli olduğu sürece sağlığı da iyi olur. Summerhill'de çocukların sürgün olduğu görülmez, peklik de çekmezler. Yemeklerimizde her zaman bol bol salata bulunur ama ara sıra yeni gelen çocuklar bunları yemek istemez. Genellikle, zaman içinde bu çocuklar da salataya alışıp sevmeye başlar. Yemek pişirme biçemi konusunda Summerhill çocukları bilgisizdir, bilgili olmaları da gerekmez zaten.

Yemek yeme çocuklar için büyük bir haz kaynağıdır dolayısıyla bu hazzın sofra kurallarıyla bozulmasına izin verilmemelidir; bu son derece önemlidir. Summerhill'de sofra kurallarına en az uyanların, en incelikli yetiştirilen çocuklar arasından çıktığını üzülerek söyleyebilirim. Ev ne kadar buyurgan ve sert tutumluysa, —kendisi olma özgürlüğü verilir verilmez— çocukların sofra kurallarıyla öbür görgü kurallarına uyması da o kadar zor olmaktadır. Burada çocuğun bastırılmış eğilimlerini sonuna kadar yaşamasına izin vermekten başka çıkar yol yoktur; kendi doğal ve iyi davranış biçimlerini daha sonra, ergenlikte kazanabilir.

Yiyecekler çocuğun yaşamındaki en önemli şeydir; cinsellikten çok daha önce gelir. Mide ben-merkezli ve bencildir. Bencillik çocukluğa özgüdür. On yaşında bir oğlan tabağındaki et yemeğine, yaşlı bir kabile başkanının karılarına sahip çıkışından daha çok sahip çıkar. Çocuk Summerhill'de olduğu gibi bencilliğini sonuna kadar yaşayıp gi-

derirse, bu bencillik yavaş yavaş doğal özveriye ve başkalarını gözetmeye dönüşür.

SAĞLIK VE UYKU

SUMMERHİLL'de neredeyse kırk yıldır hastalıklara pek rastlanmıyor. Bunun nedeni sanırım —bedeni onaylayarak— yaşam sürecinin yanında oluşumuzdur. Mutluluğu beslenme biçiminden önde tutarız. Summerhill'e gelen konuklar hep çocukların ne kadar iyi göründüğünü söyler. Kızlarımızı çekici, oğlanlarımızı yakışıklı kılan şeyin mutluluk olduğunu sanıyorum.

Çiğ yeşillik yemenin, böbrek hastalıklarının iyileştirilmesinde önemli bir işlevi olabilir. Ama dünyanın tüm yeşillikleri bir araya gelse, tinsel hastalıklara, hele baskıdan kaynaklananlara hiçbir yarar sağlamaz. Dengeli beslenen bir adam çocuklarını ahlâk dersleriyle düzelteceğim derken büsbütün yoldan çıkarabilir oysa sinircesiz biri yavrularına zarar vermez. Deneyimlerim, yoldan çıkmış çocukların, özgür çocuklara kıyasla bedensel açıdan daha sağlıksız olduğu sonucuna varmama yol açmıştır.

Bu arada aklıma gelmişken, ana babaları görece kısa boylu olsa da Summerhill'deki delikanlıların çoğunun uzun boylu olduğunu belirtmek isterim. Bu önemli olmayabilir; ama belki de güzel ve ince büyüme özgürlüğü, aynı zamanda bedensel büyüme özgürlüğü anlamına gelmektedir. Ayrıca kendini okşama yasağı kalktıktan sonra, oğlanların hızla boy attığını da görüyorum elbet.

Bir de uyku sorunu var. Çocukların şu kadar uyuması gerekir diyen hekimlerin öğretisindeki doğruluk payını merak ediyorum. Söyledikleri küçük çocuklar için doğru. Yedi yaşında bir çocuğun geç saatlere kadar oturmasına izin verirseniz, sabahları uykusunu alamadan kalktığı için sağlığı bozulabilir. Bazı çocuklar bir şeyler kaçıracaklarını düşündükleri için yatağa gönderilince kızıp gücenebilir.

Özgür bir okulda yatma saati en korkunç şeydir — ama bu söylediğim küçüklerden çok büyükler için geçerlidir. Gençler gece yarıla-

rına kadar oturmaktan hoşlanır; bu duygularına katılıyorum çünkü ben de yatmaktan nefret ederim.

Yetişkinlerin bu sorununu iş çözümler. Sabah saat 8'de işbaşında olmak zorundaysanız, sabah karanlığına kadar oturma isteğine kapılmazsınız.

Mutluluk ve iyi yemek gibi öbür etmenler uykusuz kalmayı dengeleyebilir. Summerhill öğrencileri bu uyku açığını pazar sabahları, gerekirse öğle yemeğini gözden çıkararak kapatırlar.

Çalışmaya sağlık açısından bakarsak, yaptığım işin çoğunda ikili bir güdü olduğu görülür. Patates ekerken, toprağı kazması için bir işçi tutup kendim gazete yazılarımı yazsam zamanımı daha yararlı biçimde kullanmış olacağımı düşünürüm. Gene de toprağı kazmayı sürdürürüm çünkü sağlıklı kalmak istiyorum — bu güdü benim için gazeteden alacağım paradan daha önemlidir. Otomobil satıcısı bir arkadaşım, bu makine çağında insanın toprağı kendisinin kazmasının budalalık olduğunu söyler; ben de ona motorların insan sağlığını bozduğunu çünkü artık hiç kimsenin yürümediğini ve toprakla uğraşmadığını söylerim. Şimdi ikimiz de sağlık sorunlarının bilincine varacak kadar yaşlandık.

Oysa çocuklar sağlık konusunda bütünüyle bilinçsizdir. Hiçbir çocuk sağlıklı kalmak için toprak kazmaz. Bütün işlerde tek bir güdüsü vardır — zamanını hoş geçirmek.

Summerhill'de sağlıklı bir yaşam sürmemizin nedeni, —sırasıyla— özgürlük, iyi yemek ve temiz havadır.

TEMİZLİK VE GİYİM

KİŞİSEL temizlik konusunda kızlar genellikle oğlanlardan daha özenlidir. Summerhill'de kızlarla oğlanlar ancak on beş yaşından sonra dış görünüşleriyle ilgilenmeye başlar. Öte yandan kızların —yani on dört yaşına kadar olanların— odaları, oğlanlarınkinden daha düzenli değildir. Taşbebeklerini giydirirler, tiyatro giysileri yaparlar, yerleri çöple doldururlar ama bütün bunlar yaratıcılık çöpleridir.

Summerhill'de yıkanmayan kıza pek rastlanmaz. Aslında bir za-

manlar okulumuzda böyle bir kız vardı, dokuz yaşındaki Mildred'in evinde temizlik hastası bir büyükanne varmış, çocuğu günde en az on kez yıkıyormuş. Çocukların bakımından sorumlu hanım bir gün bana gelip şöyle dedi: "Mildred tam bir haftadır yıkanmıyor. Biraz daha yıkanmazsa kokmaya başlayacak. Ne yapalım?"

"Bana yolla" dedim.

Mildred hemen geldi, eli yüzü kir içindeydi.

"Buraya bak" dedim kesin bir sesle "bu olmuyor."

"Ama yıkanmak istemiyorum" diye karşı çıktı.

"Kes sesini" dedim "yıkanmaktan söz eden oldu mu? Aynaya bak." (*Baktı*) "Yüzünü nasıl buluyorsun?"

"Pek temiz sayılmaz, değil mi?" diye sordu sırıtarak.

"Gereğinden *fazla* temiz" dedim. "Okulumda temiz yüzlü kız istemiyorum. Şimdi çık dışarı bakalım!"

Mildred dosdoğru kömürlüğe gidip yüzünü gözünü kömür tozuna buladı. Sonra sevinç içinde yaptığından hoşnut geri geldi. "Bu yeter mi?" diye sordu.

Büyük bir dikkatle yüzünü inceledim. "Hayır" dedim "yanağının şurasında beyaz bir leke kalmış."

Mildred o gece yıkandı. Neden yıkandığını hiç anlayamadım.

Bir devlet okulundan gelen on yedi yaşında bir başka delikanlıyı anımsıyorum. Gelişinden bir hafta sonra, istasyonda kömür vagonlarını dolduran adamlarla yakın arkadaşlık kurmuş ve yüklemeye yardım etmeye başlamıştı. Yemek için okula geldiğinde eli yüzü kapkara oluyor ama kimse ona tek sözcük etmiyordu. Kimsenin umurunda değildi.

Eski okulunu unutup yerine temizlik düşüncesini koyması birkaç hafta almıştı. Kömür yığmayı bırakınca kendisi de, giysileri de yeniden tertemiz olmuştu, ama bir farkla. Artık temizlik ona dayatılan birşey değildi; pislik karmaşasını sonuna kadar yaşayıp gidermişti.

Willie çamurdan çörek yapmaya girişince anası, komşular kirli giysilerini eleştirecek diye korkar. Bu durumda toplum dayatması —yani toplum düşüncesi— yerini bireyin dayatmasına —yani oynayıp yaratma hazzına— bırakmalıdır.

Ana babalar derli toplu olmaya genellikle gereğinden çok önem verirler. Derli topluluk, yedi can alıcı erdemden biridir. Derli toplu ve te-

miz oluşuyla övünen bir kişi genellikle ikinci sınıf değerlere önem veren, ikinci sınıf biridir. En düzenli kişinin kafası genellikle karmakarışıktır. Parkta *Çöp Atmayın* yazısının dibinde oturan ama çalışma masası kâğıt yığını altında kaybolmuş gibi görünen kişileri bu sözlerimin dışında tutuyorum.

Kendi ailemde özdüzenlemede karşılaştığım en büyük güçlük giyim konusunda ortaya çıkar. Zoë, izin verilse bütün gün çıplak dolaşır. Özdüzenlemeli bir başka çocuğun ana babası, iki yaşındaki kızlarının hava soğuduğunda kendiliğinden eve gelip kalın giysiler istediğini yazmıştı. Bizim böyle bir deneyimimiz hiç olmadı. Zoë ağzı burnu mosmor olana kadar titreyip durur, gene de giydirme çabalarımıza karşı çıkar.

Gözü pek ana babalar "bedeni onu yönlendirir. Bırakalım titresin dursun bir şey olmaz!" diyebilir. Ama biz akciğer yangısı tehlikesini göze alacak kadar yürekli değiliz, bu yüzden giymesi gerektiğini düşündüğümüz giysileri zorla giydiririz.

Ana babalar küçük çocukların ne giymesi gerektiğine karar vermelidir. Ama ergenlik çağına gelen çocukların kendi giysilerini seçmesine izin verilmelidir. Giysi seçimini kızlarına bırakmamakta direnen analar yüzünden milyonlarca kız çocuğu acı çekmektedir. Kural olarak, oğlanları giydirmek daha kolaydır. Harcamaları karşılayabilen ana babaların çocuklarına giysi parası vermesi iyi bir yoldur. Eğer çocuk parasını sinemaya ya da şekerlemelere harcarsa bu onun sorunu olmalıdır.

Çocuğu arkadaşlarından farklı giydirmek bağışlanamaz. Bütün sınıf uzun pantolon giyerken, delikanlı olmuş bir çocuğu kısa pantolonla dolaştırmak acımasızlıktır.

Kızlar saçlarını istedikleri gibi biçimlendirmekte özgür olmalıdır: istiyorlarsa uzatabilmeli, kestirebilmeli ya da örebilmelidir. Dudak boyası kullanmak istiyorlarsa, neden olmasın? Kişisel olarak ben bunun görünüşünden hiç hoşlanmam ama eğer kızım tersini düşünüyorsa, onu caydırmaya çalışmam.

Küçük çocukların içinde giysilere karşı doğuştan gelen bir merak yoktur ama giysi konusunda sinirceli ana babalara sahip çocuklar kısa sürede giysilerle ilgili karmaşa edinirler. Örneğin pantolonları yırtılır korkusuyla ağaçlara tırmanmaktan çekinirler.

Olağan çocuklar giysilerini önlerine gelen yere atar; kazağını çıka-

rıp bıraktığı yerde unutur. Bir yaz akşamı okul çevresinde dolaşmaya çıktığımda, çeşit çeşit ayakkabı ve fanila bulurum.

Yatılı okula gitmeyen çocuklar komşuların düşünceleriyle uğraşmak zorunda kalır. Pazar giysisi denilen şu iğrenç kılıklara sokulan binlerce çocuğu düşünün. Bir topa tekme atmaktan, bahçe kapısına tırmanmaktan çekinerek, kaskatı yakalar, bembeyaz giysiler içinde büyük bir ağırbaşlılıkla yürüyüşlerini gözünüzün önüne getirin. Neyse ki bu budalalık yavaş yavaş yok olup gidiyor.

Sıcak bir günde Summerhill'de oğlanlarla öğretmenler öğle yemeğine gömleksiz oturur. Kimse umursamaz. Summerhill, aldırışsız davranarak, küçük şeyleri yerli yerine oturtur.

Ana babaların para hastalığı kendini özellikle giysilerde gösterir. Bir zamanlar okulumuzda, öğretmenlerin büyük çaba ve sonsuz sabrıyla dört yılda iyileşen çok kötü bir hırsız çocuğumuz vardı. Çocuk on yedi yaşındayken okuldan ayrılmıştı. Anası "Bill eve geldi. İki çorabı eksik. Lütfen gönderilmesini sağlayın" diye mektup yazmıştı.

Ana babalar ara sıra çocuk bakımından sorumlu hanımları kıskanırlar. Okulumuza konuk gelen anaların, dosdoğru çocuklarının giysi dolabına gidip çatıkkaşlarla *cık-cık* diyerek bakıcıların hiç işe yaramadığını söylediğini çok duymuşumdur. Böyle bir ananın genellikle çocuğuyla ilgili bir kaygısı vardır, aslında giysi konusunda kaygılanması, öğrenimi ya da başka şeyler için duyduğu kaygıyı gösterir.

OYUNCAKLAR

BENDE biraz iş kafası olsa, oyuncakçı dükkânı açardım. Bütün anaokulları bir yana atılmış kırık dökük oyuncaklarla doludur. Bütün orta sınıf çocuklarının yığınla oyuncağı vardır. Aslında ucuz oyuncakların çoğu, hep boşa gitmektedir.

Eski öğrencilerimizden biri Zoë'ye konuşup yürüyen olağanüstü güzel bir taşbebek getirmişti. Çok pahalı bir oyuncak olduğu belliydi. Aynı günlerde okulun yeni öğrencilerinden biri de Zoë'ye küçük, ucuz bir tavşan armağan etmişti. Zoë büyük, pahalı bebeğiyle yarım saat ka-

dar oynamış ama ucuz, küçük tavşanı haftalarca elinden bırakmamıştı. Tavşanı yatarken bile yanından ayırmıyordu.

Bütün oyuncakları arasında Zoë'nin en çok sevdiği uzun süre Betsy Wetsy olarak kaldı; bu benim ona on sekiz aylıkken aldığım işeyen bebekti. İşeme düzeneği Zoë'nin umurunda bile değildi; bu belki de bebeğin ahlâk kaygısıyla işeme yerini poposunun arkasına yerleştiren aldatmaca yüzündendi. Zoë dört buçuk yaşındayken bir sabah "Betsy Wetsy'den bıktım, artık onu başkasına vermek istiyorum" demişti.

Birkaç yıl önce büyük çocuklar arasında bir soruşturma yaptım. "Küçük kardeşiniz en çok ne zaman canınızı sıkar?" Hemen hemen herkesin verdiği yanıt aynıydı, "oyuncaklarımı kırdığı zaman."

Oyuncağın nasıl çalıştığı çocuğa öğretilmemelidir. Gerçekten de çocuk bir sorunu kendi başına çözemedikçe ya da çözemeyeceğini anlayana kadar ona yardım etmeye kalkışılmamalıdır.

Özdüzenlemeli çocuklar oyuncaklarıyla kendi kendilerine uzun süre oyanabilirler. Kalıplanmış çocuklar gibi, oyuncaklarını parçalamazlar.

Başka yapılardan bağımsız ya da ses geçirmeyen evlerde çocukların, kapaklarla ya da trampet çubuğu yerine tahta kaşık gibi mutfak gereçleriyle oynamaması için bir neden yoktur. Çocuklar bunları oyuncakçı dükkânlarında satılan sıradan oyuncaklardan daha çok sever. Aslında ortalama bir oyuncak, çocukları uyuşturup uyutan bir uyku ilacı gibidir.

Bütün ana babalarda aşırı bir oyuncak alma eğilimi vardır. Çocuk elini bir nesneye —bir traktöre, kafasını sallayan bir zürafaya— istekle uzatınca, ana babalar hemen onu alırlar. Bu nedenle evler, çocukların gerçekten ilgi duymadığı bir yığın oyuncakla dolar taşar.

Dükkânlarda pek az yaratıcı oyuncak satılmaktadır. Tahta ve madenden bir sürü yapı kurma oyuncakları bulunmakta ama yaratıcılık gerektirenlere pek rastlanmamaktadır. Yapı kurma oyuncakları bulmaca ya da matematik bilmecelerine benzer. Bir kez çözülünce, özgünlüğünü yitirir. Herhangi bir yaratıcı oyuncak buluşu yapıp dükkânlara öneremeyeceğimi belirtmek isterim. Ama oyuncak dünyasının, çocuk-

ların yüreğine bugünkülerden daha çok seslenecek bir büyücü beklediğine de hiç kuşkum yok.

GÜRÜLTÜ

ÇOCUKLAR doğuştan gürültücüdür; ana babalar bunu kabullenip, gürültüyle yaşamayı öğrenmelidir. Sağlıklı büyümesi istenen bir çocuğun biraz gürültülü oyunlar oynamasına izin verilmelidir.

Ben yaklaşık kırk yıldır çocuk gürültüsü içinde yaşıyorum. Kural olarak bu gürültüyü artık bile bile duymuyorum. Bu, bir pirinç işleme üretimliğinde çalışmaya benzer; insan zamanla çekiç seslerine alışır. Gidiş gelişin yoğun olduğu sokaklarda yaşayan insanlar, bir süre sonra araçların gürültüsünü duymaz olur. Tek fark, çekiç sesleriyle araç gürültüsünün az çok tekdüze oluşudur; oysa çocuk gürültüsü hep değişken, hep yüksektir. Bu gürültü insanın sinirlerini ayağa kaldırabilir. Birkaç yıl önce ana yapıdan ayrılıp küçük evde yaşamaya başladığımda, yaklaşık elli çocuğun gürültüsüyle geçen yıllardan sonra, bana en hoş gelen şeyin akşam sessizliği olduğunu açıklamak isterim.

Summerhill'in yemek odası çok gürültülü bir yerdir. Hayvanlar gibi, çocuklar da yemek saatinde gürültücü olur. Yemek odamıza yalnız gürültü hastası olmayan konuklarımızı alırız. Eşimle ben yemeğimizi yalnız yeriz, ama sonra çocukların yemeğini verirken yaklaşık iki saatimizi onlarla birlikte geçiririz; sonunda gürültüden kaçarız. Öğretmenler gürültüden hoşlanmaz, ama gençler küçüklerin gürültüsünü umursamaz görünür. Büyük öğrencilerden biri, küçüklerin yemek odasında çok gürültü edişini gündeme getirirse, küçükler haklı olarak, bağrışa çağrışa büyüklerin de kendileri kadar gürültücü olduğunu söyleyip karşı çıkar.

Gürültücülüğün bastırılması çocuk üzerinde bedensel işlevlerine duyduğu merakın bastırılması kadar büyük ve güçlü bir baskı yaratmaz. Gürültü hiçbir zaman *iğrenç* değildir. "Kes şu patırtıyı!" diye ba-

ğıran babanın sesi açık ve yürekten bir sabırsızlığı dile getirir. Oysa ananın "öf! Pis çocuk!" diyen sesi sarsıcı ve geleneksel bir tona sahiptir.

Summerhill'de çocuklar, özellikle güneşli havalarda bütün gün oynar. Oyunları genellikle gürültülüdür. Okulların çoğunda oyun gibi gürültü de bastırılıp yasaklanmıştır. Bir İskoç üniversitesine giden eski öğrencilerimizden biri, "Öğrenciler sınıfta korkunç gürültü patırtı ediyor; bu da insana yorgunluk veriyor; oysa biz bu evreden Summerhill'de on yaşındayken geçmiştik" demişti.

Aklıma *The House with the Green Shutters* (Yeşil Kepenkli Ev) adlı olağanüstü romandaki olay geliyor; burada Edinburgh Üniversitesi öğrencileri, yetersiz bir öğretmeni zora sokup kızdırmak için *John Brown's Body* (John Brown'ın Takımı) şarkısını ayaklarıyla çalıyordu. Gürültüyle oyun birlikte gidebilir, ama en iyisi bunun yedi ile on dört yaş arasında olmasıdır.

İNCE DAVRANIŞLAR

YOL YORDAM bilmek başkalarını düşünmek —daha doğrusu kendini başkasının yerine koymak— demektir. İnsanın kendini başkasının yerine koyabilme yetisine sahip olabilmesi için, topluluk bilincine ulaşması gerekir. İnce davranmayı bilmek, öbür insanları kırıp incitmeyi engeller. Yol yordam bilmek, gerçekten ince beğeni sahibi olmaktır. İnce davranışlar öğretilemez, çünkü bilinçdışıdır.

Oysa görgü kuralları öğretilebilir, çünkü bilinçlidir. Görgü ince davranışların yaldızıdır. Görgü kuralları insanın bir dinletide konuşmasına izin verir; görgü kuralları dedikoduya ve çirkin olaylara açıktır. Görgü kuralları akşam yemeğine giderken giyinmemizi, bir hanım masamıza geldiğinde ayağa kalkmamızı, masadan ayrılırken "özür dilerim" dememizi gerektirir. Bütün bunlar bilinçli, yüzeysel ve anlamsız davranışlardır.

Kaba davranışlar her zaman insanın düzensiz iç yaşamından kaynaklanır. Karalamalar, çirkin olaylar, dedikodu, başkasının arkasından

konuşma; bütün bunlar insanın özünden nefret ettiğini gösterir. Bunlar çirkin olaylara karışanların mutsuzluğunun kanıtıdır. Çocuklara mutlu olabilecekleri bir dünya verebilsek, içlerindeki nefret arzusu kendiliğinden silinir gider. Bir başka deyişle, ince davranışları en derin anlamıyla kazanır; yeni sevgi dolu-incelik gösterirler.

Çocukların bezelyelerini bıçakla yemesi, onların Bethoven senfonisi boyunca konuşarak çevrelerini rahatsız edeceğini göstermez. Çocuklar Mrs. Brown'ın yanından geçerken selam vermiyorsa, bu onların Mrs. Brown'ın kanyak içtiği dedikodusunu yayacağı anlamına da gelmez.

Konuşma toplantılarımın birinde, yaşlı bir adam kalkıp günümüzdeki çocukların davranış biçiminden yakınmıştı. "Bakın" demişti içtenlikle "geçen cumartesi parkta yürüyüşe çıkmıştım; iki küçük yanıma yaklaştı. Biri hey, merhaba!" diye seslendi."

Ona "hey, merhaba'nın nesi varmış? "Merhaba beyefendi" deselerdi, daha mı çok sevinirdiniz? İşin doğrusu, böyle seslenince incindiniz. Saygınlığınıza gölge düşürülmüş gibi geldi. Çocukların size yaranmaya çalışmasını istiyorsunuz, incelikli davranmalarını değil" demiştim.

Bu, birçok yetişkin için geçerlidir. Bu, insanların çocuklara derebeylik yönetimindeki kölelermiş gibi davranmasıdır. Bencilliktir bu — çocuk bencilliğine oranla yetişkin bencilliğinin savunulacak yanı yoktur. Çocuklar bencil olmak *zorundadır,* yetişkinlerse bencilliklerini nesnelerle sınırlı tutmalı, insanlara yöneltmemelidir.

Çocukların birbirlerinin yanlışlarını düzelttiğini biliyorum. Öğrencilerimden biri, arkadaşları alay edene kadar, şapırdatarak yemek yerdi. Öte yandan, küçüklerden biri kıymasını yemek için bıçağını kullandığında öbür çocuklar bunun iyi bir yöntem olduğunu düşünmeye başlamıştı. Birbirlerine neden bıçakla yememeleri gerektiğini sormuşlardı. Ağzını kesersin yanıtı, bıçakların hiçbir şeyi kesmeyecek kadar kör olduğu gerekçesiyle bir yana atılıvermişti.

Çocuklar görgü kurallarını sorgulamakta özgür olmalıdır; çünkü bezelyeyi bıçakla yemek kişisel bir şeydir. Ama toplumsal davranış biçimleri dediğimiz şeyi sorgulamakta özgür olmasalar da olur. Oturma

odamıza çamurlu botlarıyla giren bir çocuğa bağırırız çünkü oturma odası yetişkinlerindir dolayısıyla buraya neyin ve kimin gireceğine, ya da girmeyeceğine karar vermek onlara düşer.

Çocuklardan biri kasabımıza kaba davranmış, ben de yakınmalarını genel okul toplantısında dile getirmiştim. Oysa kasabımız çocuğa bir şamar atsa bence daha iyi olurdu. İnsanların yol yordam dediği şeyler öğretilmeye değmez. Bunlar olsa olsa göreneklerin yaşatılmasıdır. Örneğin hanımları şapka çıkararak selamlamanız anlamsız bir görenektir. Ben küçükken, papazımızın eşini görünce şapkamı çıkarırdım; ama anamla kız kardeşlerime bunu yapmazdım. Sanırım onların yanında incelik taslamamın gerekmediğini belli belirsiz kavramıştım. Ancak şapka çıkarma gibi görenekler zararsızdır denilebilir. Çocuk göreneklere sonradan uyabilir. Bununla birlikte on yaşında bir çocuğun, yapmacıklı davranışlardan tat almasının önüne geçilmelidir.

İnce davranışların öğretilmemesi gerekir. Yedi yaşında bir çocuk eliyle yemek yemek istiyorsa, bunu yapmakta özgür olmalıdır. Hiçbir çocuk Mary Teyze'nin hoşuna gitsin diye belirli bir biçimde davranmaya zorlanmamalıdır. Çocuğu içtenliksiz davranmaya iterek yaşam boyu bodur bırakmaktansa, dünyadaki bütün komşularla akrabalardan vazgeçmek daha iyidir. İnce davranışlar kendiliğinden olur. Eski Summerhilliler —bazıları on iki yaşında tabaklarını yalamış olsalar da— kusursuz bir inceliğe sahiptir. Hiçbir çocuk "teşekkür ederim" demeye zorlanmamalı — hatta özendirilmemelidir bile.

Çoğu kişi, ana babalar ya da başkaları, Summerhill'e gelen sıradan, özyapısı biçimlendirilmiş çocukların incelikli davranışlardan ne kadar yoksun olduğunu görünce şaşkına döner. Okulumuza yol yordam biliyormuş gibi gelen bir çocuk, Summerhill'de içtenliksizliğe yer olmadığını anlar anlamaz, bu davranışlarını bir yana atıverir. Bunun ölçütü seste, davranışlarda ve eylemlerde içtenliksizliğin yavaş yavaş bırakılışıdır. Devlet okullarından gelen öğrencilerin içtenliksizliği ve yüzsüzlüğü bırakması genellikle daha uzun sürer. Özgür çocuklar asla arsızlık etmez.

Bence öğretmene gösterilen saygı içtenlikten uzak büyük bir yalandır; insan sahiden saygı gösterdiğinde, böyle davrandığının farkında bile olmaz. Öğrencilerim bana istedikleri zaman budala eşek diyebilir; onlar bana, okulun yöneticisi olduğum, saygın bir teneke tanrı gibi ulaşılmaz bir yerde durduğum için değil, genç yaşamlarına saygı duyduğum için saygı gösterirler. Öğrencilerimle birbirimizi karşılıklı sayarız, çünkü birbirimizi onaylarız.

Bin bir çeşit soru soran analardan biri bana "ama oğlumu buraya gönderirsem dinlencede eve geldiğinde bir barbar gibi davranmaz mı?" diye sormuştu.

Yanıtım "Onu çoktan barbarlaştırdıysanız, evet" olmuştu.

Summerhill'e gelen şımarık çocuğun en azından ilk yılda evine bir barbar olarak gittiği doğrudur. Terbiyeli yetiştirilmiş bir çocuk her zaman barbarlığa dönebilir. Bu da yapay davranışların çocuğun içinde ne kadar az yer ettiğini gösterir.

Yapay davranışlar özgür kalınca bırakılıverecek ikiyüzlü yapmacık davranışların ilk katmanıdır. Yeni gelen çocuklar son derece terbiyeli davranırlar — yani içten değildirler. Bu çocuklar davranış inceliklerini —gerçek anlamdaki terbiyeli davranışları— Summerhill'de zamanla kazanır çünkü burada yol yordam bilmeleri gerekmez; onlardan "teşekkür ederim" ya da "lütfen" gibi sözler etmeleri bile beklenmez. Gene de konuklar "ne kadar da terbiyeli çocuklar" der durur.

Summerhill'e sekiz yaşında gelip on dokuzuna kadar kalan Peter, Güney Afrika'ya gitmişti. Ev sahibesi bize "Peter ince davranışlarıyla herkesi büyüledi" diye yazmıştı. Oysa Peter Summerhill'deyken ince davranışlı olup olmadığının farkında bile değildim.

Summerhill sınıfsız bir toplumdur; babaların varlıklarıyla toplumsal konumlarının hiç önemi yoktur. Önemli tek şey, kişiliktir. Ama bundan da önemlisi insanın toplumseverliği, yani toplumun iyi bir üyesi oluşudur. İnce davranışlarımız özyönetimimizden kaynaklanır; hepimiz olayları başkasının bakış açısından görmeye zorunlu olduğumuzu düşünürüz. Summerhill çocuklarının kekeme ya da topal biriyle alay edebileceği düşünülemez; ama hazırlık okulu öğrencileri ara sıra

bunu yapar. "Lütfen" ve "özür dilerim, efendim" gibi sözler eden çocuklar sanırım başkalarının duygularını gerçekten düşünmüyorlardır.

Davranış inceliği içtenlik sorunudur. Jack Summerhill'den ayrıldıktan sonra bir üretimlikte çalışmaya başladığında cıvatalarla somunları aldığı adamın son derece huysuz biri olduğunu anlamış. Bu konuyu epey düşündükten sonra sorunun şu olduğu sonucuna varmış: İşçiler Bill'e gidip "hey Bill, biraz yarım inçlik Whitworth somunu yolla" diye bağırıyormuş. Oysa Bill kolalı gömlek ve ceket giyermiş; bu yüzden Jack, onun kendisini tulumlar içindeki onarımcılardan ayrı tutmaya çalıştığı; hak ettiği saygıyı göremediğini düşündüğü için de bu denli huysuz davrandığı sonucuna varmış. Dolayısıyla Jack, somunla cıvata gerektiğinde Bill'e gidip, "rahatsız ettiğim için özür dilerim Bay Brown, somun ve cıvata almam gerekiyor" diyormuş.

Jack bana "bu bence yağcılık değil. Salt ruhbilimden yararlanıyorum. Adamın durumu beni üzüyor" demişti.

"Sonuçta ne oldu" diye sordum.

"Ha" dedi Jack, "üretimlikte uygar davrandığı tek kişi benim."

Başkalarının duygu ve düşüncelerini gözetmenin — topluluk yaşamının çocuklara kazandırdığı kusursuz bir davranış eğitimi örneği olduğunu belirtmek isterim.

Küçükler arasında şimdiye kadar hiç terbiyesiz davranışlara rastlamadım, bu kuşkusuz böyle davranışlar beklemediğim içindir. Örneğin konuşan iki konuğun arasından hızla koşarak geçen bir çocuk hiç görmedim. Çocuklar içeri girerken oturma odamızın kapısını çalmazlar, ama konuklarım olduğunu görünce sessizce çekilip "özür dilerim" derler.

Geçenlerde çelebice davranışlarına bir övgü de bir satıcıdan geldi. Adam bana "buraya üç yıldır arabamla gelirim; şimdiye kadar çamurluğu çizen ya da arabaya girmek isteyen çocuk olmadı. Üstelik burası, çocukların sabahtan akşama kadar cam kırdıkları söylenen bir okul" dedi.

Summerhill çocuklarının konuklara dostça yaklaştığından söz etmiştim. Bu dostluk ince davranış olarak adlandırılabilir, en karşıt dü-

şünceli konuklarımızın bile, altı ayını okulumuzda geçirmiş herhangi bir çocuğun davranışları konusunda yakındığını hiç duymadım.

Tiyatro gösterilerimiz her zaman izleyicilerin ince davranışlarıyla göze çarpar. Rolünü beceremeyen bir oyuncu ya da yetersiz bir oyun bile az çok —ama doğal olarak az— alkışlanır; genel kanı, oyuncunun ya da oyun yazarının elinden geleni yaptığı yolundadır, dolayısıyla kesilmemeli ya da küçümsenmemelidir.

Bazı ana babalar davranış eğitimi konusunu tam bir umacıya dönüştürür. Summerhill'e, iyi bir evden on yaşında bir çocuk gelmişti. Oturma odasına girerken hep kapıyı çalar, çıkarken de kapatırdı. Kendi kendime "bu bir hafta sürer" demiştim. Yanılmışım. Yalnız iki gün sürmüştü.

Bir çocuğa "kapıyı kapa" diye bağırdığım olur elbet, ama bunu, onu eğitmek için değil, yerimden kalkıp kendim kapatmaya üşendiğim için yaparım. Davranış eğitimi bir yetişkin kavramıdır. İster profesör, ister kapıcı çocuğu olsun hiçbir çocuk bu davranış kurallarına kulak asmaz.

Uygarlığın ilerleyişi, düzmece ve yapay davranışlardan kurtulmaya bağlıdır. Yaldızlı uygarlığımızı gittiğinden bir adım daha öteye taşıyabilmeleri için, çocukları özgür bırakmalıyız. Nefret ve korku dolu çocuklardan kurtulursak, ince davranış biçimlerini benimsemiş yeni uygarlığın bir adım daha ilerlemesine yardım etmiş oluruz.

PARA

PARA, çocukların çoğuna göre sevgi simgesidir. Bill Amca bana 2.5'luk verdi; Mary Teyze 5'lik; öyleyse teyzecik beni Bill Amca'nın sevdiğinden daha çok seviyor. Ana babalar bunu bilinçdışı bilir; çoğunlukla da çocuklarına gereğinden fazlasını vererek şımarmalarına yol açar. En çok harçlığı sevilmeyen çocuk alır; bu bir ödünlemedir.

Paranın yaşamdaki önemini hiçbirimiz göz ardı edemeyiz. Bu, her yerde bize zorla benimsetilip kabul ettirilmiştir. Örneğin tiyatroda sa-

londa ya da balkonda otururuz. Çocuklarımız özel kamplara gider ya da yazı kent parkında geçirir. Parayla ölçülen değerler hepimize yönelik bir tehlikedir.

Bir ana, şakayla karışık "çocuğumu dünyanın tüm altınlarına değişmem" diye bağırır; ama beş dakika sonra üç paralık bir fincanı kırdı diye şamarı patlatır. Evlerin bu denli sıkıdüzenli oluşunun kökeninde paraya verilen önem yatar. *Şuna* elini sürme — bu, o şey parayla alındı demektir.

Para çoğu kez çocuklardan daha ağır basar — ama yalnız çocuklardan, yetişkinlerden değil. Küçükken biz bir tabak kırınca anam tokadı basar; babam kırdığındaysa kaza der geçerdi.

Ana babalar çocuklarının para yüzünden tasalanmasına neden olur. "Saatimi düşürüp kırdım. Anam şimdi ne der? Söylemeye korkuyorum" diye umutsuzluk içinde ağlayan epey çocuk gördüm.

Ara sıra düzeneğin tersine işlediği olur. Eve duyduğu nefretin tepkisi olarak bile bile bir şeyler kıran çocuklar da gördüm: "Beni sevmeyen ana babama bunu ödetiyorum. Neill faturayı yolladığında küplere binecekler mi bakalım?"

Summerhillli ana babaların bazıları çocuklarına çok fazla, bazıları da çok az para gönderir. Bu benim için hep bir sorun olmuştur; üstelik çözümleyemediğim bir sorun. Summerhill'de öğrenciler harçlık olarak her pazartesi iki peni alır, ama bazılarına postayla ek para gönderilir, öbürleri ya çok az alır ya da hiç almaz.

Çocuğun biri haftada yalnız 2/6 şilin alırken bir başkasının 30 şilin almasının haksızlık olduğunu söyleyerek, harçlıkların toplanıp biriktirilmesini genel okul toplantılarımızda birçok kez savundum. Geliri yüksek öğrencilerimin sayısı az olmasına karşın, çoğunluğun oyunu alıp bu önerimi hiç yürürlüğe koyamadım. Haftada bir şilin alan çocuklar, daha varlıklı arkadaşlarının gelirini sınırlama önerileri karşısında coşkuyla onları savunmaya geçebilir.

Bir çocuğa az para vermek, çok vermekten iyidir. Armağanın, bisiklete far almak gibi, özel bir amacı yoksa, ana babanın on bir yaşında bir çocuğa birkaç pound vermesi akılsızlıktır. Gereğinden fazla para çocuğun değer yargılarını bozar. Örneğin çocuğa umursamadığı pa-

halı ve güzel bir bisiklet, bir radyo ya da hiçbir yaratıcılığı olmayan bir oyuncak armağan etmiş olabilirsiniz.

Gereğinden fazla para çocuğun düşlem dünyasını engelleyebilir. Çocuğa beş poundluk pahalı bir oyuncak kayık vermek, onun bir tahta parçasından kayık yapmaya çalışırken aldığı yaratma hazzını yok edebilir. Küçük kızlar çoğunlukla kendi yaptıkları bez bebeğe daha çok değer verirken, dükkânlardan alınmış, gözlerini açıp kapayan ya da ağlayan süslü, pahalı, güzel giysili taşbebeklerin yüzüne bile bakmayabilir.

Küçük çocukların paraya hiç değer vermediğini fark etmişimdir. Okulumuzun beş yaşındaki küçükleri paralarını düşürür ya da fırlatıp atar. Bu da çocuklara tutumlu olmayı öğretmeye kalkışmanın yanlışlığını gösterir. Ülkemizdeki bankalar çocuklardan çok şey istemektedir; bankalar çocuğa "yarını düşün" der, oysa çocuk için yalnız bugünün önemi vardır. Yedi yaşında bir çocuk için, bankada dokuz pound on beş penisinin bulunmasının hiçbir anlamı yoktur; hele ana babasının bir gün bu parayı çekip ona hiç istemediği bir şeyi satın alacağından kuşkulanıyorsa.

ŞAKACILIK

OKULLARIMIZDA ve eğitsel yayınlarımızda şakaya çok az yer verildiğine kuşku yoktur. Şakacılığın tehlikeleri olduğunu biliyorum; bazı insanların yaşamdaki ciddi sorunların üzerini şakayla örterek geçiştirmeye çalıştığını da biliyorum; çünkü bu sorunlara gülüp geçmek, yüzleşmekten çok daha kolaydır. Ama çocukların şakacılığının amacı bu değildir. Onlara göre şakacılık ve eğlence, dostluk ve arkadaşlık demektir. Bunu anlayan çatıkkaşlı öğretmenler şakayı sınıflarından uzak tutar.

Ortaya şöyle bir soru çıkıyor. *Çatıkkaşlı bir öğretmende şaka anlayışı var mıdır?* Bundan kuşkuluyum. Bense işlerimi görürken gün boyunca şaka yapar dururum. Bütün çocuklarla şakalaşırım ama yeri gelince de son derece ciddi olduğumu hepsi bilir.

İster ana baba ister öğretmen olun çocuklarınızla başarılı bir

biçimde ilgilenebilmek için onların duygu ve düşüncelerini anlamanız gerekir. Ayrıca şaka anlayışına da —yani çocuksu şaka anlayışına sahip— olmalısınız. Çocukla şakalaşmanız, onda kendisini sevdiğiniz izlenimi uyandırır. Bununla birlikte şakalar incitici ya da eleştirel olmamalıdır.

Çocukta şaka anlayışının gelişimini görmek çok hoş bir duygudur. İsterseniz bunu şaka değil de eğlenme anlayışı vardır. Örneğin, Summerhill'de doğdu diyebileceğimiz David Barton adılı bir öğrencimiz vardı. Üç yaşındayken ona "buraya konuk geldim ve Neill'i görmek istiyorum. Kendisini nerede bulabilirim?" derdim.

David bana küçümseyerek bakıp "koca budala, o sensin" derdi. David yedi yaşına geldiğinde bir gün bahçede durdurdum. "David Barton'a kendisini görmek istediğimi söyle" dedim bütün ciddiyetimi takınarak. "Sanırım barakada olacak."

David'in ağzı kulaklarına varmıştı. "Hemen"diye yanıtlayarak barakaya koştu. İki dakika sonra geri geldi.

"Gelemeyeceğini söylüyor"dedi kurnaz ve şakacı bir gülümsemeyle.

"Bir neden söyledi mi?"

"Evet, şimdi kaplanımı besliyorum", dedi.

David bu oyunculuğa yedi yaşında ulaşmıştı. Ama dokuz yaşındaki Raymond'a ön kapıyı çaldığı için harçlığının yarısı kadar para cezasına çarptırıldığını söylediğimde ağlamıştı; o zanan büyük bir yanlışlık yaptığımı anlamıştım. Ama iki yıl sonra o da şakalarımdan anlamaya başlamıştı.

Kasabaya giderken yolda karşılaşıp Summerhill'e nasıl gidilir diye sorduğum üç yaşındaki Sally kıkır kıkır güler; ama yedi sekiz yaşındaki kızların tepkisi bana ters yolu göstermek olur.

Konukları gezdirirken barakada yaşayan çocukları çoğunlukla "domuzcuklar" diye tanıştırırım, onlar da domuz sesleri çıkartırlar. Ama bir gün onları gene "domuzcuklar" diye tanıttığımda durumda bir değişiklik olmuş, sekiz yaşında bir kız tepeden bakarak "bu şaka artık biraz bayatlamadı mı?" diye sormuştu. Söylediği doğruydu gerçekten.

Kızlarda da oğlanlar kadar şaka anlayışı vardır, ama onlar kendilerini korumak için şakacılığa oğlanlar kadar çok başvurmaz. Bazı

oğlanlar bu yöntemle kendilerini son derece başarılı bir biçimde savunur. Toplumdışı bir davranışı yüzünden yargılanan Dave'i anımsıyorum. Savunmasını öylesine gülünç bir biçimde yapmıştı ki çocukların gözünde değer kazanıp küçük bir cezayla işi savuşturmuştu. Yaptığının yanlış olduğunu her zaman kabul etmeye koşullu bir kız asla böyle davranmaz. En aydın evlerde bile kız çocuklar toplumumuzun kadınlara zorla benimsettiği genel ikincil konumun acısını çeker.

Bir çocuğa yanlış zamanda asla şakacı davranmayın ve onurunu kırmayın. Gerçek bir tasası varsa, ciddiyetle ele alınmalıdır. 40 derece ateşli bir çocuğa şaka yapmak yanlıştır. Ama iyileşme dönemine girdiyse, onunla doktorculuk hatta mezarcılık oynayabilirsiniz; o zaman yaptığınız şakanın tadına varır. Çocuklar kendilerine şakacı davranılmasından belki de işin içine dostluk ve gülme karıştığı için hoşlanıyordur. Zekâ gerektiren şakalar yapan büyük öğrenciler bile, acı şakalar yapmaz. Summerhill'in başarısının büyük bir bölümü okulumuzun eğlenme anlayışından gelir.

3

CİNSELLİK

CİNSEL TUTUMLAR

SUMMERHILL'de şimdiye dek, cinsellik ve bedensel işlevler konusunda hastalıklı tutum öğrencim olmadı. Bebeklerin nereden geldiği konusunda doğruyu söyleyen çağdaş ana babaların çocuklarının cinsellik karşısında takındığı gizlisaklı tutum, bağnaz dinsel inançlara sahip ailelerin çocuklarınınkiyle aynıdır. Ana babalarla öğretmenlerin üstlendiği en zor görev, cinsellik konusunda yeni bir yönelim bulmaktır.

Cinsel yasağın nedenleri konusunda o kadar az şey biliniyor ki, kökeni hakkında ancak kafadan atma kestirimlerde bulunabiliyoruz. Aslında cinsel yasağın neden varolduğu pek fazla ilgimi çekmiyor. Ama cinsel yasak diye bir şeyin *bulunuşu,* bastırılmış çocukları iyileştirme görevini yüklenen bir kişiyi fazlasıyla ilgilendirir.

Biz yetişkinler daha çocuklukta örselenmeye başlarız; böylece cinsel konularda asla özgür olamayız. *Bilinç açısından* özgür olabiliriz; çocuklara cinsel eğitim verilmesi gerektiğine inanan bir topluluğun üyesi bile olabiliriz. Ama korkarım *bilinçaltı açısından* büyük ölçüde, çocukluğumuzdaki koşullanmaların yarattığı kişi olarak kalırız: yani cinsellikten nefret eden, korkan kişiler oluruz.

Benim cinsellik konusundaki bilinçdışı tutumumun, yaşamının ilk yıllarında bir İskoç köyünün bana zorla benimsettiği Calvinci tutum olduğuna yürekten inanıyorum. Büyük olasılıkla biz yetişkinler için kurtuluş yoktur; ama eğer bize cinsellik konusunda zorla kabul ettirilmiş korkunç düşünceleri çocuklara benimsetmeye kalkışmazsak, o zaman çocuklarımız için her türlü kurtuluş olasılığı var demektir.

Çocuk cinselliği en büyük günah olduğunu yaşamın ilk yıllarında öğrenir. Ana babalar, cinsel ahlâka aykırı bir kusuru her zaman en ağır biçimde cezalandırır. Freud'a "her şeyde cinsellik gördüğünü" söyleyerek dil uzatanların çoğu, durmadan cinsel öyküler anlatan, cinsel öyküler dinleyen, cinsel şakalara gülen insanlardır. Askerliğini yapmış herkes, orduda kullanılan dilin tepeden tırnağa cinsel olduğunu bilir. Pazar gazetelerinde açık saçık cinsel suçlarla ve boşanma olaylarıyla ilgili öyküleri okumaktan neredeyse herkes hoşlanır; birçok erkek eşine içkievlerinden ve kulüplerden öğrendiği öyküleri anlatır.

Cinsel öykülerden hoşlanmamızın nedeni, bu konularda aldığımız sağlıksız eğitimden kaynaklanmaktadır. Cinsel konulardan gizli bir tat alınmasının nedeni baskıdır; Freud'un dediği gibi baklayı ağzımızdan, cinsel öykülerle çıkarırız. Yetişkinlerin, çocuklardaki cinsel merakı ayıplaması ikiyüzlülük ve yalancılıktır; bu ayıplama bir izdüşüm, yani suçu başkasına yüklemektir. Ana babalar cinsel kusur işleyen çocuklara son derece ağır cezalar verir, çünkü sağlıksız bir biçimde olsa da, cinsel kusurlara büyük ilgi duyarlar.

Teni çarmıha germe neden böylesine geçerlilik kazanmıştır? Dindar kişiler tenin insanı aşağı çektiğine inanır. Bedene aşağılık ve değersiz denir: çünkü insanı günah işlemeye kışkırtır. Doğurmayı, okulun karanlık köşelerinde konuşulan bir konuya; incelikli konuşmaları yaşamın günlük yalın olgularını gizleyen bir örtüye dönüştüren şey işte bu bedene duyulan nefrettir.

Freud cinselliği insan davranışlarındaki en büyük güç olarak görür. Bütün dürüst gözlemcilerin bu düşünceye katılması gerekir. Ama ahlâk öğretisi cinselliğe aşırı önem verir. Çocuk cinsel organına dokunduğu zaman ananın verdiği ilk ceza, cinselliği dünyanın en büyüleyici ve gizemli konusuna dönüştürür. Yemişi yasaklamak, onu en hoş en ayartıcı şey durumuna getirir.

Cinsellik yasağı, çocukların bastırılmasındaki temel kötülüktür. *Cinsellik* derken, sözcüğü cinsel organlarla sınırlı tutmuyorum. Ana, bedeninin herhangi bir bölümünden hoşnut değilse ya da bebeğin kendi bedeninden aldığı hazzı engelliyorsa, emzirilen çocuğun mutsuz olmasına yol açabilir.

Yaşama yönelik bütün olumsuz tutumların temelinde cinsellik vardır. Cinsel açıdan suçluluk duymayan çocuklar dine ya da herhangi bir gizemciliğe sığınmak istemez. Cinselliğe en büyük günah olarak bakıldığı için, içinde cinsellik korkusu ve utancı taşımayan çocuklar, bağışlamasına sığınacak bir Tanrı aramaz çünkü suçluluk duymaz.

Altı yaşındayken, kız kardeşimle birbirimizin cinsel organlarının ayırdına varmış ve doğal olarak birbirimizle oynamıştık. Anama yakalanınca kötü bir dayak yemiştik; sonra beni karanlık bir odaya kapamışlar, bağışlaması için diz çöküp Tanrı'ya yakarmaya zorlamışlardı.

Bu ilk sarsıntıyı atlatmam onlarca yılımı aldı; ayrıca, tam olarak atlatıp atlatmadığımı ara sıra düşünürüm.

Bugünkü yetişkinlerin kaçı böyle bir deneyim geçirmiştir? Böyle bir davranış yüzünden bugünkü çocukların kaçında doğal yaşam sevgisi, nefrete ve saldırganlığa dönüşmüştür? Çocuklara cinsel organlara dokunmanın kötü ve günah; doğal dışkılama edimlerinin iğrenç olduğu hâlâ söylenmektedir.

Cinsel baskının acısını çeken çocukların karnı tahta gibi serttir. Bastırılmış bir çocuğun soluk alıp verişine bir bakın; sonra bir de kedi yavrularının olağanüstü güzellikteki solunumlarını izleyin. Hiçbir hayvanın karnı kaskatı değildir; cinsellik ya da dışkılama konusunda özbilinçli davranmazlar.

Wilhelm Reich, *Kişilik Çözümlemesi* adlı tanınmış kitabında ahlâka dayalı öğretimin yalnız düşünme sürecini çarpıtmakla kalmadığını, aynı zamanda duruşu gerçek anlamda katılaştırıp leğen kemiklerini sıkıştırarak bedeni bir zırha soktuğunu, böylece bedenin doğal yapısına işlediğini belirtir. Reich'la aynı kanıdayım. Summerhill'de çalıştığım yıllar boyunca çeşit çeşit çocukla uğraşırken, korku kas yapısını katılaştırmamışsa, gençlerin kusursuz bir esneklikle yürüdüğünü, koştuğunu, atlayıp sıçradığını ve oynadığını gördüm.

Öyleyse çocuklarda cinselliğin bastırılmasının önüne geçmek için ne yapmalıyız? Öncelikle çocuk, yaşamının ilk anlarından başlayarak bedeninin her yerine dokunmakta bütünüyle özgür bırakılmalıdır.

Ruhbilimci bir arkadaşım dört yaşındaki oğluna "Bob, dışarıda yabancıların arasındayken pipinle oynamamalısın, çünkü onlar bunu kötü bir şey sanıyor. Bu işi yalnız evde ya da bahçedeyken yapmalısın" demek zorunda kalmıştı.

Arkadaşımla bu konuyu tartışmış, çocuğu cinsellikten nefret eden yaşam-karşıtı insanlardan korumanın olanaksızlığını ikimiz de kabul etmiştik. İçimizi rahatlatan tek şey, ana baba yaşama yürekten inandığında, çocuğun genellikle onların ölçütlerini benimsemesi ve dışarıdan erdemlilik taslayanlara metelik vermemesidir. Bununla birlikte, beş yaşında bir çocuğun mayosuz denize giremeyeceğini öğrenmesi cinsel açıdan —ikinci derecede bile olsa— bir tür güvensizlik oluşturmaya yeter.

Bugün ana babaların çoğu kendini okşamayı yasaklamamaktadır. Bunun doğal olduğunu düşünmekte, bastırmanın tehlikelerini bilmektedirler. Bu çok iyi. Hatta olağanüstü.

Ama bu aydın ana babaların bazıları ikinci adımda duraksayıp kalır. Bazıları küçük oğullarının, öbür küçük oğlanlarla cinsellik oyunu oynamasına aldırış etmez, ama oğlan aynı oyunu küçük bir kızla oynamaya kalkışınca korkudan donup kalırlar.

Eğer benim iyi yürekli, iyi niyetli anam, benden bir yaş küçük kız kardeşimle oynadığımız cinsellik oyununu görmezden gelseydi, ikimiz de cinsellik açısından çok daha aklı başında kişiler olarak büyüme olanağına kavuşurduk.

Yetişkinlerde cinsel güçsüzlükle cinsel soğukluğun ne kadarı, çocukluğun ilk yıllarında karşı cinse duyulan ilgiye karışılmasından kalmadır diye düşünürüm. Gene eşcinselliğin ne kadarı, eşcinsel oyunlara göz yumulup karşı cinsle oynananların yasaklanmasından kalmıştır diye merak ederim.

Yetişkinleri sağlıklı ve dengeli bir cinsel yaşama götüren en soylu yolun, çocuklukta karşı cinsle oynanan cinsel oyunlar olduğuna inanıyorum. Çocuklara cinsel konularda ahlâka dayalı eğitim verilmediğinde, —rastgele cinsel ilişkilerle dolu bir gençlik çağına değil— sağlıklı bir gençlik çağına ulaşırlar.

Gençlerin sevi yaşamına karşı öne sürülmüş tartışma kanıtlarının hiçbirinde akla yatkın bir yan göremiyorum. Öne sürülen hemen hemen her kanıt —yani dinsel, geleneksel, çıkar yol arayan, gelişigüzel, açık saçıklıkla ilgili her kanıt— bastırılmış coşkuları ve yaşam nefretini temel alır. Toplumdaki yetişkinler tarafından onaylanmayan cinsellik gençlere yasaksa, doğanın insana neden bu denli güçlü cinsel içgüdüler verdiği sorusunu kimse yanıtlayamamaktadır. Söz konusu büyüklerin bazılarının, cinsel çağrılarla dolu filmler yapan; kızları oğlanlara daha hoş göstermeyi amaçlayan güzellik gereçleri satan; okuyucu çekmekte sadist görüntülerle dolu resim ve öykülerden yararlanan dergileri yayınlayan kuruluşlarda kâr payı vardır.

Gençlerin cinsel yaşamının günümüzde yürürlükte olmadığını biliyorum. Ama bence, yarınki sağlığımız açısından doğru olan bunun uygulanmasıdır. Bunu *yazmak kolay,* ama Summerhill'de genç öğrencilerimizin sevişmesini onaylarsam okulumuzun kapatılacağını bilirim. Bütün bunları, toplumun, cinselliği bastırmanın ne kadar tehlikeli olduğunu anlayacağı uzak yarınları düşünerek yazıyorum.

Bütün Summerhill öğrencilerinin sinircesiz kişiler olmasını beklemiyorum; çünkü günümüz toplumunda kaç kişi karmaşasız-kişiliğe sahip olabilir? Umudum, bu yapay cinsel yasaklardan kurtuluş başlangıcının, gelecek kuşaklarda tam anlamıyla yaşamı seven bir dünya yaratmasıdır.

Sonuç korkusunun cinsel ahlâkta belki en önemli etmen oluşunun anlaşılmasıyla, gebeliği önleyici gereçlerin bulunuşu uzun erimde yeni bir cinsel ahlâk anlayışının doğmasına yol açmış olmalıdır. Özgür olabilmek için sevgi kendini güvende duyumsamalıdır.

Günümüzde gençlerin eline sahici anlamda sevişme fırsatı çok az geçmektedir. Ana babalar kızlarıyla oğullarının, kendi deyimleriyle günah içinde yaşamasına izin vermemekte; böylece genç sevgililer nemli korularda, parklarda ya da arabalarda sevişecek yer arayıp durmaktadır. Bunun sonucu olarak her şey gençlerimizin üzerine olanca ağırlığıyla yığılıp kalır. Koşullar onları güzel ve hoş olması gereken şeyleri, kötü ve günah, kirli, çirkin ve gülünecek ayıp şeylere dönüştürmeye zorlar.

Cinsel davranışları biçimlendiren yasaklarla korkular, parklarda küçük kızların ırzına geçip boğan sapıkları; Yahudilerle Zencilere eziyet eden sapıkları yaratan korkularla yasakların aynısıdır.

Cinsel yasaklar, cinselliğin aile içinde demir atıp kalmasına yol açar. Kendini okşama yasağı çocuğun ilgisini ana babasına çeker. Cinsel organlarına dokunduğu için eline yediği her tokat, çocuğun cinsel dürtülerinin anasında toplanmasına yol açar, böylece anaya yönelik gizli tutum, arzu ve bastırmaya, sevgi ve nefrete dönüşür. Bastırma, özgür olmayan evlerde serpilip gelişir. Baskı, yetişkinin yetkeyi elinde tutmasına yarar; bunun bedeliyse sinirce yoğunluğuyla ödenir.

Cinselliğin bahçe duvarını aşıp komşu kıza ya da oğlana gitmesine izin verilirse, evdeki yetke sarsılır; aile bağları gevşer ve çocuk coşkusal açıdan ana babasını kendiliğinden bırakır. Bu kulağa saçma geliyor ama bu bağlar yetkeci devleti ayakta tutan ana direklerden biridir —tıpkı yosmalığın cici kızlarla cici evlerin ahlâk bekçiliğini yapması gibi. Cinsel baskıyı yok ederseniz, yetke gençleri elden kaçırır.

Analarla babalar, kendi analarıyla babalarının onlara yaptıklarının aynısını çocuklarına yapar: kendi çocukluklarında fırsat buldukça oynadıkları gizli cinsel oyunları, açık saçık öyküleri; ana babalarına karşı içlerinde yükselen acı başkaldırıyı sonsuz bir suçluluk duygusuyla bastırmak zorunda kaldıklarını unutarak saygın ve iffetli çocuklar yetiştirirler. Bu ana babalar kendilerine yıllar önce mutsuz geceler geçirten suçluluk duygusunu kendi çocuklarına aşıladıklarını anlayamaz.

İnsanda ciddi sinirce ilk cinsel organ yasağıyla başlar: Dokunma. Cinsel güçsüzlük, cinsel soğukluk, daha sonra yaşam karşısında duyulan kaygı ellerin bağlandığı ya da genellikle bir tokatla cinsel organlardan uzaklaştırıldığı zamanlardan kalmadır. Cinsel organlarına dokunmasına izin verilen bir çocuk, cinselliğe yönelik mutlu ve içten bir tutumla büyüme fırsatını elde etmiş demektir. Küçük çocuklar arasında oynanan cinsel oyunlar doğal ve sağlıklı bir edimdir, yasaklanmaması gerekir. Tersine, sağlıklı bir gençlik ve yetişkinlik çağının başlangıcı olarak görülüp yüreklendirilmelidir. Çocuklarının karanlık kö-

şelerde cinsellik oyunları oynadığına olasılık vermeyen ana babalar, kafalarını kuma gömen devekuşları gibidir. Bu tür gizli kapaklı oyunlar daha sonraki yaşamda, söz konusu çocukların kendileri ana baba oldukları zaman, cinsellik oyunlarını onaylamamalarında kendini ele veren bir suçluluk duygusuna yol açar. Bu konuda yapılabilecek en aklı başında iş, cinsel oyunları karanlık köşelerden gün ışığına çıkarmaktır. Cinsel oyunlar olağan kabul edilirse, dünyada cinsel suçlar da azalır. Ahlâka önem veren ana babaların anlaması gereken şey, bütün cinsel suçlarla cinsel sapıklıkların, çocukluğun ilk yıllarında cinselliğin onaylanmamasından doğan dolaysız sonuçlar olduğudur.

Ünlü insanbilimci Malinowski, şaşkın dinyayıcılar kızlarla oğlanları ayrı yurtlarda barındırmaya başlayana kadar Trobriand Yerlileri arasında eşcinselliğin görülmediğini anlatır. Trobriand Yerlileri arasında ırza geçme ya da cinsel suçlar da yoktur. Neden? Çünkü küçük çocuklara cinsel konularda baskı yapılmamaktadır.

Bugün ana babaların sorması gereken soru şudur: Çocuklarımızın da bizler gibi olmasını istiyor muyuz? Yanıt evetse, o zaman toplum ırza geçme ve cinsel suçlarla; mutsuz evlilikler ve sinirceli çocuklarla, olduğu gibi mi kalmalı? Birinci soruya evet yanıtı veriliyorsa, ikinciye de aynı yanıtın verilmesi gerekir. Yanıtların ikisi de atom yıkımının başlangıcıdır çünkü nefretin sürüp gitmesini ve nefretin savaşlarda dile getirilmesine tartışmasız kabul ediyor demektir.

Ahlâkçı ana babalara soruyorum: Atom bombaları yağmaya başlayınca, en büyük kaygınız hâlâ çocuklarınızın cinsel oyunları mı olacak? Atom enerjisi dolu bulutlar yaşamayı olanaksızlaştırınca en önemli şey hâlâ kızınızın bakireliği mi olacak? Oğullarınız Şanlı ölüm için askere çağrıldığında, çocukluğun en iyi yanlarının bastırılması konusundaki küçük kilise inançlarınıza bağlı kalabilecek misiniz? O zaman iki yüzlüce yakardığınız Tanrı sizin ve çocuklarınızın canını kurtaracak mı?

Bazılarınız sorularımı, bu yaşamın yalnız bir başlangıç olduğunu, öbür dünyada nefrete, savaşa, cinselliğe yer olmadığını söyleyerek yanıtlayabilir. O zaman elinizdeki kitabı kapatıp bir yana bırakın — çünkü ilişki kurmamızın olanağı yok.

Bence sonsuz yaşam bir düştür —anlaşılır bir düştür üstelik— çünkü insanlar mekanik buluşların dışında hemen hemen her şeyde başarısızlığa uğramıştır. Ama bu düş yeterince iyi değil. Ben cenneti yeryüzünde görmek istiyorum, bulutların arasında değil. Asıl dokunaklı olansa insanların çoğunun aynı şeyi istiyor olması. *İstiyorlar* ama ulaşacak istence sahip değiller; istençleri ilk şamarla, ilk cinsel yasakla yolundan sapmış.

Ana babalar için iki arada kalmak, yansızlığı yeğlemek söz konusu olamaz. Yapacakları seçim, suçluluk dolu-gizli cinsellikle, açık-sağlıklı-mutlu cinsellik arasındadır. Ana babalar alışılmış ahlâk ölçütlerini seçerse, cinsel sapkınlıklarla dolu toplumun mutsuzluğundan yakınmamaları gerekir çünkü bu, söz konusu ahlâk öğretisinin sonucudur. O zaman ana babaların savaştan da nefret etmemeleri gerekir çünkü çocuklarına verdikleri öze duyulan nefret kendini savaşlarda dile getirir. İnsanlık hastadır; coşkusal açıdan hastadır; çocuklukta edinilen suçluluk duyguları ve kaygı yüzünden hastadır. Coşkusal veba toplumumuzun her yanını sarmıştır.

Zoë altı yaşındayken bir gün bana gelip "bütün çocuklar arasında en büyük horoz Willie'ninki, ama Bayan X (bir konuk) *horoz* demenin ayıp olduğunu söylüyor" demişti. Hemen ona bunun hiç de ayıp olmadığını söyledim. Ama içimden de, çocuklar konusunda bu denli dar ve bilisiz bir anlayışa sahip olduğu için kadına sövdüm. Söz konusu siyaset ya da davranış biçimleri olduğunda yaymacılığı hoş görebilirim ama çocuğu cinsellikle ilgili bir suçluluk duygusuna sürükleyecek biçimde saldıran birine bütün gücümle karşı koyarım.

Cinselliğe yan bakışımız, dinleti salonlarında attığımız kaba ve çirkin kahkahalar, tuvalet duvarlarına çiziktirdiğimiz açık saçık sözlerin hepsi, çocuklukta kendini okşamanın bastırılmasından ve karşılıklı oynanan cinsel oyunların karanlık köşelere itilmesinden doğan suçluluk duygusundan kaynaklanmaktadır. Bütün ailelerde gizli bir cinsellik oyunu vardır; gizlilik ve suçluluk yüzünden, kız ya da erkek kardeşlerle ilgili yaşam boyu sürecek, mutlu evlilikleri olanaksızlaştıracak saplantılar doğar. Erkek ve kız kardeşler arasında beş yaşındayken oynanan cinsel oyunlar doğal kabul edilse, ikisi de aile dışındaki cinsel hedefe özgürce yönelebilir.

Cinsel nefretin en aşırı biçimi sadistlikte görülür. Cinsel yaşamı iyi erkek, hayvanlara ya da insanlara eziyet etmez; tutukevlerini desteklemez. Cinsel açıdan doyumlu hiçbir kadın evlilikdışı çocuk doğuran kadını ayıplayıp kınamaz.

Şu suçlamaya da açığım elbet: "Bu adamın kafasında cinsellikten başka bir şey yok. Yaşamda her şey cinsellik demek değildir. Dostluk, iş, sevinç ve üzüntü de vardır. Neden hep cinsellik olsun?"

Buna yanıtım şudur: Yaşamda en büyük hazzı cinsellikten alırız. İçine sevgi karışan cinsellik en yüce esrime biçimidir, çünkü bu en yüce alışveriştir, oysa cinsellikten nefret edilir; tersi olsa hiçbir ana kendini okşamayı, hiçbir baba geleneksel evlilik dışındaki cinselliği yasaklamazdı. Tersi olsa, gösteri salonlarında açık saçık şakalar yapılmaz, insanlar zamanlarını sevi filmleri izleyip sevi öyküleri okuyarak harcamaz; seviyi yaşama geçirirdi.

Hemen hemen tüm filmlerimizin konusunun sevi olması, cinselliğin yaşamdaki en önemli etmen olduğunu kanıtlamaktadır. Bu filmlere gösterilen ilgi genellikle sinirceli ilgidir. Bu, cinsel açıdan suçluluk duyan, cinselliği engellenmiş insanların gösterdiği ilgidir. Duydukları cinsel suçluluk yüzünden doğal bir biçimde sevemedikleri için, seviyi ülküleştirip güzelleştiren film öykülerine sürülerle giderler. Cinsellikleri bastırılmış kişiler cinselliğe duydukları açlığı bunlar aracılığıyla giderir. Sevi yaşamı dopdolu hiçbir erkek, hiçbir kadın gerçek yaşamın yerini tutan, süprüntü gibi filmleri izlemek için haftada iki kez sinemaya gitme sıkıntısına katlanmaz.

Bu, herkesin beğendiği romanlar için de geçerlidir. Bu tür kitaplar ya cinselliği ya da suçu, genellikle ikisinin bileşimini işler. Çok beğenilen romanlardan biri olan *Rüzgar Gibi Geçti*, arkada yer alan acıklı İç Savaş ve köleler nedeniyle değil, sıkıcı ve ben-merkezli bir kızla sevisel ilişkileri işlendiği için bu denli çok tutulmuştur.

Moda yayınları, süs ve güzellik gereçleri, bacak gösterileri, herkese tepeden bakıp bilmişlik taslayan eleştiriler, cinsellik dolu öyküler — bütün bunlar cinselliğin en önemli şey olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bunların hepsi cinsellik konusunda salt aldatmacaların —başka bir deyişle romanların, filmlerin, bacak gösterilerinin— onaylandığını ortaya koymaktadır.

Cinselliği bastırılmış gencin, çevresindeki gerçek kızlardan korkup bütün cinsel coşkularını bir Hollywood yıldızına yönelttiğini — sonra eve gidip kendini okşadığını anlatıp cinsel filmlerin ettiği kötülüğü belirten D.H. Lawrence'dır. Lawrence, kendini okşamanın yanlış olduğunu söylemiyordu Elbet; yalnız, bir film yıldızı düşlemiyle kendini okşamaya çalışmanın sağlıksız cinsellik olduğunu söylemek istiyordu. Sağlıklı cinsellik, kesinlikle yakın çevrede kendine eş bulmaya çalışır.

Bastırılmış cinsellikten para kazanan çıkar çevrelerini bir düşünün: modacılar, dudak boyası tecimenleri, kilise, tiyatro ve sinemalar, çok satan romanların yazarları, çorap üreticileri.

Cinsel açıdan özgür bir toplumun güzel giysilere sırt çevireceğini söylemek budalalık olur. Elbette böyle bir şey yapılamaz. Her kadın sevdiği erkeğin karşısında güzel görünmek ister. Her erkek kız arkadaşıyla buluştuğunda kusursuz görünmek ister. Ortadan kalkacak şey, cinsel coşkunun nesnelerde aranmasıdır, yani gerçeği yasak olduğu için gölgesine değer verilmesidir. Cinselliği bastırılmış erkekler artık kadın çamaşırı satan dükkânların sergiliklerine bakmaz. Cinsel ilginin bu ölçüde bastırılmış olması ne kadar da acıklı. Dünyadaki en yüce hazzın tadına ancak suçluluk duyularak varılabiliyor. Bu baskı insan yaşamının her yönüne işlemiş ve yaşamı dar, mutsuz ve nefret dolu bir şeye dönüştürmüştür.

Cinsellikten nefret ediyorsanız yaşamdan da nefret ediyorsunuz demektir. Cinsellikten nefret ederseniz, komşunuzu sevemezsiniz. Cinsellikten nefret ederseniz, cinsel yaşamınız en kötü olasılıkla güçsüz ya da soğuk, en iyi olasılıkla eksik ve kusurlu olur. "Cinsellik aşırı önemsenen bir eğlencedir" yorumu çocuklu kadınlar arasında çok yaygındır. Cinsellik doyumsuz kalmışsa, başka yere gitmiş olmalıdır çünkü yok sayılamayacak kadar güçlü bir zorlanımdır. Doyumsuz kalan cinsellik kaygıya ya da nefrete dönüşür.

Yetişkinlerin çoğu sevişmeyi bir verme edimi olarak görmez; tersi olsa cinsel güçsüzlük ya da cinsel soğukluk çeken insanların sayısı, birçok uzmanın belirttiği gibi, yüzde yetmişleri bulmazdı. Sevişme birçok erkek için ırza geçmenin incelikli biçimidir; kadınların çoğu

içinse dayanılması gereken can sıkıcı bir törendir. Binlerce evli kadın yaşamı boyunca bir kez olsun cinsel doyuma ulaşamamıştır; eğitim görmüş erkeklerin çoğu kadınların da cinsel doyuma ulaşabileceğini bilmez. Böyle bir dizgede verme ediminin en aza indirgenmesinin ve sevişmelerin az çok insanlıktan uzak, kaba saba olmasının önüne geçilemez. Kırbaçlanmak isteyen ya da kadınları döven sapıklar yalnız, cinsel eğitimsizlik yüzünden, sevgiyi kılık değiştirmiş nefret biçimine sokmadan veremeyen insanların uç noktadaki hastalıklarıdır.

Summerhill'deki bütün büyük öğrenciler, yaşı ne olursa olsun isteyen herkesin dopdolu bir cinsel yaşam geçirmesini onayladığımı, konuşmalarımdan ve kitaplarımdan bilir. Konuşma toplantılarında bana sık sık Summerhill'de gebeliği önleyici gereçler bulundurup bulundurmadığım, bulundurmuyorsam bunun nedeni sorulur. Bu, hepimizin içindeki derin coşkulara dokunan eski ve can sıkıcı bir sorudur. Gebeliği önleyici gereçler bulunduramamak içimde bir yaradır, çünkü herhangi bir biçimde uzlaşma yoluna gitmek bana çok zor ve tehlikeli gözükür. Ancak, erginlik yaşının altında ya da üstünde çocuklara gebeliği önleyici gereçleri verirsem, okulumun kesinlikle kapatılacağını bilirim. İnsan, uygulamada yasaların önüne geçecek kadar ileri gidemiyor.

Çocuk özgürlüğünü eleştirenler tarafından sorulan alışık olduğum bir soru da şudur: "Küçük bir çocuğun sevişmeyi görmesine neden izin vermiyorsunuz?" Bunun çocuğu örseleyeceği, sinir sarsıntılarına uğratacağı yolundaki yanıtın aslı astarı yoktur. Malinowski'ye göre,Trobriand Yerlileri arasında çocuklar yalnız ana babalarının sevişmesini değil, doğumla ölümü de doğal biçimiyle görmekte ve ters bir etki altında kalmamaktadır. Sevişmeyi görmenin özdüzenlemeli bir çocuk üzerinde coşkusal açıdan ters bir etki bırakacağına inanmıyorum. Bu soruya verilebilecek en dürüst yanıt, kültürümüzde sevginin kamu sorunu olmadığını söylemektedir.

Birçok ana babanın cinselliğin günah olduğu konusunda dinsel ve olumsuz görüşlere sahip olduğunu aklımdan çıkarmıyorum. Onlara hiçbir şey yapılamaz. Düşüncelerini bizim görüşlerimiz doğrultusunda değiştirmezler. Ama bu kişiler çocuklarımızın cinsel ya da başka organlarının özgürlük hakkına el uzattıklarında, onlara karşı koymalıyız.

Öbür ana babalara ise sözüm şudur: On altı yaşındaki kızınızın bildiğince yaşamak istediğini söylemesi, başınızı ağrıtacak en büyük sorun olacaktır. Artık eve gece yarıları gelmeye başlar. Hiçbir zaman nerede kaldığını sormayın. Özdüzenlemeli değilse, hepimizin yaptığı gibi, o da ana babasına yalan söyleyecektir.

Kızım on altısına gelince duyarsız birine vurulduğunu öğrenirsem, birçok açıdan kaygılanırım. Hiçbir şey yapamayacağımı da bilirim. Umarım böyle bir şeye kalkışmayacak kadar aklı başında davranırım. Kızım özdüzenlemeli olduğu için, istenmeyen bir gence vurulacağına pek olasılık vermiyorum, ama gene de belli olmaz.

Kötü arkadaşlıkların çoğu, temelde ana baba yetkesine karşı çıkmak için kurulur. *Anam babam bana güvenmiyor, bu da benim umurumda değil. İster beğensinler ister beğenmesinler, ben canımın istediğini yaparım.*

Kızınızın kandırılıp baştan çıkarılacağından korkarsınız. Ama kural olarak kızlar baştan çıkarılmaz; onlar baştan çıkarma eylemindeki öteki eştir. Kızınızla arkadaş gibiyseniz, ona boyun eğdirmiyorsanız, on altı yaş evresi hiç de zor bir dönem değildir. Hiç kimsenin başkasının yaşamını yaşayamayacağını, coşkusal konular gibi önemli şeylerde deneyim veremeyeceğinizi bilmelisiniz.

Kısacası temel soru, evin cinsellik karşısında takındığı tutumdur. Bu tutum sağlıklıysa, kızınıza kapısını kilitleyebileceği özel odasını güven içinde verirsiniz. Sağlıksızsa, kızınız cinselliği yanlış biçimde —büyük olasılıkla yanlış erkeklerde— arayıp bulmaya çalışacaktır; böyle bir durum karşısındaysa elinizden bir şey gelmez.

Aynısı oğlunuz için de geçerlidir. Onun için kaygılanmanız gerekmez — çünkü gebe kalmaz. Ama yanlış cinsel tutumlarla yaşamını kolayca karmakarışık edebilir.

Pek az evlilik mutludur. Çoğunluğun çocuk yetiştirme biçimini göz önüne alırsanız, mutlu evliliklerin bu kadarı bile şaşırtıcıdır. Eğer cinselliğe bebek odasında pislik gözüyle bakılıyorsa, evlilik yatağında pek temiz olamaz.

Sevişmenin başarısız olduğu evliliklerde, bütün öbür ilişkiler başarısızlığa uğrar. Cinsellikten nefret ederek yetiştirilen bir çift, birbi-

rinden de nefret eder. Çocukları da harcanmıştır çünkü kendi yaşamlarını ısıtmak için gereken ev sıcaklığından yoksun kalırlar. Anababalarının cinsel açıdan bastırılmış olması, çocukların aynı baskıyı bilinçdışı yaşamasına yol açar. Sorunlu çocukların en kötüleri, böyle ana babaların çocuklarıdır.

CİNSEL ÖĞRETİM

ANA BABALAR çocuklarının sorularını çekinmeden doğru yanıtlarsa, cinsel öğretim çocukluğun doğal bir parçası olur. Yalancı-bilimsellik kötü bir yöntemdir. Cinselliği bu biçimde öğrenen bir genç tanıyorum; çocuk bana birinin *çiçektozu* sözcüğünü kullandığını duyduğunda kıpkırmızı kesildiğini söylemişti. Cinsellik konusunda olgulara dayalı doğrular çok önemlidir elbet ama bundan daha önemlisi coşkusal özdür. Hekimler cinselliğin bedensel yapısı hakkında her şeyi bilir ama Okyanusyalılardan daha iyi —ya da onlar kadar bile iyi— sevgili değillerdir.

Çocuk babasının, pipisini anasının kukusuna soktuğu yolundaki açıklamasından çok, babasının *bunu neden yaptığıyla* ilgilenir. Kendi cinsel oyununu oynamasına izin verilen çocuk neden diye sorma gereğini duymaz.

Özdüzenlemeli bir çocuğa cinsel öğretim verilmesi gerekmez çünkü öğretim terimi, konunun daha önce göz ardı edildiğini düşündürür. Eğer çocuğun merakı işin içine duygular karıştırılmadan verilen, açık yanıtlarla giderilirse, cinsellik özel olarak öğretilmesi gereken bir konu olmaktan çıkar. Nitekim çocuğa sindirim organları ya da dışkılama işlevleri hakkında ders vermeye kalkışmayız. *Cinsel öğretim* terimi, cinsel eylemlerin yasaklanıp gizemli bir şeye dönüştürülmesinden çıkmıştır.

Devlet okulları izlencesine cinsel öğretimin de sokulması, cinsel baskının ahlâk dersleriyle kışkırtılması gibi tehlikeli bir olasılığı da yanında getirir. Salt *cinsel öğretim terimi* bile akla, söylediklerinin yasak bölge sınırlarını aşabileceğinden korkan, ürkek bir öğretmenin ya-

pı ve işlevbilim konusunda vereceği resmi ve biçimsiz dersi getirmeye yeter.

Devlet okullarının çoğunda doğruyu eksiksiz anlatmak, kovulma tehlikesini göze almak demektir. Anaların temsil ettiği kamuoyu buna dayanamaz. Çocuklarını "gelenek, tanrıtanımaz, ağza alınmaz öğretileriyle" baştan çıkaran kadın öğretmene başına gelecek korkunç şeyleri anımsatıp gözdağları yağdıran öfkeli anaları kaç kez gördüm.

Öte yandan, özgür bir çocuğa cinsellik hakkında öğrenmek istediği tüm bilgileri vermenin en büyük güçlüğü, her şeyin nasıl açıklanacağını bilmekten gelir. Çocuk neden her erkek atın aygır olmadığını, her erkek koyunun koç olmadığını öğrenmek isteyebilir. Yanıt, dört yaşında bir çocuğun anlama düzeyini aşan birtakım kavramları kapsar çünkü iğdiş edilme, yalın sözcüklerle anlatılması olanaksız bir işlemdir. Burada her ana baba, yalan ya da kaçamak yanıtların çözüm olmadığını akıldan çıkartmadan, elinden geleni yapmalıdır.

Beş yaşında bir çocuk babasının cebinde koruyucu bulmuş ve doğal olarak bunun ne olduğunu sormuş. Sonra, babasının verdiği açık ve yalın yanıtı gözle görülür bir coşku göstermeksizin olduğu gibi kabul etmiş.

Bununla birlikte belirli birtakım olaylarda, çocuğa konunun çok karmaşık olduğunun, anlayabilmek için biraz daha beklemesi gerektiğinin söylenmesinde de karşı çıkılacak bir yan görmüyorum. Bunu başka konularla da sık sık yaparız. Örneğin çocuk bir motorun nasıl çalıştığını, Tanrı'yı kimin yarattığını sorduğu zaman, ana babalar yanıtın o yaşta anlaşılmayacak kadar karmaşık olduğunu söyleyebilir.

Bir yanıtı geciktirmek, bazı budala ana babaların yaptığını yapmaktan —yani çocuğa gereksiz bilgiler vermekten— daha iyi ve güvenlidir. On beş yaşında İsviçreli bir kız öğrencinin "İrmgart, (on yaşında) bebekleri hekimlerin getirdiğini sanıyor. Oysa ben bebeklerin nereden geldiğini çoktan biliyorum. Annem anlattı. Başka şeyler de öğretti" dediğini anımsıyorum.

Ona daha başka neler bildiğini sordum; bana eşcinsellik ve sapıklıkla ilgili ne biliyorsa anlattı. Bu doğrunun akılsızca söylendiği bir olaydır. Anası yalnız çocuğun sorduğu soruları yanıtlamalıydı. Kadın

çocuk doğası konusundaki bilisizliği yüzünden çocuğa özümseyemeyeceği kadar çok şey anlatmıştı. Sonuçsa sinirceli bir kız çocuktu. Ama bu akılsız ananın, doğum gizini soran çocuğuna bile bile yalan söyleyen anadan biraz daha akıllı olduğunu düşünüyorum. Çünkü çocuk önünde sonunda anasının yalan söylediğini öğrenecektir. Çoğunlukla arkadaşları tarafından bir pislik gibi yarım yamalak anlatılan — doğruyu öğrenince de, anasının kendisine neden yalan söylediğini bildiğini sanacaktır. *Anam bu denli pis bir işi bana nasıl anlatabilirdi!*

Toplumun doğum karşısında takındığı tutum da aynıdır. Doğum, pis, utanç verici bir iştir. Gebe kadının karnını gizlemeye çalışır gibi giyinmesi ahlâk dediğimiz şeye bela okumaya yeter.

Çocuklarına, bebeklerle ilgili doğruyu söyleyen analar da vardır. Ama onların arasında bile doğum konusunda doğruyu söyleyip cinsellik konusunda yalana başvuran pek çok kişi bulunur. Bu kişiler çocuklarına cinselliğin ne kadar haz verici bir şey olduğunu söylemekten kaçınır.

Eşimle ben, Zoë' nin cinsel eğitimi konusunda durup bir kez bile düşünmedik. Her şey çok yalın, çok açık ve son derece büyüleyiciydi — ama ara sıra yakışıksız durumlar da olmadı değil; örneğin bir kezinde Zoë, hiç evlenmemiş bir kadın konuğumuza, babam anamı döllediği için ben doğdum demiş ve sonra da ilgiyle sormuştu. "Peki sizi kim döllüyor?"

Bu arada aklıma gelmişken, özdüzenlemeli bir çocuğun incelikli davranmayı çok erken öğrendiğini söylemek isterim. Zoë üç buçuk yaşındayken böyle konuştu; ama beş yaşına geldiğinde bazı şeylerin bazı kişilere söylenmemesi gerektiğini kavramaya başlamıştı. Zoë'nin tersine, başlangıçtan beri özdüzenlemeli olmayan başka çocukların benzer bilmişlikler yaptığını gördüm.

Freud küçük çocuklardaki olumlu cinselliği bulguladığından bu yana, belirimleri yeterince ele alınıp incelenmedi. Bebek cinselliğiyle ilgili kitaplar yazıldı; ama bildiğim kadarıyla özdüzenlemeli çocuklar konusunda yazan olmadı. Kızımız, kendi cinselliğine, ana babasının cinselliğine ya da oyun arkadaşlarınınkine belirgin bir ilgi göstere-

di. Banyoda ya da tuvalette bizi çıplakken hep görürdü. Zoë'nin, bazı ruhbilimcilerin öne sürdüğü, çocukların içgüdüsel, bilinçdışı, yaradılıştan gelen bir iffete sahip oldukları için yetişkinlerin cinsel organlarını ya da doğal bedensel işlevlerini gördüklerinde utandıkları savını boşa çıkarması beni içten içe sevindirmiştir. Kendini okşama konusunda yaradılıştan gelen bir suçluluk duygusu olduğunu öne süren gibi, bu kuram da saçmalıktan başka bir şey değildir.

Özdüzenlemeli bir çocuğun ana babası cinsel eğitimle ilgili tehlikeli ve budalaca yanlışlıklardan, yani cinselliği günah ve töre tanımazlıkla birleştirme yanlışından kaçırabilir; ama tehlike başka bir kesimden —ülkücü kesimden— gelmez mi, bunu bilmiyorum. Özdüzenleme konusunda konuşulmaya başlanmadan çok önceleri, bazı ana babalar çocuklarına cinselliğin kutsal ve tinsel bir şey olduğunu; biraz ürküntü ve hayranlık duyarak yaklaşılması gerektiğini; bir tür gizemli dinsel tören sayıldığını öğretirdi. Çağdaş ana babalar artık cinselliği böyle öğretmiyor olabilir ama birçokları buna çok benzeyen bir bilgi verme biçimine yenik düşüyor: cinsel işlevlere yeni-bulunmuş bir tanrı olarak tapınma. Bunu tanımlamak çok zor —belki söze dökülemeyecek kadar belirsiz— bütün sezebildiğim cinselliğe yüklenen bir tür kutsallık; sözü geçtiğinde seslerde yer alan o ince ve gizli değişim. Bu tutum akla, açık saçıklık karşısında duyulan korkuyu getiriyor: *Tanrım, cinsellikten çekinmeden söz edersem, insanlar benim de cinselliği alaya alan kişilerden olduğumu düşünür.* Açık yürekli birçok genç ana babanın bu konudan söz ederken kullandığı sözcüklerle sesleri, ordunun kutsal sayılan bölümlerinden saygıyla söz eden eski bir askerinkinden farklı değildir. Cinsellik o kadar uzun zamandır kaba saba şakalara konu olmuştur ki, tam tersi uca sıçrayıp —çok kötü olduğu için değil, bu kez de çok iyi olduğu için— ağza bile almama eğilimi doğmuştur. Kuşkusuz bu tutum da yeni bir cinsellik korkusuyla baskısına yol açar. Eğer çocuğun cinsellik karşısında sağlıklı bir tutum takınması ve bunun sonucunda sağlıklı bir sevi yaşamı olması isteniyorsa, cinsellik yeryüzünde kalmalıdır. Cinsellik kendi içinde her şeye sahiptir; yücelterek değerine değer katma, boş bir abartma çabasından öteye geçmez.

Çocuklara cinselliğin kutsal olduğunu söylemek şu eski, günah işleyenlerin cehenneme gideceği masalının çeşitlemesinden başka bir şey değildir. Eğer yiyip içip gülmenin de kutsal olduğunu söylemeyi kabul ediyorsanız, ben de sizin cinsellik kutsaldır sözünüze katılmaya hazırım. Aslında *her şeye* kutsal diyebiliriz: ama aralarından salt cinselliği seçip ayırırsak, kendimizi kandırmış, çocuklarımızı yanlış yönlendirmiş oluruz. Kutsal olan çocuktur — bilisizce verilmiş bilgilerle bozulmaması gereken varlık anlamında kutsaldır.

Cinselliğe duyulan dinsel nefret yavaş yavaş yok olurken, başka düşmanlar ortaya çıkmaktadır. Artık çocuklara çizimler gösterip arılarla çiçektozlarını anlatan, böylece "bak, cinsellik yalnızca bir bilimdir. İlginç bir yanı yok, değil mi?" diyen cinsel öğretim meraklıları var. Cinsellik konusunda öylesine koşullanmışız ki, orta, doğal yolu görmemize olanak kalmamış; ya aşırı cinsellik-yanlısı ya da aşırı cinsellik-karşıtı kişiler olup çıkmışız. Cinsellik-yanlısı olmak iyidir ama çocukluktaki cinsellik karşıtı eğitime karşı çıkmak için cinsellik-yanlısı olmak, sinirceli olmak demektir. Dolayısıyla cinsellik karşısında aklı başında bir tutum bulma gerekliliği vardır; bu tutumu ancak çocuğun cinselliği doğal saymasını onaylayarak ve işe karışmayarak bulabiliriz.

Bu biraz üstü kapalı ya da olanaksız görülüyorsa, genç ana babalara ayıplama, iğrenme ya da geleneksel duygularını göstermekten kaçınmalarını; öğretmeye kalkışmamalarını; cinsel konulardan söz ederken komşularını susturmaya çalışmamalarını öneririm. Bir bebeğin cinselliği işte ancak o zaman, engelsiz ya da kendi bedeninden nefret etmeksizin gelişebilir. Böyle bir çocuk için cinsellik, öğretim konusu, uyarı ya da başka bir şey olmaz.

Çocuğun cinselliği kötü bir şey olarak görmesinin önüne geçersek, ahlâk sahibi bir insan olur — ahlâk dersi verip başkalarına öğretmenlik etmeye kalkışmaz. Bir Don Juan cinselliğin haz öğesini görünüşte elde edip değerlendirirken, sevi öğesini yok sayar. Kendini okşama, Don Juanlık, eşcinsellik üretken değildir çünkü bunlar toplumdışıdır. Yeni ahlâklı insan cinselliğin *her iki* işlevini de yerine getirmesi ge-

rektiğini öğrenecektir: sevmedikçe, sevişmeden en büyük hazzı alamayacağını bulgulayacaktır.

MASTÜRBASYON

ÇOCUKLARIN çoğu mastürbasyon yapar. Ama gençlere kendini okşamanın kötü olduğu, büyüyüp gelişmeyi önleyeceği, hastalıklara ve benzeri şeylere yol açacağı söylenir. Bir ana akıllı davranıp çocuğunun, bedeninin belden aşağısını merak edip incelemesine aldırış etmezse, kendini okşama daha az zorlayıcı olur. Çocuğun ilgisini durağanlaştıran şey, yasaklardır.

Çocuğun bedeninde ağız bölgesi, cinsel organlarından çok daha kösnüldür. Analar cinsel organ etkinlikleri karşısında erdemli bir tutum takınırsa, parmak emip öpme bilinç sorununa dönüşür.

Kendini okşama mutluluk arzusunu doyurur çünkü gerilimin tepe noktasıdır. Ama edim biter bitmez geleneksel bilgilerle doldurulmuş bilinç işi ele alıp bağırır: "Günah işledin!" deneyimlerim bana, suçluluk duygusu yok edildiğinde, çocuğun kendini okşamaya daha az ilgi duyduğunu göstermiştir.

Bazı ana babalar çocuklarının kendini okşamasındansa suç işlemesini yeğler görünmektedir. Birçok suçun kökeninde, bastırılmış kendini okşama arzusunun yattığını gördüm.

Summerhill'e on bir yaşındayken gelen bir oğlanın, öbürlerinin yanı sıra bir de yangın çıkarma alışkanlığı vardı. Babasından ve öğretmenlerinden epey dayak yemişti. Daha da kötüsü çocuğa cehennem ateşiyle öfkeli Tanrı'dan söz eden dar görüşlü bir din eğitimi verilmişti. Sumerhill'e geldikten kısa bir süre sonra, bir şişe benzin alıp boya ve neftyağı fıçısına boşaltmış, sonra karışımı tutuşturmuştu. Ev iki yardımcının çabalarıyla yanmaktan zor kurtulmuştu.

Bu olaydan sonra çocuğu odama çağırdım. "Ateş nedir?" diye sordum.

"Yakar" diye yanıtladı.

"Şimdi aklından ne tür bir ateş geçiyor" diye sorularımı sürdürdüm.

"Cehennem" dedi.

"Ya şişe?"

"Ucunda deliği olan uzun bir şey" diye yanıtladı. (*Uzun bir suskunluk.*)

"Ucunda delik olan uzun şeyi bana biraz daha anlat" dedim.

"Pipimin de" dedi toyca, "ucunda delik var"

"Bana pipini anlat" dedim yumuşak bir sesle. "Ona hiç dokundun mu?"

"Artık dokunmuyorum. Eskiden dokunurdum ama artık yapmıyorum."

"Neden?"

"Çünkü Bay X (eski okul müdürü) bana bunun dünyadaki en büyük günah olduğunu söyledi"

Çocuğun ateş yakmayı, kendini okşama ediminin yerine koyduğu sonucuna vardım. Ona Bay X'in yanıldığını, pipisinin burnundan ya da kulağından daha iyi ya da daha kötü olmadığını söyledim. O günden sonra ateşe duyduğu ilgi uçup gitti.

İlk kendini okşama edimlerinde bir sorun çıkmazsa, çocuk zamanı gelince doğal olarak karşı cinse ilgi duymaya başlar. Mutsuz evliliklerin çoğunun nedeni, karı-kocanın bilinçdışı cinsellik nefretidir — derindeki öze duyulan nefretin nedeniyse, çocukken zorla uygulatılan kendini okşama yasağıdır.

Kendini okşama yasağı eğitimde de çok önemlidir. Kendini okşama sorunu çözümlenmediği sürece dersler, sıkıdüzen, oyunlar boş bir saçmalıktan öteye geçmez. Kendini okşama özgürlüğü, kendini okşamaya gerçek bir ilgi göstermeyen mutlu, hevesli, yüzü gülen çocuklar demektir. Kendini okşama ediminin yasaklanması, asık yüzlü, mutsuz; soğukalgınlığına, salgın hastalıklara yakalanma eğilimi yüksek; kendilerinden, dolayısıyla başkalarından nefret eden çocuklar demektir. Summerhill çocuklarının mutluluğunun en köklü nedenlerinden birinin, cinsel yasakların kışkırttığı korkunun ve öze duyulan nefretin yok edilmesi olduğunu söyleyebilirim.

Freud bizi, cinselliğin yaşamın başlangıcından beri var olduğu, bebeğin cinsel hazzı emmede tattığı, sonra yavaş yavaş sevisel ağız bölgesinin yerini sevisel cinsel organ bölgesine bıraktığı düşünceleriyle tanıştırmıştır. Dolayısıyla kendini okşama çocuğun doğal bulgusudur; bu bulgu başlangıçta pek önemli değildir; çünkü bebeğin cinsel organları ağzından hatta teninden aldığı kadar haz vermez. Kendini okşamayı bu denli büyük bir karmaşa durumuna getiren, salt ana babaların koyduğu yasaktır. Yasak ne denli sert olursa, suçluluk duygusu o kadar derinleşir; çocuğun kapıldığı zorlanım o denli büyür.

İyi yetiştirilmiş bir çocuk, okula kendini okşama konusunda hiçbir suçluluk duygusu beslemeden gelmelidir. Summerhill'deki anaokulu çocukları arasında ancak birkaçı kendini okşamaya belirli bir ilgi göstermektedir. Öbürleri için cinselliğin gizemli bir çekiciliği yoktur. Bizimle birlikte yaşamaya başlar başlamaz (daha önce evlerinde anlatılmamışsa) doğum olgusu —salt bebeklerin nereden geldiğini değil, nasıl yapıldıklarını da— öğrenirler. Bu tür bilgiler erken yaşlarda, belki telaşa kapılmadan verildiği için, korkuya kapılmadan öğrenilir. Bunun sonucu olarak Summerhill'de çocuklar on beş, on yedi yaşına gelince cinsellik konusunda, günah işledikleri duygusuna kapılmadan, açıksaçıklığa kaçmadan konuşup tartışabilir.

Ana babalar çocuklarıyla Tanrı'nın sesiyle konuşur. Ananın cinsellik konusunda söyledikleri, kutsal buyruktur. Çocuk anasının düşünce ve uyarılarını bütünüyle benimser. Analardan biri çocuğuna kendini okşarsa aptallaşacağını söylemiş. Çocuk bu uyarıyı kabullenmiş, hiçbir şey öğrenemez olmuş. Ana sözlerinin saçma olduğunu anlatmaya razı edildikten sonra, çocuk kendiliğinden akıllanıvermişti.

Bir başka anaysa oğluna kendini okşarsa herkesin ondan nefret edeceğini söylemiş. Çocuk tam anasının söylediği gibi olmuştu: okulda en sevilmeyen kişiydi. Çalıyor, insanlara tükürüyor, anasının söylediklerini doğrulamak istercesine acınası çabalarla çevresindeki her şeyi kırıp döküyordu. Bu olayda ana daha önce söylediklerinin yanlış olduğunu açıklamaya yanaşmamış, çocuk toplumdan az çok nefret eden biri olarak kalmıştı.

Kendini okşarsa delireceği söylenen çocuklarımız da olmuştur — bu çocuklar delirmek için gerçekten yürekli çabalarla ellerinden geleni yapardı.

Çocuğun ana babasından gelen ilk uyarıları, sonradan tam anlamıyla dengeleyebilecek güce sahip bir etkinin olup olmadığını bilmiyorum. Ben çalışmalarımda hep verdikleri zararı ana babanın düzeltip gidermesinden yanayımdır, çünkü benim çocuk açısından pek az önemim olduğunu, hatta hiç olmadığını bilirim. Ben, genellikle çocuğun yaşamına çok geç girmiş olurum. Dolayısıyla çocuk kendini okşamanın deliliğe yol açmayacağını benden duyduğunda buna inanmakta güçlük çeker. Beş yaşında bir çocuğun duyduğu baba sesi, Kutsal Yetke'nin sesi sayılır.

Bebek oyun oynarken cinsel organlarını işin içine soktuğunda, ana baba büyük bir sınavla karşı karşıya gelir. Üreme oyunu iyi, olağan ve sağlıklı kabul edilmelidir, bunu bastırmaya kalkışmak tehlikelidir. Bunun içine, çocuğun dikkatini gizlice, dolap çevirerek başka bir şeye çekme çabalarını da katıyorum.

Yatısız güzel bir okula gönderilen özdüzenlemeli küçük bir kızın durumunu anımsıyorum. Çocuk son derece mutsuz görünüyormuş. Üreme oyununa *sarınıp yatma oyunu* adını vermişmiş. Anası neden okulu sevmediğini sorduğunda kız, "sarınıp yatmaya çalıştığımda bana yapma demiyorlar — *şuna bak* ya da *gel şunu yap* diyorlar, ben de yuvada bir türlü sarınıp yatamıyorum" demiş.

Çocukların üreme oyunu bir sorundur çünkü, hemen hemen bütün ana babalar daha beşikteyken cinselliğe karşı koşullandırılmış; utanç, günah ve iğrenme duygularının üstesinden gelmeyi beceremiştir. Ana babalar üreme oyununun iyi ve sağlıklı olduğuna düşünsel olarak içtenlikle inanabilir, aynı zamanda çocuğun cinsel doyum hakkını kabul etmediklerini —sesleri ya da bakışlarıyla— duyurup anlatabilirler.

Ana babalar, bebek cinsel organlarına dokunduğunda bunu tam anlamıyla onaylıyormuş gibi görünebilir, ama kaskatı-karınlı Mary Teyze konuk geldiğinde çocuk, bu yaşamı-onaylamayan kadının önünde aynı şeyi yapacak diye ödleri kopar. Bu ana babalara "Mary Teyze si-

zin bastırılmış özünüzdeki cinsellik-karşıtı öğeyi simgeliyor" demek kolaydır; ancak bunu söylemek ne ana babaya ne de çocuğa bir yarar sağlar.

Ana babaların, çocukların üreme oyununun, cinselliğin erken gelişmesine yol açacağı korkusu, derin ve geniş kapsamlı bir korkudur. Bu korku bir sözde nedendir kuşkusuz. Üreme oyunu cinselliğin erken gelişmesine yol açmaz. Açsa bile bunun ne zararı olabilir? Bir çocuğun ergenlik çağında cinselliğe aşırı merak duymasını sağlamanın en iyi yolu, beşikteyken üreme oyununu yasaklamaktır.

Anlayabilecek yaşa gelmiş bir çocuğa üreme oyununu herkesin ortasında oynamamasını söylemek kötü bir öneri olabilir. Bu öğüt korkaklık ya da çocuğa yapılan bir haksızlık gibi görünebilir; ama öbür seçeneğin de kendine özgü tehlikeleri vardır. Çünkü çocuk düşmanca davranan yetişkinler tarafından nefret dolu, sarsıntı yaratıcı terimlerle dile getirilen sert hoşnutsuzlukla karşılaşırsa, bu sevdiği ana babasının uyarılarından çok daha fazla zarar verir.

Küçük bir çocuk, yaşamını cezalar, öğretme çabaları ve yasaklar olmadan özgürce, dolu dolu yaşadığında, yaşam ona etkinliklerini cinsel organlarıyla sınırlanamayacak kadar ilgi çekici alanlarla dolu gelir.

Özdüzenlemeli, çocukların üreme oyununda birbirlerine nasıl tepkiler gösterdikleri konusunda kişisel bir bilgim yok. Cinselliğin yanlış olduğu öğretilen oğlanlar genellikle üreme oyununu, elezerlikle birleştirir. Aynı cinsellik-karşıtı eğitimi alan kızlar da, üreme oyunundaki sadistliği olağan ölçüt sayarlar. Özdüzenlemeli çocukta, saldırgan nefret daha az olduğu için, iki özgür çocuk arasındaki üreme oyunu daha yumuşak ve sevecen olur.

Özümüzden hoşnut olmayışımız genellikle çocukluktan kalmadır. Bunun büyük bir bölümü kendini okşamanın yarattığı suçluluk duygusundan kaynaklanır. Mutsuz çocuğun genellikle kendini okşadığı için şiddetli bir suçluluk duyan çocuk olduğunu biliyorum. Bu suçluluk duygusunun yok edilmesi, sorunlu çocuğu, mutlu çocuğa dönüştürmede atılacak en önemli adımdır.

ÇIPLAKLIK

BİRÇOK çift, özellikle de emekçi sınıfından olanlar, ölüsünü giydirene dek, birbirini çıplak görmez. Tanıdığım bir köylü kadın, bir teşhircilik duruşmasında tanık olarak dinlenmek üzere mahkemeye çağrılmıştı. Gerçekten sarsılmış görünüyordu. "İyi ama Jean" diyerek üstüne gittim. "Yapma, senin tam yedi çocuğun var."

"Bay Neill" dedi büyük bir ciddiyetle, "Ben John'unkini... hiç tanımam. Evlilik yaşamım boyunca erkeğimi hiç çıplak görmedim."

Çıplaklığın hiç bastırılmaması gerekir. Bebekler anababalarını daha ilk günden çıplak görmelidir. Bununla birlikte, aklı erdiğinde, bazı insanların çocukları çıplak görmekten hoşlanmadığı, onların yanında giyinik olmaları gerektiği anlatılmalıdır.

Kızımız denize çırılçıplak girdiği için yakınıp duran bir kadın vardı. O sıralarda Zoë bir yaşındaydı. Denize girme konusu, toplumun yaşam karşıtı tutumunu en kısa yoldan özetlemektedir. Hepimiz deniz kıyısında soyunurken bedenimizin sözümona özel denen bölümlerini göstermemeye çalışmaktan doğan rahatsızlığı biliriz. Özdüzenlemeli, özgür çocukların ana babaları, üç, dört yaşındaki yavrularına herkese açık yerlerde denize girerken neden mayo giymek zorunda olduklarını açıklamanın güçlüğünü bilirler.

Yasaların cinsel organların gösterilmesine izin vermemesi, çocukların insan bedeni konusunda çarpık bir tutum edinmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Çıplaklık konusunda günah anlayışına sahip çocukların merakını gidermek için ben kendim çıplak dolaşırım; kadın görevlilerden birini de böyle yapması için yüreklendiririm. Öte yandan çocukları çıplaklığa zorlamaya kalkışmak yanlıştır. Çünkü giyimli bir uygarlıkta yaşamaktadırlar ve çıplaklık yasaların izin vermediği bir şeydir.

Uzun yıllar önce Leiston'a geldiğimizde küçük bir göletimiz vardı. Sabahları dalıp çıkardım. Öğretmenlerin bazılarıyla, kız ve erkek öğrenciler de bana katılırdı. Sonra öbür devlet okullarından birtakım delikanlılar gelmeye başladı. Kızlar mayo giyme alışkanlığına dönünce, birine, güzel bir İsveçliye neden diye sordum.

"Bu yeni çocuklar yüzünden" diye yanıtladı. "Bizim oğlanlar çıplaklığı doğal karşılıyor. Ama yeni gelenler ağızları açık yan yan bakı-

yorlar — işte bundan hoşlanmıyorum". O zamandan beri, yalnız akşamları deniz kıyısına gittiğimiz zamanlarda toplu olarak çıplak yüzer olduk.

İnsanlar, özgür yetiştirildikleri için Summerhill'de çocukların hep çıplak dolaştığını düşünür. Hayır, öyle yapmazlar. Dokuz yaşına kadarki kızlar sıcak günlerde çıplak kalırlar ama oğlanlar arasında çıplak dolaşana neredeyse hiç rastlanmaz. Freud'un, oğlanların erkeklik organına sahip olmakla övündüğü, kızlarınsa böyle bir organları olmadığı için utandığı yolundaki sözleri düşünülürse, bu durum insana epey şaşırtıcı gelir.

Summerhill'deki küçük oğlanlarımız kendilerini gösterme arzusu duymaz; büyük yaştaki kızlarla oğlarlar da pek ender soyunur. Yazın oğlan çocuklarla erkekler gömleksiz ve şortla dolaşır. Kızlar mayo giyer. Banyo yaparken gizlenmenin bir anlamı yoktur; yalnız okula yeni gelmiş öğrenciler banyo kapısını kilitler. Bazı kızlar kırlarda güneş banyosu yapar ama hiçbir oğlanın aklına onları gözetlemek gelmez.

Bir kezinde İngilizce öğretmenimizin hokey alanında çukur kazdığını ve dokuzla on beş yaş arasında çocukların, kızlı erkekli ona yardım ettiğini görmüştüm. Çok sıcak bir gündü, öğretmen soyunuvermişti. Bir başka günde, öğretmenlerden biri çıplak tenis oynamıştı. Okul toplantısında, satıcı ya da konuk geliverir korkusuyla, şort giymesi söylenmişti. Bu, Summerhill'in çıplaklık konusunda gerçekçi ve uygulanabilir tutumunu açıkça gözler önüne sermektedir.

AÇIK SAÇIKLIK(pornografi)

BÜTÜN çocuklar, ara sıra gizli ara sıra gizlisiz saklısız, açıksaçıktır. En az açık saçık olanlar, bebekliklerinde ve çocukluklarının ilk dönemlerinde cinsellik konusunda geleneksel yasaklarla karşılaşmayanlardır. Summerhill'den çıkan öğrencilerin sonraki yaşamlarında açıksaçıklığa eğilimin, şşşt-sus yöntemiyle yetiştirilenlere oranla daha az olduğundan kuşkum yok. Bir dinlencede öğrenim gördüğü üniversiteden okulumuza konuk gelen öğrencilerimizden biri bana "Summer-

hill'in insana bir açıdan kötülüğü dokunuyor. Yaşıtlarınızı çok sıkıcı buluyorsunuz. Benim yıllar önce aştığım şeyleri konuşuyorlar" demişti.

"Cinsel öyküleri mi?" diye sordum.

"Evet öyle denebilir. Cinsel öyküler iyi olursa, ben de hoşlanırım, ama onların anlattıkları hem çok kaba hem de anlamsız. Ayrıca söz konusu olan salt cinsellik değil. Başka konularda da —örneğin ruhbilim ya da siyasette de— öyle. Gülünç ama, ancak benden on yaş büyüklerle arkadaşlık edebildiğimi anladım."

Hazırlık okulunda Summerhill'e yeni gelmiş açık saçık konuşma evresini tam anlamıyla atlatamamış çocuklardan biri, açık saçık konulardan söz etmeye çalışıyordu. Öbür çocuklar onu açık saçık konuştuğu için değil, salt ilginç bir konuşmayı bölüp engellediği için susturmuştu.

Birkaç yıl önce, olağan yasak konuları konuşma evresini geride bırakmış üç kız öğrencimiz vardı. Bir süre sonra Summerhill'e yeni bir kız gelmiş biz de onu bu üç kızın odasına yerleştirmiştik. Bir gün bu yeni kız bana oda arkadaşlarının korkunç sıkıcı kişiler olduğunu söyleyerek yakındı." Gece yatakta cinsel konulardan söz edince beni susturuyorlar. İlgilerini çekmiyormuş."

Doğruydu. Doğal olarak cinselliğe ilgi duyuyorlar ama gizli yanına aldırış etmiyorlardı. Bu kızlar bilinçlerinde cinselliği pis bir konu olmaktan çıkarmıştı. Kız okulundaki cinsel konuşmalardan yeni çıkıp gelen kız içinse, oda arkadaşları gereğinden fazla ahlâklı davranıyordu. Gerçekten de *yüksek* bir ahlâk anlayışına sahiptiler çünkü bu anlayışları —düzmece bir iyilik, kötülük ölçütüne değil— bilgiye dayalıydı.

Cinsel konularda özgür yetiştirilen çocuklar, sözde kabalıklar konusunda açık düşüncelere sahiptir. Bir süre önce, London Palladium'da Elizabeth dönemine özgü bir canlılıkla uygunsuz şakalar yapan bir göstericiyi izlemiştim. İzleyicilerinin kahkahalar atması beni çok şaşırtmıştı çünkü Summerhill öğrencileri bu tür şakalara gülmez. Kadın iç çamaşırlarından söz edince, hanımlar çığlık çığlığa bağırıyordu, oysa Summerhill çocukları bu tür sözleri hiç de gülünç bulmaz.

Bir kezinde anaokulu çocukları için bir oyun yazmıştım. Bu, yüz pound bulan ve parasını, inek de aralarında olmak üzere, bütün aile üyelerine gösteren bir oduncunun oğlu hakkında kaba saba bir oyundu. Budala hayvan parayı yutmuş, çıkartması için ailenin gösterdiği tüm çabalar boşa gitmişti. Sonra çocuğun aklına parlak bir düşünce gelmişti. Panayırda bir çadır kurup ineği iki dakikası bir şiline izlettireceklerdi. Hayvan parayı kim içerideyken çıkarırsa, parayı o kazanmış olacaktı.

Oyun West End'deki salonlardan birinde oynansa, alkıştan tavan yıkılırdı. Bizim çocuklarsa hiç de coşkuya kapılmamıştı. Gerçekten de (altıyla dokuz yaşındaki) oyuncular bunda gülünecek bir şey bulamamıştı. Oyunculardan biri, sekiz yaşında bir kız, oyunda uygun sözcüğü kullandığım için budala olduğumu söylemişti; başkası olsa *yakışıksız* sözcüğü kullanırdı, demek istiyordu sanırım.

Özgür çocuğun Summerhill'de gözetleme hastalığına tutulma olasılığı yoktur. Öğrencilerimiz, bir filmde tuvalet sahnesi gördüğünde ya da doğumdan söz edildiğinde kıkırdamaz; suçluluk duygusuna da kapılmaz. Ama ara sıra tuvalet duvarlarına yazı yazma salgını başlar. Çocuklara göre tuvalet evdeki en ilginç yerdir. Tuvalet birçok yazarla sanatçıya da esin vermiş gibi görünmektedir; banyoların yaratıcılık yeri olduğu düşünülürse, bu insana doğal gelir.

Kadınların kafasının içinin, erkeklerden daha temiz olduğu düşüncesi yanlıştır. Bununla birlikte erkek içkievleriyle kulüplerinin kadınlarınkinden daha açık saçık olduğu doğrudur. Uygunsuz öykülerin hoşa gitmesi, bir konunun ağza alınmazlığına bağlıdır. Cinsel baskının olmadığı bir toplumda ağza alınmaz konular yok olup gider. Summerhill'de ağza alınmaz konu diye bir şey yoktur; hiç kimse utançtan dona kalmaz. *Donakalmak, sizi utandıran şeye edepsiz bir ilgi duyduğunuzu gösterir.*

Korku ve nefretle "Küçük bir çocuğun saflığını bozmaya kalkışmak, ne büyük suç!" diye bağıranlar, kafalarını kuma gömen devekuşlarıdır. Çocuklar genellikle bilisiz olabilir ama hiç de saf değillerdir. Devekuşlarıysa çocuğun bilgisizliğini gidermek yerine, öfke nöbetlerine tutulur.

Bastırılan çocuklar, aslında pek de bilgisiz sayılmazlar. Öbür çocuklarla ilişkileri onlara, yaramaz küçüklerin karanlık köşelerde birbirlerine aktardığı korkunç "bilgileri" kazandırır. Küçük yaşlardan beri Summerhill'de olanlar için böyle karanlık köşeler yoktur. Summerhill'deki çocuklar da cinselliğe ilgi duyar, ama bu sağlıksız bir ilgi değildir. Bu çocukların yaşam karşısında gerçekten temiz bir tutumu vardır.

EŞCİNSELLİK

SUMMERHILL'de eşcinsellik yoktur. Bununla birlikte, yeni gelen her çocuk kümesinde gelişimin belirli bir evresinde bilinçdışı eşcinsellik görülür.

Dokuz, on yaşındaki oğlanlarımızın kızlarla hiçbir alışverişi yoktur. Kızlara tepeden bakarlar. Kendi çetelerini kurar, karşı cinsle hiç ilgilenmezler. Daha doğrusu tüm ilgilerini birilerine "eller yukarı!" demeye çevirmişlerdir. Aynı yaştaki kızlar da, kendi cinslerinden küçüklerle ilgilenir, kendi kümelerini oluştururlar. Ergenlik çağına geldikleri zaman bile oğlanların ardından koşmazlar. Kızların bilinçdışı eşcinselliği oğlanlarınkinden daha uzun sürer denilebilir. Oğlanlara kafa tutup arkadaşça şakalaşmalarına karşın kendi çetelerinden kopmazlar. Ama bu yaştaki kızlar, oğlanların haklarını kıskanırlar. Oğlanların sahip olduğu güç üstünlüğüyle kabalıkları kızların canını sıkar. Bu, onların erkekliğe başkaldırı yaşıdır.

Bir genelleme yaparsak, kızlarla oğlanlar on beş-on altı yaşına kadar birbirleriyle ilgilenmezler, diyebiliriz. Bir çift oluşturma konusunda doğal eğilimleri yoktur. Aslında karşı cinse ilgileri saldırgan bir biçim almıştır.

Summerhill çocukları kendini okşama konusunda suçluluk duymadıkları için, gizil eşcinsellik evresine de sağlıksız bir tepki göstermezler. Birkaç yıl önce devlet okulundan yeni gelmiş bir delikanlı eşcinselliği okula sokmaya kalkışmıştı. Başaramadı. Bu arada aklıma gelmişken, bütün okulun bu çabalarını bildiğini öğrenince çocuğun şaşkına dönüp ne yapacağını şaşırdığını söylemek isterim.

Eşcinsellik bazı açılardan kendini okşamayla birleştirilebilir. Bir arkadaşınızla birlikte kendinizi okşayabilirsiniz, o zaman öbür çocuk suçunuzu paylaşmış, sizin de yükünüz hafiflemiş olur. Bununla birlikte, kendini okşama günah sayılmıyorsa, suçu paylaşma gereksinmesi de ortaya çıkmaz.

Hangi eski baskıların eşcinselliğe yol açtığını bilmiyorum ama bunun çocukluğun ilk dönemlerindeki baskıdan kaynaklandığına kesin gözüyle bakılabilir. Bugünlerde Summerhill'e beş yaşından küçük çocukları almıyoruz; dolayısıyla çoğunlukla anaokulunda yanlış davranılmış çocuklarla ilgilenmek zorunda kalıyoruz. Yine de, kırk yılı aşkın süredir okulumuzdan tek bir eşcinsel çıkmamıştır. Bunun nedeni özgürlüğün sağlıklı çocuklar yetiştirmesidir.

RASTGELE CİNSEL İLİŞKİ, YASADIŞI ÇOCUKLAR VE ÇOCUK ALDIRMA

RASTGELE cinsel ilişki, bir sinircedir, sonunda doğru kişiyi bulma umuduyla, sürekli eş değiştirme durumudur. Ama doğru eş asla bulunamaz çünkü kusur Don Juan'ın ya da kadın karşılığının cinsel güçsüzlüğünde ya da sinirceli tutumundadır.

Eğer *özgür sevi* (aşk) teriminin kötü bir anlamı varsa, bunun nedeni sözcüğün sinirceli cinselliği tanımlamasıdır. Baskının dolaysız sonucu olan rastgele cinsel ilişki her zaman mutsuz ve utanç vericidir. Özgür insanlar arasında özgür sevi yoktur.

Bastırılmış cinsellik, önüne gelen ilk nesneye çevrilir: bu bir eldiven, mendil, bedenle ilgili herhangi bir şey olabilir. Dolayısıyla özgür sevi, rastgele cinsel ilişkidir çünkü içinde sevecenlik, sıcaklık ya da gerçek sevgi bulunmayan cinselliktir.

Rastgele cinsel ilişki dönemi yaşayan bir kadın bana daha sonra "Bill'le, sevi yaşamım ilk kez doyumlu geçiyor" demişti. Neden ilk kez olduğunu sordum. "Çünkü onu *seviyorum*, oysa öbürlerini sevmiyordum."

Summerhill'e geç (on üç ve yukarısı) yaşlarda gelen çocuklar arasında, her zaman yaşama geçirilmese de, rastgele cinsel ilişki arzusu duyma eğilimi vardır. Rastgele cinsel ilişki arzusunun kökleri, çocuğun yaşamında epey gerilere uzanır. Bu konuda bildiğimiz en önemli şey, söz konusu köklerin sağlıksız olduğudur. Bu tür davranışlar çeşitliliğe yol açar ama doyuma pek ender ulaştırır; mutluluğaysa hemen hemen hiç.

Sevide gerçek özgürlük, rastgele cinsel ilişkiye yol açmaz. Sevi sonsuza kadar sürmeyebilir. Ama, *sona erse de*, sevi sağlıklı insanlar açısından sahici, aldatmasız ve mutludur.

Yasadışı çocukların yolu engebelidir. Bazı anaların yaptığı gibi onlara babalarının savaşta ya da bir hastalıktan öldüğünü söylemek kesinlikle yanlıştır. Bu, çocukta bir incinmişlik duygusu yaratır çünkü çevresinde babası olan çocukları görür. Öte yandan toplumun piçliği ayıplamasıyla bir gün, bir biçimde tanışması kaçınılmazdır. Summerhill'de evlenmemiş kadınların çocukları da vardır, ama bu duruma aldırış eden yoktur. Özgür ortamda, bu çocuklar da evli ana babaların çocukları kadar mutlu büyür.

Dış dünyada babasız doğan çocuğun anasını suçlayıp ona kötü davrandığı olur. Gene anasını taparcasına sevip onun, babası olmayan bir erkekle evleneceğinden korkanlar da vardır.

Dünya ne garip! Çocuk aldırmak yasak, piçlikse toplum dışına atılma nedeni. Bugün birçok kadının, toplumun piçliği onaylamamasını kabul etmeyişi sevindirici. Artık kadınlar gizlisiz saklısız yasadışı çocuk doğurabiliyor, onlarla gurur duyuyor, onlar için çalışıyor, iyi ve mutlu çocuklar olarak yetiştiriyor. Gördüğüm kadarıyla bu kadınların çocukları da dengeli ve içten insanlar oluyor.

Bir devlet okulunda hiçbir kadın öğretmen yasadışı çocuk doğurup aynı zamanda öğretmenliğini sürdüremez. Gebe kaldığı için hizmetçisini kovan rahip karılarını da çok duydum.

Çocuk aldırma sorunu, insanlığın en mide bulandırıcı, ikiyüzlü hastalık belirtilerinden biridir. Ailesinin piçlik utancıyla yüz yüze kalmasındansa, kızının çocuğunu aldırmasını yeğlemeyen bir yargıç, pa-

paz, hekim, öğretmen ya da toplumun sözümona temel direklerinden sayılan tek bir kişi bile bulamazsınız.

Bütün bunlar akla yalnız genel tuvalet duvarlarına yazılan açık saçık sözleri getiriyor. Bütün bunlar kinci ahlâkının bedelini ödemeyi hak eden bir uygarlığı simgeliyor. Sonunda ödenen bedel, bedensel hastalıklar, mutsuzluk ve umutsuzluktur.

4

DİN VE AHLÂK

DİN

GEÇENLERDE kadın konuklarımızdan biri bana "İsa'nın yolunu izlemeleri için öğrencilerinize neden onun yaşamını öğretmiyorsunuz?" diye sormuştu. Ona, insanın yaşamayı, başkalarının yaşamöykülerini *dinleyerek* değil, *yaşayarak* öğreneceği yanıtını vermiştim; çünkü sözcükler eylemlerden çok daha az önemlidir. Birçokları çocuklara sevgi gösterildiği için, Summerhill'in dinsel bir yer olduğunu söyler.

Bu doğru olabilir; ancak ben din deyince bugün akla gelen anlam yüzünden —doğal yaşama karşı oluş— yüzünden, bu nitelemeden hoşlanmıyorum. Din deyince aklıma günahları için bağışlanmayı dileyen, on notalık müzik eşliğinde acıklı ilahiler söyleyen, iç karartıcı giysilere bürünmüş kadınlarla erkekler geliyor — benim özdeşleştirilmek istediğimse, bu değil.

Tanrı'ya —hangi Tanrı olursa olsun— inananlara kişisel olarak karşı değilim. Benim karşı çıktığım şey, insan gelişimiyle mutluluğu konusunda birtakım kısıtlamaları zorla kabul ettirmek için *kendi* Tanrısının yetke olduğunu öne süren kişilerdir. Kavga dinbilime inananlarla inanmayanlar arasında değildir; kavga, insan özgürlüğüne inananlarla, bu özgürlüğün bastırılmasına inananlar arasındadır.

Bir gün yeni bir dinimiz olacak. Ağzınızı şaşkınlıkla açıp "ne? *Yeni* bir din mi?" diye bağırabilirsiniz. Hıristiyanlar ayağa fırlayıp karşı çıkar. "Hıristiyanlık sonsuz değil mi?" Yahudiler ayağa fırlayıp karşı çıkar: "Yahudilik sonsuz değil mi?"

Hayır, uluslar gibi dinler de sonsuz değildir. Bir din —herhangi bir din— doğar, büyür, yaşlanır ve ölür. Dünyadan yüzlerce din gelip geç-

miştir. 4000 yılın büyük bir bölümü boyunca Amon Ra'ya inanan milyonlarca Mısırlıdan, günümüzde bu dine bağlı kalmış tek bir kişi bile bulamazsınız. Kültür değiştikçe, Tanrı düşüncesi de değişir: kırsal bölgelerde Tanrı soylu çobandır; savaş sırasında Savaş Tanrısı'dır; ticaret gelişip öne çıktığında adaletle bağışlamayı dengeleyen Adalet Tanrısı'dır. İnsanların mekanik açıdan bu denli yaratıcı olduğu günümüzdeyse Tanrı, Wells'in dediği gibi "Yüce Kaçak"tır, çünkü atom bombası yapan bir çağda yaratıcı Tanrı'ya gerek yoktur.

Bir gün yeni kuşaklar günümüzün eskimiş dinleriyle söylencelerini kabul etmeyecek. Gelecek yeni din, insanın günahkâr doğduğu düşüncesini çürütecek. Yeni din, insanı mutlu ederek Tanrı'yı yüceltecek.

Yeni din bedenle ruhun birbirine zıt düştüğünü kabul etmeyecek. Bedenin günahkâr olduğuna inanmayacak. Yüzerek geçirilen bir pazar sabahının —Tanrı'nın, mutlu olmak için ilahilere gereksinimi varmış gibi— ilahiler söylenerek geçirilen pazar sabahından daha kutsal olduğunu bilecek. Yeni din Tanrı'yı göklerde değil, çayırlarda bulacak. Yakarılar ve kiliseye gidişler için harcanan bütün o saatler, yardım ve iyilik işlerine ayrılsa neler başarılabilir bir düşünün.

Gazetem bugünkü dinin sönük ve cansız olduğunu bana her gün anlatıyor. İnsanları tutukevlerine kapatıyoruz; bizimkine uymayan düşünceleri bastırıp söndürüyoruz; yoksulları eziyoruz; savaş için silahlanıyoruz. Bir örgüt olarak kilisenin hiçbir gücü yok. Savaşları durdurmuyor. Barbar ceza yasamızı yumuşatıp düzeltmek için parmağını bile kıpırdatmıyor ya da pek az çaba gösteriyor. Sömürenin karşısında yer alışıysa pek ender oluyor.

Aynı anda hem Tanrı'ya hem de Mammon'a inanamazsınız. Daha çağdaş bir yorumla söylersek, pazar günü kiliseye gidip pazartesi günü süngü kuşanıp çarpışamazsınız. Bir savaş sırasında Yüce Tanrı'nın kendi yanında olduğunu öne süren çeşitli kiliselerin işlediği kadar kötü ve aşağılık bir günah düşünemiyorum. Tanrı iki yanın da haklı olduğuna inanamaz. Tanrı hem sevgi hem de zehirli gaz saldırısının koruyucusu olamaz.

Birçok kişiye göre, örgütlü geleneksel dinler bireysel sorunları çözmenin en kolay yoludur. Bir Katolik günah işlediğinde, günah çıkartır, papaz da günahı bağışlar.

Dindar bir insan bütün sorumluluğu Tanrısına yükler; inandığı için ululuğa giden yol ona açıktır. Böylece kişisel değerlerden ve bireysel davranışlardan imana dönüşüm önemsenir olur. "Tanrıya inanırsan kurtuluşa kavuşursun." Bu aslında, böyle bir duyuru yaparsan, tinsel sorunların sona erer, demektir. Cennete gidiş yolu sağlama alınmış olur.

Din temelde yaşamdan korkar. Din yaşamdan kaçıştır. Bu dünyadaki yaşamı öbür dünyadaki daha dolu yaşama hazırlık olarak görüp kötüler. Gizemcilik ve din bu dünyadaki yaşamın başarısız olduğunu; bağımsız insanın kurtuluşa ulaşacak yeterlilikte olmadığını söyler. Ama özgür çocuklar yaşamı başarısızlık olarak görmez, çünkü kimse onlara yaşama hayır, olmaz demeyi öğretmemiştir.

Dinle gizemcilik gerçekliği olmayan düşüncelerle davranışları besleyip büyütür. Oysa yalın gerçek, Afrikalı yerliye oranla, tv alıcılarımız ve jet uçaklarımızla bizim *gerçek* yaşamın çok daha uzağında oluşumuzdur. Doğru, yerlilerin de korkudan doğan bir dini vardır; ama bu yerliler sevide cinsel güçsüzlük çekmez; eşcinsel ya da ketlenmiş de değillerdir. Yaşam biçimleri ilkeldir ama temel konularda yaşama evet derler.

Yerliler gibi biz de dine korku yüzünden sarılırız. Ama bizim onlardan farkımız, iğdiş edilmiş olmamızdır. Çocuklarımıza dini, ancak onları sonsuza dek iğdiş edip korkuyla ruhlarını yaraladıktan sonra, öğretiriz.

Din eğitimiyle örselenip yaralanmış birçok çocuk tanıyorum. Ama bu tür olaylardan söz etmenin hiçbir yararı yoktur. Öte yandan kurtuluşu dinde arayanlar da alanlarda "kanda yıkanarak" "kurtuluşa" ulaşan insanların durumunu anlatır. Eğer insanın günahkâr olduğunu ve bunun bedelini ödemesi gerektiğini kanıtsız koşulsuz kabul ediyorsanız, o zaman dinciler haklıdır.

Ama ana babalardan duruma daha geniş açıdan, yakın çevrelerinin epey dışına çıkarak bakmalarını istiyorum. Ana babaların daha doğarken günaha batırılmamış bir uygarlık geliştirmesini istiyorum. Ana babaların çocuklarına —*doğuştan kötü* değil— doğuştan iyi olduklarını söyleyerek bedel ödeme gereksinimini ortadan kaldırmalarını istiyorum. Ana babaların çocuklarına daha iyi duruma getirebilecekleri, ge-

tirmeleri gereken yerin bu dünya olduğunu; enerjilerini —söylencelerdeki gelecek sonsuz yaşama değil— buraya ve şimdiye yatırmak zorunda olduklarını söylemelerini istiyorum.

Hiçbir çocuk din gizemciliğiyle kuşatılmamalıdır. Gizemcilik çocuğun eline gerçek yaşamdan kaçma —ama tehlikeli bir biçimde kaçma— olanağı verir. Ara sıra hepimiz gerçeklikten kaçma gereksinimi duyarız; tersi olsa hiçbirimiz roman okumaz, sinemaya gitmez ya da bir bardak viski içmezdik. Ama biz gerçeklikten gözleri açık kaçar, sonra geri döneriz. Gizemci biriyse cinsel enerjisini Tanrı'yla dolaysız ilişki kurmaya, Tinselciliğe, Katolikliğe ya da Museviliğe yatırarak sürekli bir kaçak yaşamı sürdürme eğilimindedir.

Hiçbir çocuk doğuştan gizemci değildir. Summerhill'de bir akşam, doğaçlama oyunculuk dersinde geçen bir olay, çocuğun tepkileri korkuyla çarpıtılmadığında doğal gerçeklik duyusunun nasıl olduğunu açıkça göstermektedir.

Bir gece koltuğuma yerleşip çocuklara şöyle söyledim: "Ben Cennet Kapısında oturan St. Peter'ım. Sizler de içeri girmeye çalışan insanlar. Haydi başlayın bakalım."

İçeri girmek için bin bir nedenle karşıma geldiler. Hatta ters yönden gelen bir kız dışarı çıkmak için yalvardı! Ama akşamın yıldızı elleri cebinde ıslık çalarak yanımdan geçen bir oğlan oldu.

"Hey" diye seslendim, "içeri giremezsin."

Dönüp bana baktı. "Ah" dedi "sen bu işte yenisin, değil mi?"

"Ne demek istiyorsun?" diye sordum.

"Benim kim olduğumu bilmiyor musun?"

"Kimsin?" diye sordum.

"Tanrı'yım" dedi ve ıslık çalarak cennete girdi.

Çocuklar aslında Tanrı'ya yakarmak da istemez. Onlar için yakarılar asılsız şeylerdir. Birçok çocuğa "Tanrı'ya yakarırken ne düşünüyorsun" diye sormuşumdur. Her zaman aynı yanıtı alırım: hep başka şeyler düşündüklerini söylerler. Çocukların başka şeyler düşünmesi *gerekir* çünkü yakarıların onlar içni bir anlamı yoktur. Bu onların sırtına dışarıdan bindirilmiş bir yüktür.

Milyonlarca insan yemeklerden önce şükreder; büyük olasılıkla 999.999'u tıpkı asansörden çıkarken yanımızdakine "affedersiniz" de-

memiz gibi, bunu dil alışkanlığıyla söyler. Ama mekanik yakarılarımızla davranışlarımızı yeni kuşaklara geçirmemiz için bir neden var mı? Bu dürüstlük değil. Elinden bir şey gelmeyen güçsüz çocuklara dini zorla benimsetmek de dürüst bir davranış değil. Çocuk kendi seçimini yapabileceği yaşa gelene kadar bütünüyle özgür bırakılmalıdır.

Çocuğu nefret dolu bir insana döndürmek, gizemcilikten daha büyük bir tehlikedir. Çocuğa birtakım şeylerin günah olduğu öğretilirse, içindeki yaşam sevgisi nefrete dönüşür. Özgür bırakılan çocuklar öbür çocukların günahkâr olduğunu düşünmez. Summerhill'de bir çocuk çaldığı için arkadaşları tarafından yargılandığında, hırsızlık yüzünden ceza almaz. Yalnız borcunu ödemeye zorlanır. Çocuklar çalmanın bir hastalık olduğunu bilinçdışı bilir. Onlar küçük gerçekçilerdir, öfkeli Tanrıyla baştan çıkaran Şeytan'ı kanıtsız koşulsuz kabullenemeyecek kadar sağduyuludurlar. Köleleşen insan Tanrı'yı, kendi imgesiyle yaratmıştır, ama yaşamın karşısına istekle ve yiğitçe çıkan özgür çocuklar Tanrı yaratma gereksinimi duymaz.

Çocuklarımızın tinsel açıdan sağlıklı olmasını istiyorsak, onları yapay ve aldatıcı değerlerden uzak tutmalıyız. Hıristiyanlık dininden kuşku duyan insanların çoğu, çocuklarına kendilerinin sorguladığı inançları öğretirken hiç durup düşünmez. Kaç ana cehennem ateşine, arp seslerinin duyulduğu altın cennete gerçekten inanmaktadır? Ama binlerce inanmayan ana, bu eskimiş ilkel masalları çocuklarının kafasına doldurarak, ruhlarının çarpılmasına neden olmaktadır.

Din, insanlar bilinçaltlarıyla yüzleşmediği, yüzleşemediği için serpilip gelişmiştir. Din bilinçaltını Şeytan'la bir tutar ve insanları kışkırtmalara kapılmamaya çağırır. Ama bilinçaltını bilince dönüştürürseniz, dinin hiçbir işlevi kalmaz.

Çocuk için din hemen hemen her zaman korku anlamına gelir. Tanrı, gözleri her yerde olan yüce bir adamdır: Nereye giderseniz gidin sizi görür. Çocuk için bu çoğunlukla Tanrı'nın yorganların altında yapılanları görmesi demektir. Oysa çocuğun yaşamına korku sokmak suçların en kötüsüdür. Bundan böyle çocuk yaşama hep hayır, olmaz der; sonsuza kadar aşağılık duygusu çeker; sonsuza dek korkak olur.

Öbür dünyadaki cehennem ateşiyle korkutulan hiçbir çocuğun, *bu* dünyadaki güvenliği konusunda sinirceli bir kaygıya kapılmadan ya-

şamasına olanak yoktur. Böyle bir kişi, cennetle cehennemin, insan umutları ve korkuları üzerine kurulu çocukluk düşlemlerinden başka bir şey olmadığını mantığıyla anlasa bile, bu kaygıyı çeker. İnsanın çocuklukta edindiği coşkusal sapmalar yaşamı boyunca sürer gider. Sizi arp sesiyle ödüllendirip ateşle yakan çatıkkaşlı Tanrı, insanın kendi imgesinden yarattığı Tanrıdır. Bu Tanrı insanın üst-izdüşümüdür. Tanrı dilek-doyumuna, Şeytan'sa korku-doyumuna dönüşür.

Dolayısıyla haz veren şeyler, kötü şeyler demektir. Kağıt oynamak, tiyatroya gitmek, dans etmek Şeytan işi olup çıkar. Dindar olmak, çoğunlukla asık yüzlü, tasalı olmaktır. Çoğu taşra kentinde çocukların giymeye zorlandığı kaskatı pazar giysileri, dinin çileci ve cezalandırıcı niteliğini açığa vurup kanıtlar. Dinsel müzik de çoğunlukla doğada rastlanmayacak ölçüde kederlidir. Birçok insan için kiliseye gitmek çaba gerektiren bir görevdir. Çoğu insan için dindar olmak mutsuz ve üzgün görünüşlü olmaktır.

Yeni din, insanın özünü tanıyıp kabul etmesi üzerine kurulu olacaktır. Başkalarını sevmenin önkoşulu insanın özünü sahiden sevmesidir. Bu —insanın özüne duyduğu nefretle bunun sonucunda başkalarından nefret etmesine yol açan— ilk günah lekesiyle yetiştirilmekten ne kadar farklı. "En içten tapınan kişi, büyük küçük her şeyi yürekten seven kişidir." Ozan Coleridge *yeni* dini işte böyle dile getirmiştir. Yeni dinde insan büyük küçük her şeyi —*kendinde* bulup— sevdiği zaman, en iyi biçimde yakarıp tapınmış olacaktır.

AHLÂK ÖĞRETİMİ

ÇOĞU ana baba, çocuğuna geleneksel değerleri öğretmez, neyin doğru neyin yanlış olduğunu sürekli söylemezse, ona kötülük etmiş olacağına inanır. Aslında bütün ana babalar çocuklarının bedensel gereksinimlerini karşılamanın dışında onlara geleneksel değerleri aşılamanın en önemli görevi olduğunu düşünür; böyle bir eğitim verilmezse çocuklarının yabanıl, davranışlarını denetleyemeyen, başkalarını yeterince düşünmeyen kişiler olarak büyüyeceğine inanır. Bu inanış

büyük ölçüde, kültürümüzdeki insanların çoğunun, en azından edilgen bir biçimde, insanın doğuştan günahkâr, yaradılıştan kötü olduğu; çocuğa iyilik öğretilmezse açgözlü, acımasız hatta cana kıymaktan çekinmeyen biri olacağı düşüncesini kabul etmesinden kaynaklanmaktadır.

Hıristiyanlık bu inancı "Biz mutsuz günahkârlarız" diyerek açıkça belirtir. Dolayısıyla rahiple okul müdürü de çocukların ışığa yöneltilmesi gerektiğine inanır. Söz konusu ışık ister Haç ışığı, ister Geleneksel Kültür Işığı olmuş olsun, önemi yoktur. Her iki durumda da amaç aynıdır — "yüceltmek."

Hem kilise hem okul çocuğun günahla doğduğu konusunda birleştiği için ana babaların bu büyük yetkelere karşı çıkması beklenemez. Kilise "günah işlersen öbür dünyada cezalandırılırsın" der. Ana babalarsa buradan yola çıkarak çocuklarına "bir daha yaparsan seni *hemen* cezalandırırım" der. Her ikisi de korku aşılayarak yüceltmeye çalışır.

Kutsal Kitap "Tanrı korkusu bilgeliğin başlangıcıdır" der. Aslında bu çoğunlukla tinsel düzensizliklerin başlangıcıdır. Çünkü hangi biçimde olursa olsun çocuğu korkulara salmak ona zarar verir.

Ana babalar bana birçok kez "oğlum neden bu kadar kötü oldu anlamıyorum. Ona ağır cezalar verdim; evimizde kötü örnek oluşturabilecek davranışlarda da bulunmuyoruz" demiştir. Benim işim genellikle kayış ya da Tanrı korkusuyla eğitilen —iyi olmaya zorlanan— örselenmiş çocuklarla ilgilenmektir.

Ana babalar çocukların üzerine sel gibi yağan bitmez tükenmez yasakların, uyarıların, öğütlerin, henüz hazır olmadıkları, anlayamadıkları dolayısıyla kendi istekleriyle kabul etmedikleri geleneksel davranış dizgesinin zorla benimsetilmesinin onları ne kadar kötü etkilediğini pek ender kavrar.

Sorunlu çocuğun sinirleri bozuk ana babası, kendi geleneksel yasalarını hiçbir zaman sorgulayıp tartışmayı düşünmez çünkü çoğunlukla neyin doğru neyin yanlış olduğunu kesinlikle bildiğine, doğru ölçütlerin ilk ve son kez hem de en güvenilir biçimiyle Kutsal Kitap'ta belirtildiğine inanır. Böyle ana babalar, kendi ana babalarının ya da okul

müdürlerinin öğrettiklerine; benimsenmiş toplum yasalarına pek ender karşı çıkıp meydan okur. Kendi kültürünün bütün inançlarına kesin gözüyle bakma eğilimindedirler. Bu inançları enine boyuna düşünmek, çözümlemeye kalkışmak büyük bir anlaksal çaba gerektirir. Kafa tutup meydan okumaksa sarsıntıya yol açar.

Dolayısıyla sinirleri yıpranmış ana babalar çocuklarını kusurlu bulur. Çocuğun isteyerek kötülük yaptığını düşünürler. *Çocuğun hiçbir zaman kusurlu olmadığı* yolundaki kesin inancımı belirtmek isterim. Ele alıp ilgilendiğim böyle çocukların hepsinde sorunun aldıkları yanlış yönlendirilmiş ilk eğitimden, yanılgılarla dolu ilk öğretimden kaynaklandığını gördüm. Çocuklara alışılmış düşüncelerin aşılanması sürecinde, ruhbilimin en temel ilkelerinden bazıları atlanıp geçilmiştir.

Hemen hemen herkesin, insanın bir istenç varlığı olduğuna —yani yapmak istediğini yapan biri olduğuna— inandığını söyleyerek başlayabiliriz. Buna bütün ruhbilimciler karşı çıkar. Ruhhekimliği, insan eylemlerinin büyük ölçüde bilinçdışı tarafından denetlendiğini ortaya koymuştur. Birçok kişi Crippen'in salt istencini kullanmadığı için bir cana kıyıcı olup çıktığını söyler. Ceza yasası, her insanın iyiyle kötü arasında bir seçim yapma yetisine sahip sorumlu bir kişi olduğu konusundaki yanlış inanç üzerine kuruludur. Nitekim daha geçenlerde Londra'da kadınların mürekkep atıp giysilerini lekeleyen birini tutuklamışlardı. Topluma göre mürekkep atan adam istese iyi olabilecek günahkâr alçağın biridir. Ruhbilimcilere göreyse bu adam, anlamını bilmediği simgesel bir eylemi gerçekleştiren zavallı hasta bir sinircelidir. Aydın bir toplum böyle birini usulca hekime götürür.

Bilinçaltını irdeleyen ruhbilim, eylemlerimizin çoğunun, uzun ve ayrıntılı bir çözümleme yapmadan ulaşamayacağımız gizli bir kaynağı olduğunu göstermiştir, hatta ruhçözümleme bile bilinçaltının derinliklerine girememektedir. Birtakım edimlerde bulunur, ama *neden* böyle davrandığımızı bilmeyiz.

Bir süre önce, ruhbilim kitaplarımı bir yana bırakmış ve çiniciliğe merak salmıştım. Nedenini bilmiyorum. Bunun yerine mürekkep atmaya merak salmış olsaydım, bunun da nedenini bilemezdim. Çini iş-

lemeciliği toplumsal bir etkinlik olduğu için, saygın bir yurttaş sayılıyorum; mürekkep atmaksa toplumdışı bir davranış olduğu için öbür adam hor görülen bir suçlu sayılmaktadır. Bununla birlikte mürekkep atan adamla benim aramda bir fark daha var; ben el işinden bilinçli olarak hoşlanıyorum, oysa suçlu mürekkep atmaktan bilinçli olarak hoşlanıyor olamaz. El işi yaparken bilincimle bilinçaltım uyum içinde çalışmaktadır; mürekkep atmadaysa bilinçle bilinçaltının arası açıktır. Toplumdışı edimler, çatışmaların sonucudur.

Birkaç yıl önce Summerhill'de on bir yaşında —kavrayışlı, akıllı, cana yakın— bir oğlan öğrencimiz vardı. Sessizce oturur kitabını okurdu. Sonra birden ayağa fırlar, koşarak odadan dışarı çıkar ve evi yakmaya kalkışırdı. Bu, çocuğun yakasına yapışmış, denetleyemediği bir tepkeydi.

Eski öğretmenleri, *istencini kullanıp* tepkelerini (reflekslerini) denetleme çabası göstersin diye, öğüt verip dayak atarak çocuğu yola getirmeye çalışmıştı. Ama oğlanın bilinçaltındaki yangın çıkarma dürtüsü denetlenemeyecek kadar güçlüydü — yani bilinçdışı dürtü, bilinçli dürtüden yarattığı rahatsızlık gözden kaçmayacak ölçüde güçlüydü. Bu çocuk *kötü* değil, *hastaydı*. Onu hasta eden etkiler nelerdi? Kızlarla oğlanları hasta, suçlu çocuklara döndüren etkiler neler olabilir? Açıklamaya çalışacağım.

Bir çocuğa baktığımızda içinde —lahananınkinden ya da yavru bir kaplanınkinden daha fazla— kötülük olmadığını görürüz. Yeni doğan çocuk içinde yaşam gücü getirir; isteği, bilinçdışı itisi *yaşamaktır*. Yaşam gücü onu yemeye, bedenini araştırıp tanımaya, isteklerini doyurmaya iter. Doğanın biçtiği biçimde, yani davranması *gereken* biçimde davranır. Oysa bir yetişkine göre çocuktaki Tanrı istenci —yani çocuktaki Doğa istenci— Şeytan'ın istencidir.

Aslında ana babalar çocuğun doğasının geliştirilmesi gerektiğine inanır. İşte her ana baba, çocuğuna nasıl yaşayacağını öğretmeye böyle başlar.

Çocuk kendini kısa sürede tüm yasak dizgesiyle burun buruna kalmış buluverir. *Şu* yaramazlıktır, *şu* pislik, *şu ve şu da* bencillik. Çocu-

ğun doğal yaşam gücünün asıl sesi, öğretimin sesiyle karşı karşıya kalır. Kilise, doğanın sesine, Şeytan'ın sesi; ahlâk öğretiminin sesineyse Tanrı'nın sesi der. Bense bu adların tersine çevrilmesi gerektiğine yürekten inanıyorum.

Çocuğu kötüleştiren şeyin ahlâk öğretimi olduğuna inanıyorum. Kötü denen çocuğun aldığı ahlâk eğitimini paramparça edip bir yana attığımda, onun iyi çocuğa dönüştüğünü çok gördüm.

Gerçi bundan da kuşkuluyum ama yetişkinlere ahlâk dersi vermeyi gerektiren bir sorun olabilir. Oysa çocuklara ahlâk dersi verilmesini gerektiren hiçbir sorun yoktur. Bu ruhsal açıdan yanlıştır. Çocuğa bencil olmamasını söylemek yanlıştır. Her çocuk bencildir, dünya onun malıdır. Elinde bir elma varsa, tek dileği o elmayı yemektir. Ananın çocuğu, elmayı küçük kardeşiyle paylaşmaya zorlamasının ortaya çıkardığı başlıca sonuç, onun küçük kardeşinden nefret etmesi olur. *Çocuğa bencil olmamak öğretilmediyse,* bunun ardından —doğal olarak— özgecilik gelir. Oysa çocuk bencil olmamaya zorlandıysa, özgecilik belki hiç başlamaz. Ana, bencilliğini bastırarak, bunu çocuğun içine sonsuza dek yerleştirmiş olur.

Bu nasıl olur? Ruhhekimliği doyurulmamış dileğin varlığını bilinçaltında sürdürdüğünü gösterip kanıtlamıştır. Dolayısıyla bencil olmaması öğretilen çocuk, anayı mutlu etmek için onun istekleri doğrultusunda davranır. Gerçek —yani bencil— dileklerini bilinçaltına iter; bu baskı yüzünden çocuksu arzularını sürdürür ve yaşamı boyunca bencil kalır. Böylece ahlâk öğretimi kendi amaçlarını yele vermiş olur.

Bu, cinsel alanda da böyledir. Çocukluktaki geleneksel yasaklar, çocukluk meraklarının cinsellik üzerinde çakılıp kalmasına yol açar. Çocukluktaki cinsel edimler yüzünden —kız öğrencilere açık saçık resimler gösterip herkesin ortasında cinsel organlarıyla oynadığı için— tutuklanan zavallı adamlar, ahlâk sahibi anaların çocuklarıdır. Çocukluğun bütünüyle zararsız merakları, en iğrenç günahlar sayılmıştır. Çocuk, çocuksu meraklarını bastırmıştır. Ama söz konusu arzu bilinçaltında yaşamayı sürdürmüş ve sonradan ilk biçimiyle ya da genellikle simgesel bir biçimde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, büyük dükkânlar-

dan çanta çalan bir kadın, kökenini çocukluktaki ahlâk eğitimine bağlı baskıda bulabileceğimiz simgesel bir davranışı gerçekleştirmektedir. Aslında bu davranışı, çocukluğunda yasaklanan cinsel dileğinin doyurulmasından başka bir şey değildir.

Bütün bu zavallı insanlar mutsuz kişilerdir. Çalmak insanın kendi topluluğu tarafından sevilmemesine yol açar; topluluk içgüdüsüyse çok güçlüdür. İnsan yaşamındaki gerçek amaç, komşularla iyi geçinmektir. İnsan doğasında toplumdışı olmak yoktur. Bencillik, olağan insanları toplumsallaştırmaya yeter. Ancak bencillikten daha güçlü bir etmen insanı toplumdışı edebilir.

Söz konusu, daha güçlü etmen nedir? İki öz —doğanın verdiği özle ahlâk eğitiminin biçimlendirdiği öz— arasındaki çatışma çok sert olduğunda, bencillik çocukluk evresine geri döner. O zaman yığınların yargısı ikincil konuma düşer. Çalma hastalığına tutulmuş insan karakola düşüp gazetelere geçmenin korkunç utancını bilir, ama kamuoyu korkusu çocukluk dileği kadar güçlü değildir. Son çözümlemede çalma hastalığının mutluluk arama anlamına geldiği belirlenir; ama bu simgesel doyum asıl arzuyu hiçbir zaman doyuramadığı için, kurban çabalarını sürdürür durur.

Şu örnek, doyurulmamış dilek süreciyle bunu izleyen durumları daha iyi açıklayacaktır. Küçük Billie yedi yaşında Summerhill'e geldiğinde, ana babası bana oğullarının hırsız olduğunu söylemişti. Öğretmenlerden biri gelip altın saatinin baş ucu masasından uçup gittiğini söylediğinde Billie okula geleli ancak bir hafta olmuştu. Bakıcı hanımı çağırıp bu konuda bir şeyler bilip bilmediğini sordum.

"Billie'yi saat çarklarıyla oynarken gördüm" dedi. "Nereden bulduğunu sorunca, evinin bahçesindeki çok derin bir çukurdan çıkarttığını söyledi."

Billie'nin bütün eşyalarını sandığına kilitlediğini biliyordum. Kendi anahtarlarımı deneyerek sandığı açmayı becerdim. Çekiç ve keski saldırısına uğradığı apaçık belli olan kırık altın saat sandığın içindeydi. Sandığı yeniden kilitleyip Billie'yi yanıma çağırdım.

"Bay Anderson'ın saatini gördün mü?" diye sordum.

Koçaman açılmış saf gözlerini yüzüme dikti. "Hayır" dedi ve ekledi "ne saati?"

Yarım dakika yüzüne baktım. "Billie" dedim "bebeklerin nereden geldiğini biliyor musun?"

İlgi dolu bakışlarla bana baktı. "Evet" dedi, "gökyüzünden."

"Ah, hayır" diyerek gülümsedim. "Sen annenin içinde geliştin; yeterince büyüdüğün zaman da dışarı çıktın." Tek sözcük etmeden sandığına gitti, kilidini açtı ve kırık saati bana uzattı. Çalma hastalığından kurtulmuştu, çünkü o yalnız doğruyu çalıyordu. Yüzünün şaşkın, tasalı görünüşü uçup gitti ve yerine mutlu bir çocuk geldi.

Okuyucu Billie'deki çarpıcı iyileşmeyi bir büyü gibi görebilir. Ama değildi. Çocuk evdeki derin çukurdan söz ettiğinde, büyük olasılıkla farkında bile olmadan yaşamının başladığı derin mağarayı düşünüyordu. Bu arada babasının birkaç köpeği olduğunu biliyordum. Billie büyük olasılıkla yavru köpeklerin geldiği yeri biliyordu; onlardan yola çıkarak bebeklerin kökenini de kestirmiş olmalıydı. Anasının utangaç yalanı, Billie'nin kuramını bastırmasına yol açmıştı; böylece doğruyu bulma dileği, simgesel bir doyum biçimine girmişti. Simgesel olarak anaları çalıyor, sonra da içlerinde ne olduğunu görmek için onları açıyordu. Aynı nedenle durmadan çekmeceleri açan bir başka öğrencim daha olmuştu.

Anaların anlaması gereken şey, çocuğun hazır olmadığı bir evreye zamanından önce sokulamayacağıdır. Çocuğunu emekleme evresinden yürüme evresine geçerken doğal gelişimine bırakmayan; yürümeye hazır değilken çocuğu erkenden iki minik bacağı üzerine bastıran insanların elde ettiği can sıkıcı sonuç, çarpık bacaklı çocuklardır. Bacaklar henüz çocuğun ağırlığını taşıyacak kadar güçlü olmadığından, yürütme isteği zamansızdır. Sonucuysa korkunçtur. Ana babalar çocuk *doğal olarak* yürümeye hazır duruma gelene kadar beklese, çocuk kendi kendine kusursuz bir biçimde yürüyecektir elbet. Aynı biçimde, dışkılama eğitimi konusunda da zamansız çabalar, zararlı sonuçlar doğurur.

Bu söylediklerim ahlâk öğretimi için de geçerlidir. Çocuğu, benimsemeye doğal biçimde hazır olmadığı değerleri benimsemeye zorlamak, yalnız zamanı gelince benimsenecek bu tür değerlerin önünün

kesilmesine yol açmakla kalmaz; sinircelerin de ortaya çıkmasına neden olur.

Altı yaşında bir çocuktan, bir çubuğa asılıp kendini dört kez yukarı çekmesini istemek, o yaştaki bir çocuğun başaramayacağı kadar zor bir istektir. Kasları bu tür bir beden çalışmasını kaldıracak güçte değildir. Oysa çocuk doğal gelişimine bırakılırsa, 18'ine geldiğinde bu işi kolayca başarabilir. Aynı biçimde çocukların ahlâk anlayışının gelişimini de hızlandırmaya kalkışmamalıdır. Ana babalar sabırlı olmak, çocuğun doğuştan iyi olduğuna güven duymak, doğal gelişimine karışılarak sakatlanıp engellenmezse onun iyi bir insan olarak gelişeceğine inanmak zorundadır.

Summerhill'de çocuklarla ilgilenerek geçirdiğim uzun yıllar içinde edindiğim deneyimler bana, *çocuklara nasıl davranacaklarını öğretmeye gerek olmadığına* inandırdı, *Çocuk neyin doğru neyin yanlış olduğunu —zorlanmamak koşuluyla— zamanı gelince kendi öğrenir.*

Öğrenme, çevreden değer kazanma sürecidir. Ana babalar dürüst ve ahlâk sahibi kişiler olursa çocukları da zamanı gelince aynı yolu izler.

ÇOCUĞU ETKİLEME

ANA BABALARLA öğretmenler, çocuğu etkilemeyi kendilerine iş edinmişlerdir çünkü çocuğun neye sahip olması, neyi öğrenmesi, ne olması gerektiğini en iyi kendilerinin bildiklerini sanırlar. Buna katılmıyorum. Çocukları benim inançlarımla önyargılarımı paylaşmaya hiçbir zaman zorlamadım. Ben dinsizim ama çocuklara dine aykırı; hatta barbar ceza yasamıza, Yahudi-karşıtlığına, yayılımcılığa aykırı tek bir sözcük bile öğretmemişimdir. Çocukları barışsever, etyemez, düzeltimci ya da başka bir şey olmaları konusunda bile bile etkilemeyi aklımdan bile geçirmem. Öğütlerin çocuk açısından hiçbir önemi olmadığını bilirim. Gençliği yalan, bağnazlık ve her türlü -lık'lığa karşı berkitme konusunda tüm inancımı özgürlüğe yatırdım.

Çocuğa zorla kabul ettirilen her kanı ona karşı işlenmiş bir suçtur. Çocuk küçük yetişkin değildir, dolayısıyla büyüklerin bakış açısını anlayamaz.

Bir örnek vereyim. Bir gece yaşları yediyle on bir arasında değişen beş oğlana "Miss Y. grip olmuş, kendini kötü hissediyor. Yatarken pek gürültü etmemeye çalışın" demiştim. Sessiz olacaklarına söz vermişlerdi. Daha aradan beş dakika geçmeden büyük bir gürültüyle yastık dövüşüne girişmişlerdi. Burada Miss Y. ye yaşamı çekilmez kılma konusunda beslenen bilinçdışı arzu olasılığını bir yana atarak, kusurun çocukların yaşından kaynaklandığını söyleyebilirim. Sert bir sesle verilen kamçı gözdağının Miss Y.'ye sessizlik sağlayacağı doğrudur ama bunun karşılığında çocukların yaşamına korku sokmuş oluruz. Çocuklarla ilgilenmenin evrensel yöntemi onlara, bize ve gereksinimlerimize uymayı öğretmektir. Bu yöntem yanlıştır.

Küçük çocuklarla konuşmanın, insanın soluğunu boşa tüketmesi olduğu gerçeğini pek az ana baba ve öğretmen anlamıştır. Çocuğun, kedinin kuyruğunu çekmesine "biri senin kulağını çekse hoşuna gider miydi?" diyerek gösterilen şu eski ana baba tepkisinden şimdiye kadar hiçbir çocuğun yararlandığı görülmemiştir. Ayrıca ana babalar "Bebeğe iğne batırdın öyle mi? İğnenin canını acıtacağını göstermek için ben de şimdi senin... (çığlıklar) Artık bir daha yapmazsın" dediğinde, hiçbir çocuk onların ne demek istediğini anlamaz. Belki bir daha yapmazlar — ama sonuçları bakımevlerimizi doldurur.

Ana babaları, hiçbir çocuğun neden-sonuç ilişkisini anlayamayacağına inandırmaya çalışıyorum. Çocuğa "yaramazlık ettiğin için cumartesi harçlığını alamayacaksın" demek yanlıştır. Çünkü Cumartesi gelip yaptığı yaramazlıkla cezası anımsatılınca, çocuk içinde yalnız gerçek bir öfke ve bezginlik duyar. Çünkü, diyelim pazartesi günü, olup bitenin üzerinden çok, çok uzun zaman geçmiş olay eskimiştir — bunun artık cumartesi harçlığıyla hiçbir ilişkisi kalmamıştır. Çocuk artık en ufak bir suçluluk bile duymamakta; tersine onu harçlığından yoksun bırakan yetkeye karşı içi nefretle dolmaktadır.

Ana babalar, çocuklarına söz dinletme çabalarının, içlerindeki güç dürtüsüyle bu dürtüyü başkalarını biçimlendirerek doyurma gereksinimi yüzünden olup olmadığını kendi kendilerine hep sormalıdır. Herkes

komşularının kendisi hakkında iyi kanılara sahip olmasını ister. Çocuk başka güçler tarafından topluma-karşı davranışlara itilmezse, herkes tarafından iyi sayılmasına yol açacak davranışları göstermeyi doğal olarak ister, ama bu başkalarını hoşnut etme arzusu gelişiminin belirli bir evresinde ortaya çıkar. Ana babalarla öğretmenlerin bu evreyi yapay olarak hızlandırması çocukta onarılmaz zararlara yol açabilir.

Bir kezinde kız-erkek yüzden fazla öğrencinin her sabah kendilerine öğüt veren bir rahibi dinledikleri çağdaş bir okula gitmiştim. Rahip çocuklara içtenlikle İsa'nın çağrısına hazır olmalarını öğütlüyordu. Konuşmadan sonra okul müdürü bana bu öğütlerle ilgili düşüncelerimi sordu. Bunun suç işlemekten farksız olduğunu söyledim. Orada cinselliğin ve başka konuların bilincine varmış yığınla çocuk vardı; bu dinsel öğütler çocukların suçluluk duygularını artırmaktan başka işe yaramazdı.

İlerici okullardan biri de öğrencilere kahvaltıdan önce yarım saat Bach dinletiyordu. Bu, değer ölçütleri vererek yüceltme çabasının çocuk üzerindeki etkisi, tinsel açıdan Calvincilerin yağdırdığı eski cehennem gözdağlarının etkisinden farksızdır. Bu, çocuğun düzeysiz olduğu söylenen şeyleri bastırmasına yol açar.

Bir okul müdürü bana öğrencilerinin Beethoven'i beğenip caz dinlemediğini söylediğinde, onun çocukları etkisi altına aldığını düşünürüm — çünkü benim öğrencilerimin büyük çoğunluğu cazı yeğler. Kişisel olarak ben bu gürültülü patırtılı müzikten hiç hoşlanmam. Müdür iyi ve dürüst bir adam olabilir ama bence yanılmaktadır.

Ana çocuğuna iyi olmayı öğretirken, onun doğal içgüdülerini bastırmaktadır. Çocuğuna "senin istediğin yanlış" demektedir. Bu, çocuğa kendinden nefret etmeyi öğretmekle aynı şeydir. İnsanın kendinden nefret ederken başkalarını sevmesi olanaksızdır. Ancak kendimizi seversek başkalarını da sevebiliriz.

Çocuğunu önemsiz bir cinsel alışkanlığı yüzünden cezalandıran ana, genellikle kendi cinsel tutumu çirkin kadındır. Kürsüde yargıç olarak oturan bir sömürücü, cüzdan çalmakla suçlanan kişiye sahici bir öfke duyar. Kendi çıplak ruhlarımızla yüz yüze gelme yürekliliğini

gösteremediğimiz için, ahlâk dersleri vermeye kalkışırız. Çocuklara kılavuzluk etmemiz öznel açıdan kendi kendimize kılavuzluk etmektir. Kendimizi farkında bile olmadan çocuklarımızla özdeşleştiririz. En hoşlanmadığımız çocuk her zaman bize en çok benzeyen çocuktur. Kendimizde nefret ettiğimiz şeylerden, başkalarında da nefret ederiz. Hepimiz özümüzden nefret ederiz, bunun sonuçlarını tokatlar, azarlamalar, yasaklar ve ahlâk öğütleriyle çocuklar çeker. Neden özümüzden nefret ederiz? Bu bir kısır döngüdür. Ana babalarımız, doğanın bize verdiklerini geliştirmeye kalkmıştır.

Ana babalar, öğretmenler ve yargıçlar suçlularla ilgilenirken, kendi içlerindeki coşkusal etmenlerle yüzleşmek zorundadır. Ahlâk meraklısı mı, nefret dolu biri mi, sadist mi, sıkıdüzenci midir? Gençlerin cinselliğini bastırmaya mı çalışmaktadır? Derinlik ruhbilimi konusunda sezgileri var mıdır? Toplum göreneklerine sımsıkı bağlı ve önyargılı davranışlar mı göstermektedir? Kısacası kendi kendinden kurtulmayı başarabilmiş midir?

Hiçbirimiz coşkusal açıdan bütünüyle özgür sayılamayız çünkü daha beşikte koşullandırılmaya başlamışızdır. Belki de sorulması gereken en doğru sorular şunlardır: *Karşımızdaki kişi ne kadar genç olursa olsun, başkasının yaşamına burnumuzu sokmaktan kendimizi alıkoyabiliyor muyuz? Nesnel olacak kadar özgür müyüz?*

SÖVÜP SAYMA

SUMMERHİLL'le ilgili sürekli öne sürülen eleştirilerden biri, çocukların sövmesidir. Eski İngilizce sözcükleri söylemek sövmekse — evet söverler. Yeni öğrencilerin gereğinden fazla sövdüğü de doğrudur.

Manastırdan gelen on üç yaşında bir kız, denize yüzmeye gidildiğinde hep *orospu çocuğu* diye bağırdığı için her genel okul toplantısında gündeme gelirdi. Yalnız herkese açık bir kumsalda, çevrede yabancılar varken sövüp gösteriş yaptığı görüşü, kıza zorla kabul ettirilmeye çalışıyordu. Oğlanlardan biri bunu ona "kaz kafalının birisin. İnsanların önünde gösteriş yapmak için sövüyorsun; böylece aklın sıra

Summerhill'in özgür bir okul olduğunu gösterip böbürleniyorsun. Ama aslında tam tersi oluyor — insanların okulumuzu hor görmesine yol açıyorsun" diyerek açıklamıştı.

Kıza aslında okula zarar vermeye çalıştığını çünkü buradan nefret ettiğini söyledim. "Ama Summerhill'den nefret etmiyorum ki" diye bağırdı. "Burası olağanüstü bir yer."

"Evet" dedim, "söylediğin gibi burası olağanüstü bir yer ama sen burada yaşamıyorsun. Hala manastırdasın; oraya ve rahibelere duyduğun bütün nefreti yanında getirdin. Summerhill'i nefret ettiğin manastırla özdeşleştiriyorsun. Asıl zarar vermek istediğin yer Summerhill değil — manastır." Ama Summerhill bir simge olmaktan çıkıp kafasında gerçek bir yere dönüşene kadar, kız özel sözcüklerini bağırarak söylemeyi sürdürmüştü.

Üç tür sövgü vardır: cinsel, dinsel, dışkısal. Summerhill'de dinsel sövgü sorunu yoktur çünkü çocuklara din eğitimi verilmez. Aslında çocukların da yetişkinlerin de çoğu söver. Ordu, Kipling'in bir kahramanının "nitem" adını verdiği sözcükle ünlüdür. Üniversitelerin ve derneklerin çoğunda öğrenciler cinsellik ve dışkılamayla ilgili argo sözcükler kullanır. Erkek öğrenciler gizlice söver ve ayıp öyküler anlatır. Summerhill'le üniversiteye hazırlık okulları arasındaki ayrım, birinde çocukların açıkça, öbüründeyse gizlice sövmesidir.

Summerhill'de sövmeyi sorun haline getirenler hep yeni öğrenciler olmuştur. Eski öğrencilerin ermişlere yakışır bir dil kullandığını söylemek istemiyorum ama onlar, söz gelişi, doğru zamanda söver. Eskiler bilinç denetiminden yararlanır ve yabancıları incitmemeye çalışır.

Küçük öğrencilerimiz dışkı yerine eski İngilizce'den alınmış sözcükleri kullanmaya meraklıdır. İnceliğe önem veren evlerden gelenler bu sözcükleri daha çok kullanır. *Tuvalet* ve *tuvalete çıkmak* diyen evlerden söz ediyorum. Çocuklar Anglo-Sakson sözcüklerden hoşlanır. Birçok çocuk bana toplum içinde neden *bok* demenin ayıp; *dışkı* ya da *tuvalet* demenin ayıp olmadığını sormuştur. Buna verecek yanıt bulamam.

Biçimlendirilmemiş anaokulu çocuklarının dışkı konusunda geniş bir sözcük dağarcığı vardır. Yaşları dörtle yedi arasında değişen Sum-

merhill çocukları *bok* ya da *sidik* diye bağırmaktan çok hoşlanır. Bu çocukların çoğunun bebekliklerinde sıkı bir dışkılama eğitiminden geçirildiğini dolayısıyla doğal işlevleri konusunda birtakım karmaşaları olduğunu biliyorum. Ama aralarında bir ya da ikisi özdüzenlemeyle yetiştirilmiştir; bu çocuklar temizlik konusunda sıkıdüzenli bir eğitim almamış, yasaklarla *yaramaz* ya da *kaka çocuk* gibi sözcüklerle karşılaşmamış, yetişkin çıplaklığı kendisinden gizlenmemiş, dışkılama işlevleri büyütülmemiştir. Bu özdüzenlemeli çocuklar Sakson sözcükleri kullanmaktan, sıkıdüzenle yetiştirilen arkadaşları kadar hoşlanıyor görünmektedir. Dolayısıyla sövme özgürlüğünün dikkati özdevimsel olarak açık saçık sözcüklerden uzaklaştırdığını söylemek pek doğru olmaz. Küçük çocuklarımız bu tür sözcükleri özgürce yanlış bağlamda kullanır; oysa delikanlılarla genç kızlar sövdüklerinde sözcükleri bir yetişkin gibi —yani yerli yerinde — kullanır.

Cinsellikle ilgili sözcükler, dışkılamayla ilgili olanlardan daha çok kullanılır. Bizim öğrencilerimiz tuvaletleri gülünç bulmaz. Dışkılama konusunda baskı altında olmayışları, buraya yapılan göndermeleri anlamsız ve sıradan kılar. Oysa cinsellik söz konusu olduğunda iş değişir. Cinsellik yaşamın öylesine önemli bir parçasıdır ki bununla ilgili sözcükler bütün yaşamımıza yayılmıştır. Hemen hemen bütün şarkı ve danslarda cinselliğin sözlere dökülmüş biçimini bulabiliriz: *My Red Hot Mamma* (Benim Kızışmış Anam); *When I Get You Alone Tonight* (Bu Gece Seni Yalnız Yakaladığımda).

Çocuklar sövgü dilini doğal kabul eder. Yetişkinlerse bunu ayıp sayar çünkü onların açık saçıklığı, çocuklarınkinden fazladır. Açık saçık sözleri ancak kafası açık saçık bir insan ayıplayıp kınar. Ana babalar burunlarının pis ve kötü olduğunu öğreterek yetiştirselerdi, çocukların karanlık köşelerde birbirlerine *burun* diye fısıldayacağına inanıyorum.

Ana babalar kendilerine "çocuklarımın açıktan sövmesine izin mi vermeliyim, yoksa bırakayım karanlık köşelerde açık-saçık sözler mi etsinler?" diye sormalıdır. Bunun orta yolu yoktur. Şşşt-sus yöntemi yetişkinlikte, gezgin satıcıların bıkkınlık verici öykülerine yol açar. İngiltere'nin en temiz düşünceli insanlarının eski öğrencilerimiz olduğunu hiç çekinmeden söyleyebilirim.

Ama çocukların sövmesini ayıplayıp kınayan yaşam-karşıtı, eleştirici akrabalarla komşular bir gün mutlaka karşımıza çıkacaktır. Zoë'nin durumunu ele alalım; yabancıların davranışları konusunda akılcı bir açıklamayı kabul ettiğini bize göstermiştir. Bazı çocuklar ona, yasaların basılmasına izin vermediği bir sözcük öğretmişti. Çocuğunu okulumuza vermeyi düşünen bir babayla —tutucu bir işadamıydı— görüşürken, Zoë bir köşede oyuncağının parçalarını birleştirmeye çalışıyor, beceremedikçe de "Ha, s...tir!" diye bağırıyordu. Adam gittikten sonra ona (şimdi yanlış olduğunu düşünüyorum) bazı insanların bu sözcükten hoşlanmadığını, konuklar varken bunu kullanmaması gerektiğini anlatmıştık. "Tamam" demişti.

Bir hafta sonra Zoë zor bir işin üstesinden gelmeye çalışıyordu. Bir öğretmenin yüzüne bakıp sordu, "Sen konuk musun?"

Hanım yanıtladı, "elbette değilim."

Zoë rahat bir soluk alıp bağırdı, "siktir!"

Evinde istediğini söylemekte özgür birçok çocuğun başka evler tarafından dışlandığını çok gördüm. *Tommy'yi eğlentiye çağıramayız çünkü o korkunç diliyle çocuklarımızın terbiyesini bozmasına katlanamayız.* En acı verici ceza dışlanmaktır. Dolayısıyla dış dünyanın yasaklarından sakınmalı ve çocuklarımıza bunu dikkate alarak yol göstermeliyiz. Ama kılavuzluğumuzda cezalandırıcı sıkıdenetim bulunmamalıdır.

SIKIDENETİM

ÇOCUĞUN okuduklarının ne kadarına sıkıdenetim uygulamalıyız? Çalışma odamdaki kitaplıkta, ruhbilim ve cinsellik konusunda çeşit çeşit kitap vardır. Bütün çocuklar istedikleri zaman bunları ödünç alabilir. Ama bu kitaplara şimdiye kadar ancak bir-ikisi ilgi göstermiştir. *Lady Chatterley'in Sevgilisi*'ni *Ulysses*'i ya da *Kraft-Ebing*'i alıp okumak isteyen tek bir kız ya da oğlan çıkmamıştır; ancak bir-iki büyük öğrenci *Encyclopedia of Sex Knowledge*'i (Cinsel Bilgiler Ansiklopedisi) ödünç almıştır.

Bununla birlikte bir kezinde on dört yaşında yeni öğrencilerden bir kız kitaplıktan *A Young Girl's Diary* (Bir Genç Kızın Güncesi) adlı kitabı almıştı. Kızın kitabı bıyık altından gülerek okuduğunu görmüştüm. Altı ay sonra kitabı ikinci kez okumuş ve bana yazılanların çok sıkıcı olduğunu söylemişti. Bilisizken okuduğu açık saçık kitaplar, bilgi edinince sıradanlaşmıştı. Bu kız Summerhill'e derslik köşelerinde fısıldaşmasına yol açan kötü bir bilisizlikle gelmişti. Cinsel konularda onu aydınlatmıştım elbet. Yasaklar her zaman, çocukların kitapları gizli okumasına yol açar.

Okulumuzun ilk günlerinde kitaplarımıza sıkıdenetim koyulmuştu; öyle ki *Tess of D'Urbervilles*'i, *Rabelais*'yi ya da sarı kapaklı Fransız kitaplarının çevirilerini edinmek en büyük tutkumuz olmuştu. Bir başka deyişle ilginç kitapları seçmek için ölçüt olarak sıkıdenetimi kullanıyorduk.

Sıkıdenetim güçsüzdür çünkü kimseyi korumak elinden gelmez. Örneğin James Joyce'un *Ulysses*'ini ele alalım; bu kitap bir zamanlar İngiltere'de ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yasaklanmıştı, oysa Viyana'da ya da Paris'te satın alınabiliyordu. Kitapta genellikle açık saçık diye tanımlanan sözcükler vardır. Oysa toy bir okuyucu bu sözcükleri anlamaz; deneyimli bir okuyucuysa bunları zaten bildiği için baştan çıkartılıp bozulamaz. Okul kitaplığına *Zenda Mahkumları* adlı kitabı soktuğum için beni eleştiren bir okul müdürünü anımsıyorum. Şaşırıp neden diye sormuştum. Adam, kitabın ilk bölümlerinde yasadışı çocuklardan söz edildiğini söylemişti. Oysa ben kitabı iki kez okumuş ama bunu fark edememiştim.

Çocukların kafası yetişkinlerinkinden daha temizdir. Bir oğlan *Tom Jones*'u okuduğunda, açık saçık bölümleri gözden kaçırabilir. Çocuğu cinsel konularda bilisizlikten kurtarırsak, kitaplardaki tehlikeleri de yok etmiş oluruz. Okuyucu kaç yaşında olursa olsun, kitaplara sıkıdenetim koyulmasına tüm varlığımla karşıyım.

Cinselliği bir yana bırakıp korku konusuna girdiğimizde, sıkıdenetim çözümü çok daha güç bir soruna dönüşür. Bram Stocker'ın *Dracula*'sı gibi ürkütücü bir kitap, sinirceli çocukların üzerinde kötü bir etki

bırakabilir; bu kitabı bile bile, böyle bir çocuğun erişebileceği yere koymam. Ama işim korkunun kökenini çözümlemeye çalışmak olduğu için, bu kitabı okumasını da yasaklamam. Tersine çocuğun kitabı okumasıyla ortaya çıkan belirtilerin üzerine giderim.

Küçüklüğümde, ayıların yediği çocuklarla ilgili Kutsal Kitap'tan alınmış bir öykünün beni çok korkuttuğunu anımsıyorum; ama hiç kimse Kutsal Kitap'a sıkıdenetim konmasını savunmaz. Çocukların çoğu Kutsal Kitap'ı açık saçık bölümleri bulmak için okur. Ben küçükken bunların hepsini kesinkes bilirdim. Bugün, ayılardan korkmamın, Kutsal Kitap'taki öbür bölümlerle ilgili bilincimin beni rahatsız etmesinin sonucu olabileceğini düşününce şaşırıyorum.

Kana susamış öykülerin çocuklar üzerindeki etkisini abartmaya yatkınızdır. Çocukların çoğu sadist öğeler içeren masallardan hoşlanır. Pazar geceleri öğrencilerime yamyamların kazanından son anda kurtarıldıkları serüven öyküleri anlattığımda, sevinçten uçarlar.

En ürkütücü öyküler, doğaüstü olanlardır. Çocukların çoğu, özellikle de dindar evlerden gelenler hayaletlerden korkar. Cinsel konularda olduğu gibi burada da doğru yöntem kitabı yasaklamak değil, korkuyu yok etmektir. İnsanı içindeki hayaletlerden kurtarmanın çok zor olduğunu kabul ediyorum. Ama öğretmenlerle hekimler bunları yok etmeye çalışmak zorundadır. Ana babalara düşen görevse, hayaletlerin çocuk ruhuna girmemesini sağlamaktır.

Ana babalar çocuklarına acımasız devlerle kötü cadıların anlatıldığı öyküleri okumamalıdır. Bazıları yanlış bir ahlâk dersi verdiği için *Külkedisi* gibi bir masalı da okumak istemez: küllerden kurtulacak yetiden yoksun bir köle olursan, periler kraliçesi sana koca olarak bir prens verir. Ama *Külkedisi*'nin sağlıklı bir çocuk üzerinde zararlı ne gibi bir etkisi olabilir anlamıyorum.

Tren istasyonlarındaki sergenlerde, adam öldürme öyküsü anlatan kitaplar çoğunluktadır. On altı yaşında bir delikanlı bir polis vurduğunda, sayısı bir-iki milyonu bulan okur kitlesi, çocuğun okuyup hoşlandığı bir düşlemi yaşadığını anlamaz. Gerilim öyküsü, bizim oynayamadığımız, düşlemini kuramadığımız, yaratamadığımız şeyleri anlatır; temelde bastırılmış nefretimizi ve yaralayıp öldürme arzumuzu uyandırır.

Sinemaya gitmekle kitap okumak birbirinden farklıdır. Yazılanlar, gördüklerimiz ya da işittiklerimiz kadar ürkütücü gelmez. Bazı filmler çocukları korkulara salar; ayrıca sinemada ürkütücü bir olayın ne zaman ve nerede başlayıvereceğini hiçbir zaman tam olarak kestiremeyiz. Erkekler birbirlerinin çenesine yumruk atar; hatta ara sıra kadınları bile döverler. Dünya haberlerini veren bölümde boks ve güreş yarışmaları gösterilir. Boğa güreşiyle ilgili filmleri de işin içine katarsak, bu sadist görüntüleri tamamlamış oluruz. Küçük çocukların *Peter Pan*'daki timsahlarla korsanlardan korktuğunu çok görmüşümdür. *Bambi*'yse büyüleyici bir öyküdür; öylesine insancıl ve sevgi doludur ki, bu filmi görmüş bir insanın salt spor olsun diye karacaları nasıl vurup öldürdüğüne aklım ermez. Gerçi bazı çocuklar av köpekleri Bambi'ye saldırdığı zaman korkudan ağlar ama çoğu bu filme bayılır. Dolayısıyla ana babaların belirli birtakım filmleri çocuklarına yasaklaması haklı görülebilir.

Cinsel konulu filmlerin çocuklara zarar verip vermediği sorgulanmaya değer. Bu tür filmlerin özgür çocuklara zararı yoktur elbet. Öğrencilerim *La Ronde* adlı Fransız filmini hiç coşkuya kapılmadan izlemişler; üzerlerinde kötü bir etki de kalmamıştı. Bunun nedeni çocukların salt görmek istediklerini görmesidir.

İçinde cinsellik barındırmayan bir film para getirmez. Cinsel konulu filmler, kitaplara ve müziğe oranla, ulusal gelirin çok daha fazlasını sağlar. Süslenme gereçleri dinleti biletlerinden daha çok satılır. Ama cinselliğin ağza alınabilir biçiminin altında her zaman ağza alınamayan biçiminin yattığı unutulmamalıdır. Gelin arabasına asılan eski ayakkabıyla arkasından atılan pirincin simgelediği şey işte bu ağza alınamayan cinselliktir.

Filmlerin herkes tarafından sevilmesinin nedeni, hepimizin içindeki yaşamdan kaçıp kurtulma isteğidir; yapımcılar bu yüzden bize görkemli sahneler ve süslü-püslü giysiler sunar. Bütün bu gösterişin ortasında alçak kahramanlar cezalarını bulur, erdemlilerse sonsuza kadar mutluluk içinde yaşar.

Geçenlerde ruhunu Şeytan'a satan bir adamın anlatıldığı bir film gördük. Çocuklar oybirliğiyle Şeytan'ın bana benzediğine karar verdi-

ler. Cinselliğin Kutsal Ruh'a karşı işlenmiş en büyük günah olduğu öğretilen çocukların gözünde hep Şeytan gibi görünürüm. Bedenle ilgili hiçbir şeyin günah olmadığını söylediğimde beni baştan çıkaran Şeytan'la bir tutarlar. Sinirceli çocukların gözünde hem Tanrı'yı hem de Şeytan'ı simgelerim. Bir gün küçük bir çocuk çekici kaptığı gibi Şeytan'ı öldürmeye kalkışmıştı. Sinirceli kişilere yardım etmek tehlikeli bir yaşam sürmek demektir.

Çocukların arkadaşlarına sıkıdenetim uygulamak genellikle çok zordur. Bunun, yalnız komşu çocuğun acımasızlık ve zorbalık ettiği durumlarda yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bereket, çocukların çoğu doğuştan seçicidir ve er geç kendilerine uygun arkadaşlar edinirler.

5

ÇOCUKLARIN SORUNLARI

ACIMASIZ DAVRANIŞLAR VE SADİSTLİK

EZİYET sevginin yoldan çıkmışıdır; aşırı sadistliğin her zaman sapkın cinsellik oluşunun nedeni işte budur. Acımasız insan vermeyi bilmez çünkü vermek sevgi eylemidir.

Eziyet içgüdüsü diye bir şey yoktur. Hayvanlar eziyetçi değildir. Kedinin fareyle oynaması eziyetçiliğinden değildir. Bu yalnızca bir oyundur; bunda herhangi bir eziyetçilik bilinci yoktur.

İnsanlarda eziyetçilik genellikle bilinçaltı güdülerden kaynaklanır. Summerhill'de çocuklarla geçirdiğim uzun yıllar içinde hayvanlara eziyet etmek isteyen bir çocukla neredeyse hiç karşılaşmadım. Ama birkaç yıl önce okulumuzda böyle bir çocuk vardı. On üç yaşındaki John'a yaş günü armağanı olarak bir köpek yavrusu verilmişti. Anası mektubunda "hayvanları çok sever" diye yazıyordu. Dolaştırırken John'un Spot'a eziyet ettiği ortaya çıkıverdi. Spot'ı anasının gözdesi, küçük oğlan kardeşiyle özdeşleştirdiği sonucuna vardım.

Bir gün John'u, Spot'ı döverken gördüm. Yaklaşıp yavru köpeği okşadım ve "merhaba Jim" dedim. Böylece John'un, yarıştığı küçük kardeşine duyduğu nefretin acısını köpekten çıkarttığının bilincine varmasını sağlamıştım. O günden sonra John Spot'a eziyet etmeyi kesti; aslında yalnız hastalık belirtisini etkilemiş, sadist davranışlarını iyileştirememiştim.

Özgür ve mutlu çocukların eziyetçi olma olasılığı pek yoktur. Birçok çocuğun acımasızlığı, yetişkinlerin onlara uyguladıkları eziyetlerden kaynaklanır. Dayak yemeden, başka birini dövmek istemezsiniz. Siz de, öğretmenler gibi, bedensel açıdan kendinizden daha güçsüz bi-

rini seçersiniz. Sıkı okullardaki çocuklar, birbirlerine Summerhill'dekilerden daha acımasız davranır.

Eziyetçiliğe her zaman bir neden uydurulur: *bu bana senden daha fazla acı* veriyor. Ancak bir-iki sadist açıkça "insanları dövüyorum çünkü bu bana doyum veriyor" der; aslında işin doğrusu budur. İnsanlar "oğlumun yumuşak ve dayanıksız olmasını istemiyorum. ona ağır darbeler indirecek dünyaya uyum sağlasın istiyorum. Oğlumu dövüyorum çünkü küçükken ben de çok dayak yedim; bu bana düşünemeyeceğiniz kadar yararlı oldu" diyerek sadistliklerini ahlâk terimleriyle açıklayıp işin içinden çıkıverirler.

Çocuklarını döven ana babalar karşımıza hep bu kafadan atılmış açıklamayla çıkar. Dürüstçe "oğlumu dövüyorum çünkü ondan, kendimden, eşimden, işimden, ilişkilerimden —aslında bütün yaşamdan— nefret ediyorum. Oğluma vuruyorum, küçük olduğu için o da bana vurarak karşılık veremez. Oğlumu dövüyorum çünkü işverenimden korkuyorum. İşverenim üzerime yürüyünce, acısını evde oğlumdan çıkarıyorum" diyen bir ana babayla şimdiye kadar hiç karşılaşmadım.

Ana babalar bütün bunları söyleyecek kadar dürüst olsalar, çocuklarına eziyet etme gereksinimi de duymazlar. Eziyetçilik bilisizlik ve öze duyulan nefretten doğar; eziyetçilik, sadisti kendi doğasının sapkınlığını anlamaktan alıkoyar.

Hitler Almanyası'nda eziyetler, Julius Streicher gibi cinsel sapıklar tarafından yürütülüyordu; *Der Stürmer* adlı gazetesi daha toplama kampları kurulmadan önce, iğrenç ve sapık cinsellikle doluydu. Bu tutukevi sadistinin cinsel sapıklığını kınayan babaların çoğu, kendi küçük çaplı sadistlikleri konusunda aynı uslamlamaya başvurmaz. Evde ya da okulda çocuklara dayak atmak temelde, Belsen'deki Yahudiye eziyet etmekle aynı şeydir. Belsen'de yapılanlar cinsel sadistlikse okulda ya da aile içinde yapılanlar da büyük olasılıkla cinseldir.

"Saçma! Bugün, büyük anamızdan kalma vazoya dokunduğu için Jimmy'nin eline vurduğum zaman cinsel sapıklık ettiğimi mi söylemek istiyorsunuz?" diyerek karşı çıkan ananın sesini duyar gibi oluyorum.

Ona yanıtım "evet, küçük çaplı da olsa öyle. Eğer mutlu bir evliliğiniz, tam anlamıyla doyumlu bir cinsel yaşamınız olsa Jimmy'ye vurmazdınız. Vurmak tene duyulan nefreti gösterir; tense bütün istekleri ve özlemleriyle beden demektir. Kendi bedeninizi severseniz Jimmy'nin canını acıtmak istemezsiniz" olur.

Ana babalar çocuklarını, bıraktıkları kayış izleri mahkemede ortaya çıkmadığı sürece istedikleri kadar dövebilirler. Ceza yasamız adalet kılığına girmiş uzun bir eziyet belgesidir.

Zekâya yönelik acımasızlıkla başa çıkmak, bedene yönelik acımasızlıkla başa çıkmaktan daha zordur. Yasalar okullardan dayak cezasını kaldırabilir ama anlağa eziyet eden birine hiçbir yasa ulaşamaz. Ana babaların kullandığı alaycı ve küçümseyici dilin, çocuk üzerinde anlatılması olanaksız zararları vardır. Oğullarını küçümseyip aşağılayan babaları hepimiz biliriz. *Sakar sen de, bir şeyi yüzüne gözüne bulaştırmadan yapamazsın.* Böyle erkekler sürekli eleştirileriyle aynı nefreti eşlerine de gösterirler. Ancak kocalarıyla çocuklarını sert bakışlar ve kötü sözlerle buyruk altına alan kadınlar da vardır.

Anlağa yönelik eziyetçiliğin özel bir biçimi de, babaların duyduğu nefretin acısını karısından ve çocuklarından çıkartmasıdır.

Bazı öğretmenler acımasızlıklarını alaycılık ve kendini beğenmişlikle gösterir. Böyle öğretmenler zavallı, korkudan sinmiş çocuklara bu yoldan eziyet ettiklerinde, öbür öğrencilerin kahkahalarla gülmesini bekler.

Çocuklar birtakım güçlü coşkularını bastırmaya zorlanmadıkça, eziyetçi olmazlar. Özgür çocuklarda dile getirilecek özünden nefret etme duygusu ya yoktur ya da pek azdır. Başkalarından nefret etmezler dolayısıyla eziyet de etmezler.

Bütün küçük zorbaların yaşamı bir biçimde yolundan saptırılmıştır. Bu zorba çocuklar genellikle kendilerine yapılanları başkalarına yapmaktadırlar. Atılan her dayak çocuğun sadist arzular beslemesine ya da bu arzuları uygulamasına yol açar.

Baskı altındaki çocukların şakaları da acımasızdır. Summerhill'de çocukların birbirlerine eşek şakası yaptığını neredeyse hiç görmedim. Gördüklerimse genellikle başka okullardan yeni gelmiş öğrencilerin

yönlendirmesiyle yapılanlardır. Dinlencede evlerinde baskı altında tutulan çocukların dönem başında okula dönünce —bisiklet saklamak ve benzeri şakalarla— arkadaşlarını kızdırmaya çalıştıkları olur, ama bu şaka nöbetleri bir haftadan fazla sürmez. Summerhill'in şaka anlayışı genellikle sevecendir. Bunun nedeni çocukların öğretmenlerinden sevgi ve onay beklemesidir; nefret ve korku gerekliliği ortadan kaldırılınca, çocuklar iyi olur.

SUÇ EĞİLİMİ

RUHBİLİMCİLERİN çoğu çocuğun iyi ya da kötü olarak değil, hem iyiliğe hem de suç işlemeye yatkın doğduğuna inanır. Bense, çocukta suç içgüdüsü, ya da kötülük etmeye yönelik herhangi bir eğilim olmadığına inanıyorum. Çocukta suç eğilimi sevginin sapmış biçimi olarak belirir. Bu eziyetçiliğin köktenci tanımıdır. Suç işleme eğilimi sevgisizlikten de kaynaklanır.

Bir gün dokuz yaşında bir öğrencim oynarken kendi kendine şarkı söyler gibi "anamı öldürmek istiyorum" diye mırıldanıp duruyordu. Bu bilinçdışı bir davranıştı çünkü o sırada kayık yapmaya çalışıyordu, bütün bilinçli ilgisini bu işe vermişti. Anası kendi yaşamını sürdüren ve çocuğunu pek ender gören bir kadındı. Çocuğunu sevmiyor, o da bunu bilinçdışı biliyordu.

Oysa bu oğlan —çok sevimli, cana yakın bir çocuktu— yaşama suç düşünceleriyle başlamamıştı. Şu hepimizin bildiği eski öyküdür: *sevgi uyandıramıyorsam nefret uyandırırım.* Suç eğilimi gösteren bütün çocukların durumunda, sevgiden yoksun kalış yatar.

Dokuz yaşındaki bir başka öğrencimin zehir konusunda saplantılı korkusu vardı; anasının onu zehirleyeceğinden korkuyordu. Anası sofradan kalkar kalkmaz onun bütün devinimlerini izliyor sonra da "ne yapmak istediğini biliyorum, yemeğime koymak için zehir alacaksın" diyordu. Bunun bir izdüşüm sorunu olduğundan kuşkulanmıştım. Görünüşe bakılırsa anası, küçük kardeşini daha çok seviyordu; sinirceli oğlansa büyük olasılıkla düşlemlerinde erkek kardeşiyle anasını zehir-

lemeyi kuruyordu. Korkuları, bunun bedelini ödeme korkusundan kaynaklanıyor olmalıydı — anamı zehirlemek istedim, o da öcünü almak için beni zehirleyecek.

Suç, genellikle nefretin dile getirilmesidir. Çocukların işlediği suçlar incelenirken, neden nefrete sürüklendikleri araştırılsa çok daha iyi sonuç alınır. Bu, örselenmiş benlik sorunudur.

Çocuktaki asal bencillik olgusundan kaçamayız. Onun gözünde başkalarının önemi yoktur. Benlik doyurulduğunda iyilik dediğimiz şeyi elde ederiz; ben aç bırakılırsa suç dediğimiz şey ortaya çıkar. Suçlu öcünü toplumdan alır çünkü toplum onun ben'ine sevgi göstererek değer vermeyi beceremiştir.

İnsanlar suç işleme içgüdüsüyle doğmuş olsaydılar, geçim derdi olmayan orta-sınıf ailelerden de gecekondulardan çıktığı kadar suçlu çıkardı. Ama iyi durumdaki insanların eline ben'lerini dile getirme fırsatı daha çok geçer. Paranın satın aldığı hazlar, incelikli çevre, kültür ve doğuştan kazanılmış üstünlükler; bunların hepsi de ben'e hizmet eder. Yoksullarda ben aç bırakılmıştır. Yoksullar arasında ancak birkaç çocuğun eline sivrilme olanağı geçer. Suç işlemek, haydut hatta zorba olmak bile sivrilmenin bir yoludur.

Birçok kişi kötü filmlerin, insanların suç işlemesine yol açtığına inanır. Bu bana biraz dar görüşlü bir bakış açısı gibi geliyor. Bir filmin insanı baştan çıkarabileceğinden kuşkuluyum. Bir film gençlerin aklına bir yöntem getirebilir ama güdü film görülmeden önce vardır. Bir film suçu sanat gibi gösterebilir ama suç işlemeyi aklından geçirmeyen birine, suç işlemeyi düşündürmesine olanak yoktur.

Suç her şeyden önce bir aile ilişkisi; ikinci olarak da toplum ilişkisidir. Dürüst olabilen herkes, düşlemlerinde ailesini öldürdüğünü kabul eder. Ailesine —özellikle de anasına— korkunç ölümler biçen bir kız öğrencim vardı.

Cana kıyma dileklerinin ardında yetke ve kıskançlık yatar. Hiçbir çocuk yetkeye dayanamaz. Dört yaşından on altı yaşına kadar engellenmiş bu denli çocuk varken, nasıl oluyor da dünya da bundan daha fazla cana kıyıcı insan çıkmıyor, şaşıyorum.

Çocuktaki güç dileği, beğenilip sevilme dileğidir. Çocuk hayranlık uyandırıp dikkat çekmeye çalışır. Dolayısıyla suç işleme düşüncesi içedönük —yani topluma karışma yeteneği olamayan çekingen— çocukta görülür. Sıradan küçük kız, kız kardeşi konukların önünde tek başına dans ederken, ansızın korkunç ölüm düşlemleri kurar.

Dışadönük çocuğun nefret etmesini gerektiren bir neden yoktur; güler, dans eder, konuşur, izleyicilerinin kendisine verdiği değerle hayranlık uyandırma arzusunu doyurur.

İçedönük çocuk köşede oturup olması gerekenleri düşler. Okulumdaki en içedönük çocuk toplantı gecelerinde hiçbir etkinliğe katılmaz. Dans etmez, şarkı söylemez, takla atmaz. Özel görüşmelerimizde bana kendisine hizmet eden bir büyücüden söz eder. Büyücünün kendisine bir Rolls-Royce vermesi için tek bir söz etmesinin yeterli olduğunu söyler. Bir gün ona bütün Summerhill çocuklarının ıssız adaya düştüğü bir kaza öyküsü anlatmıştım. Öyküden pek hoşlanmamış görünüyordu. İstediği yeri değiştirip düzeltebileceğini söyledim. "Tek kurtulan ben olayım" demişti.

Bu düzeneği —altta kalanın canı çıksın düzeneğini— hepimiz biliriz. Bu, dedikoducuların tinsel yapısıdır. "Özür dilerim efendim, Tommy sövüyor", ben hiç sövmem; ben iyi bir çocuğum anlamına gelir.

Düşlemlerinde düşmanlarını öldüren kişiyle, gerçeklikte öldüren kişi arasındaki tek fark, derece farkıdır. Herkes az çok sevgi özlemi duyduğuna göre, hepimiz aslında birer gizil suçlu sayılırız. Eskiden, ruhbilimsel yöntemlerimle çocuklardaki suç işleme düşlemlerini iyileştirdiğim için övünür dururdum ama şimdi asıl övülmesi gerekenin sevgi olduğuna inanıyorum. Yeni bir öğrenciyi görür görmez sevdiğimi söylemek budalalık olur; bununla birlikte, ben'ine saygı duyduğum için, çocuk kendisini sevdiğimi düşünür.

Çocuğa kendisi olma özgürlüğünü vermek, suç işleme eğiliminin gerçek sağaltımıdır. Bunu yıllar önce Homer Lane'in *Küçük İngiliz Yurttaşları Topluluğu*'nu görmeye gittiğimde öğrenmiştim. Lane, suçlu çocuklara kendileri olma özgürlüğü veriyor; çocuklar iyi insanlara

dönüşüyordu. Gecekondu bölgelerinde suçluların ben'lerini tek doyurma yolu, toplumdışı davranışlarla dikkatleri üzerlerinde toplamaktır. Lane bana, bazı suçlu çocukların duruşmaları yapılırken çevrelerine gururla baktığını gördüğünü söylemişti. Bu çocuklar Lane'le birlikte çiftçilik yaparken birtakım yeni, toplumsal değerler —yani *iyi* değerler— bulmuşlardı. Bence Dorset çiftliğinin gösterdikleri, suç işleme konusunda doğuştan getirilmiş bir istek olmadığının en inandırıcı kanıtıdır.

Aklıma yeni çocuklardan birinin kaçması olayı geliyor. Lane delikanlıyı izleyip yakalamış. Yumruk yemeye alışık çocuk kendini korumak istercesine ellerini kaldırmış. Lane gülümsemiş ve eline para sıkıştırmış.

Delikanlı "neden para veriyorsunuz?" diye kekelemiş.

"Evine giderken trene binesin diye dostum" demiş Lane; "yürüme." Delikanlı o gece *Küçük İngiliz Yurttaşlar Topluluğu*'na geri dönmüş.

Bir bu yöntemi, bir de düzeltimci okulların çoğunda görülen çatık kaşlı yöntemi düşünüyorum. Suçu yaratan yasalardır. Evde babanın yasak buyruklarıyla dile getirdiği yasa, çocuğun benliğini ezer; benliğin ezilişiyse çocuğu kötüleştirir. devlet yasası salt evdeki kısıtlamaların bilinçdışı anılarını canlandırır.

Baskı, karşı koyup savunmayı kışkırtır; savunma da doğal olarak öç almaya dönüşür. Suç işlemek, öç almaktır. Suçu yok etmek için, çocuğu öç almaya iten şeyleri ortadan kaldırmak gerekir. Çocuğa sevgi ve saygı göstermek zorundayız.

HIRSIZLIK

İKİ TÜR hırsızlık vardır: olağan çocuğun hırsızlığıyla sinirceli çocuğun hırsızlığı.

Doğal, olağan çocuk da çalabilir. O, yalnız açgözlülüğünü doyur-

mak; ya da arkadaşlarıyla bir olup serüven yaşamak istemektedir. *Benimki*'yle *seninki* arasında henüz bir ayrım yapamamaktadır. Belirli bir yaşa kadar Summerhill çocuklarının çoğu bu tür bir çalma eylemine girişir. Bu evreyi sonuna kadar yaşamakta özgürdürler.

Meyva bahçeleri hakkında konuştuğum birkaç okul müdürüne, yemişlerin çoğunun öğrencileri tarafından aşırıldığını söyletmiştim. Summerhill'de meyva ağaçları ve fidanlarıyla dolu büyük bir bahçemiz var ama çocukların yemişleri çaldığı pek ender olur. Bir süre önce genel okul toplantısında iki oğlan yemiş çaldıkları için cezalandırılmıştı. Bunlar yeni gelen çocuklardı. Bilinç ortadan kaldırılınca, bu çocuklar da yemiş hırsızlığına ilgi duymaz olmuştu.

Okul hırsızlığı çoğunlukla toplumsal bir olaydır. Toplumsal hırsızlık akla, çalma eyleminde serüvenin önemli bir yeri olduğunu getirir; işin içine yalnız serüven değil, gösteriş, uyanıklık ve önderlik de karışır.

Yalnız dolandırıcıya ancak ara sıra rastlanır — bu her zaman yüzü melek saflığında, kurnaz ve becerikli, kolay kolay yakayı kaptırmayan bir çocuktur, çünkü Summerhill'de kendisini ele verecek köstebek yoktur. Hayır, hiçbir zaman çocuğun yüzüne bakıp bu hırsızdır diyemezsiniz. Gerçekten de, saf bir gülümseyişe, dupduru, mavi, içten gözlere sahip öyle bir öğrencim var ki, dün gece okul kilerinden uçup giden belirli bir meyva konservesinin nerede olduğunu bilmediğinden adamakıllı kuşkulanıyorum.

Bununla birlikte on üç yaşındayken hırsızlık eden birçok çocuğun büyüdüğünde dürüst bir yurttaş olduğunu çok gördüm. İşin doğrusu sanırım çocukların büyümesinin, biz yetişkinlerin düşünmeye alışık olduğumuz süreden daha uzun bir zaman almasıdır. Büyüme sözcüğünü, toplumsal bir varlığa dönüşmek anlamında kullanıyorum.

Çocuk aslında bencildir — bu genellikle ergenliğin başına kadar sürer ve o zamana kadar çocuk kendini başkalarıyla özdeşleştirme sanatını bilmez. *Benimki* ve *seninki*, yetişkinlerin kavramıdır: küçükler bu anlayışı olgunlaşınca edinir.

Çocuklar sevilir ve özgür bırakılırsa *zamanı gelince* iyi ve dürüst olurlar. Bu çok yalın bir söz gibi geliyor ama iş uygulamaya gelince birçok engelin çıktığını da biliyorum.

Summerhill'de buzdolabını ya da para kasasını kilitlemeden bırakamam. Summerhill okul toplantılarında çocuklar arkadaşlarını, sandıklarının kilitlerini kırıp açmakla suçlar. Bir tek hırsız topluluğa kilit anahtar bilincini aşılayabilir; tam anlamıyla dürüst çok az genç topluluğu vardır. Elli beş yıl önce üniversitenin öğrenci salonunda paltomun cebinde bir kitap bırakamazdım; meclis üyelerinin değerli eşyalarını paltolarında ya da çantalarında bırakmaktan çekindiği konusunda bazı söylentiler bile duymuşumdur.

Dürüstlük özel malların yaşama girişiyle insan gelişiminde sonradan ortaya çıkan edinilmiş bir nitelik gibi görünmektedir. Sanırım dürüstlüğün önemsenmesi daha çok korkudan kaynaklanmaktadır. Bu, gelir vergimi öderken dolandırıcılık yapmamı önleyen soyut dürüstlük değildir; bu yaptığımın ortaya çıkmasının ardından karşı karşıya kalacağım yüzkarasıyla, adımı, işimi ve evimi yerle bir etmeyi göze almaya değmez kılan korkudur.

Herhangi bir konuda yasa varsa, böyle bir yasanın insanlar onu çiğneme eğiliminde olduğu için konduğuna kesin gözüyle bakılmalıdır. İçkinin bütünüyle yasak olduğu bir ülkede, içkili araba kullanmaya karşı bir yasa konmamış olabilir. Bütün ülkelerde hırsızlığa, soyguculuğa, dolandırıcılığa karşı konmuş yasalar, insanların fırsat buldukça çalacakları inancına dayalıdır. Bu doğrudur.

Bununla birlikte yetişkinlerin çoğu az, çok düzmececidir. Gümrükten bir şeyler kaçırmayan insan pek azdır; katma değer vergisi bildiriminde dolandırıcılık yapmayansa bundan daha da azdır. Ama bu insanlar oğulları bir peni çalınca, gerçekten yıkılırlar.

Öte yandan insanların çoğu birbirleriyle ilişkilerinde dürüsttür. Eğer yapmak aklınızdan geçiyorsa, konuk gittiğiniz evden gümüş bir kaşığı cebinize atıvermek işten bile değildir. Böyle bir şey yapmak aklınızdan geçmez; ama biletçinin denetlemeyi unutup zımbalamadığı bir dönüş biletini kullanmayı düşünebilirsiniz. Yetişkinler, bireylerle

örgütler arasında, ister devlet örgütü ister özel örgüt olsun, ayrım yapar. Sigorta kuruluşunu dolandırmanın bir sakıncası yoktur ama iş bakkala gelince bu kınanıp ayıplanır. Çocuklarsa böyle bir ayrım yapmaz. Onlar fark gözetmeden oda arkadaşlarından, öğretmenlerinden, dükkânlardan bir şeyler yürütür. Bütün çocuklar bu biçimde davranmaz ama çoğu çalınan nesneyi paylaşmayı kabul eder. Bu, yoksul çocuklar arasında görülen dolandırıcılığın aynısını mutlu ve özgür çocuklar arasında da görebilirsiniz anlamına gelir.

Birçok çocuğun, eline fırsat geçtiğinde çalacağını biliyorum. Ben küçükken çalmazdım çünkü tepeden tırnağa koşullandırılmıştım. Çalmak, ortaya çıktığında iyi bir dayak ve sonsuza kadar cehennemde yanmak demekti. Ama benim kadar yıldırılmamış çocuklar, doğal olarak çalar. Bununla birlikte, sevgiyle büyütülen bir çocuğun zamanla çalma evresini atlatacağına ve dürüst bir insan olup olgunlaşacağına yürekten inanıyorum.

İkinci tür hırsızlık —yani alışkanlıkla ve zorlanım duyularak yapılan hırsızlık— çocuğun sinirceli olduğunun kanıtıdır. Sinirceli çocuğun çalması, genellikle onun sevgiden yoksun kaldığını gösterir. Burada güdü bilinçdışıdır. Saptanan çocuk hırsızlıkları olaylarının hepsinde çocuk sevilmediğini düşünmektedir. Hırsızlığı, çok değerli bir şeyi ele geçirme çabasıdır. Çalınan ister para, ister takı ister başka bir şey olsun, bilinçdışı dilek hep sevgiyi çalmaktır. Bu tür hırsızlık ancak çocuğu severek iyileştirilebilir. Dolayısıyla tütünümü çalan çocuğa para verdiğim zaman, onun bilinçli düşüncelerini değil, bilinçdışı duygularını hedeflerim. Çocuk benim budala olduğumu düşünebilir ama ne düşündüğü önemli değildir; önemli olan duygularıdır. Duyguları ona benim dost olduğumu, onayladığımı, nefret değil, sevgi beslediğimi söyler. Sonunda çalmaktan vazgeçer, çünkü simgesel açıdan para ya da eşya biçiminde çalınan sevgi artık özgürce verilmekte dolayısıyla çalınmasına gerek kalmamaktadır.

Bu bağlamda, hep başka çocukların bisikletine binip gezen bir oğlanın durumundan söz etmek istiyorum. Çocuk "sürekli başka çocukların bisikletini kullanarak özel iyelik kuralını bozduğu" gerekçesiyle

genel okul toplantısına getirilip yargılanmıştı. Karar: "Suçlu!" Ceza: "Topluluğumuzun para toplayıp ona bir bisiklet alması kararlaştırılmıştır." topluluk para toplamıştı.

Bununla birlikte hırsıza ödül verme ediminin sınırlarını çizmek zorundayım. Çocuğun kavrayışı kıtsa ya da daha kötüsü coşkusal açıdan önü kesilmişse ödül arzulanan etkiyi sağlamaz. Ya da çocuk büyüklenen biriyse bu simgesel ödülün ona yararı olmaz. Sorunlu çocuklarla uğraşırken, hemen hemen bütün küçük hırsızların, çaldıkları için verdiğim ödüllere iyi tepki gösterdiğini gördüm. Yalnız, sağaltımla ya da kılık değiştirmiş ödül sağaltımıyla ulaşılamayan bilinçli hırsız diyebileceğimiz birkaç çocukta başarısızlığa uğradım.

Bununla birlikte, hırsızlıkta hem ana baba sevgisinden yoksunluk hem de aşırıya varan cinsel yasak belirtileri bulunuyorsa, o zaman durum karmaşıklaşır. Çalma hastalığı, —kendini okşama (mastürbasyon) gibi— yasaklanmış bir şeye denetlenmesi olanaksız el uzatma arzusu, işte bu sınıfa girer. Bu tür hırsızlıkta en iyi sonuçlar, ana baba kusurunu kabul edip yapılan baskının yanlış olduğunu çocuğa dürüstçe anlatarak her şeye yeniden başladığı zaman. elde edilir. Ana babadan yardım görmeyen öğretmenin, çalma hastalığını iyileştirmesi neredeyse olanaksızdır. Yasağı, koyan kişinin kaldırması en iyi çözümdür.

Bir zamanlar hırsız olduğu için okulumuza gönderilen on altı yaşında bir çocuk vardı. İstasyona geldiğinde babasının Londra'dan — çocuğun yaşını olduğundan küçük göstererek— aldığı indirimli bileti bana vermişti. Düzenciliği alışkanlık edinmiş delikanlının ana babasına, çocuğu dürüst olmaktan çıkaran davranışlarını gözden geçirip önce kendilerine bakmaları gerektiğini kabul ettirmek isterdim.

Ana babalar çocuklarının düzencilik alışkanlığı yüzünden kötü arkadaşları, çete filmlerini, ya da bir subay baba oğlu üzerindeki denetim eksikliğini suçlarken, enerjilerini boşa harcamaktadır. Bu etmenlerin, cinsellik konusunda doğal yetiştirilmiş ve sevilip onaylanmış çocuklar üzerinde tek başlarına ya hiç etkisi olmaz ya da pek az olur.

Toplumsal çocuk sorunlarıyla uğraşan bakımevlerinde, haftalık ya da günlük görüşmelerden kaç küçük hırsızın yararlandığını tam olarak

bilmiyorum. Bildiğim tek şey bu tür bakımevlerinde uygulanan yöntemin sert ve kötü olmadığı; toplumsal yardım görevlilerininse çocuğu anlamak ve onu geleneksel yargılara başvurmadan, kişiliği örselemeden iyileştirmek için canla başla çalıştığıdır. Çocuk ruhbilimcilerinin ve küçük suçluları gözaltında tutan görevlilerin çabaları, tinsel açıdan hasta çocukların yaşadığı evler tarafından büyük ölçüde engellenmektedir. Ben ancak, ruhbilimciler ya da gözaltı görevlileri, ana babaları çocuklarına davranışlarını değiştirmeleri gerektiğine inandırabilirse, başarı elde edilebileceğini düşünüyorum. Çünkü küçük hırsızlar gençliğin çıbanı, yâni toplumumuzun hasta bedeninin dışarıya vuran belirtisidir. Ne kadar kişisel sağaltım yapılırsa yapılsın; bu, kötü evlerin, gecekondu çevrelerinin, yoksulluk içinde kıvranan ailelerin verdiği zararı ortadan kaldıramaz.

Beş yaşından on beş yaşına kadar birçok çocuğun yalnız bir kafe eğitimi aldığı doğrudur. Coşkusal yaşamsa hemen hemen hiç hesaba katılmamaktadır. Oysa sinirceli çocuğu zorlanımlı hırsızlığa coşkusal bozukluklar iter. Okulda öğretilenleri bilip bilmemesinin çalmasıyla bir ilgisi yoktur.

Yalın gerçek, mutlu insanların zorlanımlı ve sürekli bir çalma arzusu duymayacağıdır. Hırsızlığa alışmış biri hakkında sorulması gereken sorular şunlardır: Altyetişimi nasıldır? Bu kişi mutlu bir evde mi yaşamaktadır? Ana babası ona her zaman doğru söylemiş midir? Kendini okşama konusunda suçluluk duyguları var mıdır? Dinle ilgili suçluluk duyguları var mıdır? Ana babasına neden saygı duymamaktadır? Kendisini sevmediklerini mi düşünmektedir? Kimbilir çocuğun içinde, kendisini hırsıza dönüştüren nasıl bir cehennem vardır. Kesin olan şey, kimi yargıçlarımızın çocuğa göndermeyi düşündükleri cehennemin, içindeki cehennemi söndürmeyi yetmeyeceğidir.

Sağaltım süreci, küçük hırsızın sorunlarının mutlaka çözüleceği anlamına gelmez. Bunun çocuğa yardımı olur; korku ve nefretlerinin bir bölümünden kurtulmasını sağlar, ona bir ölçüde özsaygısı kazandırır elbet. Ama çevresindeki asıl nefret öğeleri yerli yerinde durduğu sürece, çocuk herhangi bir zamanda eski durumuna rahatça dönebilir. Ana babalara uygulanan sağaltım, sonunda daha büyük başarı elde edilmesine yol açar.

Bir zamanlar tinsel açıdan üç-dört yaşında kocaman bir çocuğum vardı. Dükkânlardan bir şeyler aşırırdı. Onunla birlikte alışverişe gitmeyi, (dükkâncıya parasını verdikten sonra) çocuğun yanında bir şeyler yürütmeyi düşünmüştüm. Çocuğun gözünde ben hem Tanrı hem de babaydım. Asıl babasının onu onaylamamasıyla, çocuğun hırsızlığı arasında yakın bir ilişki olduğunu düşünüyordum. Yeni Baba-Tanrısının çaldığını görürse, çalma bilincini yeniden gözden geçireceğine inanıyordum. Bütün gücüyle karşı çıkmasını bekliyordum.

Sinirceli çocuğun hırsızlığını iyileştirirken, onu onaylamaktan daha iyi bir yöntem bulunabileceğini sanmıyorum. Sinirce, birine sahip olmaması gerektiği söylenenle, onun gerçekten sahip olmak istediği arasındaki çatışkının sonucudur. Kazandırılan yanlış bilincin zayıflamasının, çocuğu daha iyi daha mutlu ettiğini hep görmüşümdür. Çocuğun bilincini rahatlatırsanız, hırsızlığını iyileştirmiş olursunuz.

SUÇLU ÇOCUKLAR

SİLAHLI muştalı korkunç saldırıların yapıldığı günümüzde yetkililer, yeniyetmelerin işlediği suçlara çözüm yolu bulamamakta ve bunları önlemek için her yola başvurmaktadır. Gazeteler bu sorunun çözümü konusunda yeni bir yöntemden söz etmektedir. Bu sert bir yöntemdir: çocukları, suç işleyenlerin ağır cezalara çarptırılıp yoğun bir çalışma düzenine sokulduğu düzeltim okullarına yerleştirme kararının alınması. Çocukları, omuzlarında kocaman kütükler, çalışırken gösteren bir resim görmüştüm. Böyle eziyetçi yerlerde herhangi bir ayırım olduğunu da hiç sanmıyorum.

Bu cehennemde geçirilecek bir-iki ayın, suç işlemeye eğilimli çocuklar üzerinde caydırıcı etkisi olabileceğini kabul ediyorum. Ama bu tür sağaltım yöntemleri derindeki nedenlere, yani temele inemez. Daha da kötüsü, bu tür yöntemler yeniyetmelerin çoğunun içini nefretle doldurur; yöntemin sertliğinin, topluma karşı sürekli nefret duyan insanlar yaratması kaçınılmaz olur.

Homer Lane, otuz yılı aşkın bir süre önce *Küçük İngiliz Yurttaşları Topluluğu* adı verilen bir düzeltim kampında yaptığı çalışmalarla, yeniyetme suçluların ancak sevgiyle —yetkenin çocuğun yanında yer almasıyla— iyileştirilebileceğini kanıtlamıştı. Lane, Londra mahkemelerinden çetin ceviz çocukları —yani adlarının soyguncuya, hırsıza, hayduta çıkmış olmasından kıvanç duyan toplumdışı, sert yeniyetmeleri— toplayıp alıyordu. Bu "yola gelmezler", *Küçük İngiliz Yurttaşları Topluluğu*'na katılıyor, burada özyönetimin ve sevecen onayın yürürlükte olduğu bir toplumla karşılaşıyordu. Gençler burada yavaş yavaş, çoğunu arkadaşlarım arasında sayabileceğim iyi ve dürüst yurttaşlara dönüşüyordu.

Lane suçlu çocukları anlama ve sorunlarını ele alma konusunda tam bir dâhiydi. Çocuklara sürekli sevgi ve anlayış gösterdiği için onları iyileştirebiliyordu. Bir suç eyleminde her zaman gizil güdüyü arıyor, işlenen her suçun ardında, başlangıçta iyi bir dileğin yattığına inanıyordu. Çocuklarla konuşmanın bir yararı olmadığını; işe yarayan tek şeyin eylem olduğunu anlamıştı. Kötü bir toplumsal nitelikten kurtarmak için, çocuğun arzularını doyuracak biçimde yaşamasına izin vermek gerektiğine inanıyordu. Bir kezinde sorumluluğunu yüklendiği Jabez adlı genç suçlulardan biri öfkeyle çay masasındaki fincanlarla tabakları kırmak istediğini söylediğinde, Lane çocuğa demir çubuk uzatarak durma kır, demiş. Jabez de kırmış — ama hemen ertesi gün Lane'e gelip çalıştığı işten daha çok para getiren, sorumluluğu daha fazla bir iş istemiş. Lane ona neden daha fazla para veren bir iş istediğini sormuş. Jabez "fincanlarla tabakların parasını ödemek istiyorum" demiş. Lane bunu, kırma eyleminin, Jabez'in ketlenme ve çatışkılardan kaynaklanan kaygısını yerle bir ettiğini söyleyerek açıklıyordu. Yaşamında ilk kez yetke tarafından, kırıp dökme arzusunu yerine getirip öfkesini gidermeye yüreklendirilmiş olması, çocuk üzerinde yararlı bir duygusal etki bırakmış olmalıydı.

Homer Lane'in *Küçük İngiliz Yurttaşları Topluluğu*'ndaki suçluların hepsi kötü koşullu gecekondu çevrelerinden geliyordu, ama sonradan hiçbirinin çeteciliğe geri döndüğünü duymadım. Lane'in yöntemi-

ne, sevgi yöntemi adını veriyorum. *Suçlu çocuğa-cehennemi-yaşatma* yöntemineyse, nefret yöntemi diyorum. Nefret şimdiye kadar hiç kimseyi, hiçbir şeyden kurtaramamıştır, dolayısıyla bundan, cehennem yönteminin gençlerin topluma yararlı insanlar olmasına yardım edemeyeceği sonucunu çıkarıyorum.

Ama bugün yargıç olsam ve karşıma çetin ceviz, yola gelmez suçlu çocuk çıkarsalar, ona ne yapacağıma karar veremeyeceğimi çok iyi biliyorum. Çünkü bugün İngiltere'de çocuğu gönderebileceğim *Küçük İngiliz Yurttaşları Topluluğu*'na benzer bir düzeltim okulu yok; ve ben bundan utanç duyuyorum. Lane 1925'de öldü; İngiltere'deki yetkililer bu sıradışı insandan hiçbir şey öğrenmediler.

Bununla birlikte son yıllarda gözaltı görevlileri kuruluşumuzun, suçlu çocukları anlamaya çalışma konusunda içten bir arzu duyduğu görülmektedir. Hukuk dünyasının gösterdiği düşmanlığa karşılık ruhbilimciler, insanlara suçun kötülük değil, anlayış ve duygudaşlık gösterilmesini gerektiren bir tür hastalık olduğunu öğretme konusunda epey yol almıştır. Zamanın akışı nefretten değil, sevgiden yana; ahlâktan kaynaklanan bağnaz öfkeden değil, anlayıştan yanadır. Bu yavaş bir akıştır. Ama yavaş bir akıntı bile, kirlenmenin birazını taşıyıp götürür; zamanla akıntının hızının artacağına inanıyorum.

İnsanların şiddet, eziyet ve nefretle yola getirilebileceğini gösteren bir kanıtla şimdiye kadar hiç karşılaşmadım. Uzun uğraş yaşamım boyunca birçok sorunlu çocukla, birçok suçlu gençle ilişkim oldu. Bu çocukların ne kadar mutsuz ve nefret dolu; ne kadar eksik kalmış; coşkusal açıdan ne kadar düzensiz olduklarını gördüm. Böyleleri bana tepeden bakar, hiç saygı duymazlar, çünkü bana öğretmen, babalarının yerine koydukları kişi, düşman gözüyle bakarlar. Onların gergin nefret ve kuşkusuyla iç içe yaşarım. Ama bu gizil suçlular Summerhill'deki özyönetimli toplulukta kendi kendilerini yönetirler; öğrenmekte ve oynamakta özgür bırakılmışlardır. Hırsızlık ettiklerinde ödüllendirilebilirler. Onlara öğüt söylevleri çekilmez; yersel ya da göksel yetkeyle korkutulmazlar.

Summerhill'de geçirdikleri birkaç yıldan sonra, dış dünyaya mutlu, toplumsal varlıklar olarak gideceklerdir. Bildiğim kadarıyla, Sum-

merhill'de yedi yıl kalmış hiçbir suçlu çocuk tutukevine girmemiş, ırza geçme ıiş ya da toplumdışı davranışlar göstermemiştir. Onları iyileştiren ben değilim. Onları iyileştiren çevredir — çünkü Summerhill güvenir ve güvenlik verir, duyguları paylaşır; burada suçlama, yargılama yoktur.

Summerhill çocukları okuldan ayrıldıktan sonra yeniden suç işleyip haydutluk etmezler çünkü çete evresini korkusuz, cezasız ve ahlâk öğütleri verilmeksizin atlatıp geçirirler. Gelişim evrelerinin bir basamağından ötekine doğal olarak geçmelerine izin verilmiştir.

Yetişkin suçlular sevgiye nasıl tepki gösterir bunu bilmiyorum. Bir çeteciye çaldığı için ödül vermenin, onu iyileştireceğine hiç inanmıyorum; ama tutukevi cezasının da yarar sağlayacağından kuşkuluyum. Sağaltım en iyi sonuçlarını yaşça en küçük çocuklarda verir. Ama on beş gibi geç bir yaşta bile, çocuğa tanınan özgürlük, suçluların iyi yurttaşlara dönüşmesini sağlar.

Summerhill'de bir zamanlar toplumdışı davranışları yüzünden birçok okuldan atılmış on iki yaşında bir oğlan vardı. Bu oğlan okulumuzda mutlu, yaratıcı ve toplumsal bir çocuğa dönüşüvermişti. Oysa adam edici okul yetkesi bu çocuğu bitirip tüketirdi. Özgürlük ileri derecede sorunlu çocuğu bile kurtarabiliyorsa, aile yetkesinin zıvanadan çıkardığı milyonlarca "olağan" çocuğa neler yapmaz?

On üç yaşındaki Tommy korkunç sorunlu bir çocuktu; durmadan çalıyor, yıkıcı davranışlar gösteriyordu. Bir dinlencede evine gidememiş, dolayısıyla okulda kalmasına izin vermiştik. İki ay boyunca okulda kalan tek çocuk oydu. Tam anlamıyla toplumsal bir çocuğa dönüşmüştü. Yiyeceklerle parayı kilit altında tutmak zorunda kalmamıştık. Ama çetesi geri döner dönmez, delikanlıları kileri yağmalamaya sürüklemişti, — bu da çocuğun tek başına ve küme içinde farklı iki kişi gibi davrandığını gösterir.

Düzeltim okullarının öğretmenleri bana toplumdışı gençlerin genellikle kavrayış açısından olağanın altında olduğunu söyler. Ben buna, söz konusu çocukların coşkusal açıdan da olağanın altında olduğunu eklemek isterim. Suçlu çocukların yaratıcı enerjiye sahip parlak gençler olduğunu; bu enerjilerini akıtacak olumlu bir yol bulamadıkla-

rı için toplumdışı davrandıklarını düşündüğüm zamanlar olmuştu. Bu çocukları yasaklardan, sıkıdüzenden kurtarırsak, büyük olasılıkla akıllı, yaratıcı, hatta olağanüstü kavrayışlı gençler olurlar diye düşünürdüm. Ne yazık ki yanılmışım. Her türden suçlu çocuklarla uğraşarak geçirdiğim uzun yıllar bana onların çoğunlukla olağanın altında olduklarını gösterdi. Düşününce aklıma, daha sonraki yaşamında sivrilip ün kazanmış bir tek çocuk geliyor. Birkaçıysa toplumdışı, dürüstlüğe aykırı davranışlardan kurtuldu, düzenli bir işte çalış..ıaya başlardı. Ama hiçbiri iyi bir bilim adamı, duyarlı bir ressam, becerikli bir mühendis ya da yetenekli bir oyuncu olamadı. Toplumdışı dürtü yok edilince, bu dikbaşlı çocukların çoğunda, hırs heves bilmeyen cansız bir donuklu ktan başka bir şey kalmamış gibiydi.

Bir genç bilisiz ana babasıyla kötü bir çevrede yaşamak zorunda kaldığında, toplumdışılığını sonuna kadar yaşayıp aşma olanağını bulamaz. Gecekondularla yoksulluğun yanı sıra anababa bilisizliğinin de ortadan kaldırılması, adam etme okullarının nüfusunu kendiliğinden azaltır.

Çocuk suçlarına kesin çözüm istiyorsak, önce toplumun kendi geleneksel suçlarını ve onun doğal uzantısı ahlâkdışı umursamazlığını çözümlemeliyiz. İki şeyden birini seçmek zorundayız; bunların ikisi de gözümüzün önündedir. Suçlu gençleri ya nefret dolu cehennem yöntemiyle iyileştirmeye çalışırız ya da sevgi yöntemini kullanırız.

Durun biraz düş kurayım; ben sonsuz yetkilerle donatılmış bir Eğitim Bakanı olayım. Okullar için genel bir izlence, "beş yıllık tasarı" denemesi çizmeme izin verin.

Bakan olarak bütün sözümona adam etme okullarını kapatırım; yerine ülke çapında karma öğretim kuruluşları açarım. Buralarda öğretmen ve bakıcı olarak çalışacak kişiler için hemen özel eğitim merkezleri kurarım. Her birimde işler özyönetimle yürütülür. Öğretmenlere özel ayrıcalıklar verilmez. Öğrencilerle aynı yemeği yerler, aynı biçimde ısınırlar. Birim için çalışan öğrencilere para ödenir. Topluluğun ilkesi özgürlük olur. Dine, ahlâk derslerine, yetkeye göz yumulmaz.

Dini okuldan uzak tutarım çünkü din konuşur, öğüt verir, uysallaştırmaya çalışır baskı uygular. Din, olmadığı yerde, kanıtsız günahı arar.

Din özgür istence inanır; oysa çocuklar zorlanımın pençesine düştüğünde özgür istenç diye bir şey kalmaz.

Coşkuların dinin uyguladığı acımasızlık ve haksızlıkla değil, sevgiyle koşullandırılmasını savunurum. Birimlerde bu ülküye ulaşmanın tek yolu, gençleri benimsetilmiş yetkeden, nefretten, cezadan kurtarıp olabildiğince kendi başlarına bırakmaktır. Tek yolun bu olduğunu kendi deneyimlerimden biliyorum.

Öğretmenlere, öğrencilerle eşit oldukları öğretilir. Saygınlık zırhına, alaycılığa sığınamazlar. Çocuklara korku aşılayamazlar. Bu öğretmenler son derece sabırlı, ileri görüşlü, kesin sonuçlara güvenmeye hazır kişilerdir.

Gerçi şu anki toplumumuz bugün, hemen şimdi dopdolu bir sevi yaşamına izin vermez, ama cinslerin bir arada bulunması birçok değerli şeye, sevecenliğe, doğal inceliklere, karşı cins hakkında gerekli bilgilere; açık saçıklığın ve yan bakıp bıyık altından gülüşmelerin azalmasına yol açar.

Bu birimlerdeki öğretmenlerin en önemli niteliği, öğrencilerine güven duymak, onlara hırsız ya da kıyıcı gibi değil sayılmaya değer kişiler gibi davranmak olur. Bu öğretmenler aynı zamanda gerçekçidir, öğrencilerine üstesinden gelemeyecekleri işler yüklemez, birimin yılbaşı eğlentisi için ayrılan paranın kasadarlığını bir hırsıza vermezler. Öğretmenler eylemlerin sözlerden daha değerli olduğunu bilir, öğüt verme kolaylığına kapılmazlar. Her suçlu çocuğun yaşamöyküsünü, *tüm* özgeçmişini bilmekle yükümlüdürler.

Birimlerde zekâ sınavlarına pek az yer verilir. Bu sınavlar son derece önemli gizil güçleri ortaya çıkarmaz. Coşkuları, yaratıcılığı, özgünlüğü ve imgelem gücünü tamı tamına kestiremez.

Birimlerin genel havası, tutukevinden çok bir hastahaneninkini andırmalıdır. Hekimin frengili hastasına ahlâk gözlüğüyle bakmayışı gibi, öğretmenlerimiz de suç dediğimiz hastalık karşısında geleneksel tutum takınmamalıdır. Bu birimlerin hastaneden tek farkı —tinsel de olsalar— ilaç ya da uyuşturucuların verilemeyişi olmalıdır. İyileşme yalnız çevrenin verdiği gerçek sevginin sonucu olmalıdır. Çalışanlar,

insan doğasına gerçekten inandıklarını kanıtlamak zorundadır. Başarısızlıklar ya da iyileştirilemeyenler de olacaktır kuşkusuz. Toplum onları da hesaba katmak zorundadır. Ama suçluların büyük çoğunluğu sevgiye, hoşgörüye ve güvene karşılık verecek, ikinciler azınlıkta kalacaktır.

İnsanın iyiliğine inanmayanlara hep Homer Lane'in, Londra çocuk mahkemesinde görüştüğü suçlu oğlan öyküsünü anımsatacağım. Lane delikanlıya yakın bir kente gidiş bileti alması için bir pound vermiş; çocuğun paranın üstünü getireceğinden hiç kuşkusu yokmuş. Çocuk da getirmiş zaten.

İyiliğe inanmayanlara durmadan, Amerikalı tutukevi müdürünü anlatacağım; bu adam, ayakkabı yapım işliğine yeni bir makine almak üzere, yaşam boyu hapis cezasına çarptırılmış birini New York'a göndermiş. Adam satın aldığı makineleri bütün açıklamalarıyla birlikte tutukevine getirmiş. Müdür sormuş "New York'ta hazır eline fırsat geçmişken neden kaçıp gitmedin?" Suçlu kafasını kaşımış. "Bilmem ki müdürüm, sanırım bana güvendiğin için."

Tutukevleri ve cezalar, insanlara duyulacak olağanüstü güvenin yerini asla tutamaz. Böyle bir güven, başı dertte insanlara birilerinin onlara karşı nefret değil sevgi beslediğini gösterir.

ÇOCUĞUN İYİLEŞTİRİLMESİ

İYİLEŞTİRME, sağaltımcıdan çok hastanın kendisine bağlıdır. Sağaltıma gelen insanlar arasında başarısızlık oranı yüksektir çünkü buna yakınları tarafından zorlanmışlardır. örneğin bir erkek aklı yatmayan eşini çözümlemeye göndermeyi başarırsa, kadın çok doğal olarak istemeye istemeye gelir. *Kocam yeterince iyi olmadığımı düşünüyor. Değişmemi istiyor, bu da benim hoşuma gitmiyor.*

Aynı güçlük, baskı altında, sağaltıma katlanmaya zorlanan genç suçlular için de geçerlidir. Hem yetişkinlerde hem de yeniyetmelerde sağaltım, hastanın kendisi tarafından arzulanmalıdır.

Özgürlük, yanına sağaltım katılmadan, çocuklardaki kusurların çoğunu düzeltir. *Özgürlük* diyorum —kurallara uymama— aşırı duygusallık değil. Ama özgürlükde hastalıkları tek başına iyileştiremez. Özgürlük duraklamış gelişimi pek az etkiler. Ancak özgürlük —sürekli olmak koşuluyla— yatılı okullarda uygulandığında işe yarar.

Birkaç yıl önce bana gönderilen kurnaz bir hırsız, gerçek bir dolandırıcı çocuğum vardı. Gelişinden bir hafta sonra Liverpool'dan bir telefon aldım. "Ben Bay X. (İngiltere'de tanınmış birinin adını verdi.) Yeğenim okulunuzda öğrenci. Bana birkaç günlüğüne Liverpool'a gelmek istediğini yazdı. Sizce bir sakıncası var mı?"

"Hayır, yok" diye yanıtladım "ama çocuk parasız. Bilet ücretini kim karşılayacak? Sanırım ailesiyle görüşmeniz gerek."

Ertesi gün öğleden sonra çocuğun anası aradı, bana Dick Amcanın telefon ettiğini söyledi. Kocasıyla düşünüp Arthur'un Liverpool'a gidebileceğine karar vermişler. Bilet ücretini sormuşlar, yirmi sekiz şilin tuttuğunu öğrenmişler, acaba Arthur'a iki pound on şilin verebilir miymişim? Aslında telefonları eden Arthur'un kendisiydi; beni çevredeki telefon kulübesinden aramıştı. Sesini kusursuz bir biçimde değiştirip hem yaşlı amcasının hem de anasının yerine konuşmuştu. Beni kandırmış; kandırıldığımın bilincine varamadan parayı vermiştim.

Konuyu eşimle tartıştık. İkimiz de parayı geri istemenin yanlış olacağını düşünüyorduk çünkü çocuk yıllarca bu tür davranışlarla karşılaşmıştı. Eşim onu ödüllendirmeyi önerdi. Ben de kabul ettim. Gece geç saatte çocuğun odasına çıktım. "Bu gün talih yüzüne gülüyor" dedim sevinçli ve içten bir sesle.

"Elbette" dedi.

"Evet ama sandığından da fazla" dedim.

"Ne demek istiyorsun?"

"Şey, annen az önce gene aradı" dedim doğal bir sesle. "Bilet tutarı konusunda bir yanlışlık yaptığını söyledi: yirmi sekiz değil — otuz

sekiz şilinmiş. Sana bir onluk daha vermemi söyledi." Umursamaz bir tutumla yatağına on şilin daha attım, konuşmasına fırsat bırakmadan odadan çıktım.

Ertesi sabah çocuk, bana tren kalktıktan sonra verilmek üzere bir mektup bırakarak, Liverpool'a gitti. Mektup şöyle başlıyordu: "Sevgili Neill, sen benden daha iyi oyuncusun." Ve sonra haftalarca neden on şilin daha verdiğimi düşünüp durdu.

Bir gün bu sorusunu yanıtladım: "Sana on şilin verince neler duyumsamıştın?" Bir dakika kadar sıkıntı içinde düşünüp taşındı; sonra yavaşça şöyle dedi: "Biliyor musun yaşamım boyunca hiç bu kadar şaşırmamıştım. Kendi kendime dedim ki 'yaşamımda benim yanımı tutan ilk kişi bu adam'". Bu, sevginin onay demek olduğunun bilincine varan çocuğun durumudur. Bu bilincin gelip yerleşmesi genellikle uzun sürer. Sağaltımın öznesi, bunun etkilerini ancak belli belirsiz, aylar sonra sezer.

Eskiden çok daha kötü suçlularla uğraştığım günlerde, çaldıkları için çocukları durmadan ödüllendirirdim. Bu çocuklar, onayımın yararını ancak birkaç yıl sonra iyileşince anlayıp kavrardı.

Çocuklarla uğraşırken, tin'in derinlerine inilmeli, altta yatan davranış güdülerine bakılmalıdır. Çocuk toplumsal değildir. Neden? Hastalık belirtileri doğal olarak rahatsız edip can sıkar. Çocuk zorba, hırsız ya da sadist olabilir. Peki ama neden? Öğretmenin duyduğu rahatsızlık, öfkelenip çocuğu cezalandırmasına, azarlamasına yol açabilir; ama öğretmenin rahatsızlığını böyle dile getirmesi işe yaramaz, sorun çözülmeden yerli yerinde kalır. Katı, sıkıdüzenli öğretimin durmadan yinelenmesine dayalı bugünkü uygulama, yalnız belirtileri giderir; hiçbir şeyi etkileyip değiştiremez.

Ana babalar Summerhill'e yalancı, hırsız, sinsi kızlar getirir. Bana çocuğun bütün kusurları sayılıp dökülür. Çocuğa, hakkında anlatılanları bildiğimi göstermek ölümüm demektir. Yapmam gereken, anlatılanların, kızın bana ya da okuldaki öbür insanlara davranışlarında ortaya çıkana kadar beklemektir.

Yıllar önce korkunç sorunlu bir çocuğum vardı. Ana babası çocuğun bir ruhçözümcü tarafından incelenmesi konusunda üsteleyip duru-

yordu; çocuğu alıp Harley Street'de tanınmış bir hekime götürmüştüm. Uzmana çocuğun durumunu anlatmak için yarım saat harcamış, sonra da oğlanı içeri çağırmıştık. "Mr Neill senin çok kötü bir çocuk olduğunu söylüyor" demişti hekim sert bir sesle. *Hekimin* ruhbilim anlayışı da buydu işte.

Çocuklara aynı yanlış ve bilisiz yaklaşımla davranıldığını çok gördüm. Örneğin boyundan dolayı aşağılık duygusu çeken bir çocuğa konuklardan biri "Yaşından ufak gösteriyorsun" demişti.

Bir başka konuk kızlardan birine "kız kardeşin çok akıllı, değil mi?" demişti. Çocuklarla ilgilenme sanatı, *neyin söylenmeyeceğini bilmektir,* diye tanımlanabilir.

Öte yandan, kendisine kanmadığınızı çocuğa göstermeniz gerekir. Bir çocuğun pullarınızı durmadan çalmasına göz yummak işe yaramaz; bildiğinizi bilmesini sağlamanız gerekir. Bağışlanamayacak şey, "Annen bana pul çaldığını söyledi" demektir. Bu, "pullarımı senin aldığını biliyorum" demekten farklıdır.

Ana babalara çocuklarıyla ilgili mektuplar yazarken hep çekinirim; çünkü çocuğun, dinlencede evine gittiği zaman ortalıkta bırakılmış mektubumu bulmasından korkarım. Ayrıca çocuklarına "Neill derslere girmediğini, bu dönem çok yaramazlık ettiğini söylüyor" diye yazmalarından da çekinirim. Böyle bir şey olursa, çocuk bir daha asla bana güvenmez. Dolayısıyla ana babaların tam anlamıyla güvenilir, uyanık kişiler olduğunu bilmedikçe, olabildiği kadar az şey anlatırım.

Genellikle çocuğa yararlı olanı yaparım, uzun deneyim yıllarım bana hangi davranışın doğru olduğunu öğretmiştir. Burada söz konusu olan akıllılık ya da özel yetenek değildir... bütün sorun gereksizlere, yan ürünlere gözünü kapatıp uygulamaya geçmektedir.

Yeni öğrencilerden Bill, bir çocuğun parasını çalmıştı. Kurban bana "öbür okul toplantısında bunu gündeme getireyim mi?" diye sordu.

"Hayır, her şeyi bana bırak" dedim hiç düşünmeden. Bill özgürlüğe yeni kavuşmuştu; yeni çevresinde duyduğu gerginliğini henüz üzerinden atamamıştı. Arkadaşlarına kendini sevdirip kabul ettirmek için var gücüyle kabadayılık ediyor, gösterişe kaçıyordu. Hırsızlığını herkesin içinde açığa vurmak onu utandırıp korkutur, büyük olasılıkla,

toplumdışı davranışlarla kafa tutup meydan okumasına yol açardı. Ya da bunun tam tersi olurdu; eğer eski okulunda öğretmenlere karşı yürütülen gizli yıkıcı eylemlerle böbürlenen çetenin elebaşılığını o yapıyor idiyse, herkesin içinde suçlanması, aman ne sıkı çocuk dedirtmek üzere böbürlenip gösteriş yapmasına neden olabilirdi.

Bir başka olaysa çocuklardan biri "Mary'i boya kalemlerimi çalmakla suçlayacağım" dediğinde hiç umursamamıştım. Bu olayı bilinçli olarak önemsememiştim, Mary'nin iki yıldır okulda bulunduğunu, bunun üstesinden gelebileceğini biliyordum.

Summerhill'e yaşamı boyunca derslerden nefret etmiş on üç yaşında bir çocuk gelmiş, haftalarca aylak aylak gezmişti. Sonra sıkılmış, bana gelip "Derslere gireyim mi?" diye sormuştu. Sorusunu "Bu beni ilgilendirmez" diye yanıtlamıştım, çocuk iç zorlanımlarını kendisi bulmalıydı. Ama başka bir çocuğa "Evet, bu yerinde bir karar" yanıtını verdim; sıkı çizelgeye dayalı ev ve okul yaşamı çocuğun karar verme yetisini elinden almıştı; benim yapmam gereken, çocuğun yavaş yavaş kendine güven duymaya başlamasını beklemekti. Yanıt verirken işin bireysel yanlarını bilinçli olarak düşünmem.

Sevgi, bir başka insanın yanında olmaktır. Sevgi, onaydır. Çocukların, özgürlüğün kurallara uymamaktan bütünüyle farklı bir şey olduğunu çok yavaş öğrendiğini biliyorum. Ama bu doğruyu öğrenebilirler — öğrenirler de. Öğrendikleriyse —hemen her zaman— işe yarar.

MUTLULUĞA GİDEN YOL

FREUD, bütün sinircelerin temelinde cinsel baskının yattığını kanıtlayıp göstermişti. Bunun üzerine "cinsel baskının bulunmadığı bir okulum olacak" demiştim. Freud bilinçaltının, bilinçten çok daha önemli ve güçlü olduğunu söylemişti. Ben de "okulumda sıkıdenetime, cezalara, ahlâk derslerine yer vermeyeceğim. Bütün çocukların derindeki güdülerine göre yaşamalarını sağlayacağım" dedim.

Zamanla Freud'çuların çoğunun, çocukların özgürlüğüne inanmadığını, bunu kavrayamadığını bulguladım. Bu kişiler özgürlükle kural-

lara uymamayı birbirine karıştırıyordu. Onlar, kendileri olma özgürlüğü tanınmamış, dolayısıyla başkalarının özgürlüğüne saygı duymayı öğrenememiş çocukların sağaltımıyla uğraşıyorlardı. Freud'çuların kuramlarını, örselenmiş çocuklar üzerine kurduklarına yürekten inanmaya başladım.

Freud'çular çocuklar arasında dışkılığa dayalı cinselliğin çok yaygın olduğunu söyler, ama ben özdüzenlemeli bebeklerde bunun doğruluğunu kanıtlayan hiçbir bulguya rastlamadım. Freud'çuların çocuklarda bulduğu toplumdışı saldırganlık, özdüzenlemeli çocuklarda yoktur.

Çalışma alanımın —iyileştirme değil— hastalıktan koruma olduğunu zamanla anladım. Bunun önemini tam olarak kavramam ve Summerhill'deki sorunlu çocuklara yardım eden şeyin sağaltım değil özgürlük olduğunu öğrenmem uzun yıllarımı aldı. Başlıca işimin dinginlik içinde oturup çocuğun kendinde onaylamadığı şeyleri onaylamak —başka bir deyişle, çocuğa zorla benimsetilmiş bilinci, özüne duyduğu nefreti parçalayıp işlemez duruma getirmeye çalışmak— olduğunu gördüm.

Yeni gelen çocuklardan biri söver. Gülümseyip "söversen söv! Bunda bir kötülük yok," derim. Kendini okşama, yalan söyleme, çalma ve toplumca ayıplanıp kınanan öbür etkinlikler karşısında da aynı tutumu takınırım.

Bir süre önce beni soru yağmuruna tutan küçük bir oğlan vardı. "Duvardaki saati kaça aldın? Saat kaç? Ders yılı ne zaman bitiyor?" Çocuğun içi kaygı doluydu; verdiğim yanıtları duymuyordu bile. Aslında yanıtlanmasını istediği sorudan kaçmaya çalıştığını biliyordum.

Bir gün çocuk gene odama gelip bitmez tükenmez sorularına başladı. Hiç yanıt vermeden kitabımı okumayı sürdürdüm. Bir düzine sorudan sonra kayıtsızca başımı kaldırıp "ne sormuştun? Bebeklerin nereden geldiğini mi?" dedim.

Kıpkırmızı olup yerinden kalktı. "Bebeklerin nereden geldiğini öğrenmek istemiyorum" dedi, kapıyı vurup çıktı.

On dakika sonra geri geldi. "Daktilonu nereden aldın? Bu hafta sinemada hangi film oynuyor? Kaç yaşındasın? (*Suskunluk.*) Aman hepsini boş ver, bebekler *nereden* geliyor?"

Ona doğru yanıtı verdim. Bir daha gelip beni soru yağmuruna tutmadı.

Saçma ve gereksiz şeylerin giderilmesi, uzun ve yorucu bir çaba ister. Böyle bir çalışmayı dayanılır kılan tek şey, mutsuz çocuğun, mutlu ve özgür çocuğa dönüştüğünü görmektir.

Madalyonun öbür yüzündeyse, uzun ve yorucu bir inceleme dönemine karşın sonunda hiçbir başarı elde edemediğimiz çocuk vardır. Bir yıl boyunca çocukla ilgilenebilir; yıl sonunda çalma hastalığını geçirdiğinizi düşünüp büyük bir sevince kapılabilirsiniz. Ama birden çocuğun hastalığı geri teper; o zaman öğretmen umutsuzluğa kapılır. Bir çocuğu iyileştirdiğimi düşünerek kendimi kutladığım; aradan beş dakika geçmeden öğretmenlerden birinin koşarak gelip "Tommy yeniden çalmaya başladı" deyiverdiği çok olmuştur.

Ruhbilim bir açıdan golf oyununa benzer: bir turda iki yüz vuruş yapabilir, sövebilir, golf sopalarınızı kırabilirsiniz ama ertesi sabah, yüreğinizde umut, kendinizi ilk deliğin başına geçmiş bulursunuz.

Önemli bir doğruyu anlattığınız ya da size sıkıntılarını anlatan çocuk bir aktarma yapar — yani çocuğun üzerinize yağdırdığı coşkuları siz yüklenirsiniz. Bu aktarma, küçük bir çocuğu doğum ya da kendini okşama konusunda aydınlattığım zaman özellikle güçlü olur. İlk aşamada olumsuz aktarma, yani nefret aktarması biçimine de girebilir. Ama olağan çocuklarda bu evre pek uzun sürmez; ardından hemen olumlu sevgi aktarımı gelir. Çocuğun aktarması kolayca eriyip gider. Beni çabucak unutur; coşkuları başka çocuklara ya da nesnelere yönelir. Baba yerine konan kişi olduğum için kızların bana coşkularını oğlanlarınkinden daha güçlü biçimde aktardıklarını, bununla birlikte kızların her zaman olumlu, oğlanlarınsa olumsuz aktarma yaptıklarını söyleyemem. Tersine bir süre bana öfke dolu bir nefret besleyen kızlarım olmuştur.

Eskiden Summerhill'de hem öğretmen hem de ruhbilimci olarak çalışırdım. Sonra bir kişinin iki işlevi birden yüklenemeyeceğini gördüm. Ruhhekimliğinden vazgeçmek zorunda kaldım, çünkü öğrencilerin çoğu baba yerine koydukları kişiye açılmayı beceremiyordu. Rahatsız olup sinirleniyor, eleştirilerimden korkuyorlardı. Ayrıca bir ço-

cuğun yaptığı resmi översem, öbür çocuklar arasında kıskançlık baş gösteriyordu. İşin doğrusu bir ruhhekiminin asla okulda yaşamaması-dır; çocukların ona toplumsal bir ilgi duymaması gerekir.

Bütün ruhbilim okulları bilinçaltı varsayımını, yani bilincinde olmadığımız dileklerimizi, sevgilerimizi, nefretlerimizi bilinçaltına gömdüğümüzü söyleyen ilkeyi kabul eder. Özyapı, bilinçli davranışlarla bilinçdışı olanların bileşimidir.

Hırsızlık için evlere giren genç, para ya da eşya elde etmek istediğinin bilincindedir, ama parayı toplum içersinde kazanmak yerine, bu yoldan elde etmeyi seçmesine yol açan gizli güdülerini bilmez. Bu güdü derinlerde gömülüdür; bu nedenle, ahlâk dersleriyle cezalar sağaltımda işe yaramaz. Çocuk azarlamaları kulağıyla dinler; cezalarsa bedeninde kalır. Söz konusu öğütlerle cezalar, davranışlarını yöneten bilinçdışı güdülerin derinliğine inemez.

Bundan ötürü din, verdiği öğütlerle çocuğun bilinçaltına ulaşamaz. Ama bir gece kendisine öğüt veren kişiyle birlikte hırsızlığa çıkarsa, bu eylem, toplumdışı davranışlarını doğuran, özüne duyduğu nefreti yok etmeye yarayabilir. Duygudaşlıkla kurulan yakınlık çocuğun farklı açılardan düşünmeye başlamasına yol açabilir. Birçok küçük hırsızın iyileşmesi, komşunun tavuklarını çalarken ya da okulun harçlık çekmecesini boşaltırken onlara yardım etmemle başlamıştır. Eylemler, sözcüklerin giremediği bilinçaltını etkiler. Sevgiyle onay işte bu nedenle çocuğun sorunlarını çözer. Sevginin ilerlemiş çalma hastalığını ya da yerleşmiş sadistliği geçirebileceğini söylemiyorum; ama sevgi genellikle küçük hırsızları, yalancıları ve yıkıcıları iyileştirir. Ahlâk sıkıdüzeninden uzaklaşmanın ve özgürlüğün, ilerki yaşamları tutukevlerinde geçecek gibi görünen birçok çocuğu iyileştirdiğini eylemlerimle hep kanıtlamışımdır.

Summerhill'deki gibi, topluluk yaşamında uygulanan sahici özgürlüğün, ruhçözümünün bireylere yaptığını birçok kişide gerçekleştirdiğini sanıyorum. Özgürlük gizli olanı açığa çıkarır. Özgürlük, insanın özüne ve başkalarına duyduğu nefreti temizleyen, içten gelen taze bir soluk gibidir.

Gençler uğruna girişilen savaş, insanın kendini tuttuğu yumuşak bir savaş olmalıdır. Hiçbirimiz yansız kalamayız. İki yandan birini tutmamız gerekir; seçimimizi yetke ya da özgürlük; sıkıdüzen ya da özyönetim arasında yapmalıyız. Orta yol hiçbir işe yaramaz. Bu seçim kaçınılmazdır.

Çalışmada, arkadaşlıkta, sevide mutlu ve özgür olmak; ya da çatışkılar yumağı içinde mutsuz olmak, özünden, insanlıktan nefret etmek — ana babalarla öğretmenlerin çocuklara bırakacakları kalıt bunların ya biri ya da ötekidir.

Mutluluk nasıl verilir? Benim yanıtım şu: *yetkeyi kaldırın. Bırakın çocuk kendisi olsun. Onu yönlendirmeye çalışmayın. Öğretmeyin. Öğüt vermeyin. Yüceltmeyin. Bir şeyler yapmaya zorlamayın.* Sizin yanıtınız bu olmayabilir. Benim yanıtıma hayır diyorsanız, daha iyisini bulmak size düşer.

6

ANA BABA SORUNLARI

SEVGİ VE NEFRET

ÇOCUK bilincini anasından, babasından, öğretmeninden, rahibinden — kısacası çevresinden alır. Mutsuzluğu, bilinçle insan doğası; ya da Freud'çu terimlerle söylersek üst-beniyle ilkel beni arasındaki çatışkıların sonucudur.

Bazen bilinç öylesine büyük bir üstünlük kazanır ki çocuk her şeyden elini ayağını çeker ve bütün dünyayı, bedeni yadsımaya başlar. Birçok durumdaysa —hafta içinde Şeytan'a, pazar günleriyse "Tanrı'ya hizmet etmek" deyişiyle dile getirilen— bir uzlaşma yer alır.

Sevgiyle nefret birbirinin tersi değildir. Sevginin tersi kayıtsızlıktır. Nefret, sevginin —engellenerek— tersine çevrilmiş biçimidir. Nefret içinde her zaman korku öğesini barındırır. Bu, kardeşinden nefret eden çocuğun durumunda da böyledir. Duyduğu nefret, anasının sevgisini yitirme korkusundan ve kardeşiyle ilgili öç almaya yönelik düşüncelerinin yol açtığı korkudan kaynaklanır.

Dikbaşlı bir İsveçli kız olan on dört yaşındaki Ansi Summerhill'e geldiğinde, kızdırmak için bana tekmeler atmaya başlamıştı. Ben, kızın nefret edip korktuğu babasının talihsiz karşılığıydım. Adam, ne kızının dizine oturmasına izin vermiş ne de ona sevgi göstermişti. Çocuğun babasına duyduğu sevgi, adamın sevgiye tepki göstermemesiyle nefrete dönüşmüştü. Kız Summerhill'e gelince birden karşısında kendisine sert tepki göstermeyen, korkmadığı bir baba buluvermişti. Böylece nefreti dışa vurmuştu. Ertesi gün bana karşı tutumunda beliren aşırı sevecenlik ve yumuşaklık, kızın nefretinin kılık değiştirmiş sevgi olduğunun kanıtıydı.

Ansi'nin bana saldırmasını tam olarak anlamak demek, en önce onun cinselliğe yönelik çarpık tutumunun öyküsünü öğrenip anlamak demektir. Çocuk, öğrencilerin cinselliği karanlık köşelerde hastalıklı bir merakla ve pis bir şeymiş gibi tartıştığı bir kız okulundan geliyordu. Babasına beslediği nefretin içinde, büyük ölçüde cinsel konularda verilen baskıcı eğitimin kendisine kazandırdığı nefret vardı. Kendisini sık sık cezalandıran anasına beslediği nefret de aynı ölçüde yoğundu.

Dayaktan sonra çocuklarının uysallaştığını fark eden analar, dayağın uyandırdığı nefretin hemen bastırıldığını bilmez. Ama bastırılmış duygular ölmez, uykuya yatar.

Marcus tarafından yazılmış *Morals for the Young* (Küçükler Açısından Ahlâk) adlı küçük bir kitap vardır. Çocuklara buradan sık sık kısa şiirler okurum. Şiirlerden biri şöyledir:

> Tommy gördü evinin yanıp tutuştuğunu,
> Anası alevler içinde verdi son soluğunu;
> Düştü koca bir tuğla babasını öldürdü
> Öyle güldü ki Tommy — sonunda hasta düştü.

Kitabın en sevilen şiiri budur. Bazı çocuklar bunu okuduğumda kahkahadan kırılır. Ana babalarına düşkün çocuklar bile güler. Ana-babalarına yönelik bastırılmış nefretleri —dayaklardan, eleştirilerden, cezalardan kaynaklanan nefret— yüzünden gülerler.

Bu tür nefret çoğunlukla konusu görünüşte ana babalar olmayan düşlemlerde ortaya çıkar. Babasına çok düşkün küçük bir oğlanın çok hoşuna giden bir aslan vurma düşlemi vardı. Ondan aslanı tanımlamasını isteseydim, bunun babasıyla ilişkisini hemen görüp anlardı.

Bir sabah öğrencilerimi teker teker karşıma alıp kendi ölümümü anlatmıştım. Gömülme törenimi anlatırken hepsinin gözleri parlamıştı. Öykümü dinleyen küme o gün öğleden sonra her zamankinden daha keyifliydi. Devin öldürüldüğü masallar da çocukların çok hoşuna gider çünkü dev, babayı simgeler.

Çocuğun ana babasına duyduğu nefretin şaşılacak bir yanı yoktur. Bu, genellikle çocuğun bencil olduğu evreden kalmadır. Küçük çocuk

sevgi ve güç arar. Öfkeyle söylenmiş her sözcük, atılan her şamar, her örseleme sevgi ve gücün yitirilmesidir. Ananın her kırıcı sözü çocuk için "anam beni sevmiyor" anlamına gelir. Babanın "dokunma şuna" demesi, "yolumu kesiyor. Onun kadar olsam görürdü gününü!" anlamını taşır.

Evet, çocuk ana babasından nefret eder, ama bu ana babanın çocuktan nefret etmesi kadar tehlikeli değildir. Ana babanın durmadan kusur bulup azarlaması kızıp köpürmesi, dayak atması, söylev çekmesi hep nefretten doğan tepkilerdir. Dolayısıyla birbirini sevmeyen ana babanın çocuklarının sağlıklı gelişmesine pek olanak yoktur; her şeyin acısını çocuktan çıkartmak böyle ana babaların evrensel alışkanlığıdır.

Çocuk sevgi bulamayınca, yerine nefreti koyar. "Anamın umurunda değilim. Varsa yoksa kız kardeşim. Ama ona kendimi göstereceğim. Al işte!" Ve kırıp dökmeye başlar. Çocuktaki bütün davranış sorunları, temelde sevgisizliğin doğurduğu sorunlardır. Cezalar, ahlâk söylevleri nefreti arttırmaktan başka işe yaramaz — sorun bunlarla çözülemez.

Nefret üreten durumlardan bir başkası da, ana babanın çocuğa karşı sahiplenici bir tutum takınmasıdır. Çocuk bu bağlardan nefret eder ama onlarsız da yapamaz. Çatışkı ara sıra kendini acımasızlık olarak gösterir. Sahiplenici anaya duyulan nefret bastırılır; ama coşkular hep bir çıkış yolu bulmak zorunda olduğu için çocuk ya kediyi tekmeler ya da kız kardeşine tokadı yapıştırır; bu, anaya karşı çıkmaktan daha kolaydır.

Başkalarında nefret ettiklerimiz aslında kendimizde nefret ettiğimiz şeylerdir demek basmakalıp bir sözdür. Ama ister basmakalıp ister değil, doğrudur. Sevgi göstermeye bu denli istekli olmamıza karşın, çocuklarımıza, kendi çocukluğumuzda gördüğümüz nefreti armağan ederiz.

Nefret edemiyorsan sevemezsin denir. Belki. Ama nefret etmek bana çok zor geliyor. Buna karşılık, çocukları kişisel sevgi diye tanımlanacak biçimde sevmek de elimden gelmez; onlara *aşırı duygusal* bir sevgiyle yaklaşmaktan kaçınırım elbet. *Aşırı duygusal* sözcüğünü tanımlamak zordur: ben buna kuğunun niteliklerini ördeğe yüklemek diyorum.

Kundakçı, hırsız ve yapısında gizli cana kıyıcı nitelikler taşıyan Robert'ın sağaltımıyla uğraşırken, doğal olarak çocuğun babasına duyduğu nefretle sevgiyi bana aktarmasına yardım etmiştim. Bir gün benimle, konuştuktan sonra yerinden fırlayıp büyük bir sümüklüböceği topuğuyla ezerek öldürmüştü. Bana bundan söz ettiğinde, sümüklüböceği anlatmasını istedim. "Uzun, çirkin, kaygan ve yapışkan bir hayvan" dedi.

Ona bir kâğıt uzatıp *snail* (sümüklüböcek) sözcüğünü yazmasını istedim. "A Snail" yazdı.

"Şu yazdığına bak" dedim.

Birden kahkalarla gülmeye başladı. Sonra kalemi alıp sözcüğün altına şunları ekledi:

"A Snail"
"A. S. Neill"

"Saldırmak istediğin uzun, çirkin, kaygan yaratığın ben olduğumu bilmiyordun, değil mi?" demiştim gülümseyerek.

Buraya kadar çocuk için kesinlikle hiçbir tehlike yoktu. Benden nefret ettiğinin bilincine varması onun için iyi olmuştu. Ama bir de sözlerimi şuna benzer bir şeyler söyleyerek sürdürdüğümü düşünün: "Sümüklüböcek bendim elbet, ama aslında benden nefret etmiyorsun; sen, benim simgelediğim kendi kişiliğinin bir parçasından nefret ediyorsun. Öldürülmesi gereken kaygan hayvan sensin. Biraz önce kendinde bulduğun bir niteliği öldürüyordun." Bu bence tehlikeli bir ruhhekimliği olurdu. Robert'ın işi misket oynayıp uçurtma uçurmaktır. Bana, öğretmene ya da hekime düşense çocuğu, uçurtma uçurmaktan alıkoyan çatışkılardan kurtarmaktır.

Yavrularından değerbilirlik bekleyen ana babaların çocuk doğası hakkında hiçbir şey bilmediğini söyleyebilirim. Çocuklar birisine gönül borcu duymaktan nefret eder. Summerhill'de para almadan ya da indirimli ücretle kalmasına olanak verdiğim çocukların bana içerleyip darıldığını çok gördüm. Bana besledikleri nefret, para veren yirmi öğ-

rencinin nefretine bedeldi. Shaw, "Kendimizi adadığımız insanlardan sonunda nefret ederiz" der.

Bu doğrudur. Bunun doğal sonucu da doğrudur: "Kendimizi adadığımız insanlar da sonunda bizden nefret eder. Yüce gönüllü kişi değerbilirlik beklemez. Çocuklarından değerbilirlik bekleyen ana-babaların düş kırıklığına uğraması kaçınılmazdır.

Kısacası, her çocuk cezanın nefret olduğunu düşünür; öyledir de zaten. Her ceza çocuğun gittikçe daha fazla nefret etmesine yol açar. "Dayak cezasına inanıyorum" diyen tutuculara biraz daha yakından bakarsanız, içlerinin nefret dolu olduğunu görebilirsiniz. Nefretin nefret, sevginin sevgi doğurduğunu bundan daha güçlü vurgulayamam. Sevgi dışında hiçbir şey çocuğu nefret etmekten kurtaramaz.

ÇOCUĞUN ŞIMARTILMASI

ŞIMARIK çocuk —*şımarık* sözcüğünü istediğiniz anlamda alabilirsiniz— şımarık toplumun ürünüdür. Şımarık çocuk yaşama ödlekçe sarılır. Ona özgürlük yerine kurallara uymama izni verilmiştir. Bu çocuklar yaşamı *sevmek* demek olan gerçek özgürlüğün anlamını bilmez.

Şımarık çocuk hem kendisinin hem de toplumun başına derttir. Bu çocukları trenlerde yolcuların ayaklarını çiğneyerek itişip kakışırken geçeneklerde çığlık çığlığa bağırırken görebilirsiniz; sus demekten yorgun düşmüş karamsar ana babalarının yakarılarına kulak asmazlar — bu yakarıya kulaklarını tıkayalı çok olmuştur zaten.

Büyüyen şımarık yumurcağın durumu ilerki yaşamında, aşırı sıkı düzenle büyütülenlerinkinden çok daha kötü olur. Şımarık çocuk alabildiğine ben-merkezlidir. Böyleleri ileride yatak odasında giysilerini çıkarıp ortalığa saçan, toplanmalarını başkasından bekleyen insanlar olup çıkarlar. Yetişkin olmuş şımarık çocuk birçok kişiye yaka silktirir.

Şımarık çocuk genellikle tek çocuktur. Oynayacak ya da kıyaslama yapacak bir yaşıtı olmadığından, kendini ister istemez ana babasıyla özdeşleştirir; onların yaptıklarını yapmak ister. Ana babalar çocukları-

nı dünyanın en olağanüstü varlıkları olarak gördükleri için, onların belirgin, zamansız gelişimine alkış tutarlar; sevgisini yitirmekten korktukları için, azıcık engel olmaya bile çalışmazlar.

Öğrencilerinin üzerine titreyen bazı öğretmenlerin de aynı tutumu takındığını gördüğüm olmuştur. Bu öğretmenler hep çocukların gönlündeki yerlerini yitirme korkusu içindedir. Şımartmanın en büyük gerekçesi işte bu korkudur. İyi bir ana baba ya da öğretmen nesnel olmaya çalışmalıdır. Kendi karmaşalarını çocukla ilişkilerinden uzak tutmalıdır — bunun pek kolay olmadığını kabul ediyorum çünkü kendi karmaşalarımız karşısında gözümüz kördür. Örneğin mutsuz ananın oğlunu şımartma tehlikesi vardır, çünkü onu yanlış biçimde sevme eğilimi içindedir.

Summerhill'deki şımarık oğlanlar her zaman başa çıkılması en zor çocuklardır. Eşimi yiyip bitirirler çünkü onu analarının yerine koymuşlardır. Sorularıyla onu canından bezdirirler: "Ders yılı ne zaman bitecek? Saat kaç? Biraz para verir misin?" Bütün bunların altında analarına duydukları nefret yatar. Sorularında anayı üzme güdüsü vardır. Şımarık kızlarsa tepkiyi benden bekler, çünkü ben de baba yerine konan kişiyimdir. Kızlar genellikle sevgi değil nefret bekler. Yeni gelen şımarıklar kalemlerimi saklar ya da başka bir kıza "Neill seni çağırıyor" derler; aslında Neill'in *kendilerini* çağırmasını isterler.

Şımarık çocuklar salt kendilerine tepki göstereyim diye eşyalarımı çalar. Şımarıklar kendilerini birdenbire kalabalık bir ailenin içinde buluverince küsüp gücenirler. Bu çocuklar kendilerine düşkün ana babalarından gördükleri yumuşak davranışları benden ve öğretmenlerinden beklerler.

Şımarık çocuklara genellikle çok fazla harçlık verilir. Ana babaların çocuklarına harcasınlar diye bir pound gönderdiğini gördüğüm zaman biraz bozulurum çünkü parasal sıkıntıları yüzünden okul ücretinde indirim yapmışım ya da hiç para almamışımdır.

Çocuğa her istediği verilmemelidir. Bugün genellikle çocuklara o kadar çok şey alınıyor ki bir armağana değer vermeyi bilmiyorlar. Armağan verme işini aşırıya vardıran ana babalar çocuklarını yeterince

sevmeyen kişilerdir. Sevgilerini gösteriş yaparak, çocuklarını armağanlara boğarak dengeleyen ana babalar, eşini aldatan bir kocanın savurganlık edip altından kalkamayacağı bir kürk alması gibidir. Londra'ya her gidişimde kızıma armağan getirmemeyi kararlaştırdım; dolayısıyla kızım da her gezinin sonunda benden armağan beklemez oldu. Şımarık çocuk hiçbir şeye değer vermez. Yepyeni, krom-kaplı, üç vitesli bisikleti alıp bir hafta sonra gece boyunca yağmur altında bırakanlar işte böyle çocuklardır.

Şımarık çocuklar genellikle ana babaların yaşarken ele geçirdikleri ikinci fırsatı simgeler. *Yaşamın tadını hiç çıkaramadım çünkü hep engellendim; ama oğlum benim başaramadıklarımı başarmak için her türlü olanağa sahip olacak.* Müzik eğitimi almamış babanın oğlunu piyano öğrenmeye zorlamasına yol açan güdülenim budur. Evlilik uğruna çalışma yaşamından vazgeçen ananın yeteneksiz kızını bale derslerine göndermesi de bu güdülenimden kaynaklanır. Sayısız çocuğu, kendilerine bırakılsa girmeyi akıllarından bile geçirmeyecekleri okullara ve işlere sokanlar işte böyle ana babalardır. Zavallı ana babalar duygularının önüne geçemez. Giyimle ilgili başarılı bir iş kurmuş babaya, oğlunun müzikçi ya da oyuncu olmak istediğini öğrenmek çok zor gelir. Ama bu çok sık rastlanan bir durumdur.

Bir de anasının büyümesini hiç istemediği şımarık çocuk vardır. Analık bir uğraştır — ama yaşam boyu sürmez. Birçok kadın bu gerçeği kavrar; gene de pek çok ananın kızı için "ne de çabuk büyüyor" dediğini hep duyarız.

Çocuğun başkalarının haklarını çiğnemesine izin verilmemelidir. Çocuklarını şımartmak istemeyen ana babalar özgürlükle kurallara uymamayı birbirinden ayırmak *zorundadır.*

GÜÇ VE YETKE

RUHBİLİM bilinçaltının önemini bulgulamadan önce, çocuk iyiyle kötü arasında seçim yapma gücüne sahip mantıklı bir varlık olarak

görülüyordu. Kafasının tertemiz bir yaprak kâğıda benzediği; yazıların dürüst bir öğretmen tarafından doldurulmasının yeterli olduğu düşünülüyordu.

Şimdi artık çocuğun hiçbir konuda durağan olmadığını anlamış bulunuyoruz; çocuk tepeden tırnağa devingen bir itidir. Dileklerini eylemleriyle dile getirmeye çalışır. Doğa olarak bencildir ve hep gücünü denemeye çalışır. Her şeyin içinde cinsellik olduğu kadar güç arama eğilimindedir.

Çocuk, büyük olasılıkla çevresi üzerinde kurduğu egemenliği en iyi dile getiren şeyin gürültü olduğunu daha küçükken anlar. Yanındaki yetişkinlerin tepkisi, çocuğun gürültü konusunda abartılmış bir düşünceye kapılmasına yol açabilir. Ama gürültü salt kendi başına da yeterince önemli olabilir.

Gürültü genellikle bebek odalarında bastırılır; ondan önce başka bir bastırma görülür — bu da çocuğa temizlik alışkanlığı kazandırmaya ilişkin baskıdır. Çocuğun dışkılama ediminde kendini güçlü duyumsayıp duyumsamadığı konusunda ancak kestirimlerde bulunabiliriz. Ancak dışkılama çocuk açısından büyük bir anlam taşıyor olmalıdır, çünkü bu onun ilk yaratma eylemidir. Bunu yalnız kestirebiliriz demiştim, çünkü bir-iki yaşındaki bir çocuğun neler düşünüp duyumsadığını hiç kimse bilemez. Kuşkusuz dışkılama edimlerinde çok güçlü bir güç duygusuna kapılan yedi-sekiz yaşında çocuklar da vardır.

Olağan kadın aslandan; sinirceli kadınsa fareden korkar. Aslan gerçektir, fareyse kadının yüz yüze gelmekten korktuğu bastırılmış merakını simgeler. Demek ki çocuğun dilekleri de bastırılınca saplantılı korkuya dönüştürülür. Çocukların çoğu gece yılgısına kapılır: hayaletlerden soyguncular dan ya da öcülerden korkarlar. Bunun farkında olmayan ana babalar söz konusu korkuları bakıcı kadının anlattığı masallara bağlar; oysa bakıcı kadının masalları saplantılı korkuya yalnızca biçim verir. Yılgı cinsel merakın ana babalar tarafından bastırılmasından kaynaklanır. Saplantılı fare korkusu çeken kadının aslında derinde yatan meraklarından korkuşu gibi, çocuk da derine ittiği meraklarından korkar.

Bastırmanın mutlaka cinsel bastırma olması gerekmez. "Kes şu patırtıyı" diye bağıran öfkeli baba çocuğun gürültüye duyduğu merakı, babasıyla ilgili korku dolu meraka dönüştürebilir. Dileği engellenen çocuk nefret eder. Üç yaşında akıllı bir çocuğun oyuncağını çekip alırsan, elinden gelse beni öldürür.

Bir gün Billie'yle oturuyordum. Turuncu kara çizgili bir bahçe koltuğuna yerleşmiştim. Billie beni babasının yerine koymuştu elbet.

"Bana masal anlat" dedi.

"Sen bana anlat" dedim.

Hayır diye üsteledi, o anlatamazdı; benim anlatmam gerekirdi.

"Birlikte anlatalım öyleyse" dedim. "Ben durunca sen başla, tamam mı? Bak, bir zamanlar..."

Billie çizgili koltuğuma bakıp "bir kaplan varmış" dedi; çizgili hayvanın ben olduğumu anlamıştım.

"Okulun dışında yolun yanında yatıyormuş. Bir gün bir çocuk yolda gezmeye çıkmış. Çocuğun adı ..."

"Donald'mış" dedi Billie. Donald oda arkadaşıydı.

"Ve kaplan bir atılışta..."

"Onu yiyivermiş" dedi Billie çabucak.

"Bunun üzerine Derrick: 'Bu kaplanın kardeşimi yemesine izin vermeyeceğim.' demiş. Sonra silahını kuşanıp yola çıkmış. Kaplan bir atılışta..."

"Onu yiyivermiş" dedi Billie sevinçle.

"Neill buna çok kızmış. 'Bu kaplanın bütün okulumu yemesine göz yumamam' demiş; iki tabancasını birden kuşanıp yola çıkmış. Kaplan bir sıçrayışta..."

"Onu da yutuvermiş."

"Bunun üzerine Billie, bu böyle olmaz demiş. İki tabancasını, kılıcını, kamasını, makineli tüfeğini kuşanmış. Kaplan yerinden fırlamış, ama..."

"Billie kaplanı öldürüvermiş" dedi Billie hiç gösterişe kaçmadan.

"Yaşasın!" diye bağırdım. "Billie kaplanı öldürmüş. Ölü kaplanı çeke çeke kapıya kadar taşıyıp herkesi okul toplantısına çağırmış. Bu-

nun üzerine öğretmenlerden biri 'Neill kaplanın midesinde olduğuna göre artık bize yeni bir müdür gerek. Benim önerim .....' demiş."

Billie hiç sesini çıkarmadan yere bakmaya başladı.

"Benim önerim..... demiş"

"Biliyorsunuz, benden başkası müdür olamaz" dedi sıkıntı içinde.

"Böylece Billie, Summerhill'in müdürü olmuş" dedim. "Ondan sonra Billie ilk ne yapmış dersin?"

Utanmaz Billie "İlk işi senin odana girip döner tornanla daktilonu almak olmuş" dedi hiç duraksamadan.

Billie'yle ilgili bir öyküm daha var. Bir gün gelip bana "babamınkinden daha büyük bir köpeği nereden alacağımı biliyorum" demişti. Babasının iki İskoç teriyeri vardı.

"Nereden" diye sordum, Billie başını sallayıp buna yanıt veremeyeceğini söyledi.

"Adını ne koyacaksın, Billie?" diye sordum.

"Hortum" diye yanıtladı.

Ona bir kağıt uzattım. "Bana bir hortum çiz" dedim.

Büyük bir erkeklik organı çizdi. Birden aklıma bendeki eski bisiklet pompası geldi. Gidip getirdim ve Billie'ye pompayı su tabancası olarak nasıl kullanacağını öğrettim.

"Artık" dedim, "babanınkinden daha büyük bir hortumun var;" gülmekten kırıldı. İki gün boyunca okulda coşkun bir sevinçle su fışkırtarak dolaştı. Sonra hortuma ilgisi uçup gitti.

Soru şudur: *Billie'nin sorunu cinsellik mi, yoksa güç mü?* Bana kalırsa bu bir güç sorunudur: Kaplanı (beni) öldürme dileği babasını ilk gördüğü günkü dileğinin yinelenmesiydi. Cinsellikle doğrudan ilişkisi yoktu. Babasınınkinden daha büyük bir erkeklik organına sahip olma özlemi de gene güç dileğiydi. Billie'nin düşlemleri, güç düşlemleriydi. Onu öbür çocuklara, hepsini aynı anda kullandığı birkaç uçakla ilgili öyküler anlatırken duymuştum. Her şeyin arkasında ben vardım.

Engellenmiş istek düşlemin başlangıcıdır. Bütün çocuklar kocaman olmak isterler; oysa çevrelerini kuşatan her şey onlara küçük olduklarını anımsatır. Çocuk da ondan kaçarak çevresine egemen olur; kanat-

lanıp uçar düşlerini düşlemlerde yaşar. Tren sürücüsü olma isteği güç güdüsünü dile getirir: son hızla giden treni yönetmek, güç özlemini en iyi anlatan örneklerden biridir.

Peter Pan çocuklar arasında çok sevilir — bunun nedeni büyümemesi değil, uçabilmesi ve korsanlarla dövüşebilmesidir. Peter Pan'ı büyükler de sever çünkü sorumluluk ve çabalardan uzak birer çocuk olmak isterler. Oysa hiçbir çocuk, çocuk kalmak istemez. Güç arzusu onu büyümeye zorlar.

Gürültücülükleriyle meraklarının bastırılması, çocukların doğal güç sevgisini çarpıtır. Suçlu adı verilen, başlarına gelenlerin çok sinemaya gitmekten kaynaklandığı söylenen çocuklar, aslında bastırılmış güç arzusunu dile getirmeye çalışmaktadır. Toplumdışı bir çocuğun, örneğin cam kırmaktan hoşlanan bir çete başının, özgürlüğe kavuşunca kurallarla düzenin en sağlam destekçisi olduğunu çok gördüm.

Ansi eski okulunda kuralları çiğneyenlerin elebaşıydı; okul onu barındıramayacağına karar vermişti. Summerhill'e geldikten iki gece sonra benimle şakacıktan dövüşmeye başladı; kısa sürede iş oyun olmaktan çıktı. Yaklaşık üç saat beni tekmeleyip ısırdı; durmadan, beni öfkelendirmeyi başaracağını söylüyordu. Öfkemi tutup gülümsemeyi sürdürdüm. Büyük çaba harcıyordum. Sonunda öğretmenlerden biri yumuşak bir müzik çalmaya başladı. Ansi dinginleşti. Saldırısının gerekçesi bir yanıyla cinseldi; ama güç açısından, kurallarla düzeni simgeleyen kişi bendim. O okulun müdürüydüm.

Okuldaki yaşam Ansi'nin kafasını karıştırmıştı. Summerhill'de çiğnenecek kural bulamayınca sudan çıkmış balığa dönmüştü. Öbür öğrencileri ayartmaya çalışmış, ama yalnız küçükler ona uymuştu. Yetkeye karşı çıkıp çetebaşı olarak elde edeceği güce kavuşmak için didinip duruyordu. Aslında tam bir kural ve düzen sevdalısıydı. Ama yetişkinlerin yönettiği yasa ve düzen dünyasında gücünü dile getirecek fırsatı bulamıyordu. Dolayısıyla onun açısından, düzenle yasalara kafa tutmayı seçmek hiç yoktan iyiydi.

Gelişinden bir hafta sonra genel okul toplantımız yapıldı. Ansi ayağa kalkıp her şeyle alay etmeye başladı. "Ben de kuralların saptanmasında oy kullanacağım" dedi, "ama bunu salt kuralları çiğnerken daha çok eğlenmek için yapacağım."

Evden sorumlu bakıcımız ayağa kalktı. "Ansi herkesin uyacağı kuralları istemediğini gösterdi" dedi. "Ben de bundan böyle kuralsız yaşamayı öneriyorum. Haydi kargaşa yaratalım."

Ansi "yaşasın!" diye bağırdı, öğrencileri ardına takıp odadan çıkardı. Bunu çok kolay başarmıştı çünkü çocukların hepsi küçüktü; henüz toplum bilinci geliştirecek yaşa gelmemişlerdi. Ansi onları işliklere götürdü, testereleri kuşanıp dışarı çıktılar. Niyetlerinin bütün meyve ağaçlarını kesmek olduğunu bildirdiler. Ben de her zamanki gibi bahçemi bellemeye gittim.

On dakika sonra Ansi yanıma geldi. "Kargaşayı durdurup yeniden kurallar koymak için ne yapmak gerek?" diye sordu yumuşak bir sesle.

"Bu konuda sana akıl veremem" diye yanıtladım.

"Bir genel okul toplantısı daha yapamaz mıyız" diye sordu.

"Elbette yapabilirsiniz, ama ben gelemem. Kargaşa yaşamaya karar verdik." Ansi gitti; ben de bahçemi bellemeyi sürdürdüm.

Biraz sonra yeniden geldi. "Çocuklarla toplandık" dedi "ve genel toplantı kararı aldık. Şimdi gelir misin?"

"Genel toplantı mı?" dedim. "Evet gelirim.

Toplantıda Ansi son derece ağırbaşlıydı; kurallarımızı uzlaşma havası içinde saptadık. Kargaşa döneminde verilen bütün zarar, bir çamaşır direğinin ikiye bölünmesi olmuştu.

Ansi, yıllarca okuldaki çetenin elebaşlığını yaptı. Çocukları kafa tutmaya kışkırtırken, aslında nefret ettiği şeyi yapıyordu. Ansi kargaşalıktan nefret ediyordu. Kişiliğinin altında yasalara uyan bir yurttaş yatıyordu. Ama içinde büyük bir güç arzusu vardı. Yalnız başkalarını yönetirken mutlu oluyordu. Başkaldırarak, öğretmeninden daha önemli biri olmaya çalışıyordu. Kurallardan nefret ediyordu, çünkü onları koyan güçten nefret ediyordu. Kendini, cezacı anasıyla özdeşleştiriyor, başkalarına karşı sadist davranışlar gösteriyordu. Yetkeye duyduğu nefretin nesnel açıdan; anasının yetkesine duyduğu nefret; öznel açıdansa kendi içinde bulduğu buyurgan anasına beslediği nefret olduğu konusunda varsayımdan öteye geçemeyiz. Güç sorunlarını çözmenin, cinsel sorunları gidermekten çok daha güç olduğunu biliyorum. Çocukta cinsellik konusunda kötü bir bilinç yaratan olaylarla öğretileri

görece daha kolay izleyip bulabilirsiniz; çocuğa güç uğruna başkalarını ezen kişilik kazandıran binlerce olay ve öğretinin üstesinden gelmekse gerçekten çok zordur.

Başarısızlığa uğradığım olaylardan birini anımsıyorum. Almanya'da ders verirken, Maroslava adlı on üç yaşında bir kız göndermişlerdi. Çocuk babasından öldüresiye nefret ediyordu. Altı ay boyunca okul yaşamını cehenneme çevirmişti. okul toplantılarında bana saldırıp duruyordu; bir kezinde işe yaramadığım gerekçesiyle okuldan uzaklaştırılmamı önerdi. Üç günlüğüne ayrıldım, kendimi kitap yazmaya verdim; ne yazık ki bir toplantı daha yapıldı ve (bir olumsuz oya karşın) okula dönmeme karar verildi. Maroslava durmadan "okulda bana söz geçirmeye çalışan birini istemiyorum" diyordu. Son derece öne çıkmış bir ben'i, güç arayan bir kişiliği vardı. Okuldan ayrılırken (anasına onu iyileştiremeyeceğimi söylemek zorunda kalmıştım) el sıkıştık.

"Eh" dedim şakacı bir sesle "sana pek yardımcı olamadım değil mi?"

"Neden olamadığını biliyor musun?" diye sordu soğuk bir gülümsemeyle. "Sana anlatayım. Okula ilk geldiğim gün bir kutu yapıyordum; sen gelip çok fazla çivi kullandığımı söyledin. O anda, senin de dünyadaki bütün okul yöneticilerinden farksız olduğunu anladım — buyruklar yağdırıp duran bir yönetici. Ondan sonra ağzınla kuş tutsan bana yardım edemezdin.

"Haklısın" dedim. "Hoşça kal."

Nefretin engellenmiş sevgiden çok, kösteklenmiş egemenlik kurma arzusu olma olasılığı yüksektir. Maroslava'nın çevresine yaydığı nefret, hemen duyumsanan bir nefretti. Güç arayışı kadınlarda olduğu kadar erkeklerde de görülen bir niteliktir. Kadınlar genellikle insanlar üzerinde egemenlik kurmaya çalışır; erkeklerse özdeğe egemen olmak iser; Maroslava'yla Ansi hiç kuşkusuz insanlar üzerinde egemenlik kurmaya çalışıyordu.

Sekiz yaşın altındaki çocuklar bencil değil, çıkarcıdırlar. Babasının bencil olmamayı öğrettiği, bencillik ettiğinde dövdüğü altı yaşındaki bir çocuğun kafasına yerleşen bilinç başlangıçta nesneldir: *Babam bakarken şekerlerimi paylaşmak zorundayım.* Ardından özdeşleştirme

süreci başlar. Çocuk babası kadar büyümek ister — bu da egemenlik kurma güdüsüdür. Anasına babası kadar egemen olmak ister. Kendisini babasıyla özdeşleştirir. Bu süreçte babasının düşünce biçimini benimser. Küçük bir tutucu ya da özgürlükçü olup çıkar. Kendi iç dünyasına babasını da katmıştır. Bilinç, yani başlangıçta dışarıdan gelen babanın sesi, artık kendi içinden yükselen baba sesine dönüşmüştür. Bazı insanları Baptist, Calvinci ya da Ortaklaşmacı eden süreç işte budur.

Anaları tarafından dövülen kızların kendileri de büyüdüklerinde dayak atan insanlar olurlar. Çocukların okulculuk oyunu buna kusursuz bir örnektir. Öğretmen dayak atıp durur.

Çocukların yetişkin olma arzusu, egemenlik kurma özlemidir. Yetişkinlerin boyu bile çocuklara aşağılık duygusu verir. Büyükler neden geç saatlere kadar oturabilmektedir? Neden en iyi şeyler —daktilolar, arabalar, nitelikli araçlar, saatler— hep onlarındır?

Oğlanlar ben traş olurken yüzlerini sabunlamaktan çok hoşlanırlar. Sigara içme arzusu da çoğunlukla büyüme isteğinden gelir. Egemenlik kurma arzusu en çok engellenen genellikle tek çocuktur; dolayısıyla okulda başa çıkılması en zor olan da tek çocuktur.

Bir kezinde, küçük bir oğlanı öbür öğrencilerin gelişinden on gün önce okula getirme yanılgısına düşmüştüm. Çocuk öğretmenlerin arasında olmaktan, onların odasında oturmaktan, kendisine ayrılmış bir odada uyumaktan çok mutluydu. Ama öbür öğrenciler gelince, toplumdışı bir çocuk olup çıktı. Yalnızken işlere, onarımlara yardım ederdi; öbür öğrenciler gelince her şeyi kırıp dökmeye başladı. Onuru incinmişti. Birdenbire yetişkin sayılmaz olmuştu; yatak odasını dört çocukla paylaşmak zorundaydı; erken yatması gerekiyordu. Şiddetli başkaldırısı, bir daha hiçbir çocuğun eline kendini büyüklerle bir sayma fırsatını vermeme kararını almama yol açtı.

Kötülük ettiren, engellenmiş güçtür. İnsanlar iyidir; iyi olmak isterler; sevmek ve sevilmek isterler. Nefret ve kafa tutma, engellenmiş sevgi ve egemenlik kurma isteğinden kaynaklanır.

KISKANÇLIK

KISKANÇLIK sahiplenme duygusundan kaynaklanır. Cinsel sevgi varsa, kişi kendini aşabilmişse, bir erkek sevdiği kızın başkasını öptüğünü görünce mutlu olur, sevdiğini mutlu görmek onu da sevindirir. Ama cinsel sevgi tekelcidir. Kıskançlık da suç işleyen kişi, güçlü sahiplenme duygusuna sahip insandır.

Trobriand Yerlileri arasında gözle görülür bir cinsel kıskançlığın bulunmayışı, kıskançlığın karmaşık uygarlığımızın bir yan ürünü olabileceğini göstermektedir. Kıskançlık, sevgiyle sevilen nesneye sahip çıkmanın bileşimidir. Kıskanç erkeğin genellikle, baştan çıkaran öbür erkeği değil, karısını vurduğu hep söylenir. Bu erkek büyük olasılıkla, insanların çok ellediği yavrusunu yiyen tavşan gibi, malını ortadan kaldırmak üzere kadını vurur. Çocuk ben'i ya hep ya hiç der: paylaşmak istemez.

Kıskançlığın cinsellikten çok güçle ilişkisi vardır. Kıskançlık ben'in (ego'nun) örselenmesiyle ortaya çıkan bir tepkidir. "İlk sıradaki ben değilim. Gözde kişi ben değilim. Ben ikincil konumdayım." Örneğin şarkıcılık ya da güldürü sanatçılığı yapan kişiler arasında görülen tinsel kıskançlık, hiç kuşkusuz işte bu türdendir. Öğrencilik günlerimde, güldürü sanatçılarıyla öbür güldürü sanatçısının çok kötü olduğunu söyleyerek arkadaşlık ederdim.

Kıskançlıkta her zaman belirgin bir yitirme korkusu vardır. Opera şarkıcısı, başroldeki kadın şarkıcıdan nefret eder; onun kendisine yönelik alkışların ses ve yoğunluğunu etkilemesinden korkar. Aslında bir kıyaslama yaparsak değerini yitirme korkusunun, dünyadaki bütün sevgi çekişmelerinden çok daha fazla kıskançlığa yol açtığını görürüz.

Dolayısıyla kıskançlık, ailede büyük çocuğun beslediği değer verilme duygusuna bağlı olarak ortaya çıkar. Özdüzenleme büyük çocuğa sürekli ana babasının onayını aratmayacak kadar büyük bir bağımsızlık kazandırmışsa, aileye yeni gelen çocuğun yaratacağı kıskançlık, özgür olmayan, hep anasının eteklerine yapışan, bağımsız olamayan bir çocuğun duyacağı kıskançlıktan daha az olur. Bu, ana babaların bir yana çekilip büyük çocuğun küçüğe göstereceği tepkiyi izlemekle yetin-

meleri gerekir demek değildir. Daha baştan kıskançlık uyandıracak davranışlardan, konuklara yeni bebeği gösterirken övünmekten kaçınmalıdırlar. Çocuklar her yaşta keskin bir adalet —ya da adaletsizlik— anlayışına sahiptir; gerçi küçüğün büyükten daha fazla kollanıp kayırıldığını göstermekten kaçınmak epeyce zordur, ama akıllı ana babalar büyük çocuğa bunu sezdirmemeye çalışabilirler.

Bebeğin meme emmesi, ağabeyine bir haksızlık gibi gözükebilir. Ama eğer büyük çocuğun süt emme evresini doğal sonuna kadar yaşamasına olanak verilmişse, böyle bir durum görülmeyebilir. Bu konuda sağlıklı sonuçlara varabilmemiz için çok daha fazla kanıta gerek vardır. Özdüzenlemeli çocuğun yeni doğan bebeğe gösterdiği tepki konusunda bir deneyimim olmadı. Kıskançlığın, insan doğasının değişmez bir özelliği olup olmadığını bilmiyorum.

Çocuklarla yan yana geçirdiğim uzun deneyim yıllarında, birçok kişinin, çocukluk günlerinde yapılmış, haksızlık saydığı şeylerle ilgili anıları öfkeli bir coşkuyla hâlâ içlerinde sakladıklarını gördüm. Bu, özellikle küçüğün yaptığı bir şey yüzünden büyüğün cezalandırılmasıyla ilgili olayların anısında görülür. Birçok büyük kardeş "hep ben suçlanırdım" diye bağırır. Bebeği ağlatan kardeş kavgasında, ananın ilk davranışı büyük çocuğa kızmak olur.

Sekiz yaşındaki Jim'in, karşılaştığı herkesi öpmek gibi bir alışkanlığı vardı. Öpüşleri, öpmekten çok emmeye benziyordu. Jim'in bebekliğinde emme arzusunu doyuramadığı sonucuna vardım. Gidip ona bir biberon aldım. Jim artık her gece yatmaya biberonla gidiyordu. Başlangıçta gülüp alay eden aslında kendi biberon özlemlerini gizleyen) öbür çocuklar, kısa sürede Jim'i kıskanır oldular. İki çocuk daha biberon istedi. Jim, birdenbire uzun süre önce ananın memesini tekeline alan küçük kardeş oluvermişti. Bunun üzerine bütün çocuklara birer biberon aldım. Biberon istemeleri, çocukların emmeye hâlâ ilgi duyduklarını kanıtlıyordu.

Kıskançlığa karşı, özellikle yemek odasında önlem alınmalıdır. Konuklar için özel bir yemek çıktığında öğretmenler bile kıskançlık duyar; aşçı büyük öğrencilerden birine kuşkonmaz verirse, öbürleri mutfağın gözdeleri hakkında ileri geri konuşmaya başlar.

Birkaç yıl önce okula gönderilen bir aygıt takımı epey başımızı ağrıtmıştı. Parasal durumları nitelikli aygıtlar almaya elverişli olmayan babaların çocukları kıskançlığa kapılmış, üç hafta boyunca toplumdışı davranışlar göstermişti. Aygıt kullanmayı iyi bilen oğlanlardan biri rendeyi ödünç aldı. Sonra gidip rendemin kesici ağzını çekiçle çıkardı, rende bozuldu elbet. Sorduğum zaman bana, demirin nasılçıkarılacağını unuttuğunu söyledi. İster bilinçli ister bilinçdışı, bu yıkıcı edimi kıskançlıktan kaynaklanıyordu.

Her çocuğa ayrı oda vermek olanaksız olabilir ama bütün çocuklar, istediklerini yapabilecekleri bir köşeye sahip olmalıdır. Summerhill dersliklerinde her çocuğun kendi alanı ve masası vardır; kendi köşesini istediği gibi süsleyip düzenler.

Ara sıra özel görüşmeler de kıskançlığa yol açar. "Neden Mary ö.g. yapıyor da ben yapamıyorum?" Kimi zaman kızlardan birinin, ö. g. dizelgesinde yer alabilmek için, bile bile sorunlu çocuk gibi davrandığı olur. Bir kezinde kızlardan biri birkaç cam kırmıştı; kendisine bunu yaparken ne düşündüğünü sorduğumda "Neill'in benimle ö.g. yapmasını istiyordum" diye yanıtlamıştı. Genellikle, babalarından bekledikleri ilgiyi görmediklerini düşünen kızlar böyle davranır.

Evdeki sorunlarla kıskançlıkları okula da taşıdıkları için, çocuklarla uğraşırken en çok korktuğum şey, ana babaların onlara yazdığı mektuplar olur. Bir kezinde babalardan birini "lütfen oğlunuza mektup yazmayın. Her mektup alışında durumu kötüleşiyor" diye uyarmak zorunda kalmıştım. Baba beni yanıtlamamış, ama oğluna yazmayı kesmişti. Bundan yaklaşık iki ay sonra çocuk babasından bir mektup aldı. Rahatsız oldum, ama bir şey söylemedim. Aynı gece on iki sularında çocuğun odasından korkunç çığlıklar yükseldiğini duydum. Koşarak odasına gittim; kedi yavrumuzu boğulmaktan son anda kurtarabildim. Ertesi gün mektubu aramak üzere çocuğun odasına girdim. Buldum. "Sana sevineceğin bir haber" diye başlıyordu; "Geçen pazartesi Lizzie Teyze Tom'a (küçük kardeşi) yaş günü armağanı olarak bir kedi yavrusu verdi." Kaynağı kıskançlık olan düşlemler, suçta sınır tanımaz. Kıskanç çocuk düşlemlerinde yarıştığı kişileri öldürür. Bir kezinde iki kardeş, evlerine gitmek üzere Summerhill'den ayrılacaktı. Büyük oğ-

lan birden korkuya kapıldı. "Fred yolda kaybolur diye korkuyorum" deyip duruyordu. Aslında, düşlerinin gerçekleşmesinden korkuyordu.

"Hayır" demişti küçük oğlan kardeşinden söz eden on bir yaşında bir çocuk "hayır, tam olarak ölmesini istiyor değilim; ama upuzun bir yolculuğa çıkıp Hindistan'a filan gitse, ancak ben büyüdükten sonra geri gelse, çok hoşuma giderdi."

Summerhill'e gelen her yeni öğrenci üç ay boyunca öbür öğrencilerin beslediği bilinçdışı nefrete katlanmak zorunda kalır. Bir çocuğun aileye yeni katılana gösterdiği ilk tepki, nefrettir. Büyük çocuk anasının, yeni gelenden başkasını görmediğine inanır, çünkü bebek anasının koynunda uyumakta, onun tüm ilgisini üzerinde toplamaktadır. Çocuk anasına duyduğu bastırılmış nefreti, aşırı yumuşaklık göstererek dengeler. Ailede en büyük nefreti, büyük çocuk duyar. Küçük çocuk, evin kralı olmak nedir bilmez. Bunu düşündüğüm zaman, en ağır sinircelerin neden ya tek çocuklarda ya da büyük oğlanlarla kızlarda görüldüğünü daha iyi anlıyorum.

Ana babalar, büyük çocuğun nefretini farkında olmadan körükler. "Aman Tom, şu küçücük kardeşin bile parmağı kesilince bu kadar yaygara koparmıyor."

Küçükken her zaman bana örnek gösterilen bir çocuk vardı. Hep ne iyi bir öğrenci olduğu, sınıf birinciliğini kimselere bırakmadığı, yarışmalarda bütün ödülleri kazandığı söylenirdi. Derken çocuk ölüverdi. Bugün, gömülme töreni gözümün önünde hoş bir şenlik gibi canlanıyor.

Öğretmenler genellikle ana babaların kıskançlığına hedef olur. Çocuklarının Summerhill'e ve bana besledikleri sevgiyi kıskanan ana babalar yüzünden çok öğrenci yitirmişimdir. Bu anlaşılır bir durumdur. Özgür bir okulda, genel okul toplantısında öğretmen ve öğrenciler tarafından saptanmış toplum kurallarını çiğnemedikçe, öğrenciler istediklerini yapabilirler. Çoğu kez dinlencede bile evlerine gitmek istemezler, çünkü eve gitmek kısıtlayıcı ev kurallarının ortasında kalıvermek demektir. Okulu ya da öğretmenleri kıskanmayan ana babalar, çocuklarına evde, bizim Summerhill'de davrandığımız gibi davrananlardır. Çocuklarına inanır, onlara kendileri olma özgürlüğünü tanırlar. Bu çocuklar evlerine gitmekten hoşlanırlar.

Ana babalarla öğretmenler arasında çekişme yaşanmasına gerek yoktur. Ana baba, gelişigüzel buyruk ve kurallarla çocuğun sevgisini nefrete dönüştürmüşse, çocuğun sevgiyi başka yerde arayacağını bilmelidir. Öğretmen, ana ya da babanın yerine konmuş kişidir. Öğretmene yöneltilen, aslında engellenmiş ana baba sevgisidir; büyüklüğünün nedeniyse, öğretmeni sevmenin babayı sevmekten daha kolay oluşudur.

Kıskançlıkla oğullarından nefret eden sayısız baba tanıyorum. Bunlar eşlerinden ana sevgisi bekleyen, küçük yarışmacıdan nefret eden, ona sık sık acımasızca dayak atan Peter Pan babalardır. Bay Baba olarak, aile üçgeninde durumumuzun karmaşıklaştığını görürsünüz. Bebeğiniz doğunca, bir ölçüde dışlanan adam olursunuz. Bazı kadınlar çocuk doğurduktan sonra cinsel arzularını bütünüyle yitirirler. Bana sorarsanız, her evin niteliğini bölünmüş sevgi belirler. Olup bitenin bilincine varmanız gerekir; yoksa kendi çocuğunuzu kıskanmaya başladığınızı görürsünüz. Summerhill'de ana ya da baba kıskançlığının acısını çekmiş sayısız çocuk vardır; o zaman baba çocuğuna karşı sert, giderek insanlıktan uzak bir tutum takınır. Baba, ananın sevgisini kazanmak için yarışa girerse, çocuklar az ya da çok sinirceli olurlar.

Yitirdiği dirilikte güzelliği kızında görmekten nefret eden birçok ana tanıyorum. Bu analar genellikle yapacak işleri olmayan, geçmişte yaşayan, yıllar önce danslarda fethettiği gönüllerin düşlemlerini kuran kadınlardır.

Eskiden iki genç birbirine vurulduğunda sinirlenip rahatsız olurdum. Rahatsızlığının aslında istenmeyen sonuçlarla karşılaşma korkusu olduğunu düşünerek duygularıma bir neden bulurdum. Ama bunun gençlere sahip çıkma kıskançlığından başka bir şey olmadığını anlayınca, bütün rahatsızlık ve korkum uçup gitti.

Gençlerin kıskanıldığı bir gerçektir. On yedi yaşında bir kız bana, gittiği özel yatılı okulda bir öğretmeninin, memeleri sımsıkı sarılarak gizlenmesi gereken utanç verici şeyler saydığını söylemişti. Kuşkusuz aşırı, ama unutmaya çalıştığımız abartılmış bir doğruyu dile getiren saptama şudur: düş kırıklığına uğramış, arzuları bastırılmış yaşlılar gençlerden nefret ederler, çünkü yaşlılık gençliği kıskanır.

BOŞANMA

ÇOCUĞU sinirceli yapan nedir? Birçok olayda bunun nedeni ana babanın birbirini sevmemesidir. Çocuk sevgi özlemi çeker, ama evinde sevgi yoktur. Ana babanın birbirine kötü sözler ettiğini duyar. Ana baba bu gizi saklamaya özen gösterse de, çocuk gerginliği sezer. Duyduklarıyla değil, gördükleriyle yargıya varır. Hiçbir çocuk *canım, sevgilim* gibi sözcüklerle kandırılamaz.

Daha başkalarının yanı sıra, aşağıdaki örneklerle karşılaşmışımdır!

Kız on beş yaşında, hırsız. Anası, babasını aldatıyor. Kız biliyor.

On dört yaşında kız, herkesten nefret ediyor. Babası cinsel güçsüzlük çekiyor; anası huysuz ve hırçın.

Sekiz yaşında oğlan, hırsız. Ana baba açıktan açığa ağız dalaşı yapıyor.

Dokuz yaşında oğlan; düşlem dünyasında yaşıyor (genellikle dışkılık bölgesiyle ilgili cinsel düşlemler). Ana baba birbirine gizli düşmanlık besliyor.

On dört yaşında kız, yatağını ıslatıyor. Ana baba ayrı yaşıyor.

Dokuz yaşında oğlan. Huysuzluğu yüzünden evde tutulmasına olanak yok; büyük bir düşlem dünyası kurmuş. Ananın evliliği mutsuz.

Evde sevgi olmadığı zaman çocuğu iyileştirmenin ne kadar zor olduğunu biliyorum. Bana "bu çocuğu ne yapacağım?" diye soran anaya "gidip ruhçözümlemesi yaptırın" yanıtını verdiğim çok olmuştur.

Ana babalar bana sık sık, çocuklar olmasa ayrılırdık derler. Aslında birbirini sevmeyen ana babaların ayrılması genellikle çocuk için *daha iyi* olur. Hem de bin kat daha iyi! Sevgisiz evlilik yaşamı, mutsuz ev demektir; mutsuz ortamsa, çocuğun tinsel açıdan ölümüne yol açar.

Ara sıra küçük oğlanların evlilikleri mutsuz analarından nefret ettiklerini görmüşümdür. Bu çocuklar, sadist davranışlarla analarına acı çektirmek isterler. Bu çocuklardan biri anasını ısırıp tırmalardı. Aşırı hasta olmayanlarsa sürekli ilgi çekmeye çalışarak analarına eziyet eder. Oidipus karmaşasına göre, bunun tersi olmalıydı. Oğlan babasını, ananın sevgisini elde etmekte yarıştığı kişi sayar. Babanın açıkça

yarışdışı bırakılmasıyla insan, başarıya ulaşmış sevgili olarak oğlanın anasına daha büyük sevgi göstereceğini sanır. Oysa ben böyle çocukların analarına sevgi gösterecek yerde, alabildiğine acımasız davrandıklarına çok tanık olmuşumdur.

Evliliği mutsuz ana her zaman yan tutar. Evlilikteki çıkış yolu kapalı olduğu için ana, sevgisini çocuğa yöneltir. Çocuğun yaşamında en önemli şey sevgidir elbet, ama evlilikleri mutsuz çiftler sevgiyi doğru oranda veremezler. Ya aşırı sevgi gösterirler ya da çok az. Hangisinin daha kötü olduğunu söylemek zordur.

Sevgisiz kalan çocuk nefret dolu, toplumdışı, bunalımlı bir bireye dönüşür. Aşırı sevgiye boğulan çocuksa anasının kuzusu, hep onay bekleyen çekingen, kadınsı biri olup çıkar. Ana (açık alan korkusu çeken kişinin sığındığı) evdir, kilisedir, vatandır.

Boşanma yasaları beni hiç ilgilendirmez. İşim yetişkinlere öğüt vermek değil. Ama çocukları incelemek ilgi alanıma girer; dolayısıyla sinirceli çocuğa iyileşme fırsatı tanıyacaksak, ana babalara evin değişmesi gerektiğini söylemek gerekir. Ana babalar, çocuklarını kötü etkilediklerini kavrayacak yürekliliği göstermek zorundadırlar. Analardan biri bana "İki yıl boyunca çocuğumu görmezsem, onu yitiririm" demişti.

"Onu çoktan yitirmişsiniz" diye yanıtlamıştım. Yitirmişti *gerçekten*, çocuk, evinde mutsuzdu.

ANA BABA KAYGISI

KAYGILI ana babaların vermeyi —sevgi, onur, saygı, güven vermeyi— bilmeyen kişiler olduğu söylenebilir.

Geçenlerde yeni öğrencilerden birinin anası Summerhill'e konuk gelmişti. Hafta sonu boyunca çocuğun yaşamını cehenneme çevirdi. Örneğin çocuk aç olmamasına karşın, başında dikilip zorla öğle yemeğini yediriyordu. Ağaca ev kurarken üstü başı kirlendi diye oyun ala-

nından alıp eve koşturuyor, gıcır gıcır yıkayıp temizliyordu. Çocuk parasını dondurma almaya harcamışsa, dondurmanın mideye ne kadar dokunduğunu anlatıp söylev çekiyordu. Oğlan bana Neill diye seslenince, hemen düzeltiyor, Mr. Neill demesini istiyordu.

"Çocuğunuz konusunda bu kadar kılı kırk yarıyorsanız, hangi akla uyup onu bu okula verdiniz?" diye sordum.

Bütün saflığıyla "neden mi? Çünkü onun özgür ve mutlu olmasını istiyorum. Bağımsız bir erkek olsun, dış etkilerle bozulmasın istiyorum" yanıtını verdi.

"Ya" diyip bir sigara yaktım. Kadıncağız oğluna ne kadar aptalca ve acımasız davrandığının, bezgin yaşamının verdiği bütün kaygıları oğluna aktardığının farkında bile değildi.

Soruyorum: Böyle bir durumda ne yapılır? Hiç! Ana baba kaygısının çocuğa ettiği zararı gösteren birkaç örnek verip, milyonlarca anababa arasından en iyi olasılıkla birinin çıkmasını: "Bakın bu hiç aklıma gelmemişti! Doğru olanı yaptığımı sanıyordum. Yanılmış olabilirim" demesini ummaktan başka bir şey yapılamaz.

Ara sıra şaşkın analardan biri "on iki yaşındaki oğlumun Woolworth'den bir şeyler çaldığını öğrenince inanın aklım başımdan gitti. Ne yapmam gerek, lütfen, lütfen söyleyin" diye yazdığı olur. Bu, yirmi yıl boyunca her gün bir şişe viski içip sonunda karaciğerinin sıfırı tükettiğini öğrenen adamın yakınmaya başlamasına benzer. Böyle birine bu aşamada içkiyi bırakmasını söylemenin hiç yararı yoktur. Bu yüzden, ciddi davranış bozukluğu gösteren çocuğun anasına, çoğunlukla bir çocuk ruhbilimcisine danışmasını ya da en yakın çocuk bakımevinin yerini öğrenmesini salık veririm.

Çılgına dönmüş anaya kuşkusuz "sevgili bayan, oğlunuz çalmaya başlamış, çünkü evi ona doyum vermiyor, mutsuz. Neden evin havasını değiştirmeye çalışmıyorsunuz?" diye yazabilirim. Ama böyle yaparsam, kadının acı çekmesine yol açmış olurum. Kadın dünyanın en iyi niyetli insanı da olsa, çocuğunun çevresini değiştiremez çünkü nasıl yapacağını bilmez. Ayrıca bilse bile, programı yürütecek duygusal yetkinliğe sahip olmayabilir.

Kadın, çocuk ruhbiliminden anlayan birinin yardımıyla kuşkusuz birtakım değişiklikleri gerçekleştirebilir. Ruhbilimci, kadına sevmediği ya da kendisini sevmeyen eşinden ayrılmasını; kaynanasını evden göndermesini öğütleyebilir. Ruhbilimcinin yapamayacağı, kadının iç dünyasını, yani onun ahlâkçı yanını, içindeki kaygılı, ürkek anayı, cinselliğe karşıt tutumunu, dırdırcılığını değiştirmektir. Yalnız dış koşulları değiştirmekle elde edilen şeyler çoğu kez sınırlıdır.

Korkmuş anadan söz etmiştim. Aklıma başka türlü bir anayla yaptığım görüşme geliyor. Bu kadın gelecekte öğrencimiz olacak yedi yaşında bir kızın anasıydı. Kadının bütün soruları kaygı yüklüydü: "Dişlerini günde iki kez fırçalayıp fırçalamadığını denetleyecek biri var mı? Anayola çıkmamasına dikkat edilecek mi? Her gün derse girecek mi? Her gece ilacı verilebilecek mi?" Kaygılı analar çocuklarını çözümlenmemiş sorunlarınca bilmeden ortak ederler. Böyle analardan biri, kızının sağlığı konusunda sürekli kaygılar içindeydi. Durmadan uzun mektuplar yazıp kızının ne yiyip ne yememesi, nasıl giyinmesi gerektiğini anlatıyordu. Okulumuzda ana babaları kaygılı birçok çocuk vardır. Böyle ana babaların kaygısı her zaman çocuğa bulaşır; en sık rastlanansa, hastalık hastalığıdır.

Martha'nın küçük erkek kardeşi var. Ana babası son derece kaygılı insanlar. Martha'nın bahçede kardeşine şöyle seslendiğini işitirim. "Havuzun yanına gitme — ayakların ıslanır." Ya da "Kumla oynama — yeni şortun kirlenir." İşitirim dedim, ama aslında işitirdim demeliydim — çünkü bu Martha'nın okula geldiği ilk günlerde oluyordu. Artık kardeşi baca temizleme fırçası gibi görünse bile, umurunda değil. Eski kaygısı artık yalnız dönemin son haftasında depreşiyor, çünkü evine dönüp oradaki içkarartıcı havaya gireceğini biliyor.

Ara sıra, sıkı düzenli okulların bu denli tutulup beğenilmesinin, öğrencilerin dinlencede eve gittiklerine sevinmelerinden gelip gelmediğini düşünürüm. Ana babalar çocuklarının mutlu yüzlerinde ev sevgisini görürler, oysa bu yüzler aynı zamanda okuldan nefret ettiklerini göste

rir. Çocuğun nefreti çatık kaşlı öğretmene yönelir; sevgisiyse ana babaya akar. Aynı ruhbilimsel düzeneği ananın "akşam baban gelene kadar bekle. O sana gününü gösterir!" diyerek çocuğun kendisine duyduğu nefreti babasına yöneltmesinde de görürüz.

Hekimlerle başka uğraştan insanların sık sık "çocuklarımı, doğru dürüst konuşmayı öğrensinler, ilerki yaşamlarında kendilerine yararlı olacak insanlarla tanışsınlar diye en iyi devlet okuluna gönderiyorum" dediklerini duyarım. Bu insanlar toplum değerlerimizin, kendi dönemlerindeki gibi, kuşaklar boyu süreceğine kesin gözüyle bakarlar. Gelecek korkusu ana babaların yüreklerinde taşıdıkları somut bir gerçektir.

Evde çatıkkaşlı bir yetke yürürlükteyse, ana babalar sıkıdüzenli okulları yeğler. Sıkı okul çocuğu ezme, sessizleştirme, iğdiş etme, saygılı kılma geleneğini sürdürür. Ayrıca okul çocuğun yalnız kafasıyla uğraşmayı kusursuz gerçekleştirir. Çocuğun coşkusal yaşamını, yaratıcılık dürtüsünüyse engelleyip kısıtlar. Yaşamda karşılaşacağı tüm buyurganlarla zorbalara boyun eğecek biçimde eğitir. Bebek odasında başlayan korku, sert sıkıdüzen anlayışları kendi güç güdüleriyle kaşları çatılmış öğretmenler yüzünden artar. Okul ceketiyle, yapay davranışlarıyla, futbol maçlarına düşkünlüğüyle çocuğun yalnız dış yüzünü gören sıradan ana babalar, sevgili oğullarının ne büyük başarıyla eğitildiğini düşünüp sevinirler. Oysa genç bir yaşamın, eğitim denen bu Nuh Peygamber'den kalma sunakta kurban edilmesi acıklıdır. Sıkı okul yalnız egemenlik kurma ardındadır. — ürkek ana babaysa verilenle yetinir.

Her ben merkezli egemenlik arayışı gibi, öğretmenin ben'i de çocuğu kendi yanına çekmeye çalışır. Oysa öğretmenin nasıl bir teneke tanrı olduğunu düşünün. Görüntünün merkezindedir; buyruklar yağdırır, sözü dinlenir; adalet dağıtır, hemen hemen hep o konuşur. Özgür okuldaysa toplumsal güç ortadan kaldırılmıştır. Summerhill'de öğretmenin, ben gösterisi yapma olanağı yoktur. Çocukların çok daha yüksek sesli bencilliğiyle yarışamaz. Nitekim, çocuklar saygı göstermek yerine bana budala ya da aptal eşek, diyebilir. Bunlar genellikle sevgi sözcükleridir. Özgür bir okulda sevgi, en önemli ögedir. Kullanılan sözcükler ikinci konumda kalır.

Çocuklar Summerhill'e epey kaygılı, çatıkkaşlı evlerden gelirler. Bu çocuklara istediklerini yapma özgürlüğü verilir. Kimse onları eleştirmez. Kimse davranışlarına dikkat etmelerini söylemez. Kimse onlardan göz önünde olup ses çıkartmamasını istemez. Böylece okul tam bir cennete dönüşür. Çocuk için cennet, benini dile getirebildiği yerdir. Kendini dile getirme özgürlüğünden aldığı haz kısa sürede onu bana getirir. Ben, ona özgürlük tanıyan kişiyimdir. Tam olması gerektiği gibi bir babayımdır. Çocuk aslında beni sevmiyordur. Çocuklar sevmez, sevilmek isterler. Söze dökülmemiş düşünceleri şudur: Burada mutluyum. *Moruk Neill epey iyi bir adam. Hiçbir şeye burnunu sokmuyor. Benden de hoşlanıyor olmalı, yoksa buyruk yağdırıp dururdu.*

Dinlence gelir. Çocuk evine gider. Evde babasının el fenerini alır, sonra piyanonun üzerinde bırakır. Baba köpürür. Çocuk, evin özgür bir yer olmadığını kavrayıverir. Çocuklardan biri bana "Bizimkiler pek çağdaş düşünceli sayılmaz. Evde buradaki kadar özgür değilim. Eve gidince onlara göstereceğim" demişti. Sanırım bu gözdağını verdi, alıp başka okula yolladılar.

Öğrencilerimin çoğu "akraba ilişkisi hastalığına" tutulup sıkıntı çeker. Bu günlerde öğrencilerimin şu yakınlarıyla sert bir konuşma yapmayı tasarlıyorum: iki (dindar) büyükbaba, dört (dindar ve iffetli) teyze, iki (ahlâk dersleri veren, dinsiz) amca. Çocuklarımdan birinin ana babasının, oğullarını, bunaltacak kadar seven büyükbabaya göndermelerini kesinlikle yasaklamıştım; bana bu kadar sert ve üzücü bir şey yapmalarının olanaksız olduğunu söylediler. Vah çocuğa!

Özgür okulda çocuklar akrabalardan kurtulur. Bugünlerde onları bu tehlikeye karşı uyarıyorum da. İki yıl önce çocuklardan birinin amcası gelip dokuz yaşındaki yeğenini gezmeye götürmüştü. Çocuk geri gelir gelmez yemek odasında ekmekleri koparıp atmaya girişti. "Dışarı çıkmak sana pek iyi gelmemişe benziyor" dedim. "Amcan neler anlattı?"

"Ha" dedi umursamaz bir sesle. "Tanrı'dan söz edip durdu; Tanrı'dan ve Kutsal Kitap'tan.

"Ekmeğini sulara at, diyen bölümden de söz etti değil mi?" diye sorunca çocuk gülmeye başladı. Bu amca yeniden okula gelirse yeğeni "geçici olarak izinsiz" kalacak elbet.

Bununla birlikte, öğrencilerimin çoğunun ana babalarından yakınamam. "Pek güzel geçinip gideriz. Çoğu benim yanımdadır. Bir ikisinin belli belirsiz kuşkuları olur, ama bana güvenmeyi sürdürürler. Yöntemlerimi ana babalara açıkça anlatırım. Beğenip beğenmemek onlara kalmıştır. Beni yarı yolda bırakmayanların kıskanmalarına gerek kalmaz. Çocuklar, okuldaki kadar özgür olunca, evlerine sevinçle giderler.

Ana babaları Summerhill'e bütünüyle güvenmeyen öğrenciler dinlencede eve gitmek istemezler. Böyle ana babalar çocuklarından çok şey isterler. Bunlar, sekiz yaşında bir çocuğun genellikle hep kendi çıkarını düşündüğünü kavrayamaz. Çocuk toplum anlayışına, görev bilincine sahip değildir. Summerhill'de bencilliğini sonuna kadar yaşar, dile getirerek ondan kurtulur. Bir gün o da toplumsal bir varlık olacak, başkalarının hak ve düşüncelerine duyduğu saygı, bencilliğini azaltacaktır. Okulla ev arasındaki anlaşmazlık çocuk için yıkımdır. O zaman çocukta çatışkı başlar: Hangisi doğru, ev mi yoksa okul mu? Evle okulun tek bir amaçla birleşmeleri, aynı bakış açısını benimsemeleri, çocuğun gelişimiyle mutluluğu için gereklidir.

Öğretmenle ana babalar arasındaki anlaşmazlığın başlıca nedeni, sanırım kıskançlıktır. On beş yaşında bir kız öğrenci bana "Mr. Neill şöyle şöyle diyor" demem babamı kızdırmaya yetiyor" demişti. Kaygılı ana babalar genellikle çocuğun sevdiği öğretmeni kıskanırlar. Bu doğaldır. Ne de olsa çocuklar en değerli varlıklarıdır; onlar birer maldır; malsa, canın yongasıdır.

Sonuçta öğretmen de insandır; onun da kusurları vardır. Birçok öğretmenin çocuğu yoktur; bu yüzden ayrımında olmadan öğrencilerini kendi çocukları sayarlar. Çocukları ana babalarının elinden almaya çalışırlar. Aslında öğretmenlere de çözümleme yapılması gerekir. Çözümleme bütün hastalıkların ilacı değildir elbet; etkin olduğu alanlar sınırlıdır, ama gene de temeli temizler. Bence çözümlemenin en büyük yararı, insanın başkalarını daha kolay anlamasını sağlayıp iyilikçi kılmasıdır. Salt bu nedenle öğretmenlere çözümleme yapılmasını önerebilirim; çünkü öğretmenin görevi başkalarını anlamaktır. Çözümlemeden geçen öğretmen çocuklara karşı takındığı tutumla daha iyi yüzleşir, dolayısıyla tutumunu düzeltip geliştirir.

Korku ve çatışkılara boyun eğmiş evler zararlıdır. Kaygılı ana babası tarafından öne çıkmaya zorlanan çocuk kızgınlık duyar. Bilinçsizce onların kazanmamasına karar verir. Kaygı ve çatışkı içinde yetiştirilen çocuk, yaşama körlemesine dalar.

ANA BABA UYANIKLIĞI

UYANIK olmak, önyargılardan, çocuksu tutumlardan kurtulmuş olmak demektir — aslında olabildiğince kurtulmuş demek daha doğrudur, şimdiye kadar ilk koşullanmalardan kurtulmayı bütünüyle kim başarabilmiştir? Uyanıklık, her şeyin derinine inmeyi, yüzeysel ayrıntılara aldırmamayı akla getirir. Bu, duygusal bağlılıkları nedeniyle, ana babalar açısından başarılması pek kolay bir iş değildir. Aldığım sayısız mektupta ana babalar *her şeyi nasıl da birbirine karıştırıp çocuklarımızı bozmuşuz!* diye bağırırlar. Çocuğun özgürlüğe yönlendirilmesinde, güçlü duygusal bağlarla eli kolu bağlanmamış öğretmen, sürekli uyanık kalmayı ana babalara oranla daha iyi becerir.

Babalara, yöntemlerini değiştirmedikçe, sorunlu oğullarının düzelemeyeceğini yazmak zorunda kaldığım çok olmuştur. Tommy, Summerhill'de sigara içmekte özgürken evde dayak yiyorsa, çözümü olanaksız bir durumla karşı karşıya bulunulduğunu belirtmek zorunda kalırım. Sigara içmenin yerine *yıkanmayı, yıkamayı, öğrenmemeyi, sövmeyi* koyabilirsiniz.

Çocuğu evinden soğutmaya kalkışmam. Bunu ben değil, özgürlük yapar; bazı şeylerin ayırdında olamayan ev, meydan okumayı göze alamaz, özgürlüğün etkisini anlayamaz.

Çocukla ana baba arasındaki bozuk ilişkileri birkaç örnekle göstermek istiyorum. Anlatacağım çocukların hiçbir olağandışılığı yoktur. Onlar, gerçek gereksinimlerinin ayrımına varamamış çevrenin kurbanıdırlar.

Mildred'ı ele alalım. Her dinlenceden dönüşte kinci, kavgacı, dürüstlükten uzak biri olur; kapıları çarpar, odasından yakınır, yatağını

beğenmez filan. Birlikte yaşanması kolay birine dönüşene kadar dönemin ortasını buluruz. Dinlencesini, yanlış erkekle evlenmiş, anasının mız mız dırdır dinleyerek geçirmiştir. Ona okulda dünyanın tüm özgürlüklerini bağışlasanız da, sürekli bir gönül rahatlığı kazandıramazsınız. Evde geçirilen çok kötü bir dinlenceden sonra, okulda ufak tefek hırsızlıklar başgösterir. Çocuğun durumun bilincine varmasını sağlamanız sürekli yaşamına burnunu sokan, nefret dolu, hiçbir şeyin ayrımında olmayan ev çevresini değiştirmeye yetmez. Kimi zaman —hiçbir gerçek değere sahip çıkmayan, çocuğun ne düşünüp duyumsadığını bilmeyen— evinin kötü etkilerinden Summerhill'de bile kurtulamadığı olur. Ne yazık! Gerçek değerleri insanlara öğretmek kolay değildir.

Sekiz yaşındaki Johnny okula döndüğünde korkunçtur. Güçsüz çocuklarla alay edip zorbalık yapar. Anası Summerhill'e güvenir, ama babası tam bir sıkıdüzencidir. Oğlan, babasının bir buyruğuyla yerinden fırlamalıdır; arada bir tokat yediğini de söylemiştir. Bu çocuğa ne yapılabilir? Bilmiyorum.

Babalardan birine "Çocuğunuzu herhangi bir biçimde eleştirmeniz, sizin için ölüm demektir. Ona öfkelenip kızmayın. Her şeyden önemlisi cezalandırmayın!" diye yazmıştım. Çocuk dinlenceye gittiğinde, babası istasyonda karşılamış. Çocuğa söylediği ilk şey "Başını dik tut; delikanlı. Kamburunu çıkarma!" olmuş.

Peter'ın anası, gece yatağını ıslatmazsa her sabah bir peni vereceğini söylemiş. Bense her yatağını ıslatışında üç peni vererek kadının söylediğinin tersini yaptım. Ancak yöntemimi uygulamaya başlamadan önce, çocuğun kafasında benimle anası arasında bir çelişki belirmesin diye kadından ödül vermeyi kesmesini istemiştim. Şimdi Peter evde, yatağını okuldakinden daha çok ıslatıyor. Peter'ın sinircesindeki öğelerden biri bebek kalmak istemesidir; kundaktaki erkek kardeşini kıskanıyor. Anasının onu iyileştirmek istediğini belli belirsiz seziyor. Bense, yatağını ıslatmanın hiç de önemli olmadığını göstermeye çalışıyorum. Üç penilik ödülüm çocuğu, arzusunu sonuna kadar yaşayıp *doğal olarak vazgeçene* kadar, bebek kalmaya özendiriyor. Alış-

kanlık, bir şeyin sonuna kadar yaşanıp aşılmadığını gösterir. Bir şeyin olmaması için sıkıdüzene ya da rüşvete başvurmak, çocuğun suçluluk duygularına kapılmasına, nefret dolu bir ahlâk anlayışı edinmesine yol açar. Yatağını ıslatması, çok-bilmiş bir ahlâkçı olmasından iyidir.

Küçük Jimmy dinlenceden "Bu dönem tek bir ders bile kaçırmayacağım" diyerek döndü. Ana babası onu ortaokul seçme sınavlarına girmeye zorlamıştı. Çocuk bir hafta bütün derslere girdi, sonra bir ay sınıfa uğramadı. Bu da sözlerin işe yaramadığının bir başka kanıtıdır. Daha da kötüsü sözler engelleyici bile olabilir.

Dediğim gibi, bunlar hiç de sorunlu çocuklar değiller. Akılcı bir çevrenin, anlayışlı ana babaların yardımıyla olağan çocuklara dönüşebilirler.

Bir ara, yanlış öğretim yöntemlerinin cezasını çeken sorunlu bir çocuğum vardı; anasından yanlışını düzeltmesini istemiştim. Bana söz vermişti. Yaz dinlencesinden sonra çocuğu geri getirdiğinde "Yasakları kaldırdınız mı?" diye sordum.

"Evet" dedi "elbette kaldırdım."

"Çok iyi! Ona ne söylediniz?"

" 'Erkeklik organınla oynamanın bir zararı yok, ama aptallıktan başka bir şey de değil.' dedim."

Engellerden birini kaldırıp ötekini koymuştu. Ve çocuk toplumdışı, dürüstlükten uzak, nefret ve kaygı içinde yüzen biri olarak kalmıştı.

Ana babalar açısından sorunum, öğrenmemeleridir. Görünüşe bakılırsa, işimin en ağır yanı ana baba yanlışlarını düzeltmektir. Geçmişte yaptıkları yanlışları anlayan, çocuklarına nasıl davranmaları gerektiğini öğrenmeye çalışan ana babalara büyük bir yakınlık ve hayranlık duyarım. Çok şaşırtıcı, ama öbür ana babalar kendilerini çocuklarına uydurmaktansa, hiçbir işe yaramayan, tehlikeli kurallara yapışıp kalmayı yeğlerler. Daha şaşırtıcı olansa, çocuğun bana beslediği sevgiyi kıskanır görünmeleridir.

Çocuklar aslında beni değil, işlerine burnumu sokmayışımı sevmektedir. Ben onların düşünü kurdukları babayımdır; gerçek babaları

durmadan "kes şu patırtıyı!" diye bağırır. Ben çocukları yol yordam öğrenmeye, incelikli bir dil kullanmaya zorlamam. Hiçbir zaman yüzlerini yıkayıp yıkamadıklarını sormam. Boyun eğmelerini, saygı göstermelerini istemem. Kısacası yetişkinlerin bekledikleri saygıyı çocuklara da gösteririm. Bununla birlikte, babalarla aramda gerçek bir yarış olamayacağını bilirim. Babanın görevi ailesini geçindirmek için para kazanmaktır. Benim işimse, çocukları incelemek, tüm zamanımı onlarla ilgilenerek geçirmektir. Ana babalar, gelişimi konusunda daha fazla bilgi edinmek üzere çocuğun tinsel yapısını öğrenmeye yanaşmıyorlarsa geride kalmayı göze almalıdırlar. Geride bırakılırlar da *zaten.*

Okulumdaki çocuklardan birine "yazım kurallarına dikkat etmeyeceksen, bana mektup yazma daha iyi" diyen bir baba vardı. Bu mektup anlaksal bir kusuru olup olmadığına bir türlü karar veremediğimiz bir kıza gelmişti.

Yakınıp duran ana babalara "Oğlunuz hırsızlık ediyor, yatağını ıslatıyor, toplumdışı davranışları var, mutsuz, aşağılık duygusu çekiyor. Siz de karşıma geçmiş, bizi istasyonda eli yüzü leş gibi karşıladı diye sızlanıp duruyorsunuz! diye bağırdığım çok olmuştur. Ben zor öfkelenen bir insanımdır, ama çocuğun davranışlarında önemliyle önemsizi birbirinden ayıramayan ana babalar karşısında kendimi tutamaz, kızarım. Belki bu nedenle ana babalara karşı olduğum düşünülüyor. Oysa analardan biri gelip bahçede yırtık pırtık giysileriyle çamur içinde oynayan çocuğunu gördüğünde yüzü ışıl ışıl "ne kadar da iyi ve mutlu görünüyor değil mi?" dediğinde sevinçten uçarım.

Ama bunun çok zor olduğunu bilirim. Hepimizin kendi değer ölçütleri var; başkalarını kişisel ölçülerimize göre değerlendiririz. Belki aslında bu konuda aşırı düşüncelere sahip bir adam olduğum, çocuklarını benim gözlerimle görmeyen ana babalara katlanamadığım için özür dilemem gerekirdi. Ama özür dilersem ikiyüzlülük etmiş olurum. Doğrusu —çocuklarla ilgili— değer yargıları konusunda haklı olduğumu biliyorum.

Çocuklarıyla ilişkilerini düzeltmeyi gerçekten isteyen ana babalar, kendilerine şu gerçekçi soruları sorarak işe başlayabilir. Aklıma, bu konuda birçok soru geliyor. *Bu sabah kocamla (ya da karımla) tartış-*

tığım için mi çocuğuma kızıyorum? Yoksa dün geceki sevişmemizden yeterince haz almadığım için mi? Komşu kadın, bizim yumurcağı çok şımarttığımızı söyledi diye mi? Yoksa bunun nedeni evliliğimin başarısızlığı mı? Yoksa işverenim beni azarladı diye mi? İnsanın kendisine böyle sorular sorması çok yararlıdır.

Derinde yatan asıl sorun, ne yazık ki, yaşam boyu koşullanmış kişilerin bilinçli olmayışıdır. Öfkeli bir babanın durup kendine şu karmaşık soruyu sorma olasılığı pek azdır: Ben dayaklarla, ahlâk söylevleriyle, Tanrı korkusuyla, anlamsız toplum gelenekleri saygısıyla, yoğun cinsel baskıyla çok katı bir düzen içinde yetiştirildiğim için mi sövdü diye oğluma kızıyorum? Buna yanıt vermek, bir ölçüde özçözümleme yapmak demektir, ama çoğumuz bunu beceremeyiz. Bunu başaramayışımız çok kötüdür, çünkü vereceğimiz yanıt birçok çocuğu sinirce ve mutsuzluktan kurtarabilirdi.

Babaların günahını çocukların çekeceğini söyleyen Kutsal Kitap tümcesi kuşaklar boyu hep bedensel açıdan anlaşılmıştır. Eğitimsiz kişiler bile Ibsen'in, babanın yakalandığı frengi yüzünden yıkıma uğrayan oğlu anlatan *Hayaletler*'indeki ahlâk dersini anlayabilir. Anlaşılamayan, babaların tinsel günahının çocukları çok daha fazla yıkıma uğrattığıdır. Çocuk için özyapı çarpıklıklarıyla sonuçlanan bu yıkıcı çevrimden kaçışın tek bir yolu vardır, — o da, aklı başında ana babaların çocukları özdüzenlemeye yönelten kılavuzluğudur.

Özdüzenlemenin, kurallar dizgesine oranla çok daha fazla özveri gerektirdiğini vurgulamak isterim. Özdüzenlemede ana babalar en az iki yıl kendi çıkarlarını bir yana atıp zamanlarının çoğunu çocuklarına ayırmak zorundadır. Bebeğin sevgisini ve gönlünü kazanma oyununa girişmemelidirler. Ana babalar bebeği gösteriş konusu yapmamalı, akrabalar geldiği zaman ondan gülücükler saçıp oyunculuğunu sergilemesini beklememelidirler. Özdüzenleme ana babanın kendi özünden vaz geçmesini gerekli kılar. İşin bu yanı üzerinde önemle duruyorum, çünkü bebeği kendi yaşam biçimlerine uyduran, akşamları sinemaya gidebilmek üzere ayarladıkları uyku saatini bebeğe kabul ettiren, sonra da hâlâ özdüzenleme uyguladıklarını söyleyen birçok genç çift tanı-

yorum. Bu çiftler ileride bebek büyüdüğünde baba şekerlemesini yaparken rahatsız olmasın diye çocuğun eline yumuşak, gürültüsüz oyuncakları tutuşturacaktır.

"Kes şunu" diye bağırır ana babalar "bize bunu yapamazsın! Yaşamda bizim de birtakım haklarımız var! Bense hayır, çocuğun yaşamının ilk iki —belki dört— yılında hiçbir hakkınız yoktur, diyorum. İlk yıllar en dikkatli olmanız gereken uyanıklık yıllarıdır, çünkü çevredeki herkes özdüzenlemeye karşıdır; insan çocuğu için alabildiğine uyanık olmak, açık bir bilinçle savaşmak zorundadır.

Çocuklarına özdüzenleme ve özgürlük yolunu açmayı gerçekten isteyen ana babalara birkaç küçük öğüdüm daha var.

Bebeği arabasına koyup saatlerce bahçede bırakmak tehlikeli bir uygulamadır. Bebeğin, birdenbire uyanıp kendini yabancı bir yerde buluverince çekeceği şiddetli korku ve yalnızlığı kimsecikler bilemez. O durumlarda bebeğin attığı çığlıkları duyanlar, bu aptalca alışkanlığın acımasızlığını biraz olsun anlayabilirler.

Çocuğunuzun sinircesiz büyümesini istiyorsanız ona uzak ve soğuk davranmamalı — dahası böyle bir şeyi aklınızdan bile *geçirmemelisiniz*. Onunla oynamalı; oyunlarına katılmakla kalmamalı, çocuğunuzla, kendiniz de bir çocukmuşsunuz gibi, yaşamına girerek, meraklarını paylaşarak oynamalısınız. Saçma sapan bir ağırbaşlılığınız varsa, bunu başaramazsınız.

Olanak varsa büyükanalarla büyükbabaların —çocuklarla değil— ayrı yaşaması her zaman daha iyidir. Büyükanalarla büyükbabalar genellikle çocuk yetiştirme konusunda kendi kurallarını uygulamakta diretirler ya da çocuğun yalnız iyi ya da kötü yanlarını görerek bozulmasına yol açarlar. Bozuk düzenli evlerde çocuğun iki yerine dört efendisi olur. Düzenli evlerde bile sürekli gerginlik yaşanır, çünkü büyükanalarla büyükbabalar çocuk konusunda hep kendi zaman aşımına uğramış görüşlerini ileri sürerler. Büyükanalarla büyükbabalar çocuğu aşırı sahiplenici bir sevgiyle şımartma eğilimindedir. Bu genellikle, kendi çocukları büyüdükten sonra, ninenin yaşamda yapacak bir şey bulamadığı zaman ortaya çıkar. Üçüncü kuşak ona yeniden işe başlama fırsatı verir. Kızının ya da gelininin analık etmekte yetersiz oldu-

ğunu düşünerek, büyükanalığa girişir, çocuk ikisi arasında çekiştirilir durur —dolayısıyla *ikisinden* de kaçmaya başlar. Çocuğa göre bir evde, ister anayla büyükana arasında ister karı-koca arasında olsun, hırgür varsa sevgi yoktur. Bu dırıltılar ne kadar gizlenirse gizlensin, çocuk kandırılamaz. Bütünüyle bilincine varamasa da, evinde sevgi olmadığını *sezer.*

Okul sorunu da güçlük yaratabilir. Eşiniz çocuğunuzu karma eğitim verilen ilerici bir okula göndermek isterken, siz bir devlet okuluna yollamayı düşünebilirsiniz. Düşünce ayrılığı başgösterebilir. Eşlerden birinin Katolik oluşu en kötü sonucu doğurur. Bu konuda verecek öğüt bulamıyorum. Öğretisel ya da dinsel inanışlar arasındaki uçurumlar kapatılamaz. Başa çıkılması en zor öğrencilerimin bazılarının, okul konusunda düşünce ayrılığına düşmüş ana babaların çocukları olduğunu söyleyebilirim. Aklı Summerhill'e yatmayan ama evde huzura kavuşmak için yavrusunu buraya yollayan babanın çocuğu hiçbir zaman gerçek bir ilerleme gösteremez, çünkü aslında babasının bu okulu onaylamadığını bilmektedir. Bu çocuk için son derece acıklı bir durumdur. Okulda kalma konusunda kendini güvenlikte duymaz, babasının günün birinde çekip almasından, sıkıdüzenli bir okula gönderivermesinden korkar.

Ayrıca ana babalarla öğretmenler arasında da uzlaşmazlık çıkabilir. Öğretmenler bunun ayrımındadır; bazıları ana baba öğretmen toplantıları düzenleyerek daha yakın ilişki kurulmasına çalışır. Bu çok iyidir! Her yerde yapılması gerekir. Öğretmenlerin çocukları asla ana babaları kadar etkileyemeyeceklerini anlamaları gerekir. Evdeki sorun yaratan ortam sürüp gittikçe, sorunlu çocuğu iyileştirmeye çalışmak bu nedenle boşunadır.

Ana babalar çocuklarının er geç kendilerinden kopacaklarını bilmelidirler. Bununla çocukların çekip gideceğini, ana babalarını bir daha görmeyeceklerini söylemek istemiyorum. Demek istediğim bedensel olarak kopacakları; kendilerini çocukluk bağımlılığından kurtaracaklarıdır. Bir ananın çocuğunu kendine bağlı tutmaya çalışması doğaldır. Yaşlılıklarında ana babasını rahat ettirmek için evinden ayrılmayan birçok kız çocuk tanıyorum. Bu gibi evlerin çoğunun mutsuz olduğunu da biliyorum.

Ruhunun bir yanı, kızı dünyaya açılmaya, kendi yaşamını yaşamaya iter. Öteki görevbilir yanıysa, ana babasını bırakmamaya zorlar. Kız sürekli iç çatışkı yaşıyor olmalıdır; bu çatışkıysa sinirlilik biçiminde dışavurur. *Anamı seviyorum elbet, ama ara sıra çekilmez oluyor!*

Bugün binlerce kadın dünyanın en sıkıcı işlerini yapmaktadır — yemek hazırlarlar, çamaşır, bulaşık yıkarlar, ütü yapar, toz alırlar. Onlar parasız çalıştırılan hizmetçilerdir, yaşamları donuk ve sıkıcıdır. Çocuklar yuvadan uçunca anaların işi biter. Yavruların bırakıp gittiği yuvaysa bomboş kalır; dolayısıyla anaları kınamak yerine onların duygularını anlamaya çalışmak gerekir. Analık güdüsü epey uzun zaman alır — bu süreçte çocuğuna istemeden de olsa acı çektirebilir. Dolayısıyla, her evli kadının analık sorumluluğu sona erince yeniden başlayabileceği bir işi, bir uğraşı olmalıdır.

Ana babalar Tanrı'dır, hem de kıskanç bir Tanrı. *Çocuğumu şöyle biçimlendireceğim!* demek, ana babaların yasal hakkıdır. Ana babalar çocuklarını dövebilir, yıldırıp korkutabilir, yaşamını çekilmez kılabilir. Yasa, ancak bedene verilen zarar büyük olduğunda işe karışır. Buna karşılık, tinsel zarar ne ölçüde olursa olsun, yasalar hiç karışmaz. Acıklı olansa, ana babaların hep en iyisi olsun diye öyle davrandıklarına inanmalarıdır.

İnsanlığın umudu, ana babaların en iyi davranışı *mutlaka* bulacakları yolundadır; ana babalar uyanık olur, çalışma, bilgi edinme ve sevme özgürlüğünü amaçlayan gelişimi sırasında çocuklarının yanında yer alırlarsa, en iyi davranışı bulurlar. Elinizdeki kitap, iyilik ya da kötülük açısından ana babaların çocuk üzerindeki büyük etkisini bir tek ana babaya anlatabildiyse, boşa yazılmış sayılmaz.

7

SORULAR VE YANITLAR

GENEL SORULAR

İnsanlığa yaşam-karşıtı (anti-life) diyorsunuz. Demek istediğiniz nedir? Ben yaşam-karşıtı değilim, arkadaşlarım da değil.

YAŞAMIMDA iki korkunç savaş gördüm; çok daha korkunç olacak üçüncüsünü görecek kadar yaşayabilirimde. Bu iki savaşta milyonlarca genç öldü. Ben küçükken Güney Afrika'da yayılımcılık yüzünden insanlar öldü. 1914'den 1918'e kadar "savaşı sona erdirme savaşlarında" can verdiler. 1939'dan 1945'e kadar Nazi buyurganlığını ezmek için öldüler. Yarın ortaklaşmacılığı ezmek ya da geliştirmek için ölebilirler. Bu da, büyük insan yığınlarının, devlet büyüklerinin bir buyruğu üzerine, kendi bireysel yaşamlarıyla ilgisi olmayan nedenlerle, kendilerinin ve çocuklarının canlarını seve seve tehlikeye atmaları anlamına geliyor.

Eğer siyasetçilerin, tecimenlerin ya da sömürücülerin elinde maşa olursak, yaşam-karşıtı ölüm-yanlısı kişilere dönüşürüz. Bu kişilerin oyuncağıyız, çünkü yaşama olumsuz bakmak, buyurgan bir topluma ayak uydurmak, efendilerimizin ülküleri uğrunda ölmek üzere eğitiliyoruz. İnsanlar sevgi uğruna ancak coşumcu romanlarda ölür; gerçeklikteyse nefret yüzünden can verirler.

Bu, işin yığınları ilgilendiren yanı. Ama bireyler de günlük yaşamda yaşam-karşıtıdır. Sevişmeleri genellikle doyumsuzdur; hazları çoğunlukla bayağı, ucuz ve kaçamaktır. Ahlâkçılıkları ağır basar, doğal yaşamın yanlış ya da en azından yetersiz olduğunu düşünür, çocuklarını buna göre eğitirler.

Yaşam-yanlısı bir çocuğa cinsellik, dersler, Tanrı, yol-yordam ya da ince davranışlar konusunda bilinç kazandırmaya çalışılmaz. Yaşam-yanlısı ana-baba ya da öğretmen çocuk dövmez; Yaşam-yanlısı bir yurttaş ceza yasalarımıza, insanları asmamıza, eşcinselleri cezalandırmamıza, evlilikdışı çocuklara yönelik tutuma göz yummaz. Yaşam-yanlısı insan kilisede oturup acınacak bir günahkâr olduğunu söylemez.

Kural tanımaz davranışları savunmadığımı açıkça belirtmek isterim. Denek taşı hep şu olmalıdır: *Mr. X'in yaptığı gerçekten başkalarına zarar veriyor mu?* Bunun yanıtı hayırsa, o zaman Mr. X'i kınayanlar yaşam-karşıtı demektir.

Bunun tersini savunabilir, dans eden, yürüyüşe çıkan, oyun oynayan, sinemalara, dinletilere, tiyatrolara giden gençlerin yaşam-yanlısı olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar son derece önemli kanıtlardır çünkü gençlik yaşam-yanlılığının özlemini çeker, öylesine diri bir canlılık içindedir ki yetke tarafından bastırıldığı zaman bile haz alacak şeyler bulur. Bu özlem daha sonraları da duyulur, ama insan ikircikli biri olup çıkmıştır, bir yandan haz ararken bir yandan bundan korkar.

Yaşam-karşıtı sözcüğünü kullanırken, ölümü arayan demek istemiyorum. Ölümden çok yaşamdan korkmayı anlatmak istiyorum. Yaşam-karşıtı olmak, ölümyanlısı olmak demek değildir. Yaşam-karşıtı olmak yetke, din, baskı, eziyet yanlısı olmak ya da en azından bunlara boyun eğmek demektir.

Özetleyeyim: Yaşam-yanlılığı eğlence, oyun, sevgi, ilginç işler, boş zaman eğlenceleri, gülme, müzik, dans, başkalarını düşünme, insanlara inanç duyma demektir. Yaşam-karşıtlığı görev, uysallık, çıkar ve güç anlamına gelir. Tarih boyunca hep yaşam-karşıtlığı kazanmıştır; gençlik, günümüzde yetişkinlerin kavramlarına uydurulmak üzere eğitildiği sürece de kazanmayı sürdürecektir.

Dünyadaki milyonlarca insanın tutumbilimsel (iktisadi) sorunları çözülünce, insanlık hastalıklarına da çözüm bulunabileceğine inanıyor musunuz?

Evde ve okulda verdiğimiz eğitimin, çoğunluğun yaşamını donuklaştırıp daha da sıkıcı kıldığını anlamak yetmez. Evet, dükkân ve işyerlerindeki sıkıcı uğraşlar gereklidir; gereksiz olan masalarından, tezgâhlarından nefret eden, doyurulmamış coşkularına bayat filmlerde, köpek yarışlarında, resimli dergilerde, gazetelerdeki vıcık vıcık sevi ya da suç öykülerinde çözüm arayan insanların cansızlığıdır.

Kadillaklı milyonerlerin iç dünyaları demiryolu hamallarınınkinden daha mutlu değildir. Öyleyse, insanın ruhu yaşama ve sevgiye karşıtsa, tutumbilimsel rahatlık ya da güvencenin tadına varamaz. Varlıklılarla yoksulların ortak yanı şudur: ikisi de sevgiyi onaylamayan, sevgiden korkan, sevgiyi açık saçık şakalarda harcayan bir dünyada yetiştirilmiştir.

İnsanların mutsuz olduklarına inanan birçok kişi, parasal sorunlar çözülürse, yaşamın dopdolu, doyurucu ve özgür olacağını söyler. Ben kendi payıma buna inanmıyorum. Şimdiye dek pek az gördüğümüz tutumbilimsel özgürlük bana umut verici gelmiyor. Mutfağımızı elektrikli aygıtlarla donatma olanağı veren parasal özgürlük, bizi daha mutlu ya da bilge kılmaz; başardığı tek şey biraz daha rahatlık sağlamaktır; buysa kısa sürede benimsenir, coşkusal değerini yitirir.

Özyapı-oluşturma yöntemlerimiz İngiltere'yi özdeksel konularda başarılı kılmış, yaşam düzeyimizi yükseltmiştir. Bu bir bakıma başarı sayılır. Ama insanlar gene de mutsuz. Hayır, tutumbilimsel çözümler dünyayı tek başına nefret ve mutsuzluktan, suçtan ve yüzkızartıcı olaylardan, sinirce ve hastalıklardan kurtarmaya yetmez.

Mutsuz evlilikler konusunda ne yapılabilir?

Orta-sınıf ana babaların bir bölümü çözümü, çoğunlukla ailelerin dağılmasıyla sonuçlanan ruhçözümlemesinde arıyor. Ama çözümleme şimdikinden daha fazlasını sağlasa bile, bütün dünyaya çözümleme uygulanamaz. Bireylere yönelik sağaltım, kitleleri yeterince etkileyemeyen sıradan bir iş olarak kalır.

İnsanlık için çözüm, sinirceleri geçirmek değil, gençleri doğru dürüst yetiştirmektir. Günümüzde evlilik sorunlarının çözümü konusunda söyleyecek sözüm yok. Düşünmek bile acı ama, Bay ve Bayan Brown mutsuz birlikteliklerini yaşam-karşıtı bir ortamda yetiştirildikleri için sürdürüyorlarsa, yapılacak bir şey yoktur.

Bu insana tam bir kötümserlik gibi gelebilir. Ama ancak çocuklarımızı cinsellik ve yaşamdan nefret etmeyecek biçimde eğitmeye çalışırsak iyimser olabiliriz. Dayak atılan, yalan söylenen, çıplaklığından utandırılan çocukları her görüşümde, ileride nefret dolu bir karı ya da koca olacaklarını düşünerek üzülürüm.

Evlilikte iki yanın da aynı zekâ düzeyinde olmasını önemli buluyor musunuz?

Evlilikte zekâ ikincil plandadır. Kafacak anlaşmaya dayalı evlilik, sıkıcı ve soğuk bir ilişkidir; yüreklerin evliliği ise sıcaklık, vericilik getirir. Doğa kadın ya da erkeği, eşin beyinsel yetilerine vurulmak üzere yaratmamıştır. Bununla birlikte, cinsel güdüler zayıflayınca, ortak zihinsel meraklar çiftlere mutluluk verebilir. Huy benzerliği, mutlu ve uzun bir evliliğin belki de en önemli habercisidir.

Çalışma konusundaki aşırı kaygının nedenleri nedir; günümüzde birçok genç neden canına kıyıyor?

Çocukların çalışma konusunda kaygıları olup olmadığını bilmiyorum. Gözle görülebilen kaygının, çok daha derinde yatan bir kaynağı vardır; buysa hemen her zaman kendini okşamanın günah olduğu inancıdır. Kendi kendine doyum sırasında suçluluk duymayan insanlar, işlerinde de canlı ve heveslidirler.

Stekel "canına kıyma son cinsel edimdir" der. Kendini okşama yasağı, çocuğun kendi bedeninden, ruhundan nefret etmesine yol açar; canına kıymaysa buna gösterilen mantıklı tepkidir. Beden bu denli aşağılıksa, ondan ne kadar erken kurtulunulursa o kadar iyidir.

Toplumsal yardım emekçileri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sorunlu çocukların yoksul çevrelerdeki evlerine giden toplumsal yardım emekçilerine büyük saygı duyuyorum. Çok önemli ve iyi bir iş yapıyorlar. Ama acaba çalışmaları yeterince derine iniyor mu?

Kimse onlardan ana babalara ruhçözümlemesi yapmalarını bekleyemez. Ne kadar güç koşullarda çalıştıklarını herkes biliyor. Çocukları toplumdışına iten gecekonduları kaldıramazlar. Bilisiz ana babaları —çocuklarını kötü besleyen, cinselliği karanlık köşelerde yaşanan aşağılık, pis bir serüvene dönüştürerek gelişimlerini engelleyen ana babaları— değiştirmek de ellerinden gelmez.

Kadın erkek bütün toplumsal yardım emekçileri birer kahramandır. Onlar gençlerin, yoksul ev yaşamından kaynaklanan kötülükleri yenmesine yardım etmeye çalışmaktadır. Toplumsal yardım emekçisi özgürlüğe eksiksiz inansa bile, bu ilkeleri gecekondularda nasıl uygulayabilir? Analardan birine "Bayan Green, oğlunuz hırsızlık yapıyor, çünkü içkici babası onu dövüyor, iki yaşındayken erkeklik organına dokundu diye eline vurmuştunuz, ona hiç sevgi göstermediniz" denilebilir mi? Dense Bayan Green bunu anlayabilir mi?

Kadınların yeniden eğitilemeyeceğini söylemek istemiyorum. Demek istediğim, toplumsal yardım emekçisinin ya da başka birinin anlattıklarıyla eğitilemeyecekleridir. Burada sorun tutumbilimseldir. İşe gecekonduları yok ederek başlanabilir.

SUMMERHILL HAKKINDA

Summerhill dizgesinde, çocuğun istenç (irade) gücü nasıl gelişir? Her istediğini yapmasına izin verilirse, özdenetimini nasıl geliştirebilir?

SUMMERHİLL'de bir çocuğun her istediğini yapmasına izin *verilmez.* Kendi koyduğu kurallarla her yandan kuşatılmıştır. Kendisini

—ama yalnız kendisini— etkileyen şeyleri yapmasına izin verilir. İsterse bütün gün oynayabilir, ders ve çalışma yalnız onu ilgilendiren şeylerdir. Ama derslikte kornet çalmasına izin verilmez, çünkü bu öbürlerine engel olur.

Ayrıca istenç gücü denen şey nedir? İstencimi tütünü bırakmakta kullanabilirim, ama birine vurulmak ya da bitkibilimden hoşlanmak söz konusu olduğunda istencim işe yaramaz. Hiç kimse kendini iyi hatta kötü olmaya zorlayamaz.

Bir insanı istenci güçlü olsun diye eğitemezsiniz. Çocukları özgürlük içinde eğitirseniz kendilerini daha iyi tanırlar, özgürlük bilinçaltının bilince dönüşmesine olanak verir. Summerhill öğrencilerinin yaşam konusunda pek az kuşkuya kapılmasının nedeni budur. Ne istediklerini *bilirler.* İstediklerini elde edeceklerine de inanıyorum.

Zayıf istenç denen şeyin genellikle ilgi yoksunluğunun belirtisi olduğunu aklımızdan çıkarmayalım. Tenis oynamak istememesine karşın tenis oynamaya itilen güçsüz kişi, asıl ilgi duyduğu şeylerin ne olduğunu bilmeyen kişidir. Köle sıkıdüzeni, böylelerini zayıf istençli, yararsız insan yapar.

Summerhill'de bir çocuk tehlikeli bir şey yapıyorsa, buna izin verir misiniz?

Elbette hayır. İnsanlar çoğunlukla çocuklara özgürlük tanımanın aptallık anlamına gelmediğini kavramakta zorluk çeker. Küçük çocuklarımızın yatma saatine kendilerinin karar vermesini beklemeyiz. Onları makinelerden, arabalardan, kırık camlardan, derin sulardan uzak tutar koruruz.

Çocuğa hazır olmadığı sorumlulukları yüklememek gerekir. Ama çocukların karşılaşacakları tehlikelerin yarısının kötü eğitimden kaynaklandığını da unutmayın. Ateşle tehlikeli oyunlara kalkışan çocuklar, ateşle ilgili doğruyu öğrenmesi yasaklananlardır.

Summerhill'de çocuklar ev özlemi çeker mi?

Mutsuz bir ana Summerhill'e yeni bir öğrenci getirdiğinde, çocuğun çığlık çığlığa ağlayıp gözyaşları içinde eve gitmek istediğini söyleyerek anasına yapışması hep dikkatimi çeker. Çocuk yeterince ağlayıp bağırmıyorsa, bu kez ananın huzursuzlaştığını fark ederim. Ana, çocuğunun ev özlemi çekmesini *ister;* ev özlemi ne kadar büyükse, çocuğun kendisini o kadar çok sevdiğini sanır. Oysa acılar içinde bırakılmış çocuk, anasının treni kalktıktan beş dakika sonra tüm mutluluğuyla oynamaya koyulmuştur bile.

Mutsuz evlerden gelmiş çocukların okula başladıklarında neden ev özlemi çektiğini söylemek zordur. Sanırım kederli evi ona acı bir kaygı vermektedir. Şu an evde neler oluyordur acaba? Çocuk bunu merak eder. Bu özlemin en akla yakın açıklaması, eşine duyduğu sevgi yanıt bulamamış, mutsuz ananın sevgisi ve nefretini çocuklarına gereğinden çok aktarması olabilir.

Sıla özlemi genellikle evin mutsuz, yani nefret dolu olduğunu gösterir. Sıla özlemi çeken çocuk, evdeki sevgiyi değil didişmeyi ve evin sağladığı korunmayı özler. Bu ilk başta insana çelişkili gibi gelebilir, ama ev ne kadar mutsuzsa çocuğun o kadar korunma aradığını düşünürsek, öyle olmadığını görürüz. Yaşamda dayanacağı bir yer olmadığı için ev dediği yerin güvenliğini abartır. Evinden uzaklaşınca, onu gözünde büyütür. Bildiği evini değil, sahip olmayı *düşlediği* evi özler.

Summerhill'e geç kavrayan çocukları da alıyor musunuz?

Elbette. Ama bu geç kavrayan sözüyle anlatmak istediğinize bağlı. Zekâ özürlü çocukları almıyoruz, ama derslerini geç ve yavaş öğrenen çocuklar ayrı bir konu. Birçok çocuk dersini geç öğrenir, çünkü okul onlara sıkıcı gelir.

Summerhill'in geç öğrenme ölçütü sınavlar, işlemler ve notlar değildir. Genellikle geç öğrenme çocuğun bilinçdışı bir çatışkı yaşadığı, suçluluk duygularına kapıldığı anlamına gelir. "Günahkâr mıyım aca-

ba?" gibi bilinçdışı bir sorunu olan çocuk aritmetik ya da tarihle nasıl ilgilenebilir?

Yavaş öğrenme sorunu konusunda kişisel duygularımla konuşuyorum çünkü küçük bir çocukken ben de bir türlü öğrenemezdim. Ceplerim hurda demir ve pirinç parçalarıyla dolu olurdu; gözlerim ders kitabımda, aklımsa ıvır zıvırımda.

Yaratıcı işleri beceremeyen, yavaş kavrayan çok az kız ya da erkek öğrenci gördüm; zaten bir öğrenciyi derslerde gösterdiği başarıya göre değerlendirmek anlamsız, yıkıma yol açacak kadar kötü bir şeydir.

Çocuk genel okul toplantısında verilen para cezasını ödemek istemezse ne olur?

Çocuklar böyle bir şeyi asla yapmaz. Ama haksız yere cezalandırıldıklarını düşünürlerse, ödemek istemeyebilirler. Yargılama dizgemiz, haksızlığa uğrama duygusuna olanak vermez.

Summerhill'de çocukların temiz yürekli olduklarını söylüyorsunuz. Bu ne demek?

Temiz yürekli olmak, kolay kolay şaşkınlığa düşmemektir. Şaşkınlığa düşmek, üzerinizde birtakım baskılar olduğunu, sizi şaşırtan şeylere ilgi duyduğunuzu gösterir.

Bacak sözcüğü Viktoria dönemi kadınlarını hoplatırdı, çünkü bacakla ilgili konulara olağandışı ilgi duyarlardı. Bacakla ilgili konular, bastırılmış cinsel şeylerdi. Cinsellikle ilgili hiçbir yasağın bulunmadığı, cinselliğin günah sayılmadığı Summerhill'de çocuklar fısıldaşıp yan gözle bakarak onu temiz bir şey olmaktan çıkarma gereksinimi duymaz. Her konuda olduğu gibi cinsellik konusunda da içtendirler.

Yedi yaşındaki Willie'nin Summerhill'de geçirdiği ilk dönemin sonunda eve öyle döndüğünü, sabahtan akşama sövdüğünü, komşu kadınların çocuklarının onunla oynamasına izin vermediklerini varsayalım. O zaman ne yapılması gerekir?

Bu Willie için talihsiz, üzücü ve acı bir şey olurdu, ama çok seçenek var mı? Komşularınız birkaç *belâsını versin, hay Allah kahretsin* sözüyle irkilecek insanlarsa, en iyisi Willie'yi onların yanına bile yaklaştırmamaktır.

Summerhill çocuklarının sinema konusundaki düşünceleri nelerdir?

Çocuklar her tür filmi izler. Sıkıdenetim uygulamayız. Bunun sonucunda, iyi filmden anlar duruma gelirler. Büyük çocuklar filmin pek ilginç olmadığı gerekçesiyle çoğu kez sinemaya gitmek istemezler. En iyi Fransız, İtalyan ve Alman filmlerini gören çocuklar, sıradan Hollywood yapımlarına son derece eleştirel bir gözle bakarlar. Ergenlik yaşına ulaşmamış oğlanlarsa sevi filmlerinde sıkılır.

Büyüklerine karşılık veren çocuklara ne yaparsınız?

Summerhill'de hiçbir çocuk karşılık vermez. Bir çocuk ancak saygın biri tarafından aşağılanırsa karşılık verir. Biz Summerhill'de çocukların dilini konuşuruz. Bir öğretmen, öğrencilerin kendisine karşılık verdiğinden yakınırsa, ben o öğretmenin başarısız olduğunu düşünürüm.

İlacını içmek istemeyen çocuklara ne yaparsınız?

Bilmiyorum. Summerhill'de ilacını içmek istemeyen öğrenci yok. Öylesine dengeli bir beslenme uyguluyoruz ki, okulumuzda kimse hastalanmıyor.

Summerhill'de büyük çocuklar küçüklerin bakımını üstlenir mi?

Hayır, küçükler kendilerine bakabilir. Herkes kendi işiyle uğraşır.

Summerhill'de başka ırktan çocuğumuz oldu mu?

Evet, bugün başka ırktan iki öğrencimiz var; gördüğüm kadarıyla öbür çocuklar onların renklerinin farkında bile değil. Bu zenci çocuklardan biri biraz zorbadır, o nedenle pek sevilmez; öbürüyse çok hoş bir çocuktur, çok sevilir.

Summerhill'de izci çocuklar var mı?

Hayır. Oğlanlarımızın her gün bir iyilik yapmaya dayanabileceklerini sanmıyorum. Her gün bir iyilik yapmak, çocukların bilinçli olarak büyüklenmesine, bundan hoşlanmasına yol açar. İzciliğin iyi yönleri de var elbet, ama bence o yanı geleneksel yüceltmeyle, doğruluk, yanlışlık ve saflık gibi kentsoylu kavramlarla çarpıtılıp bozulmuş.

Okulumuzda izcilik konusundaki düşüncelerimi açıklamadım. Zaten çocukların da bu akıma ilgi gösterdiklerini hiç işitmedim.

Dine yürekten inanılan evlerden gelmiş çocuklar karşısında tutumunuz nedir? Bu çocukların dinsel inançlarını uygulamalarına izin veriyor musunuz?

Evet, böyle bir çocuk öğretim üyelerinin ya da öbür öğrencilerin ters bir yorumuyla karşılaşma korkusuna kapılmadan, dinsel inançları doğrultusunda istediğini yapabilir. Ama özgür kalan hiçbir çocuğun dinle uğraşmak istemediğinin de farkındayım.

Yeni öğrencilerden bazıları birkaç pazar kiliseye gider ama sonra bundan vazgeçer. Kilise çok sıkıcı gelir. Çocuklarda tapınmanın doğal olduğunu gösteren hiçbir kanıtla karşılaşmadım. Günah kavramı ortadan kaldırılınca, yakarılara gerek kalmıyor.

Dindar evlerden gelenler genellikle içten pazarlıklı, bastırılmış çocuklardır. Başlangıcındaki yaşam sevgisini yitirmiş, ölüm korkusu üzerinde yoğunlaşmış dinsel bir dizgede, bu durum kaçınılmazdır. Çocuğun kafasına Tanrı sevgisi değil, ancak Tanrı korkusu yerleştirir. Özgür çocuklar dine gereksinim duymazlar, çünkü yaşamları tinsel açıdan yaratıcıdır.

Summerhill'de çocuklar siyasetle ilgilenir mi?

Hayır. Bunun nedeni büyük olasılıkla geçim sıkıntısı çekmemiş orta-sınıf ailelerden geliyor oluşlarıdır. Öğretmenlerin çocukları siyaset konusunda etkilemeye çalışmaktan kaçınmaları, okulumuzun temel kuralıdır. Din gibi, siyaset de, çocuğun ilerki yaşamında yapacağı kişisel bir seçimdir.

Eski öğrencilerimizden biri Başbakan olsa, Summerhill başarısız mı acaba diye korkarım.

Summerhill öğrencileri arasında orduya katılan oldu mu?

Şimdiye kadar bir tek öğrencimiz orduya — R. A. F.'a (Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne katıldı. Bunun nedeni sanırım ordunun özgür çocuklara çekici gelmeyecek kadar yaratıcılıktan uzak oluşudur. Savaş, nereden baksanız, yıkım demektir. Summerhill çocukları vatanları için savaşmaya en az öbürleri kadar hazırdır, ama büyük olasılıkla tam olarak neden savaştıklarını bilmek isteyeceklerdir.

Eski öğrencilerimizden İkinci Dünya Savaşı'nda çarpışıp can verenler oldu.

Okulunuzda kızlarla oğlanları neden ayrı odalarda yatırıyorsunuz?

Eh, Summerhill İngiltere'deki okullardan biri; öyle olunca biz de İngiltere'nin gelenek ve yasalarına uymak zorunda kalıyoruz elbet.

ÇOCUK YETİŞTİRME HAKKINDA

Kitaplarınızı okuyan ya da konuşmalarınızı dinleyen her ana-babanın —bir kez öğrenince— çocuğuna daha farklı ve daha iyi davranacağına inanıyor musunuz? Örselenmiş çocukların iyileştirilmesi, ana babaların bilgilendirilmesinden mi geçer?

BU KİTABI okuyan sahiplenici bir ana, büyük bir üzüntüyle kapılıp savunma arzusuyla "evet ama" elinden bir şey gelmiyor. Çocuğumun harcanmasını istemiyorum. Size göre tanı koymak kolay ama çözüm nedir?" diye bağırabilir.

Böyle söylemekte haklıdır. Çözüm *nedir?* Ya da daha doğrusu çözüm *var mıdır?* Bu soru bizden çok şey bekler.

Sıkıcı ve korku dolu bir yaşam süren kadın nasıl iyileştirilebilir? Arsız oğlunun son derece sevimli olduğunu düşünen babaya ne yapılabilir? Hepsinden kötüsü ne yaptıklarının ayrımında olmayan, yanlışlıkları konusunda en küçük bir anıştırmaya bile dayanamayıp öfkelenen ana babalara nasıl bir çözüm önerilebilir?

Hayır, ana babalar bilgi edinmeye *coşkusal açıdan* hazır; verilen bilgilere göre davranacak özyapıya sahip olmadıkça, bilgi tek başına hiç işe yaramaz.

Çocuğun mutlu olması konusunda neden bu kadar çok konuşuyorsunuz? Herkes mutlu mu?

Bu yanıtlaması pek kolay olmayan bir soru çünkü kavramlar birbirine karışıyor. Elbet hiçbirimiz her zaman mutlu olamayız; dişimiz ağrır, sevisel yaşamımızda talihsizliğe uğrarız, işimiz sıkıcıdır.

Mutluluğa bir anlam vermek gerekirse, bu, içimizdeki rahatlık, denge duygusudur, yaşamdan hoşnut olmaktır. Bunlarsa ancak insan kendini özgür duyumsadığı zaman varlıklarını sürdürebilir.

Özgür çocukların yüzleri ışıl ışıl ve korkusuzdur; sıkıdüzen altındakilerse sinmiş, mutsuz ve korku doludur.

Mutluluğun en iyi tanımı, elden geldiğince az baskı altında olmaktır. Mutlu aile, sevginin yürürlükte olduğu evde, mutsuz olansa gergin evde yaşar.

Mutluluğu her şeyin önünde tutuyorum çünkü gelişmeye öncelik veriyorum. Özgür ve hoşnut; ondalık kesirlerden habersiz olmak, sınavları vereceğim diye yüzünün sivilceyle kaplanmasından iyidir.

Şimdiye dek ergenlik yaşındaki mutlu ve özgür çocukların yüzünde sivilce çıktığını görmedim.

Sınırsız özgürlük tanınan bir çocuğun yaşamda özdenetimin yerini kavraması ne kadar zaman alır ya da bunu kavrayabilir mi?

Sınırsız özgürlük diye bir şey yoktur. Çocuğu başına buyruk bırakan kişi son derece tehlikeli bir iş yapmış olur.

Hiç kimse sınırsız toplumsal özgürlüğe sahip değildir, başkalarının haklarına saygı göstermek gerekir. Ama herkesin bireysel özgürlüğü olmalıdır.

Daha somut ortaya koyalım: hiç kimsenin bir çocuğu Latince öğrenmeye zorlamaya hakkı yoktur, öğrenme kişisel bir seçimdir; ama bir çocuk Latince dersinde maskaralık ediyorsa, sınıfın onu dışarı atması gerekir, çünkü başkalarının özgürlüğüne engel olmaktadır.

Özdenetime gelince, bu belirsiz bir şeydir. Bugün, genellikle yetişkinlerin geleneksel düşüncelerine göre verilen, insanın özünü sıkı düzene sokmayı öğrenme dersidir. Gerçek özdenetimdeyse baskı ve boyun eğme yoktur. Bu özdenetim, başkalarının hak ve mutluluğunu da gözetir. Gerçek özdenetim bireyin, başkalarının görüşünü de dikkate alarak, seve seve herkesle barış içinde yaşamaya çalışmasıdır.

Doğasında tembellik olan bir çocuğun istediği gibi davranıp zamanını boşa harcamasına, her şeyin kolayına kaçmasına izin verilmesinin doğru olduğuna içtenlikle inanıyor musunuz? İşten kaçan çocuğu nasıl çalıştırırsınız?

Tembellik diye bir şey yoktur. Tembel çocuğun ya bedensel bir hastalığı vardır, ya da yetişkinlerin ondan yapmasını beklediği şeylere ilgi duymuyordur.

Summerhill'e on iki yaşından önce gelmişler arasında tembel çocuk görmedim. "Tembel" diye nitelendirilen çocukların çoğu Summerhill'e sıkı okullardan gönderilmiştir. Böyleleri uzun süre, yani verilmiş eğitimden kurtulana kadar "tembel" kalırlar. Onlara hoşlanmadıkları

işleri yaptırmam, çünkü henüz hazır değildirler. Hepimiz gibi ileride onlar da nefret ettikleri işleri yapmak zorunda kalacaktır nasılsa; ama şimdi oyun dönemini özgürce yaşamalarına izin verilirse, ileride bütün güçlüklerin üstesinden gelebilirler. Bildiğim kadarıyla eski Summerhilliler arasından tembellikle suçlanan çıkmamıştır.

Çocukları sevip okşamanın gerekli olduğuna inanıyor musunuz?

Kızım Zoë küçükken hızla çarpan bir kapının sesinden ürküp ağlamaya başlamıştı. Eşim onu alıp bağrına bastırdı, bacaklarını rahatça sallayabileceği biçimde tuttu.

Çocuk bir kasılma belirtisi gösterdiğinde, ana babalar onunla kaslarını özgürce kullanmasına izin verecek biçimde oynamalıdırlar. Dört-beş yaşındaki çocuklarla yalancıktan güreşmeyi son derece yararlı bulurum; bu güreşlerin sonunda yenilen hep ben olmalıyımdır elbet. Gülme, duyguları dışa vurmanın, bedensel katılığı gidermenin en iyi yoludur; sağlıklı bebek hep güler, cıkır cıkır cıkırdar. Kaburgaların gıdıklanması mutlu kahkaha nöbetlerine yol açar... Ha burada, ana ya da babaya saplanıp kalmaya neden olur korkusuyla çocuğa dokunmayı onaylamayan çocuk ruhbiliminden de söz etmem gerekir. Bunun saçmalıktan başka bir şey olmadığına yürekten inanıyorum. Ana babaların çocuklarını bağırlarına basıp kucaklamalarını gıdıklamalarını, sevip okşamalarını engelleyen hiçbir haklı gerekçe olamaz.

Bebeği yatağınıza almamanızı, okşayıp gıdıklamamanızı söyleyen yaşam-korkağı ruhbilimcilerin sözlerine aldırış edilmemelidir. Yasağın ardındaki bilinçdışı düşünce, bedensel ilişkilerin bebeğin cinsel coşkularını uyandırması olasılığıdır. Böyle bir tehlike ancak ana baba bebekle kurdukları bedensel ilişkiden ben-merkezli bir haz duyacak kadar sinirceliyseler söz konusu olabilir; oysa ben —ruhları çocuk kalmış ana babalara değil— az çok sağlıklı insanlara seslenmek üzere yazıyorum.

İlerici düşüncelere sahip ana babalar öbür çocukların saldırganlığı konusunda ne yapabilir?

Özdüzenlemeli Willie'yi, öbür çocuklar arasındaki eziyetçilik, saldırganlık ve kincilikle karşılaşması kaçınılmaz bir devlet okuluna gön-

deren ana baba, çocuğun şiddet ve nefret yüzünden incinebileceğini kendi kendine bulgulamasına izin vermeli midir?

Babası bana, başkalarının göstereceği şiddet ve nefretle başa çıkabilsin diye üç yaşındaki Peter'a dövüşmeyi öğreteceğini söylemişti. Tokat atılınca öbür yanağını çevirmenin sevgi ve iyilik değil, korkaklık belirtisi sayıldığı ikiyüzlü Hıristiyan dünyasında yaşayan baba, haklıydı. Olumlu bir şeyler yapamazsak, özdüzenlemeli çocuklarımızı çok büyük tehlikelere atmış oluruz.

Dayak konusunda ne düşünüyorsunuz?

Dayak korkunç bir şeydir, acımasızlık ve nefret doludur. Hem dövenin hem dövülenin içini nefretle doldurur. Düpedüz bilinçdışı cinsel sapıklıktır. Kendini okşamanın bastırıldığı topluluklarda ceza ele — kendini okşama aracına— verilir. Eşcinselliğin önlenmeye çalışıldığı erkek okullarında sopa popoya —arzu nesnesine— atılır. Aşağılık bedene duyulan dinsel nefret, dinci yörelerde dayak cezasının herkes tarafından benimsenmesine yol açmıştır.

Dayak cezası her zaman bir yansıtma edimidir. Dayak atan aslında kendisinden nefret eder, ama nefretini çocuğuna yansıtır. Çocuğuna tokat atan ana kendinden nefret etmektedir; sonunda çocuğundan da nefret etmeye başlar.

Sınıfı kalabalık bir öğretmenin kayış kullanması nefretten çok, sınıfta rahatlığı sağlamaya yöneliktir. En kolay yöntem budur. Bunu yürürlükten kaldırmanın en iyi yoluysa, kalabalık sınıfları ortadan kaldırmaktır. Okul, öğrenip öğrenmeme özgürlüğünün bulunduğu bir oyun alanı olsa, dayak kendiliğinden yok olup gider. Öğretmenin işini bildiği okulda dayak cezası diye bir şey olmaz.

Çocukları kötü alışkanlıklardan kurtarmak için kullanılan yöntemlerin, onların kötü işler yapmayı sürdürmesine yol açacağına gerçekten inanıyor musunuz?

Kötü işler mi? Kime göre kötü işler?

Ya kötü alışkanlıklar? Sanırım kendini okşamadan (mastürbasyondan) söz ediyorsunuz.

Kötü alışkanlıkları zorla yasaklayarak geçiremezsiniz. Çocuğu bir alışkanlıktan kurtarmanın tek yolu, bu alışkanlığa duyduğu ilgiyi sonuna kadar yaşayıp aşmasına izin vermektir. Kendini okşamalarına izin verilen çocuklar özdoyuma, kendilerini okşamaları yasaklanan çocuklardan çok daha az düşkündürler.

Dayak, altını kirletme süresini hep uzatır. Ellerin bağlanması, çocuğu yaşam boyu kendini okşayacak bir sapığa dönüştürür. Kötü alışkanlık denen şeyler aslında kötü alışkanlık değil, doğal eğilimlerdir. Bunlara "kötü alışkanlık" denmesi, ana babaların bilisizlik ve nefretlerinin sonucudur.

Çocuğun evde doğru yöntemlerle yetiştirilmesi, okuldaki yanlış eğitimi dengeler mi?

Genellikle evet. Evin sesi, okulun sesinden daha güçlüdür. Evde korku ve ceza yoksa, çocuk okulun doğru söylediği izlenimine kapılmaz.

Ana babalar kötü ve yanlış okullar konusunda ne düşündüklerini çocuklarına söylemelidirler. Oysa ana babaların, en budala öğretmenlere bile akıl almaz bir bağlılık ve inançları vardır.

Peri masallarıyla Noel Baba karşısındaki tutumunuz nedir?

Çocuklar peri masallarına bayılır; bu da onları onaylamamıza yeter.

Noel Baba'ya gelince, bu konuda kaygılanmamamızı gerektiren bir şey olduğunu sanmıyorum, çocuklar işin doğrusunu çabucak öğrenir. Ama Noel Baba'yla leylek masalı arasında tuhaf bir ilinti vardır. Çocuklarının Noel Baba'ya inanmasını isteyen ana babalar genellikle doğum konusunda yalan söyleyenlerdir.

Kendi payıma, çocuklara Noel Baba'dan hiç söz etmem. Böyle bir şey yapsam, dört yaşındakiler bile bana tepeden bakıp güler.

Yaratıcılığın sahiplenmekten daha iyi olduğunu söylüyorsunuz ama çocuğun bir şey yaratmasına izin verdiğinizde, yarattığı şey onun malı oluyor; çocuk buna gereğinden çok değer verebilir. Buna ne diyorsunuz?

İşin doğrusu çocuk böyle bir şey yapmaz. Çocuk yarattığı şeye bir gün, çok çok bir hafta değer verir. Çocukta doğal sahiplenme duygusu azdır; yeni bisikletini yağmur altında, giysilerini ortalıkta bırakıverir. Sevinci yaratma eyleminde duyar. Gerçek sanatçı yapıtını bitirdikten sonra onunla ilgilenmez. Hiçbir sanat yapıtının yaratıcısını tam anlamıyla hoşnut ettiği görülmemiştir, çünkü sanatçının amacı kusursuzluğa ulaşmaktır.

Maymun iştahlı çocuklara ne yaparsınız? Örneğin bir süre müzikle ilgilenir, sonra dansa yönelir, merakları böyle sürekli değişirse.

Hiçbir şey yapmam. Yaşam böyledir. Ben de önceleri fotoğrafçılıkla ilgilendim, sonra kitap ciltlemeye, sonra marangozluğa en sonunda da pirinç işlemeye merak saldım. Yıllarca mürekkeple desen çizdim; ama onuncu sınıf bir sanatçı olduğumun farkına varınca bundan da vazgeçtim.

Çocuk beğenilerinde seçmeci davranır. Her şeyi dener; bu onun öğrenme yöntemidir. Çocuklarımız kayık yapmak için günlerce uğraşır durur; ama okula bir havacı konuk gelirse, aynı çocuklar kayıklarını yarım bırakıp uçak yapmaya girişir. Çocuklara başladıkları işi bitirmeleri gerektiğini hiç söylemeyiz; bir konuya ilgisini yitirdiyse, başladığını bitirmesi için baskı yapmak yanlıştır.

Çocuklara alaycı davranılmasına ne diyorsunuz? Böyle bir tutumun, çocuklardaki şaka anlayışının gelişmesine yardımcı olacağını düşünüyor musunuz?

Hayır. Alaycılığın, şakacılıkla ilgisi yoktur. Şakacılık sevgiye, alaycılıksa nefrete dayanır. Çocuğa alaycı davranmak, kendini küçüm-

semesine, aşağılık duygusuna kapılmasına yol açar. Ancak kötü bir öğretmen ya da ana baba çocukla alay edebilir.

Çocuğum ne yapacağını, ne oynayacağını hep bana soruyor. Onu nasıl yanıtlamalıyım? Çocuğu bu konuda yönlendirmek yanlış mı?

Birinin çocuğu coşturucu şeyler yapmaya yönlendirmesi iyidir, ama gerekli değildir. Çocuğun yapacağı şeyleri kendi kendine bulması çok daha iyidir. Bu yüzden Summerhill öğretmenleri çocuklara ne yapacaklarını söylemezler. Öğretmen, bir şeyin *nasıl* yapılacağını soran çocuğa uygulayım bilgileri vermekle yetinir.

İnsanın, sevgisini göstermek üzere, çocuğa armağan vermesini doğru buluyor musunuz?

Hayır. Sevgi gösteriş simgelerine gerek duymaz. Çocuklara —yaşgünü, yılbaşı gibi— belirli zamanlarda armağan verilmelidir elbet. Ama karşılığında gönül borcu duyması beklenmemeli ya da istenmemelidir.

Oğlum oynamak için okuldan kaçıyor. Bu konuda ne yapabilirim?

Sanırım okul sıkıcı, çocuğunuzsa yaşam dolu.

Genel olarak ele alırsak, okuldan kaçma, okulun pek iyi olmadığını gösterir. Olanak varsa, daha fazla özgürlük, yaratıcılık ve sevgi sağlayan bir okula gönderin.

Çocuğuma kumbara vererek para biriktirmeyi öğretmem gerekir mi?

Hayır. Bir çocuk bugünden ötesini göremez. İleride çok para ödenmesi gereken bir şey satın almayı gerçekten isterse, öğretilmesine gerek kalmadan kendiliğinden para biriktirmeye başlar.

Çocuğun kendi doğal hızında büyümesine izin vermenin önemini bir kez daha vurgulamak isterim. Çocukların ilerleyişini hızlandırmaya çalışmak, birçok ana babanın düştüğü büyük bir yanlışlıktır.

Çocuğa tek başına yapabileceği işlerde asla yardım edilmemelidir. Yavrularına düşkün ana babalar iskemleye çıkmaya çabalayan çocuklarını tutup koyuverir, böylece en büyük hazzı —bir güçlüğün üstesinden gelme hazzını— elinden almış olurlar.

Dokuz yaşındaki oğlum elinde çekiç önüne gelen eşyaya çivi çakarsa ne yapmam gerekir?

Çekici elinden alın, eşyaların sizin olduğunu, kendisine ait olmayan şeylere zarar verdirtmeyeceğimizi söyleyin.

Hala çivi çakmayı sürdürüyorsa, o zaman sevgili bayan, eşyalarınızı satın, parasıyla oğlunuzu neden öyle sorunlu ettiğinizi anlamanıza yardım edecek bir ruhbilimciye gidin. Mutlu ve özgür hiçbir çocuk eşyalara zarar vermeye kalmışmaz; evde çivi çakılacak tek şey eşyalar olmadıkça elbet.

Böyle bir zararı önlemekte atılacak ilk adım, çocuğun eline oturma odasının dışında bir yerde tahta parçalarıyla çiviler vermektir. Oğlunuz tahtayı istemez, eşyalara çivi çakmakta direnirse, bu sizden nefret ettiğini, sizi öfkelendirmeye çalıştığını gösterir.

Dikkafalılık edip surat asan çocuklara ne yaparsınız?

Bilmiyorum. Summerhill'de hiç böyle çocuk görmedim. Çocuk özgürse, dik kafalılık etmesine gerek kalmaz. Çocukların kafa tutup meydan okumaları büyüklerin kusurudur. Çocuğa sevgiyle yaklaşıyorsanız, dik kafalılık etmesine olanak verecek bir şey yapamazsınız. Dik kafalılık eden çocuğun dile getirilecek bir üzüntüsü var demektir. Benim işim bu üzüntünün kökenini bulmaktır. Sanırım bu, çocuğun haksızlığa uğramış olma duygusundan kaynaklanmaktadır.

Açık saçık resimler çizen çocuğuma ne yapmalıyım?

Onu yüreklendirin derim; ama aynı zamanda evinizi temizleyin, çünkü evinizin açık saçıklığı sizden kaynaklanmaktadır. Altı yaşındaki çocuğun açık saçıklığa doğal eğilimi yoktur.

Resimlerini açık saçık buluyorsanız, sizin yaşam karşısındaki tutumunuz açık saçıktır. Açık saçık resim derken yalnız tuvaletlerdeki yazı ve cinsel organ resimlerinden söz ettiğinizi sanıyorum. Bunları, doğruluk ya da yanlışlık konusundaki düşüncelerinizi işin içine katmadan ele alırsanız; çocuğunuz, bütün öbür çocuksu merakları gibi, bu merakını da aşacaktır.

Küçük oğlum neden bu kadar çok yalan söylüyor?

Büyük olasılıkla ana babasına öykünüyordur.

Beş ve yedi yaşlarında, biri kız biri erkek iki kardeş sürekli dalaşıyorsa, önlemek için hangi yöntem izlenmelidir? Aslında birbirlerini seviyorlar.

Gerçekten seviyorlar mı? Yoksa Anaları birini ötekinden üstün mü tutuyor? Analarıyla babalarına öykünüyor olmasınlar? Yoksa bedenleri konusunda suçluluk duygusuna mı kapılmışlar? Cezalandırılıyorlar mı? Bütün bu soruların yanıtı hayırsa, o zaman dalaşmaları egemen olma arzusundan başka bir şey değildir.

Ayrıca kız ya da oğlan kardeşlerin, aralarında duygusal bağ bulunmayan çocuklarla birlikte olması gerekir. Çocuk kendini öbür çocuklarla kıyaslayıp ölçmelidir. Kendini kardeşleriyle kıyaslayamaz, ilişkilerine —kıskançlık, kayırılma gibi— gibi duygusal etmenler karışır.

Çocuğumun parmağını emmesini nasıl önleyebilirim?

Bununla hiç uğraşmayın. Başarsanız bile, büyük olasılıkla çocuğu parmağını emme-öncesi meraklarına geri döndürürsünüz. Bırakın em-

sin, ne önemi var bunun? Bir yığın başarılı insan küçükken parmağını emmiştir.

Parmak emme, memeye duyulan ilginin yeterince doyurulmamış olduğunu gösterir. Sekiz yaşındaki çocuğa meme veremeyeceğinize göre, yapmanız gereken çocuğa yaratıcılığını gösterebileceği ilgi alanları bulmaktır. Bu da her zaman çözüm getirmez. Benim, ergenlik çağına kadar parmak emmeyi sürdürmüş, yaratıcı öğrencilerim olmuştur.

Çocuğunuzu rahat bırakın.

İki yaşındaki çocuğum neden oyuncaklarını kırıp döküyor?

Büyük olasılıkla akıllı bir çocuk olduğu için. Oyuncakların çoğu yaratıcılıktan bütünüyle uzaktır. Kırıp dökmenin amacı içinde ne olduğunu öğrenmektir.

Ama şu anda bunu yaratan koşulları bilmiyorum. Çocuk dayak ve öğütlerle kendinden nefret eden birine dönüştürülmüşse, önüne çıkan her şeyi kırıp dökmesi doğaldır.

Çocuk dağınık olmaktan nasıl vazgeçirilebilir?

Neden bundan vazgeçirmek istiyorsunuz? Yaratıcı insanların çoğu dağınıktır. Odasıyla çalışma masası her zaman derli-toplu duran insan genellikle sıkıcı biridir. Dokuz yaşına kadar derli-toplu yaşayan çocukların, dokuzla on beş yaş arasında dağınık olduğunu fark ettim. Çocuklar dağınıklığı görmez bile. İleride derli toplu olurlar nasılsa.

On iki yaşındaki oğlumuz sofraya oturmadan elini yüzünü yıkamıyor. Ne yapmamız gerekir?

Yıkanmayı neden bu kadar önemsiyorsunuz? Yıkanmanın sizin için bir simge olup olmadığını hiç düşündünüz mü? Sakın temizlikle ilgili tasanız, çocuğunuzun tinsel açıdan temiz olamayacağı konusundaki korkumuzu örtmeye yarıyor olmasın?

Çocuğun başında dırdır edip durmayın. İnanın bana, pislik konusundaki karmaşık saplantınız, öznel bir meraktan başka bir şey değildir. Aslında kendiniz temiz olduğunuza inanmıyorsanız, temizliğe böyle abartılı önem verirsiniz.

Çocuğunuzun sofraya mutlaka temiz oturması gerekiyorsa —demek istediğim gelecekte kalıtını temiz yeğenine bırakacak bir Mary Teyze de sizinle birlikte yemek yiyorsa bunu sağlamanın en iyi yolu yıkanmasını yasaklamaktır.

On beş aylık bir çocuğu sobadan nasıl uzak tutabiliriz?

Sobanın çevresine bir parmaklık koyun. Ama parmaklarını azıcık yakmasına göz yumarak çocuğun sobayla ilgili doğruları öğrenmesine de izin verin.

Küçük kızımı önemsiz bir iki konuda eleştirmemin, ondan nefret ettiğim anlamına geldiğini söylüyorsunuz oysa inanın nefret etmiyorum.

O zaman kendinizden nefret ediyor olmalısınız. Önemsiz ayrıntılar büyük şeylerin simgesidir. Ufak tefek şeyleri eleştiriyorsanız, mutsuzsunuz demektir.

Ana babalar çocuklarına kaç yaşında içki içme izni vermelidir?

Bu soruyu biraz sallantıda bırakacağım, çünkü bende alkol korkusu var. Kişisel olarak bir bardak bira, bir kadeh viski içmeyi severim; şarap ve likörden hoşlanırım. Ağzına bir damla içki koymayan kişilerden değilim kesinlikle. Ama içkiden korkarım, çünkü gençliğimde içkinin verdiği zararı çok gördüm. Dolayısıyla çocuklara içki verilmesine pek aklım yatmaz.

Kızım biramın ya da viskimin tadına bakmak istediğinde ona izin vermiştim. Biramdan bir yudum alınca yüzünü buruşturup "iğrenç!" demişti. Viski içinse "çok hoş" demiş, ama biraz daha istememişti.

Danimarka'da özdüzenlemeli bebeklerin curaçao istediğini görmüştüm; hepsine son damlasına kadar içtikleri bir bardak veriliyor, ama hiçbiri yeniden istemiyordu. Soğuk ve yağışlı günlerde at arabasıyla çocuklarını okuldan almaya gelen bir çiftçiyi anımsıyorum. Yanında hep bir şişe cep viskisi getirir, çocuklara birer yudum içirirdi. Babam üzüntüyle başını sallardı. "Beni dinleyin" derdi "hepsi içkici olup çıkacak bunların." Oysa büyüdüklerinde hepsi yeşilaycı oldu.

Her çocuk er geç içkiyle tanışacaktır, ama bana kalırsa, yalnız yaşama ayak uyduramayanlar içkici olup çıkar.

Eski öğrencilerim Summerhill'e geldiklerinde buluşmalarını ıslatmak üzere bölgemizdeki içkievine giderler, ama şimdiye kadar içkiyi fazla kaçırmış birinden söz edildiğini işitmedim.

Biraz mantıksız olmakla birlikte okulumda sert içkileri yasakladım, ama bazıları çocukların içki konusunda doğruları kendi deneyimleriyle öğrenmelerine izin verilmesi gerektiğini düşünür.

Yemek yemeyen çocuklara ne yapılmalı?

Bilmiyorum. Summerhill'de yemeğini yemeyen çocuk yoktur. Olsaydı, çocuğun bunu ana babasına karşı çıkmak için yaptığından kuşkulanırdım. Yemek yemedikleri için Summerhill'e gönderilen bir-iki çocuğumuz olmuştu; ama okulda hiç yememezlik etmediler.

Çözümü güç bir durumda, çocuğun duygusal açıdan süt emme evresinde kaldığını düşünür, eline biberon tutuştururum. Ayrıca ana-babanın çocuğa istemediği yiyecekleri vererek dırdır edip etmediğini, yemesi için üsteleyip üstelemediğini de öğrenmem gerekir elbet.

CİNSELLİK HAKKINDA

Açık saçıklık tam olarak ne demektir?

BU YANITLAMASI pek kolay olmayan bir soru. Sanırım açık saçıklığı (pornografi) cinsellik ve öbürdoğal işlevler karşısında

takınılan çirkin tutum diye tanımlamam gerek; bu, karanlık köşelerde gülüşüp cinsellikle alay eden, duvarlara cinsel sözler yazan bastırılmış öğrencilerinki gibi suçluluk duyguları içeren tutumdur.

Cinsel fıkraların çoğu açık saçıktır; anlatanlar bunları gülünçleştiren şeyin açık saçıklıkları değil, içlerindeki ince şakalarla güldürü öğeleri olduğunu söylerken bu tür öykülere akla yakın bir gerekçe uydurmaya çalışmaktadırlar. Erkeklerin çoğu gibi ben de binlerce cinsel fıkra anlatıp dinlemişimdir; ama durup geriye baktığımda ancak birkaçının yeniden anlatılmaya değer olduğunu görüyorum.

Cinsel fıkraları iyi anlatanların, genellikle cinsel yaşamları doyumsuz insanlar olduklarını ayrımsadım. Bütün cinsel şakaların bastırmadan doğduğunu söylemek genelleme yapmak olur, çünkü böyle bir söz, bütün şakaların öyle olduğunu akla getirir. Charlie Chaplin'in mayosunu giyip bir karış suya balıklama atladığı sahneyi gördüğümde kahkahalarla güldüm, oysa dalma konusunda bastırılmış bir duygum yoktu. Cinsel olsun, olmasın bütün gülünç olaylarda şaka öğesi vardır.

Günümüz toplumunda hiçbirimiz açık saçık şeylerle olmayanlar arasına kesin bir çizgi çekecek kadar özgür değiliz. Öğrenciyken, "gezgin satıcı fıkrası" denen öykülerin çoğundan hoşlanırdım; oysa bugün bunların yüzde doksan dokuzunu kaba saba ve tiksindirici buluyorum.

Açık saçıklık genellikle cinsellik artı suçluluk duygularından oluşur. Anıştırmalı şakalar yapan güldürü sanatçılarının söylediklerine kıkır kıkır gülen izleyici topluluğu, cinsellik karşısında hastalıklı bir tutum kazandırılmış insanlardan oluşur. Aslında, çocuklara cinsel fıkralar anlatan yetişkinlerin kendileri gelişimlerinin açık saçıklık evresinde kalmışlardır.

Bütün çocuklar cinsel konularda özgür ve doğru yönlendirilmiş olsalar, bir yetişkinin açık saçıklığı onları etkileyemez; cinsel konularda bilisiz oldukları, suçluluk duyguları içinde yüzdüklerinden, yetişkinlerin açık saçıklığı milyonlarca çocuğun bilisizliğine bilisizlik, suçluluk duygularına suçluluk katmaktadır.

Birtakım cinsel edimler çirkin ve yakışıksız mıdır?

Her iki yan da yapılandan hoşlanıyorsa hiçbir cinsel edim yanlış değildir. Cinsellik ancak, sevişen eşlerin *ikisine de* en yüce hazzı tattırmayacak biçimde yaşanıyorsa olağandışı ya da sapkın sayılabilir.

Evlilik temiz cinsellikle —yani üremeyle sınırlı cinsellikle— bir tutulur. Ana babalarının cinsel yaşamını hoşgören kız ve oğlanlar, her türlü cinsel oyunu oynadıklarını düşünseler büyük olasılıkla sarsıntı geçirirler.

Toplumu tam bir yetkecilikle yönetenlerin önde gelenleri, cinsel oyunları açık saçık, çirkin davranışlar arasına itmiştir; cinsel oyunlara girmekten korkan yandaşları da onları izler. Tersini yapsalar büyük olasılıkla en güçlü saldırganlık duyguları açığa çıkacak yasaklanmış şeyi yapmanın verdiği hazla cinsel-coşku batağına saplanıp kalacaklardır.

Sevecenlik ve sevgiyle yaşanan cinsellik, yakışıksız değildir.

Çocuklar neden kendini okşar (mastürbasyon yapar); buna nasıl son verilebilir?

Çocukların kendini okşamasıyla yetişkinlerinkini birbirinden ayırmalıyız. Çocukların kendini okşaması aslında gerçek kendini okşama sayılmaz. Onlarınki merakla başlar. Çocuk ellerini, burnunu, ayak parmaklarını bulgulayınca anası sevinçle güler. Ama cinsel organlarını bulguladığında, hemen elini uzaklaştırır. Bunun en belirgin sonucu, cinsel organları bedenin en ilginç yeri durumuna sokmak olur.

Çocuğun en önemli haz bölgesi ağzıdır; çocuklara geleneksel yasaklar koyulmadığında cinsel organlarına pek az ilgi duyarlar. Küçük çocuk kendini okşuyorsa, tutulacak en iyi yol onaylamaktır, çünkü o zaman çocuk bu eyleme aşırı ilgi gösterip hastalıklı bir zorlanım duymaz.

Ergenlik yaşına ulaşmış daha büyük çocuklarda onay alışkanlığı azaltır. Ama cinselliğin bir çıkış yolu bulmak zorunda olduğunu aklı-

nızdan çıkarmayın; gençlerin ev geçindirecek duruma gelene kadar evlenemeyişi yüzünden evlilik gecikince, cinsel açıdan olgunlaşmış kişiler iki seçenekle karşı karşıya kalır — bunlardan biri kendini okşama, ötekiyse gizli gizli sevişmedir. Ahlâkçı geçinenler ikisini de ayıplayıp kınar, ama bir çözüm de önermezler. Ha, evet tenin çarmıha gerilmesi demek olan iffeti savunurlar elbet. Ama yalnız manastıra çekilen birkaç kişi gözle görülür biçimde teni çarmıha gerebilir; geri kalanlarımızsa cinselliğe çıkış bulmadan edemezler.

Evlilik paraya bağlı olmaktan kurtulana kadar, kendini okşama büyük bir sorun olmayı sürdürecektir. Film ve romanlarımız cinsel arzularını körüklemekte, gençlerimizi kendilerini okşamaya itmektedir, çünkü sahici cinsellik yasaktır. Herkesin kendini okşamış olmasının da pek bir yararı yoktur. Birlikte yaşamak tek çıkış yolu gibi görünmektedir. Ama günah cinsellikle birleştirildiği sürece, bu yolun toplumsal bir çözüm olarak kabul edilmesine pek olanak yok gibi görünmektedir.

Sorunuza dönelim: Çocuğa kendini okşamanın günah olmadığını söyleyin. Ona kendini okşamanın —hastalık, delilik gibi— düzmece sonuçlarından söz ettiyseniz, bu konuda yalan attığınızı açıklama yürekliliğini gösterin. Kendini okşama ancak o zaman çocuğun gözünde önemini yitirir.

On iki yaşındaki kızım ahlâkdışı kitaplar okumaktan hoşlanıyor. Bu konuda ne yapmam gerekir?

Ben olsam ona param yettiği kadar açık saçık kitap alırım. O zaman bunlara duyduğu ilgi uçup gider.

Ama açık saçıklığa neden ilgi duyuyor? Cinsellik konusunda anlatmadığınız doğruları öğrenmeye çalışıyor olmasın?

On dört yaşında bir oğlan açık saçık öyküler anlattığı zaman ona kızıp bağırır mısınız?

Elbette hayır. Hatta ona bildiklerinden daha iyilerini anlatırım. Ben öğrenciyken en iyi cinsel şakaları bir papazdan öğrenmiştim. Cinselliğe duyulan merakı kınamak tam bir ikiyüzlülük ve yalancılıktır.

Cinsel şakalar cinsel bastırmanın dolaysız sonucudur. İnsan günah öğretileriyle sıkışan buharını cinsel şakalarla dışarı salar. Cinsel şakalar özgür ortamda, hemen hemen kendiliğinden eriyip gider. Hemen hemen diyorum çünkü cinsellik en temel ilgi alanımızdır.

Cinsel bilgileri kim vermelidir — öğretmenler mi yoksa ana babalar mı?

Elbette ana babalar.

DİN HAKKINDA

Din eğitimine neden karşısınız?

BÜTÜN öbür nedenlerin yanı sıra, din eğitimine, çocuklarla ilgilendiğim yıllar boyunca en sinirceli çocukların katı bir din eğitimiyle yetiştirilenler arasından çıkmış olduğunu gördüğüm için karşıyım. Kaskatı din eğitimi, cinselliğe abartılı önem verilmesine yol açar.

Din öğretileri çocuk ruhunu örseler, çünkü dinciler genellikle ilk günaha inanır. Hem Yahudilik hem Hıristiyanlık bedenden nefret eder. Geleneksel Hıristiyanlık çocuğa sürekli özünden hoşnut olmama duygusu aşılar. Daha küçük bir çocukken, İskoçya'da, yaşamının ilk yıllarında korkutuldum cehennem ateşinden.

Bir gün, Summerhill'e iyi bir orta-sınıf ailesinin dokuz yaşındaki oğlu gelmişti. Aramızda şu konuşma geçti.

"Tanrı kimdir?"

"Bilmem; ama iyi olursan cennete, kötü olursan cehenneme gidersin."

"Cehennem nasıl bir yer?"

"Kapkaranlık. Şeytan da korkunç."

"Tamam. Peki kimler cehenneme gider?"

"Kötü insanlar: sövenler ve cana kıyanlar."

Çocuklara böyle saçmalıklar öğretmenin, ağız bozukluğunu cana kıymayla bir tutmanın, bunları bağışlanması olanaksız bir cezaya çarptırmanın anlamsızlığını ne zaman kavrayacağız?

Çocuktan tanımlamasını istediğimde, Tanrı'yı gözünde canlandıramadığını söylemişti. Ama var gücüyle beni Tanrı'yı sevdiğine inandırmaya çalışıyordu. Tanımlayamadığı ve görmediği Tanrı'yı sevdiğini söylerken, yalnız anlamsız geleneksel lafları yineliyordu. Gerçekte Tanrı'dan *korkuyordu.*

İsa'ya inanıyor musunuz?

Birkaç yıl önce Summerhill'de, öğüt vermeyi uğraş edinmiş birinin oğlu vardı. Bir pazar gecesi biz dans ederken, öğütçü başını sallayıp duruyordu. "Neill" dedi, "burası olağanüstü bir yer, ama ah, ah, neden böylesine inançsız ve kâfirsiniz?"

"Brown" diye yanıtladım "bütün yaşamını sabun kutuları üzerinde insanlara kurtuluş yolunu göstererek geçirdin. Sen onlara kurtuluşu *anlatıyorsun.* Bizse burada kurtuluşu *yaşıyoruz.*"

Hayır, Hıristiyanlık öğretilerine bilinçle katıldığım söylenemez, ama okul, geniş açıdan bakarsak, İngiltere'nin Summerhill kasabasındaki çocuklara İsa'nın onaylayacağı biçimde davranan tek okuldur. Güney Afrika'daki Calvinci din adamları, Katolik papazlar gibi, çocukları döverler. Summerhill'deyse çocukları onaylar ve severiz.

Çocuklara Tanrı konusundaki ilk kavramlar nasıl kazandırılmalıdır?

Tanrı kimdir? Ben bilmiyorum. Bence Tanrı her birimizin içindeki iyiliktir. Sizin de tam olarak ne olduğunu bilmediğiniz bir varlığı öğretmeye çalışmanız, çocuklara yarardan çok zarar verir.

Sizce söverken Tanrı'nın adını boşu boşuna anmış olmuyor muyuz?

Çocukların sövgüleri cinsellikle ve doğal işlevlerle ilgilidir — Tanrı'yla değil. Tanrı'yı kutsal bir varlık sayan, Kutsal Kitap'ı sözcüğü sözcüğüne benimseyen biriyle dini tartışmak zordur. Tanrı korku değil de sevgi kaynağı olarak gösterilip tanımlansaydı, hiç kimse onun adını boşu boşuna andığını düşünmezdi. Günaha girme düşüncesinden ancak tanrılarımızı sevgi dolu, insancıl varlıklara dönüştürürsek kurtulabiliriz.

RUHBİLİM HAKKINDA

Herkesin büyüyüp sinirceli olması kaçınılmaz mıdır?

FREUD'un bulgularından yola çıkarak sorulan bu tür soruların yanıtı özdüzenlemedir. Bütün ruhçözümcüler, bebekken özdüzenleme öğretilmiş hastalarına saatlerce çözümleme yapmanın gereksizliğini belli belirsiz de olsa seziyordur. Belli belirsiz diyorum çünkü hiçbir şeye kesin gözüyle bakamayız.

Özgürlük içinde yetiştirilen kızımız bir gün ruhçözümcüye gidip şunları söyleyebilir: "Doktor, sağaltıma gerek duyuyorum. Bende baba karmaşası var. Hep A.S. Neill'in kızı diye tanıtılmaktan bıktım. İnsanlar benden çok şey bekliyor; kusursuz olmam gerektiğine inanıyorlar. Babam artık yaşamıyor, ama kitaplarında beni örnek verdiği için onu bağışlayamıyorum. Şimdi şu sedire uzanayım mı?".... İnsan olabilecekleri asla bilemez.

Öze duyulan nefret kendini nasıl gösterir?

Çocukta öze duyulan nefret toplumdışı davranışlarla, ağız dalaşlarıyla, kincilikle, huysuzlukla, yıkıcılıkla kendini gösterir. Öze duyulan nefretlerde yansıtma, yani başkalarına aktarma eğilimi vardır.

Yasadışı bir çocuğun anası başkalarının cinsel düzensizliğini kınar. Yıllarca kendini okşama isteğinin üstesinden gelmeye çalışmış bir öğretmen, çocuklara sopa atar. Cinselliği bilinçaltına itmiş yani bastırmış bir kız kurusu, özüne duyduğu nefreti yol açtığı çirkin olaylar ve acı duygularla gösterir. Bütün nefret duyguları, aslında öze duyulan nefreti dile getirir.

Yahudilere, kendi ben'lerinden nefret eden kişiler eziyet etmiştir. Aynı eziyetçiliği renkli ırktan topluluklarda da görebilirsiniz. Avrasya melezleri gibi Güney Afrikalı melezler de yerlilere karşı beyazlardan daha hoşgörüsüz ve acımasızdırlar.

Çocuğun yanında yer alıyorsunuz; bu da sizin çocuğu sahiplenme yönteminiz olamaz mı?

Ne çıkar bundan? Çocuğa yardımı dokunuyorsa, güdülerimin ne önemi olabilir?

Anasının yanında kekeleyen sekiz yaşında bir kız tanıyorum. Bunun nedeni ne olabilir?

Kekeleme genellikle insanın, konuşma sırasında, yanlış yapmaktan kaçınmak için zaman kazanmaya çalışmasıdır. Konuşma toplantılarımda zor bir soruyla karşılaştığımda bilgisizliğimi ve kafamdaki karışıklığı saklamak için sözlerime "şey... ıı... hımmm" diye başlarım.

Sorduğunuz çocuk sanırım anasından korkuyor. Ananın gelenekselliğe taslayan biri olduğunu düşünüyorum.

Küçük oğlanlardan birinin konuşurken teklemesinin kendini okşamasından, bu yüzden suçluluk duygularına kapılmasından kaynaklandığını anlamıştım. Ancak kendini okşamanın günah olmadığına inandırılarak iyileştirilebilirdi. Ama kekelemenin tinsel yanına neredeyse hiç el atılmamıştır.

Karı-koca birbirine çözümleme uygulayabilir mi?

Akrabalar tinsel açıdan birbirleriyle ilgilenmeye kalkışmamalıdır. Eşlerin birbirlerini çözümlemeye çalıştıkları birkaç olay biliyorum. Bu çözümlemeler başarılı olamamış, bazıları son derece zararlı sonuçlar doğurmuştur.

Hangi türden sağaltım olursa olsun, ana babalar çocuklarına çözümcü olarak yaklaşmaya kalkışmamalıdır.

Neden ana babaların çoğunun kendi çocukluklarındaki sert öğretmenlere gönül borcu duyduğunu söyler?

Çoğunlukla kendini beğenmişlikten. Toplantıda ayağa kalkıp "Çocukken çok dayak yedim; bunun yararını da gördüm" diyen adam aslında "bana bakın. Yediğim dayaklara karşın —hatta bu yüzden— başarılı oldum" demektedir.

Bir köle özgürlüğü gerçekten isteyemez. Özgürlüğe değer vermek elinden gelmez. Dışardan uygulanan sıkıdüzen insanları köleleştirir, kendilerini aşağılamalarına, mazoşist duygular geliştirmelerine yol açar. Bu insanlar, zincirlerine dört elle sarılırlar.

Sıradan bir öğretmen ruhçözümlemesi yapabilir mi?

Korkarım hayır. Her şeyden önce onun çözümlemeye sokulması gerekir; çünkü kendi bilinçaltını tanımıyorsa, çocuk ruhunun bilinmeyen yanlarını araştırıp ortaya çıkarmakta pek yol alamaz.

ÖĞRENME HAKKINDA

Latince ve matematiği pek onaylamıyorsunuz; peki çocuğun kafasını geliştirmek için ne öneriyorsunuz?

"KAFA" sözcüğünün ne anlama geldiğini bilmiyorum. Matematik ve Latince uzmanları çok kafalıysalar, benim bundan hiç haberim olmadı.

Yüksek matematiği onaylamamanız Summerhill çocuklarını matematik çalışmaktan soğutmuyor mu?

Çocuklarla matematik konusunda hiç konuşmam. Aslında ben matematikten öyle çok hoşlanırım ki, eğlenmek için geometri ve cebir soruları çözerim.

Matematiğe karşı çıkış nedenim, bunun çocuklar için çok soyut bir konu oluşudur. Hemen hemen bütün çocuklar matematikten nefret eder. *İki* elmayı her çocuk anlar, ama *x* elmayı ancak birkaçı kavrar.

Ayrıca matematik konusunda söylediklerim Latince ve Yunanca için de geçerlidir. Araba onaracak ya da çorap satacak çocuklara iki bilinmeyenli denklemleri öğretmenin yararı nedir? Bu çılgınlıktan başka bir şey değildir.

Ev ödevlerinin yararına inanıyor musunuz?

İsteyerek seçilmedikçe, okuldaki derslerin bile yararlı olduğuna inanmıyorum. Ödev verme alışkanlığı utandırıcı bir şeydir. Çocuklar ödevden nefret eder, bu da işe yaramadığını söylememe yeterlidir.

Bazı çocuklar neden ancak canı yanınca öğrenebiliyor?

Dayak yiyeceğimi bilirsem, sanırım *Kuran*'ı bile ezberleyebilirim. Ama sonunda kuşkusuz, *Kuran*'dan da, dayaktan da, kendimden de nefret ederim.

Kendisi bir şeyler öğretmeye çalışırken kalemiyle oynayan çocuğa öğretmenin ne yapması gerekir?

Kalem, erkeklik organıdır. Çocuğun erkeklik organıyla oynaması yasaklanmıştır. İyileştirme yöntemi: ana babaların kendini okşama yasağını kaldırmalarını sağlayın.

DİZİN

Adler, Alfred (1870 1937): Bireysel psikoloji okulunu kuran ve eksiklik duygusu terimini ilk kez ortaya atan psikiyatr. — 33
Aldenburg kasabası — 49
Amerikalı, Pariste Bir — 100,

Bach, —30, 100, 125, 263
Bambi, Felix Salten — 270
Barrie, James, *Peter Pan* — 98, 270
Beethoven — 30, 100, 125, 206, 263
Bergen – Belsen toplama kampı — 276

Chaplin, Charlie — 364
Cinderella (Külkedisi) — 269
Coleridge — 254
Conway, Sir Martin, *The Crowd in Peace and War* (Savaşta ve Barışta Yığınlar) — 139
Cook, Caldwell, *The Play Way* (Oyun Yöntemi) — 61-2
Coward, Noel, *The Vortex* (Kasırga) — 98

Çehov, Anton — 98

Dickens, Charles — 98
Douglas, George, *The House with the green Shutters* (Yeşil Kepenkli Ev) — 205
Dracula, Bram Stoker, 268

Ellington, Duke — 100

Fielding, Henry, *Tom Jones* — 268
Freud, Sigmund — 35, 55, 116, 151, 218, 231, 236, 297

Galsworthy, John — 98
George Gershwin, *An American in Paris* (Paris'te Bir Amerikalı) — 100

Hamlet — 42
Hardy, Thomas — 30
Hart, Harold — 30
Hitler, Adolf — 128, 276
Holmes, Şerlok — 95
Hope, Anthony, *The Prisoner of Zenda* (Zenda Mahkumları) — 268
Howard, Sidney, *The Silver Cord* (Gümüş Tel) — 98

Ibsen, Henrik, *Ghosts* (Hayaletler) — 98, 335

Jabez Öyküsü — 288-89
Jacobs, W.W. — 95
Joyce, James, *Ulysses*, 267

Kingsley, Charles, *Westward Ho:* (Haydi Batı'ya) — 98
Kipling, Rudyard — 265
Krafft-Ebing — 267

Lady Chatterley's Lover (Lady Chatterley'in Sevgilisi) D. H. Lawrence — 267
Lane, Homer — 116, 147-48, 280-81
La Ronde — 270
Last Exit to Brooklyn (Brooklyn'e Son Çıkış) Herbert Selby Jnr. — 32
Lawrence, D. H. 190, 267
Leiston Kasabası (İngiltere) — 39, 49, 57

Malinovski — 223, 227
Marcus, *Morals for the Young* (Küçükler Açısından Ahlâk) — 306
Meistersinger, Die (Usta Şarkıcılar) — 100
Milton, John — 30
Mitchell, Margaret, *Gone with the Wind* (Rüzgar Gibi Geçti), 225
Montessori dizgesi — 59, 172, 192

Nijinsky — 60

Oidipus karmaşası — 325-26

Play Way, The (Oyun Yöntemi) Caldwell Cook — 61-2
Presley, Elvis — 100, 125

Rabelais — 268
Ravel — 100
Reich, Wilhelm — 156, 178, 219
Rosenkavalier, Der — 100

Scott, Sir Walter — 98
Selby Jnr, Hubert — 31
Shakespeare — 96
Shaw, George Bernard — 30, 98
Shimoda, Seishi, 118
Stekel, Wilhelm —344
Stoker, Bram, *Dracula* — 269

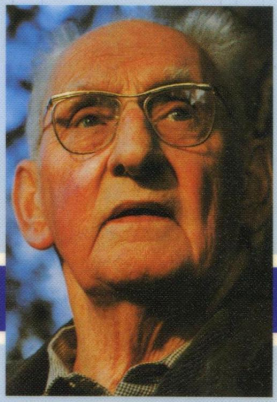
Stravinsky — 100
Streicher, Julius — 276
Strindberg, August — 98

Tess of the D'Urbervilles, Thomas Hardy — 268
Thackeray — 98
Wells, H. G. 250
Wren, Sir Christopher — 128

Young Girl's Diary (Önsöz: Sigmund Freud) — 268

Zoe — 132, 135, 177, 190, 196, 201-02, 231-32, 266-67, 354

PAYEL YAYINEV — Ca alo lu Yoku u
Evren Han Kat 4, No: 63
Ca alo lu - stanbul
Tel: 528 44 09 - 511 82 33
Fax: 512 43 53

A.S. NEILL

Özgürlük Okulu'nun İlk yayımlanışından yaklaşık kırk yıl sonra bugün, Neill'in güçlü insancıl dünya görüşü çağın egemen ruhuyla hâlâ uzlaşmazlık içinde gibi görünmektedir. Sözde ileri uygar toplumumuz hâlâ yarışmaya, zihinsel kazançlara, özdeksel başarıya değer verip bunları imecenin, toplumsal becerilerin ve coşkusal mutluluğun üzerinde tutmayı sürdürmektedir. Yetişkinlerin tutumlarındaki belirli birtakım değişikliklere karşın, çocukların çoğu hâlâ evde ve okulda büyüklere bağımlı, ikinci sınıf yurttaştır. Ama uygulayım alanındaki değişikliklerin geleceği anıştırdığı gerçekten kavranmaya başlanırken, Neill'in *Özgürlük Okulu*'ndan çıkacağını umduğu özgüvenli, bağımsız düşünceli, hoşgörülü, ve sinircesiz yurttaşlara her zamankinden daha çok gereksinim duyuyoruz. Nefret ve yıkımlarla dolu bir dünyada, gençlere yönelik tutumlarımızı durup bir kez daha düşünürken, Neill'in bize önerdiği temel iyimserliği, insan olanaklarına inancı göz ardı etmemeliyiz.

Gerçi birçok kişi Neill'in ölümüyle okulun kapanacağını düşünmüştür ama Summerhill kötü bir dünyada iyi bir iş olarak serpilip gelişmeyi hâlâ sürdürmektedir. Neill'in özgürlük iletisinin üstün gelmesini istiyorsak Summerhill Okulu kadar *Özgürlük Okulu* kitabına da gereksinimimiz olduğunu unutmamalıyız. Bunu en iyi biçimiyle Neill'in kendisi dile getirmiştir:

Özgürlük Okulu**'nun geleceği pek önemli olmayabilir. Ama Summerhill düşüncesinin geleceği insanlık için çok büyük bir önem taşımaktadır. Yeni kuşaklara özgürlük içinde büyüme fırsatı verilmelidir. Özgürlük vermek, sevgi göstermektir. Dünyamızı da ancak sevgi kurtarabilir.**

JONATHAN CROALL

ISBN:975-388-120-7

